

ჩვენი ძეგლი

გაგანა
ქვეყნის
ტყევის

50

„ნაკადული“
თბილისი
1972

312

899.962.1.092(ഗ്രാമീണ ഗ)

എ 533

7-2-2

.135-72

„...ცხოვრების ჩემის აზოგოქრებას“

წმინდა ნათელში, ამბობს ქეგელი,
წმინდა სინათლის დიად ბაღში
ისე ცოტაა გასაგებელი,
როგორც რომ წმინდა სიწყვდიადეში.

შკითხველნი შეჩვეულნი ვართ იმ ამბავს, რომ ყოველი დიდი მწერლის, ხელოვანის ცხოვრება მათსავე შემოქმედებას რაღაცით მუდამ შეესატყვისება ხოლმე. ამიტომაც გვაინტერესებს მათი ბიოგრაფია, გულმოდგინედ ვიძიებთ და ვიმედოვნებთ კიდეც — ერთი შეხედვით თუნდაც უმნიშვნელო ბიოგრაფიული დეტალი შესაძლოა მთელი შემოქმედების გასაღებად გვექცესო.

ისიც კარგად არის ცნობილი, რომ დიდ ადამიანებს მეტწილად ბიოგრაფიაც გამორჩეული აქვთ, მათი ცხოვრება რაღაცით მუდამ უჩვეულოა, ყოველდღიურობის შაბლონებს აცდენილი, ხშირად — ამაღლებული, უბრალო მოკვდავთათვის თითქოს მიუწვდომელიც კი. ამგვარი წარმოდგენა იჩენდა გვაქვს გამჭადარი, გვეჩოთირება (ზოგჯერ თითქოს გვეთაკილება კიდეც), როცა აღმოვაჩინებთ, რომ ჩვენგან თაყვანცემულ ამა თუ იმ პიროვნებას სიცოცხლე ისე გაუღევია, მაინცდამაინც განსაკუთრებული არაფერი გარდახედია თავს. ასეთ შემთხვევებში მომდევნო თაობები თავისებურად ასწორებენ „შეცდომას“: რჩეული კაცის თავგადასავალს სასურველად მიჩნეულ ამბებს დაუკავშირებენ, მერე წარმოდგენილს სინამდვილედ დასახვევენ და მოშვადება ლეგენდა, რათა ააფორიან უნდილი ფაქტების გლუვი ზედაპირი.

და კაცმა არ იცის, ვინ უფრო მართალია — ამ ლეგენდების შემთხვევლნი, თუ საანკეტო ფაქტების გულმოდგინედ მომპოვებელნი

და გამწყობელნი. ისიც უცილობელია, რომ ესა თუ ის ლეგენდა მაინცდამაინც ამა და ამ პიროვნებას შემთხვევით არ უკავშირდება ხოლმე, და ისიც უქვევლი, რომ ხსენებული საანკეტო ფაქტების გარეშეც ფონს არ გაისვლება მარტოოდენ ლეგენდების ამარა.

მოთა რუსთაველი თურმე თამარ მეფეს ყვარობდაო, — იტყოდა ქართველი გლეხაკი. რამდენი საუკუნის, რამდენი თაობის ჟრუანტელია ჩაქსოვილი ამ ლიტონ სიტყვებში. უმაღლესის სახელი უსაჩინოესს უნდა დაკავშირებოდა უქვევლად. მაგრამ ხომ შესაძლოა ერთ მშვენიერსა და ფილოლოგთათვის ასერიგად სანატრელ დღეს აღმოჩნდეს რუსთაველის ცხოვრების მომთხრობი დოკუმენტი და გაირკვეს: „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორი სულაც არ ყოფილა სადმართო. თამარზე გამიჯნურებული; ერთი წარჩინებული ფეოდალი იყო, მეჭურჭლეთუხუცესის სახელის მფლობელი, თავისი ცხოვრება ისე გალია, როგორც ასობით და ათასობით დიდებულს გაუღევია იმ ეპოქაში, არც საქართველოდან გაუძევებია ვისმე და იერუსალიმშიც, თუკი ჩავიდა, იმიტომ ჩავიდა მხოლოდ, რომ საკუთარი სურვილით ბერად აღკვეცილიყო ხანდაზმულობის ჟამს (ამგვარი რამ ჩვეულებრივი ამბავი იყო საიმდროოდ); ანდა საერთოდ არსადაც არ წასულა, თავის საგვარეულო მამულში აღესრულა ოთხმოც წელს გადაცილებული, შვილებით და შვილიშვილებით გარშემორტყმული.

რუსთაველის ცხოვრების ამგვარი ქარგა შეუძლებელ რაიმედ ვერ დაისახება. კი, სხვებთან ერთად მეც ვფიქრობ, რომ სისწლის ცრემლების დათხევით თამარის შექება გაცილებით მეტს უნდა ნიშნავდეს, ვიდრე სიუზერენისადმი ვასალის მხრივ მიმართვის საიმდროოდ თითქოს დაკანონებულ ფორმას, მაგრამ ამ უკანასკნელი მოსაზრების დამცველთათვის ანგარიშგაუწყევლობაც არ იქნება...

ღიახ, შესაძლოა ამგვარი დოკუმენტიც აღმოჩნდეს. ნაფიცი ფილოლოგები გამარჯვებას იზეიმებენ, რუსთაველის სახელს ლეგენდების საბურველი ჩამოეცლება და... ვითომ უფრო გასაგები გახდება ჩვენთვის „ვეფხისტყაოსანი“? კაცმა არ იცის.

გურამიშვილის ცხოვრება ხომ ისედაც ლეგენდაა, „დავითიანის“ შემქმნელის პირითვე მოთხრობილი, რაღა დამატებას საჭიროებდა.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის ბიოგრაფიას უჩვეულობის ელფერი სწორედ მისმავე უღიმღამობამ შესძინა: „მერანის“ ავტორი და კანცელარიის უჩინარი, თანაც პედანტურად მომუშავე მოხელე! კონ-

ტრასტი იმდენად თვალშისაცემია, მისი ხაზგასმა სასკოლო სახელმძღვანელოებშიც არ ავიწყდებათ.

ვაჟა-ფშაველა მითოსის მხარეში დასახლებამ აქცია ლეგენდად. მგონი სამ დღეს უმუშავნია „ივერიის“ რედაქციის თანამშრომლად, ერთხანს სოფლის მასწავლებლობასაც მიჰყო თურმე ხელი. მაგრამ ღმერთმა დაგვიფარა და დროულად მიატოვებინა ყოველივე. და მისი ცხოვრებაც იმ „ღმერთთან მოლაპარაკე“ ზეკაცებისას დაემსგავსა. ქეთელაურებისა და მინდიების სახელით რომ გაგვაცნო თავის ქმნილებებში...

მკითხველნი ნუ დამძრახავენ, თუ ყოველივე ამის შემდეგ ერთ ალბათ საკმაოდ უხეირო ნახტომს გავაკეთებ — მცირე მოგონება მინდა გავიზიაროთ. 1940 წლის შემოდგომის მზიან დღეს ორი მეზუთეკლასელი ბიჭი ვისხედით სოლოლაკში ჩვენი ორსართულიანი სახლის სახურავზე. მაშინ ჩემმა მეგობარმა დიდად საიდუმლოდ გამანდო ერთი საშინელი ამბავი: თურმე გალაკტიონ ტაბიძე თუ არ დათვრა, ისე ლექსს ვერ წერსო. „გალაკტიონს“ კი არა, „გალაქტიონს“ იტყოდა ალბათ, მაგრამ ამას ახლა არა აქვს მნიშვნელობა.

მაშინ არც გალაკტიონის სახელი გამეგონა და მთვრალ კაცზეც საკმაოდ ბუნდოვანი წარმოდგენა მქონდა (ამ მხრივ იმდროინდელი თბილისის, მით უმეტეს ჩვენი წყნარი უბნის ქუჩები ცოტათი უფრო ზაკლები ცოდნით გვამარაგებდნენ). ასე რომ ვერაფერი გავიგე და ვერც იმას მივხვდი, რა იყო ამ ამბავში ისეთი შემადრწუნებელი, რომ ჩემი გულოვანი ძმაცაც კი ლამის ჩურჩულთ მესიტყვებოდა. მაგრამ სწორედ იმ საიდუმლო კილოს წყალობით მოხდა ალბათ, რომ ის ამბავი, ის დღე, ის სიტყვები სამუდამოდ შემომრჩა მეხსიერებაში. გვიანდა მივხვდი: თურმე ლეგენდას მაზიარეს, თბილისის ქუჩებსა და სახლებში დარხეულ, წლობით ნალოლიავებ ლეგენდას.

რადგან არავის გვსურდა იმის დაჯერება, რომ აგერ ჩვენს გვერდით, კრილოვის ათში თუ ჟორესის (აწინდელი მარჯანიშვილის) ოთხში უდრტეინველად ბინადრობდა კაცი, რომლის ცხოვრება გარეგნულად ჩვენეულისგან არაფრით განსხვავდებოდა. ამ კაცის ყოფა რაღაცით გამორჩეული უნდა ყოფილიყო უეჭველად. მაგრამ რით, რით უნდა ყოფილიყო გამორჩეული და უჩვეულო? თავისთავად ის ამბავი, რომ ეს კაცი გენიალურ ლექსებს წერდა, არასგზით არ კმაროდა წარმოსახვის აღსავსენებად. აკი თქვა ამ კაცმა თავისი პირით:

ასფუთიანი ჩაქუნის ცემით
ცა ჩემზე ცდიდა ძალთა მოკრებას,
მან დაამსგავსა მგზავრობა ჩემი
ცხოვრების ჩემის აბოზოქრებას.

მერედა სად არის ეს აბოზოქრებული ცხოვრება, სად არის შე-
მოქმედების შესატყვისის სიმძაფრე?

გვიანდა მივხვდით: მისივე სიტყვებით რომ ვთქვათ, — „იქ, ში-
გნით, სულში“; მის მიერვე დახატული სურათი რომ გავიხსენოთ:

ღამით რიგ-რიგად ძლივს მძეუტავ სანთელს
ანდობდნენ გრ იგალს და კორიანტელს,
მოხდიდნენ ძაძას უძველეს ტაძარს,
მას, უზარმაზარს რომ ქვედა კანდელს.

აბა დავუკვირდეთ: ეს ძველ მწიგნობართა გამო არის ნათქვამი-
სხედან ტაძარში ავტორნი თუ გადამწერნი, სანთლის შუქზე წერენ
და ამ მცირე შუქს ანდობენ გრიგალს და კორიანტელს, თითქოს ძა-
ძას ხლიან მონასტერს. რა გრიგალია ეს, ან როგორ უნდა მიენდოთ
სანთლის შუქისთვის გრიგალი თუ გრიგალისთვის სანთლის შუქი?

ეს მათს სულში მობოზოქრე გრიგალია, „ვეფხისტყაოსანსა“ თუ
„ქართლის ცხოვრებაში“ ამტყდარი გრიგალი, სწორედ იმგვარი,
თვით გალაკტიონის სულშიც რომ ბოზოქრობდა.

მაგრამ გარეგნულად თითქმის არაფერი ამხელდა იმ გრიგალის
არსებობას. მის შესაგრძნობად ან გალაკტიონის პოეზიას უნდა
სწვდომოდით ბოლომდე, ან კიდევ გალაკტიონის თვალეზი უნდა
გქონოდათ ნანახი: დაკაკლული, შიგნიდანვე შუქტენილი, ზესთა-
სოფლის მომზირალი თვალეზი ნათელმზილველისა. თანაც ის თვა-
ლეზი ყოველთვის კი არ გამოიმზირებოდნენ ამნაირად: ზოგჯერ
დაგმანული ჰქონდა მზერა და მაშინ ის თვალეზიც ფაქტებით ესო-
დენ ღარიბ მისსავე ბიოგრაფიას ემსგავსებოდა.

ჰო, ქცევა ჰქონდა კიდევ ცოტათი უცნაური—ოდნავ ექსცენ-
ტრული მიხრა-მოხრა, საგანგებოდ დაწვრილებული ხმა, ნერვიული
ჟესტიკულაცია. მაგრამ ამგვარი დეტალები ყველამ ხომ არ იცოდა.
გინდაც სცოდნოდათ, ყველა ხომ ვერ ჩახვდებოდა ამ უცნაურობის
მიზეზებს.

არა, ათასობით უზაყველ ადამიანს სხვა რამით უნდა ესულდგმულა. მათ მითი სკირდებოდათ, რაღაც უფრო გამორჩეულთან წილნაყარი ლეგენდა. გალაკტიონი სხვებისგან ნამდვილად გამორჩეული პოეტი რომ იყო, ამას ყველა გრძნობდა, ხშირად რომ სევამდა, ესეც კარგად მოეხსენებოდათ. მაგრამ პოეტობით გამორჩეულნი იქნებ კიდევ მოძებნილიყვნენ? თანაც ცისფერყანწელების შემდეგ მსმელი პოეტის სახელით ვის უნდა გაეკვირვებინა ქართველი კაცი? ცალ-ცალკე ეს ორი ფაქტი ბევრს არაფერს მეტყველებდა. მაგრამ „თუ არ დათვრა, ისე ლექსს ვერ წერსო“, — ეს უკვე სულ სხვა რამ იყო. ამგვარი ცნობა მართლაც უჩვეულო ამბავს შეიცავდა, რადგან. თუ ცალკე სიმთვრალე და ცალკე ლექსების თხზვა ჩვეულებრივ რაიმედ მიაჩნდათ, სიმთვრალეში წერა ჯერ არავის სმენოდა. ეს უკვე ლეგენდა გახლდათ.

იქნებ ამ ლეგენდაში ის აზრიც იყო ჩაქსოვილი ქვეცნობიერად, რომ გალაკტიონ ტაბიძის პოეზია რაღაც ისეთ სფეროებს არის ნაზიარები, რომელთა ხილვა სადაგსა და ფხიზელ მზერას არ ძალუძს? ალბათ არც უამისობაა.

ხოლო ლეგენდას რომ დავეხსნათ და ფაქტების სამყაროს დავუბრუნდეთ, გალაკტიონ ტაბიძის თავგადასავლიდან იმას თუ დავსახავთ ცოტათი უჩვეულო ამბად, რომ ამ კაცმა ცხოვრება ისე გაატარა, თითქმის არასოდეს უმსახურია. სემინარიაში სწავლის შემდეგ, 1910—1911 წლებში, ვაჟა-ფშაველასი არ იყოს, სოფლის მასწავლებლად გამწესდა მცირე ხნით, 1911—1912 წლებში ქუთაისში სხვადასხვა რედაქციებში მუშაობდა, 1922 წელს „გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალს“ სცემდა. ეს იყო და ეს. ცოტათი უჩვეულოდ-მეთქი, იმიტომ ვამბობ, რომ ჩვენს ხანაში, როცა მწერლობა პროფესიად იქცა, აღარც ის ამბავია მაინცდამაინც უჩვეულო, რომ მწერალი არსად მსახურობდეს.

ღიახ, ფაქტების გარეგნული მდინარების თვალსაზრისით ამ კაცის ცხოვრება თითქმის არაფრით გამოირჩეოდა. იმ ზომამდე, მისი ბიოგრაფიის დაწერაც კი საძნელო საქმედ არის ქცეული¹. ოღონდ

¹ მკვლევარ იოსებ ლორთქიფანიძის ნაშრომი (გალაკტიონ ტაბიძის ცხოვრების ქრონიკა. თბილისი, 1968) რომ არა, ის ძუნწი ფაქტებიც არ გვეცოდნებოდა, რაც პოეტის ბიოგრაფიის ქარგას შეადგენს. წინამდებარე წიგნში გალაკტიონ ტაბიძის ბიოგრაფიის ფაქტები და თარიღები ი. ლორთქიფანიძის ამ ნაშრომის მიხედვით არის წარმოდგენილი.

კაცის ცხოვრება ის ხომ არ არის მხოლოდ, თუ როდის სად ბინადრობს, როდის რომელ გეოგრაფიულ პუნქტს ეწვევა, როდის ვის ხვდება, რას ჭამს და რას სვამს. კაცის ცხოვრება მთლიანობაში მაშინ არის ჩვენთვის ცნობილი, როცა ამ გარეგნულ ფაქტებთან ერთად მისი ფსიქიკის, მისი სულის ასავალ-დასავალსაც ვიცნობთ ასე თუ ისე.

ხოლო გალაკტიონ ტაბიძის სულიერ ცხოვრებას ერთობ მცირედნი თუ იცნობდნენ სინამდვილეში. ის, რაც გარეგნულად ვლინდებოდა ან როგორც გარეშენი აღიქვამდნენ (და შემდეგ ჩვენ გვიზიარებდნენ), არცთუ იშვიათად კარიკატურა უფრო იყო, ვიდრე ჭეშმარიტი ხატი დიდი პოეტის სულისა.

გალაკტიონ ტაბიძეს ერთგან უწერია:

ის მაღალია, დიდია მაინც,
მისთვის მოისმის ზარების ზარი.

მეორეგან:

იგი დაუნის იყო ღირსი,
დიდი ცეცხლით იწვოდა.

მესამეგან:

თითქოს სული სადმე ვლიდეს
და გულს ცეცხლი სდებოდეს.

კიდევ სხვაგან:

იხიბლებოდა სული დიადით,
როს სიმაღლეებს სწვდებოდა არსი.

ამგვარი იყო თავადაც: ზარების ზარის მსმენელი, დიდი ცეცხლით აღმოდებული, სიმაღლეთა მწვედომელი, რუსთაველის სიტყვები რომ დაეუბრათო—„ზემხედველი ცნობის“ მფლობელი. ამიტომ ბუნებრივია, რომ ხშირად, ერთობ ხშირად არ ესმოდათ მისი, ალლოს ვერ უღებდნენ, მის ნათქვამს უკუღმართად აღიქვამდნენ ხოლმე.

მაგრამ, გარდა ამისა, ისიც კაცი იყო, „ადამის ტომთა“ შთამომავალი. მისი სული გამუდმებით კი არ ელიდა ზესთა სფეროებში, გამუდმებით კი არ რეკდა „მისი ჰიმნები გენიალური“. ზოგჯერ მასაც ეწადა ჩვეულებრივით, ყოველდღიურით, წარმავალით ტკობა,

ნუგეშის პოვნა, აღიარება, თუნდაც ფუქი პატივმოყვარეობის დაკმაყოფილება. ასეთ დროს ჰირველიც იყო, უმწეოც, ზოგჯერ სასაცილოც, ხანდახან ძნელად საგუებელიც. კომიკური იყო კონტრასტი, რომელიც მის სიღაადესა და მის წერილმან, ამოა ცხოვრებისეულ წყვეტებას შორის იქმნებოდა. რადგან ბავშვი იყო, დიდი, ახოვანი, თანაც ზოგჯერ ცბიერი ბავშვი. 1921 წელსვე პოეტების მეფედ აღიარებულ კაცს ოცი, ოცდაათი წლის შემდეგაც რომელსამე სტუდენტურ გაზეთში ამოკითხული ქების სიტყვები სწორედ ბავშვურ სიხარულს ჰგვრიდა. მერე მოეჩვენებოდა—საკმარისად არ ვარო აღიარებული. ასეთ წუთებში გესლიანი იყო, დაუნდობელი. ხახდახან ცოტას თვალთმაქცობდა კიდეც, არტისტობდა, ქირჩილებდა. „ძამიკო, — შეესიტყვებოდა ვისმე საგანგებოდ დაწვრილებული ხმით, — საკვირველია სწორედ, ძამიკო“. მერე თავის ამოუცნობ, ჰიპნოზური ძალის მქონე თაფლისფერ თვლებს შეანათებდა. თანაც ვინ არ იყო მისი მოსაუბრე—შემთხვევითი, კრელი ხალხი, დაწყებული ლუდხანაში აკიდებული მემთვრალით და დამთავრებული მაინაკი კალმოსნებით თუ გრაფომანებით, თავიანთი თავი სამყაროს ცენტრად რომ აქვთ დასახული და მაინც ასე სულმოსწრათებულად რომ უყვართ ცნობილ ადამიანთა გვერდით ამოტმასნება.

ასე რომ, თუ ვკსურს გალაკტიონ ტაბიძის პიროვნებას მის მთლიანობაში მივწვდეთ, ბიოგრაფიული ფაქტები და თვითმხილველთა მოგონებები არ უნდა ვიკმაროთ, საამისოდ მთელი მისი შემოქმედება უნდა გავითვალისწინოთ. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ არა მხოლოდ ფაქტებისა და მოვლენების ფონზე განვიხილოთ მისი ლექსები, არამედ სწორედ ამ ლექსებიდანაც გამოვხედოთ ფაქტებსა და მოვლენებს, გარემოს, ესე იგი მათს შემქმნელსვე დავესესხოთ მზერა და, თუ შეიძლება ასე ითქვას, სულის ბიოგრაფიაც მოვინიშნოთ. მაშინ შესაძლოა აღმოჩნდეს, რომ გალაკტიონ ტაბიძის ცხოვრება უმდიდრესი ფერებით მოელვარე გზა ყოფილა.

მე შევეცადე ეს წიგნი სწორედ ამ თვალსაზრისით დამეწერა.

„ეს იყო სახლი ფაზისის პირად“

მოწმე იმ ყრმობის, კვლავ შუა ჟამთა,
სხვა მათაა შორის შვენის შუამთა.
მრავალთა წამთა სჯეროდთ, სწამლათ
ძეელი შუამთა, კარგი შუამთა.

საქართველო ორ შუამთას იცნობს.

ერთი კახეთშია, თელავის სიახლოვეს, თავისი მონასტრით განთქმული, „ბაში-აჩუკით“ უკვდავყოფილი.

მეორე იმერეთშია, ვანის (ოდინდელი საჩინოს) დასავლეთით რამდენსავე კილომეტრზე. შუამთა სოფელსაც ეწოდება და მთის სახელიც არის. ამ მთის ძირას, რიონის ველზე გაშენებულია სოფელი ჭყვიში, ძველად ტოხანიერის თემში შემაღალი. აქ დაიბადა გალაკტიონ ტაბიძე 1891 წლის 5 (17) ნოემბერს.

საქართველოში არ არის ისეთი კუთხე, განუმეორებელი რომ ვერ ეუწოდოთ. ამ მხარესაც აქვს თავისი განუმეორებლობა.

ჯერ სერზე ავიდეთ, შუამთიდან მოვავლოთ მზერა პეიზაჟს. ჩვენგან სამხრეთით ხედი დახშულია—ლადოს (ფერსათის) მთები მალღდება თანდათან. ჩვენს ჩრდილოეთით, ჩვენს ფერხთით იწყება რიონის ველი; პირდაპირ — ვრცელი ჭალები, რიონს გაღმა—სოფლები, სამტრედიის, ხონისა და წყალტუბოს სანახები, ოდნავ მარჯვნივ—ათას მთაში შეუცდომლად გამოსარჩევი ზეამლი, მის ქვემოთ—ქუთაისის მიდამო, უფრო შორს—აჯამეთის ტყე; მარცხნივ და მარცხნივ—სამეგრელოს მთაგორაკები; და ისევ ჭალები, ჭალები—პორიზონტის კიდემდე, რომლის იქითაც ზღვა გვეგულება. და მთელ ამ თვალსაწიერს აღმოსავლეთიდან დასავლეთით გასდევს კავკასიონის მთაგრეხილი—სივრცის ჩამკეტი და მომაგუმბათებელი მწვერვალები.

ეს მწვერვალები, სერიდან რომ დავეშვებით, მაშინაც ჩანს. მერე არე თანდათან დავიწროვდება, მაგრამ კავკასიონი მაინც იხილვება. რიონის პირს რომ მივატანთ, არც მაშინ ეფარება თვალს.

გალაკტიონ ტაბიძის სახლი ზედ რიონის პირას იდგა, სოფლის კიდეზე. მდინარისპირა რიყე პოწმობს, რომ აღიდეგის დროს რიონი ეზოს უწევდა ხოლმე, თითქმის სახლამდე შემოტბორდებოდა. მგონი ისიც მომხდარა, შიგ სოფელში შემოვარდნილა წყალი.

აქაური ლანდშაფტის ნიშანდობლივი თვისებაა: ფერთა სიუხვე და სილბო. საგნები თითქოს ერთიმეორეში გადაიღვრება, არსად—წახნაგი, არსად—კონტურის სიმკვეთრე. კავკასიონის მწვერვალებიც კი განზავებულია ფერთა ლივლივში. მხოლოდ ნაწვიმარზე, ან კიდევ ზამთრობით—მოწმენდილსა და ყინვიან ამინდში გამოიკვეთება ცალკეული ქიმები და ხაზები.

შემჩნეულია: მდინარის პირი აუხსნელსა და ამოუცნობ სევდას აღძრავს, უკიდევანო სივრცის მზერა თუ შორეულ მწვერვალთა ხილვა უსასრულობისა და მარადიულობისკენ მიმსწრაფ აზრებს ბადებენ. ტობანიერელი მასწავლებლის — ვასილ ტაბიძის ოჯახში დაბადებული ყრმის ხვედრი იყო იმთავითვე ზიარებოდა ამგვარ სწრაფვას:

ვიგონებ ყრმობას, შორს, ძლიერ შორს, ქალების გაღმა
კავკასიონის კლდოვანი მთის მოჩანდა ფერდი.
სალამობით—ვით ხომალდი ასწიოს ნაღმმა —
მზით ენთებოდა და ჰქრებოდა ტიტანის მკერდი.

ბავშვობიდანვე ის სიშორე მტანჯავდა ერთი,
ლაქვარდოვანნი მიტაცებდნენ ნაქერალები.
და ვკითხულობდი, ვოცნებობდი, ვმღერდი თუ ვწერდი —
მღევდნენ, მეძახდნენ, მიზიდავდნენ ის მწვერვალები.

რით შეაყენა ის ხომალდი გრძნეულმა დაღმა,
შენ არ იცოდი, ვერც გაიგე, ისე დაბერდი.
შემოიხვია მყუდროება ღრუბელთა ბაღმა,
მოჩანდა ხეაღლი — როგორც თრთოლა, როგორც ხავერდი,

როგორც უთოელო ყმაწვილობის უღრუბლო პედი,
როგორც შემდგომთა ქარიშხალთა ცივი ბრწყალები,
როგორც სიცოცხლე, როგორც კუბო, როგორც იმედი —
მღევდნენ, მეძახდნენ, მიზიდავდნენ ის მწვერვალები.

მთლად დამიმონა ცად ნატყორცნმა ლურჯმა წიაღმა,
ჰაეროვნებამ საიდუმლომ დაფარა ქელი.
თითქოს იმ მთაზე ისევ ისე ეწვეარ გულაღმა
და ვარსკვლავების დიდი წიგნის ყოველი გვერდი

არის თეთნულდი, არის უშბა, მთელი სვანეთი,
იმისი დილა და შუადღე მზით ნაალები,
მისი საღამო ბინდთა ლურჯი ოკეანეთი —
მღევდნენ, მეძასდნენ, მიზიდავდნენ ის მწვერვალები.

მაგრამ ყრმა მხოლოდ მდინარის პირს ხომ არ უჭკვრეტდა და
შარტოოდენ შორეულ მწვერვალებს ხომ არ გამზერდა. სოფელში
ცხოვრობდა, მეცხრამეტე საუკუნის მიწურულის ჩვეულებრივ იმე-
რულ სოფელში. აქ სიმინდის ყანები ბიბინებდა, ვენახები იფურ-
ჩქნებოდა, ცაცხვები, მუხები, რცხილები, ნეკერჩხლები, ტირიფები
და კოპიტები შრიალებდა, ალუბლები, ატმები და თუთები თავს
იწონებდნენ, ორლობებში საქონელი მობლაოდა, მწვანე მოლზე
ამპარტავანი მამალი დაიყინჩებოდა, ბუხრიდან ბოლი ადიოდა, სამ-
ზად სახლთან წაბლის ნეშოში გამომცხვარი მჭადის სურნელი იფი-
ნებოდა, ოდის დაჩუქურთმებული აივანი სტუმარს მიელოდა, ზო-
ლო ალაგეს მიმდგარი თავსაფრიანი ქალი რალაც სევდანარევი ხმით
გასძახოდა სივრცეს:

— გიორგია, უ-უ-უ!

ეზოში ბავშვები ეფერებოდნენ ბოჩოლას, შარაზე ურემი მი-
ქრიალებდა და ცხენი მითოხარიკობდა.

— როგორ გიკითხოთ, იროდი ბატონო?

— გახლავართ გვარიანად, ჩემო ბატონო.

— კაი დაგემართათ.

მიხრა-მოხრა—დახვეწილი, ქცევა—კისკასი, გარჯა—ზრდილი,
თავის დაჭერა—ღირსებით სავსე, ხმა—რბილი და მოალერსე, სა-
ხე — სათნოება, თვალები — სიკეთის სხივი და შეფარული ნალე-
ვი...

მოსაღამოებულზე ჩამავალი მზის სხივები ჩუქურთმებიანი აივ-
ნიდან კიბეს დაეფინებოდა და ოქროს კანკელს ემსგავსებოდა, ბოსტ-
ნის კარებთან ბელურა უთვალთვალებდა შურიან კატას, ქათმები
ზეზე შეიბუღრებდნენ, ღია კარებში კვარით დაგზნებული ცეცხლის

ნაპერწყლები ჩანდა, ძველი ქიშკრის კარბაზე ხავსმოდებული ყავ-
რები გამუქდებოდა და რიონის სანაოც ბინდში ინთქებოდა.

შემოდგომით—აჩალულ ქალებში ქარის ზუზუნის, ზამთრობით —
მგლის მოფარდნა და საქონლის გატაცება.

და მაინც: მყუდროება, უდრტინველი ყოფა, სიკეთეგამჭდარი,
ნეტარებით განზავებული გარემო, ესოდენ ძვირფასი, შეუღლეველი
და დაუფიწყარი.

ეზოს ახსოვს ყოველ წუთის
შარავზა და გადაღმა.
ისევ იქ დგას ჩრდილი თუთის,
ცაცხეები კი გადახშმა.
და ტირიფიც მაღლარ მტეენით,
სასაცილო ტირიფი,
გადახრილი ზედმიწევნით,
მსუბუქი და ირიბი.
დაფენილი თიბიქოს ომში
ფშანია თუ ქალტამი?
ველად ყრია ლურჯი კომში
და ცისფერი ატამი.
ალუბლები. ისევ პქრიაან
სევედიანნი სიონი.
და სახელად რიონს პქვიან
ისევ იგი რიონი.
ისევ ჩნდება მწყერით ველი,
ღალღა თვალს ეცეცება.
ღამდამობით მოდის მგელი
და საქონელს ეცემა.
დარჩენილი მინდვრად ჩალა,
დანისლული კოპიტა.
განადგურ და მეფის ჭალა,
ჩრდილი შემოდგომითი...

ამგვარი იყო გარემო.

და ყოველ წამს დაუნაწევრებლად, ერთ მთლიანობად აღიქმე-
ბოდა: დაფიქრებად განმაწყობელი მდინარისპირის სევდა, გონების
დამკარგვინებელ მშვენიერებად მოვლენილი შორი მწვერვალები,
უსასრულობისკენ, მარადიულობისკენ მხმობელნი, და მშობლიური
სოფლის სიცოცხლის ფეტქვა.

ეს ყოველივე ერთი იყო, განუყოფელი. და ყოველსავე ამას სა-
ხელად ერქვა: ბავშვობა. პარმონია. სიკეთე.

„მამაჩემი გარდაიცვალა ძლიერ ახალგაზრდა... მე არ მახსოვს ის იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ დავიბადე მამაჩემის გარდაცვალებიდან შვიდი თვის შემდეგ. მან დაგვიტოვა ჩვენ: სახლი მდინარე რიონის პირად, „მეფის კალა“ მდინარე რიონის გაღმა... და საკმაოდ ვრცელი წიგნთსაცავი XVIII და XIX საუკუნის წიგნებით.

მე მქონდა ძალიან კარგი, უდარდელი ბავშვობა“.

„მოზღლიური ეფემერა“

რა კარგი იყო ქუჩა ბალახენის,
ხმები ისმოდა მრავალი არღნის.
არ იყო მაშინ ავტომობილი,
არცა ძახილი მაუდის ქარხნის.

„ძალიან კარგი, უდარდელი ბავშვობა“ დიდხანს ვერ გაგრძელდებოდა. გალაკტიონ ტაბიძესაც უნდა გაეწვლო იგივე გზა, ათასობით და ათასობით ქართველ ინტელიგენტს რომ გაუვლია მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარსა და მეოცის დასაწყისში: ჯერ სოფლად ცხოვრება, შემდეგ — ქუთაისსა თუ თბილისში სწავლა.

აქ მკითხველებს მოვავაზებ ერთ ამბავს, ალბათ უჩემოდაც კარგად რომ მოეხსენებათ. ევროპის მრავალი ქვეყნისაგან განსხვავებით, ჩვენ ბედს არ გავუწვნიებთ იმგვარ დალაგებულ და აწყობილ ქალაქურ უბნებს, რომლებიც აწვავს ქართველს ქალაქში და მპყრობელთა უსასრულო შემოსევების შედეგად ან სულ აღიგავა მიწის პირისაგან, ან ისე განადგურდა, რომ კარგახანს ვეღარ გასწორდა წელში და სული ვეღარ მოითქვა. თბილისს, მაგალითად. ალამაჰმად ხანმა მოუთავა ხელი. მისი ლაშქრობის შემდეგ ქალაქში თითქმის აღარც ერთი საერისკაცო ნაგებობა აღარ დარჩენილა ისეთი, რაიმედ რომ ღირებულიყო. მოქალაქენი ან ამოწყდნენ, ან სოფლად გაიხიზნენ. შედარებით იოლად გადარჩნენ ვაჟრები და ხელოსნები—მეტწილად უცხო თესლნი.

ასე რომ ჩვენმა ქალაქებმა ვერ შემოგვინახეს ისეთი ოჯახები, არამტკუნ საუკუნეობით, რამდენიმე ათეული წლობით მაინც ქალაქის მუდმივი მკვიდრნი რომ ყოფილიყვნენ. იმხანად კი არა, დღესაც თითებზე ჩამოითვლებიან ის პირნი, რომელთა წინაპრებს ქალაქად ცხოვრების ასი-ასორმოცდაათი წლის ტრადიცია ჰქონდეთ.

მაგრამ ქვეყნის ცხოვრება ამგვარ ვაკუუმს ვერ მოითმენდა. ისევ თბილისის მაგალითს რომ მივუბრუნდეთ, ქალაქი ან სხვებს უნდა დარჩენოდათ, ან ქართველობას უნდა შეეცხო სოფლის მოსახლეობის ხარჯზე. ეს პროცესი განსაკუთრებით ინტენსიურად მეცობამეტე საუკუნის მეორე ნახევრიდან დაიწყო და ვგონებ ჯერაც არ დასრულებულა.

ამასთან, ამ პროცესს ერთი ძალზე ნიშანდობლივი თვისება ახლდა: ერის ძველთუფლებას კულტურულ ტრადიციათა მეოხებით, სოფელ ადგილიდან მოსულ და ქალაქად დამკვიდრებულ პირთა პირველივე თაობა სრულფასოვან ინტელიგენციად იქცეოდა ხოლმე. თუ გავიხსენებთ იმ მოღვაწეებს, ჩვენი საუკუნის ათიანსა და ოციან წლებში ქართული კულტურის წინამდგომეზად რომ მოგვევლინენ, ვნახავთ, რომ მათი უმეტესობა სოფელში დაიბადა და სასწავლებელში შესვლამდე იქვე იზრდებოდა.

არც გალაკტიონ ტაბიძე ყოფილა გამონაკლისი: რვა წლისა ქუთაისის გზას გაუყენეს—ჯერ მოსამზადებელ სკოლაში, ხოლო შემდეგ სასულიერო სასწავლებელში ჩარიცხეს.

ადილი სათქმელია: ქუთაისის გზას გაუყენეს. ოცი-ოცდაათი კილომეტრით დაშორებული სოფლიდან ქუთაისს ჩასვლა იმხანად უფრო რთული პრობლემა იყო, ვიდრე დღეს იმავე სოფლიდან მოსკოვს გამგზავრებაა. ჩვენ შეგვიძლია მხოლოდ წარმოვისახოთ, როგორი იქნებოდა ეს მგზავრობა.

1899 წლის ზაფხულის მიწურულს ვასილ ტაბიძის ქვრივი მაკრინე აღეიშვილი ერთ მეზობელთან გადავიდა და თავისი გასაქირი აუწყა: ბიჭი მყავს ქუთაისში წასაყვანი, იქნება ერთი დღით ურემი. მომახმართ, რასაც მიბრძანებთ ქირად, მოგართმევთ. მეზობელი—პლატონი იყო, დიომიდე თუ პარმენი—ქვრივი ქალის სიტყვებმა დიდად გაანაწყენა: როგორ გეკადრება, ბატონო, ქირა რა ბრძანებაა. ოღონდ ბავშვი სასწავლებელში მივებაროთ და ამისთანა მცირე სამსახურზე როგორ დაგზარდები, აგერ მე და აგერ ჩემი ურემი, ღმერთო კი მომკალი, მეზობლისთვის ხელის გაწყობა, თუ ევლარ შევიძელიო. მეორე თუ მესამე დღეს, ალიონზე, მეზობელმა ურეში გამართა, ფრჩხილაზე საპნის ასაქაფებლად გამოთლილი მოზერის რქა ჩამოჰკიდა, ხარები—ვთქვათ, ნიკორა და წაბლა—შეუბა და ტაბიძეთა ეზოს მოაყენა. აქ ურემი სიმიზნის ფქვილიწა

და ლობიოს ტომრებით დატვირთეს, ყველით, მკადებით, საგანგებოდ ამ დღისთვის დაკლული და შებრაწული მოჩოთებით ავსებული კალათიკ ურმის ქალს მიაკრეს, პატარა ბიჭი მეურმის გვერდით კოფოზე შეასკუპეს, უკან, ხარების საგზლად წამოღებულ ნედლ ჩალაზე დედამისი მოთავსდა და დაიძრნენ. სანაო შორს არ იყო. აქ ურემი ბორანზე შეაყენეს, რიონი გადავლეს და გეგუთის თუ პატრიკეთის გზას გაუყვნენ. სამხრობისას ან ნასამხრალებზე ტომანიერელი ყმაწვილი უკვე ქუთაისში იყო, იმ ბარობაზე დიდ რამე ცენტრად მიჩნეულ ერთსართულიან ქალაქში.

ოღონდ, რა თვალთაყ უნდა შეეხედოთ იმ ქალაქს დღეს, ერთი რამ ყველამ ვიცით ალბათ: ჯერაც ერთსართულიან ქუთაისს უკვე ჰქონდა ის განუმეორებელი, შეუღარებელი კოლორიტი, ცხოვრების თავისებური რიტმი და ინტიმი, რომლებიც თავს არასოდეს დაგავიწყებენ, თუნდაც ერთხელს მეტად არ გენახოთ იქაურობა. ის კოლორიტი, ის რიტმი და ის ინტიმი დღემდე შემორჩა ქუთაისს. რაღა თქმა უნდა, ჩვენ, გარეშენი, ყოველივე ამის შესახებ უფროსთა მონათხრობის, წიგნებში ამოკითხულისა და თვით ამ ქალაქში დროდადრო სტუმრად ჩასვლის საფუძველზე თუ ვისაუბრებთ. მაგრამ არის კიდევ რაღაც მოუხელთებელი სულიერი თვისება, ათას კაცში შეუცდომლად რომ გამოგარჩევიანებთ ქუთათურ ხასიათს და მსოფლშეგრძნებას, არის რაღაც სულიერი ლანდშაფტი, რომლის გზნება გარეშე კაცსაც მშობლიურად მიგაჩნევიანებთ ამ საკვირველ ქალაქს.

ვისთვისაც ხსენებული სულიერი ლანდშაფტი მიუწვდომელია, ვერასოდეს გაიგებს, რით ხიბლავდა ასე ძლიერ ეს ქალაქი, ვთქვათ, აკაკი წერეთელს. მხოლოდ იმით, „სავარდო და სამაისო“ რომ იყო, ლამაზი სანახები რომ ჰქონდა? ან იქნებ დუქანთა, მოქიფეთა და ქუჩაში გამოფენილ არღანთა სიმრავლით? თუ კულტურული ცხოვრების ინტენსიობით (სასულიერო სასწავლებელი და სემინარია, გიმნაზია, რეალური სასწავლებელი, დროდადრო თეატრალური წარმოდგენები და საჯარო ლექციები. განთქმული ბულვარი, სათავადაზნაურო ბანკი...)? ვისთვისაც ხსენებული სულიერი ლანდშაფტი მიუწვდომელია, ვერც იმას ჩახვდება, რამ ათქმევინა ცოტათი მოგვიანებით იმავე გალაკტიონ ტაბიძეს: „ისეც იგრძნობს ქუთაისი. ჩემი ქუთაისი“, სადაც ეს ლიტონი „ჩემი“ გაცილებით მეტს მეტყველებს, ვიდრე საყვარელი ქალაქისადმი მიძღვნილი მთელი პოემა თუ რო-

მანი (ეს სიტყვა აქ ისეთივე უსასრულოდ ვრცელი შინაარსის შემცველია, როგორც „ვეფხისტყაოსნის“ სტრიქონში: „მოთქვამს: ჰაი, საყვარელო, ჩე მო, ჩემთვის დაკარგულო“).

მაგრამ გარეგნულ ფაქტებს თუ დავემყარებით, იმდროინდელი ქუთაისის და მისი შემოგარენის ცხოვრება ერთობ უფერულად, უღიმამოდ, ყოველგვარ სულიერ საწყისებს მოკლებულად მოგვეჩვენება.

გადავფურცლოთ 900-იანი წლების ქუთათური გაზეთები.

„ქუთაისი ღარიბი ქალაქია. უმცირეს მოთხოვნილებას მოქალაქისას ქალაქის თვითმართებლობა ვერ აკმაყოფილებს“.

„ქუთაისიდან 5 ვერსზე, მდ. რიონის პირას ჰიდრავლიკური სადგური აშენდება. ამ ნაირად იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ მომავალ შემოდგომამდე ქუთაისის ქუჩები ელექტრონით განათდება და იმ წყვილიას ასცდება მოქალაქე, რომელიც ეხლა სუფევს ქალაქის ქუჩებში“.

„საჭიროება საჯარო ლექციებისა ქუთაისში დიდია — ამას მოწმობს ის გარემოება, რომ თითო ოროლა ლექციამ, რომელიც ქუთაისში გაიმართა, საკმაო ხალხი და განსაკუთრებით ახალგაზრდობა მოიზიდა“.

„10 თებერვალს ქუთაისის ქართულ დრამატიულ საზოგადოების დამფუძნებელთა მოახდინეს თანამგრძნობელთა კრება. უამინდობისა და ჩვეულ გულგრილობის გამო კრებაზე 25 კაცამდე გამოცხადდა. შეკრებილთ ისევ ის არჩიეს, რომ მეორედ მოხდეს კრება, რაზედაც გაზეთებში იქნება განცხადება დაბეჭდილი“.

„მგონი ისეთს ქალაქს ვერა ნახავთ, რომ ქალაქის თამაში ისე იყოს გავრცელებული, როგორც ქუთაისშია. დუქნებში ყოველთვის იკრიბება ხალხი ქალაქის სათამაშოდ“.

„20 აპრილისათვის დანიშნული ქართული წარმოდგენა, უამინდობის გამო, გადაიდო სხვა დროსთვის. ამ დღეს წარმოსადგენად დანიშნული იყო იაპონური 2 მოქმედებიანი პიესა „ტესაქოა“ და ერთი მოქმედება ახალგაზრდა მწერლის მ. ღინის პიესიდან“.

„10 ივლისს ძველი თფილისის ქუჩაზე დღის 4 საათზე მედროვე ნიკოლოზ სინათაშვილს დახვდა პირველი საპოლიციო ნაწილის გოროდოვოი მამედ კარბალაი-ოღლი — მან მედროვეს სთხოვა დროგზე დაესვა, რასაც უკანასკნელი არ დათანხმდა. გოროდოვოიმ რევოლვერი ამოიღო და სროლა დაუწყო. მედროვემ გაქცევა მოასწრო, ტყვიები მოხვდა იქვე შემთხვევით მომავალ მეორე მედროვის ცხენს. გოროდოვოი ბესარიონ იაკობაშვილი, რომელიც მიეშველა — ხელში დაიჭრა. მამედ კარბალაი-ოღლის განცხადებით, ის მთვრალი ყოფილა“.

„ს. დიმის მცხოვრებს, აზ. აგაბო ჩინჩალაძეს, პირველ ივლისს მუშები ჰყავდა სიმინდის დასამუშავებლად; მოგეხსენებათ, იმერეთში ჩვეულებად აქეთ მუშას კარგი მასპინძლობა გაუწიონ. ჩინჩალაძესაც არ დაურღვევია ეს ძველი ჩვეულება და თავის მუშებისთვის კარგი ვახშამი დაემზადებინა. სტუმრები და ოჯახში მყოფნი მხიარულად შეექცეოდნენ თურმე ვახშამსა და მრავალ ჟამიერის ლილინით სადღეგრძელოებს მიირთმევდნენ. როცა კარგად შეზარხოშდნენ, მასპინძელმა, აგაბო ჩინჩალაძემ, საუბედუროდ, კედლიდან თოფი ჩამოიღო და სინჯვა დაუწყო. თოფი გატენილი გამოდგა, მოულოდნელად დაეცალა ხელში და იქვე მდგომს თავისს ბიცოლას ეარღირინას მოჰხვდა ტყვია მკლავში. დაჭრილი იმ დღესვე ბ-ნ სამსონ თოფურიას საავადმყოფოში წაიყვანეს ქუთაისში“.

„სინოდმა განმარტა, რომ ახალგაზრდა მასწავლებელ ქალებს ნება ეძლევათ იმასწავლებლონ გათხოვების შემდეგაც, თუ კი მათ ავადმყოფობამ და სხვა გარემოებამ ხელი არ შეუშალა მეცადინეობაზე“.

„რედაქციამ მიიღო არმავერის ბუფეტის მოსამსახურეებში შეგროვილი 30 მანეთი — კაკი წერეთლის, გერასიმე მახარაძის და ვასილ კეჭერაშვილის გადასაცემათ. ფული დანიშნულებისამებრ გაგზავნათ“.

„სოფ. ბაშის მკვიდრმა შეამდგომლობა აღძრა ვისთანაც ჯერ არს, საკრედიტო ამხანაგობის დაარსების შესახებ“.

„12 მარტს ნიგოითის დუქნებზე მოულოდნელად გაჩნდნენ ლანჩხუთის დარაჯები და დაატუსაღეს ორი მოქეიფენი ვილაც გალოგრე და ჰყონია. დროა მოქეიფეთა თარეშს ბოლო მოეღოს“.

„ამ დღეებში ბ. მელიამ (ქართველი მწარმოებელია ნააფიცრალი)

ერთი მუშა დაითხოვა იმიტომ, რომ ამ უკანასკნელმა ზედმეტი სა-
ათები არ იმუშავა. მუშათა კომისიამ მას დათხოვის მიზეზების გან-
მარტება მოსთხოვა. ბ. მელიამ პასუხის გაცემის მაგიერ, უზრდელათ
მოეპყრა მუშებს“.

„სამშაბათს, 8 აპრილს, ქალაქის თეატრში ქართული წარმოდგე-
ნების მართველ წრის მიერ წარმოდგენილმა „ბატონი და ყმა“-მ
სუსტათ ჩაიარა. საზოგადოება ცოტა დაესწრო“.

„ამ რამდენიმე დღის წინათ დამზადებული ტანთ-საცმელებით
მოვაჭრე ლ. ვასაძემ, ერთ მასთან მომუშავე ქარგალს სცემა იმისათ-
ვის, რომ ამ უკანასკნელმა მას სამუშაო იარაღი მოსთხოვა, რომე-
ლიც ხსენებულ ვასაძეს დაუკავებია შეურაცხყოფილ ქარგლისთვის“.

„გუშინ ქალაქის თავს თხოვნით მიმართეს ქუთაისის მეღვინეებ-
მა. ისინი უკმაყოფილონი არიან იმით, რომ ღამის 11 საათზე ღუქ-
ნებს აკეტიანებენ“.

• • •
ახლა ისიც ვნახოთ, წიგნის მალაზიები რას აწვდიდნენ მკითხველს
ცხრაასიანი წლების დამდეგს.

„ვარშიყიანი. ძველებური სპარსული მოთხრობა. სპარსულიდან
ნათარგმნი, გადასწორებით მ. ახპატელოვისა. ტფილისი, 1899“.

„ახალი ხათაბალა და ლექსათ ნათარგმნი მიცვალებულის მოთხ-
რობა და სხვა და სხვა ლექსები და შემდეგი რაჰის ლაგერის ლექსი.
თქმული და შედგენილი ვასილ ივანეს ძე ნასრაძისაგან. ტფილისი,
1899“.

„ალექსანდრ-ლუდვიკიანი (ძმობილთ სიყვარულის სურათი). სა-
სიამოვნო საკითხავი და სიმართლის ბოლოკეთილია. შედგენილი
მ. ახპატელოვისაგან. ტფილისი, 1900“.

„საარშიყო თაიგული. ლექსები და მუხამბაზები. შედგენილი
მ. ახპატელოვისა. ტფილისი, 1900“.

„სრული სიზმრის აღსნა. ანბანითა და მთვარით. დამატებული
მკითხაობა პურის მარცვლითა ანუ ხელით, ეტლის წიგნი, ასოთ სამ-
ღერალო და კვიმატი დღეები. მეთვრამეტე გამოცემა. შედგენილი
მ. ახპატელოვისაგან. ტფილისი, 1900“.

„შვილის მკვლელი. პოემა ბეგლარასი. ტფილისი, 1900“.

„მესხი დ. გასართობი იმერული სცენები პროზათ და ლექსათ. ქუთაისი, 1900“.

„შეშლილი (დრამა-პოემა). ივანე ნუცუბიძის (გოჩა-ჯახაიშვილი-სა). წიგნი მეორე. ქუთაისი, 1900“.

„მოლა მასრადინის მოქმედება. დროების გასართობი საკითხავი წიგნი. დამატებით მ ე ო თ ხ ე გამოცემა — მხიარული მასპინძელი. შედგენილი მ. ახპატელოვისაგან. ტფილისი. გამოცემული მის მეუღლის ლიზა მარჯანოვის მიერ. 1901“.

„ბკობა. წვლილი ლექსები ა. ბნელიძესი. ქუთაისი, 1902“.

„ძამუკოვი გეურქ. ლექსები. თბილისი, 1902“.

„სიმღერები და ლექსები, თქმული მაიკან წითლავიშვილისაგან. ტფილისი, 1902“.

„ანეგდოტები თბილისელ კინტოზე. თარგმნილი რუსულიდან თბილისი, 1903“.

„გაგუა ლადი — ვერა, ნადეჟდა, ლიუბოვი (რწმენა, სასოება, სიყვარული). ფოთი. 1903“.

„არკადის სადილი. სცენები ჩვენი ვაჟების ცხოვრებიდან სამს სურათად. ნიკ. გალუსტოვისა. თბილისი, 1903“.

„მაკრინე ყლაპიაშვილი. მოთხრობა ხალხის ცხოვრებიდან ვასო, თუმანიშვილისა. თბილისი, 1903“.

„მოლა-მასრადინა. გალექსილი. შედგენილი და გამოცემული ალექსანდრე შახ-ბარათოვისა. თბილისი, 1903“.

„ჯიბგირი ვარ და სხვა რამოდენიმე ლექსი ანტონ განჯის-კარელისა. თბილისი, 1904“.

„ქეთო და ვანო. თხზულება ერმ. ნიკ. გოგავასი, ქუთაისი, 1904“.

„ახალი თათრული შიქასტები და ქართული სიმღერები. სხვადასხვა დროების გასატარებელი. შედგენილი და გამოცემული ვანო უსალოვისაგან. დამატებით მეორე გამოცემა. ტფილისი, 1904“.

„ქალ-ვაჟის მიწერ-მოწერა და სხვადასხვა ლექსები. მ ე ხ უ თ ე დ გამოცემული ლ. ახპატელოვისაგან. ტფილისი, 1904“.

„ცხოვრება და სიყვარული. თანამედროვე რომანი მოზრდილთათვის გიორგი ჩარხიშვილისა. ნაამბობი ჩიჩუა ჩიბუხჩოვის მიერ. ტფილისი, 1904“.

„ქრისტე აღსდგა! ახალი ლექსები გეურქ ძამუკოვისა. თბილისი, 1904“.

„ახალი სიმღერები და ვოდელია რანუნი, თქმული მაყაჟან წით-
ლავიშვილისაგან. თბილისი, 1904“.

ისიც გავითვალისწინოთ, რომ ამავე წლებში ილიას, აკაკის, ვა-
ჟას, ყაზბეგისა და დავით კლდიაშვილის მხოლოდ თითო-ოროლა
წიგნია გამოცემული.

• • •

ამგვარი იყო ცხოვრების გარეგნული მდინარების სურათი. მაგრამ
იყო სხვა ცხოვრებაც; სულ სხვა იმპულსებით ნასაზრდოები შინაგა-
ნი რაობა თუ მეობა ერისა — გაუწაფავი თვალისთვის ძნელად შე-
სამჩნევი ან სულაც შეუმჩნეველი, შინაურისთვის კი იმდენად უშუა-
ლოდ მოცემული და თავისთავად ნაგულისხმევი, გენიოსის მეტი ვე-
რავენ იაზრებდა, რომ სწორედ იმ დაფარულ შინაგან საწყისთა
წედომა და მათთვის შეგრძნებადი ფორმის მიცემა იყო თავი და თა-
ვი საქმე. ბორობანმა ხემ, ასვეტილმა ქარაფმა თუ ლაქვარდმა ზეცამ
არაფერი უწყიან თავიანთი მშვენებისა; არც შველს, ვეფხესა თუ
არწივს მოსდით აზრად, რაოდენ მომზიბვლელობას არიან ზიარე-
ბულნი; საჩოთირო მოსასმენია, მაგრამ ერსაც იგივე დაემართა გარ-
კვეული დროის განმავლობაში, ვთქვათ, რუსთაველის ეპოქის შემ-
დეგ: საკუთარი თავის ცნობა დაკარგა და სიზმარულ ყოფას მიცე-
მული ველარც ხვდებოდა, რა საგანძურის, რა ფასდაუდებელი სიმ-
დიდრის მფლობელი იყო. ველარ ხვდებოდა, რომ ცხოვრების საზრი-
სის მოსაპოვებლად გარე-გარე სიარული დე მუჩირობა კი არ მარ-
თებდა, არამედ, უწინარეს ყოვლისა, იმ სადინარის მიკვლევა თუ აღ-
დგენა, რომლის მეოხებითაც სრულად გამოვლინდებოდა მისი ნამდ-
ვილი ბუნება — ღირსებით მოსილი სიკეთე, ინტუიტური რწმენა ამ
სიკეთის ზეობისა, ადამიანთა მოყვარული დამოკიდებულება, სამყა-
როს სათნოდ აღქმის ნიჭი, იმის უნარი, რომ შეუდრეკელად მოიხი-
ლო არსებობის უფსკრულები და თუნდაც რეფლექსიის მოუშველი-
ებლად შეინარჩუნო მხნეობა, სიხალისე, კაცური კაცობა. სწორედ
ამგვარი სულიერი რაობის უქცეველი ფორმულები გამოკვეთა რუს-
თაველმა. ამასვე მისწვდნენ (ცნობიერად თუ ინტუიტურად) გურამი-
შვილი, ბარათაშვილი, ილია, აკაკი, ვაჟა-ფშაველა, დავით კლდია-

შვილი... ოღონდ ყოველივე ამის შესაძლებად და გასააზრებლად გაცილებით საფუძვლიანი წვრთნა და მომზადება იყო საჭირო, ვიდრე იმდროინდელ საქართველოში, კერძოდ კი ქუთაისში ხერხდებოდა.

მიამიტ ქუთაისელს მსგავსი ამბები აზრადაც არ მოსდიოდა. იგი ცხოვრობდა და სრულიად ანგარიშმიუცემლად აღასრულებდა უმშვენიერეს მისიას — კაიკაცობას. ეს გახლდათ ზემოთ ნახსენები სულიერი ლანდშაფტის უმთავრესი კონტური. ეს სულისკვეთება დაჰბრუნავდა თავს ქალაქს, მისით სულდგმულობდნენ ოჯახებში, მისით ითქვამდნენ სულს ქუჩაში მდგარი მოსაუბრენი თუ დუქანში მსხდომი მეინახენი.

მაგრამ მზისქვეშეთი იმნაირად არის მოწყობილი, რომ ვერანაირი სულიერი რეალობა ვერ იქცევა თავისთავში დასრულებულ ჰარმონიად, თუკი შესატყვისი ფორმით არ გამოვლინდა. ხოლო ქართველ კაცს დიდი ხნის, მრავალი საუკუნის წინ დაუკარგეს თავისი მეობის არამცთუ სრულად, თუნდაც ნაწილობრივ გამოვლენის საშუალება და, რაც დრო გადიოდა, მით უფრო საძნელო საქმედ ისახებოდა ხსენებული სულიერი რეალობის შესაბამისი ცხოვრებისეული ფორმის მიკვლევა. არსებობდა ელექტრული დენი, მაგრამ არ მოიპოვებოდა დახვეწილი სადინარი, რათა ეს ძალა ჩახჩახა სინათლედ დაფრქვეულიყო; ნაცვლად ამისა, დენი ჯართის გროვაში იყო მიშვებული — დაახლოებით ამგვარად შეიძლება წარმოვისახოთ ვითარება.

არადა ამგვარ ვითარებას მუდამ ჰარმონიულობისკენ მიმსწრაფი ბუნება ვერასგზით ვერ ეწყობოდა. ქვეშეცნეულად ყველანი გრძნობდნენ, რომ რაღაც დაჰკარგოდათ, ხელიდან წასვლოდათ, უღმერთოდ გაძრცვილნი დარჩენილიყვნენ; რაღაც — უმთავრესის, უპირველესის, არსებითის შესატყვისი, მისი გამომხატველი და გამამთლიანებელი. ეს არ იყო სახელმწიფოებრიობის დაკარგვით აღძრული ტრაგიზმი. ტრაგედია გაცილებით ადრე შეიქნა საცნაური, ტრაგედია ხალხისა, რომელიც შესატყვის ცხოვრებისეულ ფორმას ვეღარ უძებნიდა საკუთარ არსებას. ხოლო ძეგნით გაფაციცებული, დანატრული ეძებდა, მეთექვსმეტე საუკუნიდანვე, თუ უფრო ადრიდან არა; ხან საკუთარი დავიწროებული პერანგის მორგებას ცდილობდა; ხან ძველმანებისამარა დარჩენილ აღმოსავლეთს აპყრობდა განწირულ მზერას, ხან კიდევ ზეიად დასავლეთს, ათასნაირ სამოსელს იზომებდა, რათა მალევე დარწმუნებულიყო ერთის უმაქნისობაში და ახლა

მეორისკენ გაეწვდინა ხელი სიბრძნევემძალებულს, თავგზაარეულს. მენიერის სინდრომით შეპყრობილს. სწორედ ამის თაობაზე თქვა გალაკტიონ ტაბიძემ სულ უკანასკნელ ხანს:

რად ვეგო სხვას ფიანდაზად? —

არის ქართული ანდაზა:

თურაშაულის პატრონი

ტყეში ეძებდა პანტასა.

მაგრამ ეს უკვე დაბრძენებულმა თქვა, ხანდაზმულმა, როცა საქმის არსებას ძირამდე ჩასწვდა და გაისიგარძეგანა.

ხოლო ჩვენ ჯერჯერობით რვა წლის გალაკტიონს ვახლავართ გვერდით, მასთან ერთად შევედით ქუთაისში 1899 წლის შემოდგომაზე და მასთან ერთად მრავალი რამის შეცნობა მოგვიწევს კიდევ.

უწინარეს ყოვლისა, ის ამბავი არ უნდა დაგვრჩეს შეუმჩნეველი, რომ მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრის დიდთა მამულიშვილთა და მათ შემკვიდრეთა ღვაწლს ამაოდ არ ჩაუვლია. ერი იღვიძებდა მრავალსაუკუნოვანი ტანჯული და შფოთიანი ძილისგან. ერა ფხიზლდებოდა. მართალია, თავისი ბუნების, მეობის შეცნობისგან ჯერ კიდევ ძალიან შორს იყო, მაგრამ იმას კი ხედებოდა, რომ სულისშემხუთველი პოლიტიკური და სოციალური არტახებისგან განთავისუფლება მართებდა თუნდაც. დგებოდა ახალი ეპოქა, მეოცე საუკუნე, ადამიანის თავისუფლებისთვის სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლის დასაწყისის დიდი საუკუნე. ეს ყველგან და ყველგან იგრძნობოდა — ოჯახშიც, ქუჩაშიც, სასწავლებლებშიც, დაწესებულებებშიც, თავყრილობებშიც.

და, ამასთან ერთად, იგრძნობოდა კიდევ სხვა რაღაც, ძალზე ნიშანდობლივი რამ: ერი იმასაც ხედებოდა, რომ, ვიდრე ხელს გამოიღებდა, საბრძოლველად შეიმართებოდა, უეჭველად უნდა ამოეცნო მრავალსაუკუნოვან წყევლად დაყოლილი ხარვეზი — ინტელექტუალური ჩამორჩენილობა; რომ ყოველგვარი ბრძოლა განწირული იქნებოდა მანამ, ვიდრე სრული ძალით არ გამოაშუქებდა ქართველთა გონება — აზროვნების ევროპულ, უმაღლეს ეტალონებთან გათანაბრებული, განათლების გლობალურ მასშტაბებს ზიარებული.

უმთავრესად სწორედ ამან განაპირობა ახალგაზრდობის რაღაც გაუგონარი მასშტაბებით მიწყდომა სასწავლებლისკენ, ამანვე გან-

საზღვრა მასწავლებლის გადაქცევა ერთ უსაჩინოეს პიროვნებად ქალაქსა თუ სოფელში. ასე რომ ცხრაასიანი წლებიდან, თუ უფრო ადრიდან არა, ქუთაისში უკვე გამოჩნდა დახვეწილი ინტელიგენცია და საკმაოდ გონებაგახსნილი-მოსწავლე ახალგაზრდობა — ის ხალხი, ვინც შემდეგ, ათიანსა თუ ოციან წლებში თითქმის მთლიანად თბილისს გადმოსახლდა და ერთბაშად სულ სხვა ენერგიით ააჩქეფა ჩვენი დედაქალაქის გვარიანად მოდუნებული და ამღვრეული სისხლი.

* * *

ამგვარ გარემოში აღმოჩნდა უცბად პატარა სოფლელი ბიჭი. „გაფრინდა ბავშვობის დღეები, მინდვრები, ჭალები, ტყეები“, — როგორც თავადვე თქვა შემდეგ. ბავშვობა ფაქტიურად დამთავრდა.

არ არსებობს ადამიანი, მით უფრო არ არსებობს პოეტი, რაღაც არაჩვეულებრივი სინანულით რომ არ იგონებდეს ბავშვობას, უაღრესად მტკივნეულად რომ არ განიცდიდეს მასთან დამშვიდობებას, თუნდაც ერთობ გაუხარელი და სვეგამწარებულიც ჰქონოდა ის ბავშვობა.

ამ უცნაურ მოვლენას მრავალნაირი ახსნა შეიძლება მოეძებნოს. ერთი მათგანი ამგვარი იქნება: ადამიანი ბუნების ისეთივე ორგანული ნაწილია, როგორიც მინერალი, მცენარე და ცხოველი. მხოლოდ ბუნებასთან სრულ ჰარმონიაში ყოფნისას შეუძლია მას გამოავლინოს თავისი ნამდვილი არსება და განახორციელოს თავისი ჭეშმარიტი მისია. სწორედ ასე ჰარმონიულად არის ადამიანი ბუნებასთან შერწყმული ბავშვობისას, ვიდრე მისი გონება ამოქმედდებოდეს. ხოლო გონების ამოქმედებასთან ერთად ჰარმონია ნელნელა ირღვევა, ბოლოს სულაც ჰკრება და შემდეგში უაღრესად საძნელო, თითქმის შეუძლებელ საქმედ იქცევა ხოლმე ამ ჰარმონიის აღდგენა. რადგან შემეცნება ჰარმონიულ არსებობაში აკვლევს მრავალ ისეთ წინააღმდეგობას თუ შეუსაბამობას (პიროვნულს, ბიოლოგიურს, ოჯახურს, სოციალურს, ეროვნულს, პოლიტიკურს, საკაცობრიოს, კოსმოსურს, მეტაფიზიკურს...), რომელთა ახსნა, წვდომა და მოგვარება სრულიად შეუძლებელ რადმე ისახება. საამისოდ საჭიროა ისეთი

„მაღალი და მაღლად მხედი“ გონება (რუსთაველის სიტყვებია), რომელსაც კაცობრიობის აბსოლუტური უმრავლესობა პრაქტიკულად ვერასდროს ვერ იძენს. მხოლოდ ამგვარ მაღალ გონებას ძალუძს კვლავ პარმონიულ მთლიანობად შეიცნოს სამყარო, არსებობა, სიცოცხლე. ამგვარი გონების მქონეთ ჩვენ გენიოსებს ვუწოდებთ და ისინი, როგორც ვიცით, არც ისე ხშირად ევლინებიან ქვეყნიერებას.

ამიტომ მისტირის ყოველი კაცი თავის ბავშვობას — დაკარგულ პარმონიას, დაკარგულ მთლიანობას, მთელ სამყაროსთან ერთობას, გამოუყოფელ არსებობას, რომელიც „არასდროს აღარ განმეორდება“. აღარ განმეორდება, რადგან ეს არის დიფუზიური მთლიანობა, ხოლო კაცი საიმისოდ არის მოწოდებული, რომ არსებობის ეს საფეხური დაძლიოს და მისწვდეს უფრო მაღალ მთლიანობას, მაღალ პარმონიას — სინთეზურს, სადაც აზროვნება, გონება, შემეცნება ამ მთლიანობისადმი დაპირისპირებული, მისი დამხლეჩი რამ კი არ იქნება, არამედ პირიქით — ქვემარტივი პარმონიის საფუძველი და აუცილებელი პირობა. მაგრამ ქვედა საფეხურის დაძლევისა და ზეაღსვლას მუდამ ტკივილი და ტანჯვა ახლავს და ყველა როდი უფიქრდება იმ ამბავს, რომ ეს არის ზრდის ტკივილი და ტანჯვა, ძუძუთა ბავშვის მუცლის ტკივილავით წარმავალი და განქარვებადი, ფაქტიურად არარეალური, არყოფილი.

აქ უადგილო არ იქნება, ის ამბავიც გავიხსენოთ, რომ სამოთხის დაკარგვის ცნობილ ლეგენდას (რომელიც, სხვათა შორის, მხოლოდ ბიბლიის კუთვნილება კი არ არის, მრავალი ხალხის მითოსის ნაწილია) ზოგიერთი ამგვარადაც ხსნის: სამოთხე მიგვანიშნებს კაცობრიობის ცხოვრების იმ პერიოდს, როდესაც ადამიანი ჯერაც არ იყო. ბუნებას გამოყოფილი, მისდამი დაპირისპირებული, და ველის შროშანივით უზრუნველად ატარებდა წუთისოფელს; გამოყოფა, დაპირისპირება და კონფლიქტი აზრის, გონების ამოქმედებასთან ერთად დაიწყო (ამით დასრულდა კაცობრიობის „ბავშვობა“), ხოლო შემეცნება რა ამოქმედდა, ის დიფუზიური მთლიანობა და პარმონია დაირღვა, კაცობრიობამ სამოთხე დაკარგა და მას შემდეგ მისტირის იმ თავის ბავშვობისდროინდელ ნეტარებასო. საინტერესო ახსნაა, მით უფრო, თუ გავიხსენებთ, რომ იმ ხეს, რომლის ნაყოფის გემოს ხილვისთვისაც გამოაძევეს ადამი და ევა სამოთხიდან, სწორედ „კეთილისა და ბოროტის ცნობადის“ (ესე იგი შეცნობის) ხე ჰქვია...

მაგრამ, როგორც ძველად იტყოდნენ ხოლმე, დროა პირველსავე, სიტყვას მოვიდეთ.

ზემოთ ითქვა: რვა წლის ბიჭი სწორედ ისეთ გარემოში მოხვდა, სადაც ყველა და ყველაფერი უკმარობის მძაფრი განცდით იყო შეპყრობილი. სოციალური თუ პოლიტიკური ბრძოლის იდეებით გაჟღენთილი ატმოსფერო იძაბებოდა. და ამ დაძაბულ ატმოსფეროში უნდა გამოსთხოვებოდა ბავშვობას პატარა ბიჭი. სასულიერო სასწავლებელში ყოფნის პირველივე დღეები იმდენ შხამს შეასმევდა, გაუწაფავი სმენა იმდენ უჩვეულო ამბავს მოისმენდა, უმანკო თვალი იმდენ რასმე იხილავდა თუ ამოიკითხავდა, რომ ცხადი უნდა ყოფილიყო: ადრინდელი ჰარმონიისგან მალე კვალიც აღარ დარჩებოდა.

ამგვარი რამ თავისთავადაც ტრაგიკულად განიცდება. ხოლო ათეცეცა ტრაგედია ადამიანისა, ვინც სოფლიურ უკუღმართობათაგან პირველად იმას შეიცნობს, რომ იგი ყოფილა უბედური ქვეყნის, სვედამწარებული და გასაცოდავებული ერის შვილი. მით უფრო, თუ ეს ქვეყანა, ეს ერი ოდესმე ისეთ დროებასაც მოსწრებია, როცა ქვეყნიერებაზე ბევრი არ ჰყოლია ბადალი.

იცვალნენ დრონი. წარსულის დიდის
დიდებას ესედავ არასაკმარისს.
ღელავს ფაზისი და მტკვარის მშვიდის
ამოხვერაა მიდამო არის.

ძველია ჩარჩო ჩატეხილ ხიდის,
გული ერევა ზვირთების რონინს.
რაილა დარჩა წარსულის დიდის?
იცვალნენ დრონი. იცვალნენ დრონი.

ეს სტრიქონები, ცხადია, ყმაწვილს არ დაუწერია, პოეტური მოწიფულობის ხანაში (ოციან წლებში) შეიქმნა. აქ იმიტომ შეგახსენეთ, რომ ამთავითვე კარგად მოვინიშნოთ ერთი რამ: გალაკტიონ ტაბიძე ბავშვობიდანვე დაავადდა იმ სენით, რომელსაც მედიცინაში სახელი არ მოუძებნება და რომელსაც მშობელი ქვეყნის ტრაგიკული განცდა შეიძლება ვუწოდოთ პირობითად. ეს არ არის უბრალოდ სამშობლოს სიყვარული, პატრიოტიზმი. ეს არის ერის უშინაგანესი არსების წვდომა და ამით აღძრული სატყეივარი, რომელიც მით უფ-

რომ მძაფრია, რაც უფრო თვალსაჩინოა კონტრასტი იმ არსებასა და ჩილულ რეალობას შორის.

მე შემხვედრია ერთი-ორი კალმოსანი, ღიმდამცინავნი რომ იტყოდნენ ხოლმე: რა გახდა ეს გალაკტიონი, ბოლოს და ბოლოს სულ ორი თემა აქვს — სამშობლოს თემა და ბუნების თემაო.

ეს რომ თავისთავადაც უმართებულო აზრია, მალე დავრწმუნდებით. ოღონდ აქ მთავარი მაინც სხვა არის. ხსენებულ კალმოსნებს არ ესმოდათ (ან არ სურდათ გაეგოთ), რომ სამშობლო გალაკტიონ ტაბიძისთვის „თემა“ არასოდეს ყოფილა (ისევე როგორც ვაჟა-ფშაველასთვის ბუნება, ხოლო რუსთაველისთვის — სიყვარული). ეს თვით არსებობა იყო, მისი პირადი სიცოცხლეც და სამყაროს ყოფნაც. მას აბსოლუტურად ჰქონდა ნაგზნები ის დაფარული შინაგანი საწყისები, ის სულიერი რეალობა ერისა, რომლის შესახებაც ზემოთ უკვე ვისაუბრეთ. მისი პოეზიაც ამ სულიერი რეალობისთვის შეგრძნებადი ფორმის მიკვლევაა უმთავრესად. ამიტომაც ძნელი მის შემოქმედებაში „თემების“ დაკონკრეტება და გამოყოფა. იგივე ბუნება, მაგალითად, აღწერის, დახატვის ან მელოდიური გადმოცემის საგანი კი არ არის უბრალოდ, ხსენებული სულიერი რეალობის და, ამასთან, მისივე სულის მოუკვეთელი ნაწილია. აქ აბსოლუტურად შეუძლებელია სამშობლოს გამოყოფა ბუნებისგან ანდა პირუკუ. ერთხელ კიდევ დავარღვიოთ მოვლენათა დროისმიერი წყობა და გავიხსენოთ დასაწყისი სტროფები მოგვიანებით, 1923 წელს შექმნილი ლექსისა „მშობლიური ეფემერა“:

ველაჲ ვცნობილობ მშობლიურ ხეებს —
ზამთარს ბილიკი დაუტანია...
„ღიღი ხანია?“ — მივმართავ ტყეებს,
და ტყე გუგუნებს: ღიღი ხანია...

შეხავსებია კლდეები კლდეებს,
იქ ვიდაც კენესის ღიღი ხანია.
„ამირანია?“ — მივმართავ ტყეებს,
და ტყე გუგუნებს: ამირანია...

ეს მძაფრი კენესა მიწამლავს ღლეებს,
ის გული ისევ ჩემი გულია...
„დაკარგულია?“ — მივმართავ ტყეებს,
და ტყე გუგუნებს: დაკარგულია...

ეს ტრაგიზმი თავიდანვე დაჰყვა გალაკტიონის პოეზიას. მაგრამ
თუ ჩვიდმეტ-თვრამეტი წლის ქაბუკის ლექსებში ეს ტრაგიზმი საკ-
მაოდ გულუბრყვილო სტრიქონებად ვლინდებოდა („ელვა მსწრაფლ
გაქრა, ისევ დაფარა სამშობლო მხარე უკუნმა ბნელმა, ცას ცრემლე-
ბი სდის, ტირის მარადის, გული წაიღო ისევ ნაღველმა“), შემდგომ
და შემდგომ მის საფუძველზე არაერთი შედეგური შეიქმნა. აი, ერთი
მათგანი (ყურადღება მიაქციეთ, რომ ლექსის რეფრენად გამოყენე-
ბულია ალექსანდრე ჰავჭავაძის ცნობილი სიტყვები):

აქ მარმარილოს მაღალი სვეტი
დაუმსგერველი იდგა ღიღებით,
ეპოქის გელი
ოცნებას მღერის გაბედილებით.

კედლებს რომ სინჯავს გრძნულ თითებით
უკვდავებისთვის შეშლილი გონი,
ჩრდილი შოსილი მარგალიტებით.
ე.ა. დრონი, დრონი!

ცოხე-გალავანს სჩქევს სისხლის წვეთი,
დღე შემშუსკრელთა აღთა კიდეებით.
ვინ იყო ქეთა ამათა მკვეთი?
იგი არ ჰკვდება გულდამშეიდებით.

სურო და ხავსი ღაღლით, გვრიტებით,
ვამჩნევ თაღებზე ღრუბელთა რონინს,
გაშლილან ნისლთა პირამიდები.
ე.ა. დრონი, დრონი!

ო, ნანგრევიერო, თქვენ გეზიდებათ
ყრმობისა ჩემის პირველი პედი.
უეპიდობით თუ ამიდებით
დიდება მერგო მე სხვაზე მეტი;
ესლაც ანათებს ძველი მითებით,
იგი ქარს ებრძვის გაბედილებით.
ე.ა. დრონი, დრონი!

აქ შეგხვდი პირველ — ესაც მითებით
გესალმებოდა მძაფრ ი რიონი.
იყო საღამო, იყო მშვიდობით...
ე.ა. დრონი, დრონი!

რაღ აირჩიე, რაღ აირჩიე,
რაღ აირჩიე ტყე და გრიგალი,
ეკლიანი გზა რაღ აირჩიე,
ახალგაზრდობა რაღ მოიკალი!

როდესაც ბავშვობისდროინდელი პარმონია ირღვევა და ადამიანი ნებით თუ უნებლიეთ თავს აღწევს ხსენებულ დიფუზიურ მთლიანობას, ერთ-ერთი პირველი განცდა, მას რომ დაეუფლება ხოლმე, არის განცდა მარტოობისა. ეს მოვლენაც საყოველთაოა, ოღონდ ამ სულიერ ვითარებას ყველანი თანაბრად როდი აღიქვამენ — გააჩნია, ვის როგორი დოზით აქვს მიმადლებული თვითდაკვირვების, საკუთარ არსებაში დანთქმის უნარი.

ცხადია, ეს უნარი სხვებზე მეტად ხელოვანს, პოეტს აქვს გამახვილებული. აქედანაც იღებს სათავეს სულით ობლობის ცნობილი მოტივი, რომლის ასახსნელად ყოველთვის როდია აუცილებელი სოციალურ-პოლიტიკურ გარემოებათა მოშველიება. რატომ აწვალდება ბარათაშვილს სულით ობლობის განცდა? იმიტომ, რომ საშინელ გარემოში ცხოვრობდა: საქართველოს სამეფო თიფქმის მის თვალწინ დაემხო, ირგვლივ სოციალური ქაოსი იყო გამეფებული, გადაგვარების გზაზე მდგარი ფეოდალთა კლასი სულს ლაფავდა, მისი ოჯახიც დანგრევის პირას იყო მისული და სხვა მრავალი — ამგვარია ტრაფარეტული განმარტება. და ამგვარი სქემები იმდენად გვაქვს ძვალ-რბილში გამჭდარი სკოლის მერხიდანვე, რომ შემდგომში ერთობ ჭირს მათგან თავის დაღწევა და ადამიანურ კრიტერიუმთა მოპოვება. ხოლო ვიდრე ამ სქემებიდან არ განვთავისუფლდებით, ვერც ბარათაშვილის პოეზიას ჩავწვდებით სათანადო სიღრმით, ვერც გალაკტიონ ტაბიძისას და ვერც სხვა ვინმესას.

ერთხელ კიდევ ჩავუკვირდეთ საქმის ვითარებას. ვიდრე ადამიანი ბავშვობის ასაკშია, საკუთარ თავსაც და გარესამყაროსაც ერთ მთლიანობად აღიქვამს. მათს ურთიერთობაში აღძრული წინააღმდეგობანი თუ შეუსაბამობანი მის ცნობიერებამდე ან საერთოდ ვერ აღწევენ (რადგან ცნობიერება ამ სიტყვის ქვეშარიტი გაგებით ჯერ არც მოეპოვება), ან, თუ აღწევენ, მხოლოდ ქვეცნობიერ კვალს ტოვებენ და დროებით ისევ უჩინარდებიან — ჰარმონია ფაქტიურად არ ირღვევა, უფრო სწორად — ჰარმონიის დარღვევას ბავშვისთვის შეუმჩნევლად ეყრება საფუძველი. მაგრამ როდესაც აზროვნება ამოქმედდება, შემეცნება არსებობის ულრან ტევრში გზის გაკაფვას შეუდგება და ცნობიერება მასშტაბთა და მიმართებათა დადგენას იწყებს, ერთ მშვენიერ დღეს აღმოჩნდება, რომ ადრინდელი ჰარმონიისგან პიროვნებას ხელთ ნამუსრევებილა შერჩენია. ამგვარი ვითარება, როგორც ზემოთაც ითქვა, სევდას, ნალვებს, სინანულის გრძნობას აღძრავს. მაგრამ იგივე ვითარება დასაბამს აძლევს აგრეთვე ერთ სასწაულებრივ პროცესს — თვითშემეცნებას: პიროვნება იწყებს საკუთარი არსების ძიებას, თავისთავში ჩაღრმავებას, მეობის შეცნობას. ასეთ დროს მზერა, შეიძლება ითქვას, გარესამყაროზე მეტად შიდასამყაროსკენ არის მიქცეული. ამასთან, თვითშემეცნების დასაწყისის ეს პროცესი, ჩვეულებრივ, იმ ასაკში მიმდინარეობს, როდესაც ადამიანის სხეული ძირეულ ბიოლოგიურსა და ფიზიოლოგიურ ცვლილებებს განიცდის, რაც, თავის მხრივ, ხელს უწყობს, უფრო ინტენსიურს ხდის საკუთარ არსებაში დანთქმის, ყოველივე დანარჩენისგან გამომიჯნვის მისწრაფებებს.

ფსიქიკურ და ფიზიოლოგიურ ცვლილებათა ამ პროცესში მყოფ პიროვნებას უჩნდება ილუზორული რწმენა, რომ ის, რაც მასში ხდება, რის შინაგანად ხილვასა და განცდასაც იგი ახერხებს, აბსოლუტურად უნიკალური რამ არის, აბსოლუტურად განუმეორებელი და შეუცნობელი, რაც ჯერ ძეხორციელს არ განუცდია და არ შეუგრძნია დედამიწაზე. ეს ნაწილობრივ მართლაც ასეა, რადგან ყოველი პიროვნების განვითარება, ყოველი პიროვნება თავისთავად განუმეორებელი და უნიკალური ფენომენია. მაგრამ ამ რწმენას მაინც ილუზორული შეიძლება ვუწოდოთ, რადგან იგი აზროვნებით, გონებით შემოწმებულსა და დადგენილ ფაქტებს კი არ ემყარება, არამედ ერთობ მსწრაფლწარმავალ ფსიქიკურ ვითარებას, რომელიც თავისთავად უნდა იძლიოს შემეცნების პროცესში.

თავდაპირველად ეს რწმენა უფრო და უფრო მტკიცდება, მარტოობის განცდა სულ უფრო ინტენსიურად იჩენს თავს (სხვათა შორის, ამიტომაც არიან ეგრეთ წოდებული გარდამავალი ასაკის მოზარდები მეტწილად პირქუშნი, უკმეხნი, აღრენილნი და მიუყარებელნი). მაგრამ მერე და მერე, გონებრივ და ფიზიკურ მომწიფებასთან ერთად, ეს განცდა და ეს რწმენა თანდათანობით ნელდება, მკრთალდება, იცრიცება და ბოლოს უმეტესობისთვის სულაც ჰქრება თვალსაწიერიდან. ოღონდ არიან ადამიანები, რომლებსაც ეს განცდა და ეს რწმენა მთელი სიცოცხლის თანამგზავრად ექცევათ ხოლმე, სიკვდილამდე გასდევთ თან. და ამ შემთხვევაში ჩვენ უკვე სულ სხვა რიგის ფსიქიკურ მოვლენასთან გვაქვს საქმე — აზროვნებით, მსოფლმხედველობით შემოწმებულსა და დადასტურებულ მოვლენასთან და არა გარდამავალი ასაკის ილუზიასთან.

მაშასადამე, თუ არ გვსურს წინასწარ შემუშავებული ხელოვნური სქემების ანაბარა დავრჩეთ, მთელი სიცხადით უნდა განვასხვაოთ და გავმიჯნოთ მარტოობის ორგვარი განცდა: გარკვეული (გარდამავალი) ასაკის ფსიქიკურ და ფიზიოლოგიურ ცვლილებათა შედეგად აღმოცენებული მსწრაფლწარმავალი, ილუზორული მარტოობა; და შემეცნების პროცესით ვერაძლეული, მაშასადამე — აზროვნებით დადასტურებული მარტოობა, როგორც მსოფლმხედველობრივი ფაქტი.

პირველ შემთხვევაში მარტოობის განცდა პიროვნების განვითარების შინაგანი კანონებითაც ჩინებულად იხსნება და მისთვის გარეშე მიზეზთა ძიება სქემატიზმის ტყვედ გვაქცევს უეჭველად. მეორე შემთხვევაში გვმართებს უაღრესად გულდასმით გამოვიძიოთ და გავანალიზოთ გარემო, ეპოქა, რომელშიც ცხოვრობდა ესა თუ ის პიროვნება, რადგან მომწიფებული აზროვნება, მსოფლმხედველობა მხოლოდ გარესამყაროსთან, გარესინამდვილესთან უმქიდროესი კავშირის საფუძველზე წარმოიქმნება.

ყოველივე ზემოთქმული კი იმას ნიშნავს, რომ ამა თუ იმ შემოქმედის მტკიცებულების გაანალიზებისას რიგიანად უნდა გავერკვეთ: რას ემყარება ამ შემოქმედებაში თავჩენილი განცდა მარტოობის, მიუსაფრობის, სულით ობლობისა — მსწრაფლწარმავალ კაბუტურ ემოციებს, თუ დასრულებულსა და ჩამოყალიბებულ მსოფლმხედველობას.

მაგრამ მანამდე ზოგიერთი რამ კიდევ უნდა გავითვალისწინოთ. ჯერ ერთი, ის, რომ ემოციებით აღძრული მარტოობისა და მსოფლმხედველობით ნაკურთხი მარტოობის გარჩევა ერთობ, ერთობ ძნელი საქმეა. ძნელია მათ შორის მკვეთრი ზღვარის გაკლება და ერთის შეუქცევადად გამოიყენება მეორისგან. ადამიანის განცდები ქარხანაში ხომ არ მზადდება, პიროვნება დაზგა ხომ არ არის, რომ თვალის ერთი შევლებითვე განვასხვაოთ მის მიერ მოწოდებული ორნაირი პროდუქცია. საქმე თუ ასე დავსახეთ, კვლავ სქემატიზმის ტყვეობაში აღმოვჩნდებით და ისევ შორს ვიქნებით ქვეყნარტებისგან.

ადამიანის შინაგანი სამყარო, მისი ფსიქიკა უადრესად რთული აღნაგობის მქონეა და არც ისე კარგად შესწავლილი, რომ მისი კანონზომიერებანი, მიმართებანი, ცვლილებანი ცხად და იოლად მისაგვლეჯ რაიმედ დავსახოთ. სინამდვილის ამ სფეროში მოვლენები, ფაქტები ხშირად ჩვენთვის აუხსნელი ლოგიკის საფუძველზე ჩნდება, მერე თვალს ეფარება, რათა სრულიად მოულოდნელად, თითქოს ყოვლად შეუფერებელ სიტუაციაში კვლავ ამომზეურდეს ქვეცნობიერის უფსკრულებიდან.

მარტოობის განცდაც ერთი ამდაგვარი ფაქტია ფსიქიკისა. ეს განცდა, როგორც ითქვამს, აზროვნების მომწიფებასთან ერთად ჰქრება ხოლმე, მაგრამ თანდათანობით ჰქრება და არა ერთბაშად. ვერავინ იტყვის: აი, ამ ასაკამდე ამა და ამ ადამიანს ეს განცდა ჰქონდა, ამის შემდეგ კი გაუქრაო. თითქოს საბოლოოდ გაუჩინარებული განცდა შესაძლოა მოულოდნელად კვლავ მოველინოს ცნობიერებას, თანაც ინტენსიობის ისეთი ხარისხით, რომ სხვა ყოველივე დაჩრდილოს თუნდაც დროებით.

მეორე მხრივ, მარტოობა, როგორც მსოფლმხედველობით დადასტურებული და შეწყნარებული ფაქტი, აგრეთვე ერთბაშად როდი ჩნდება. რალა თქმა უნდა, შესაძლოა ადამიანმა ცხოვრების გრძელი გზა განვლოს და მხოლოდ გვიან, ხანდაზმულობისას გაუჩნდეს მას ეს განცდა. მაგრამ ასევე შესაძლოა, რომ გარდამავალი ასაკისდროინდელი ემოციური მარტოობა გადაეწარდოს მსოფლმხედველობით გაზიარებულში. სხვათა შორის, შემოქმედ ადამიანთა უმეტესობის ფსიქიკაში სწორედ ეს უკანასკნელი მოვლენა შეინიშნება ყველაზე ხშირად. და ამ პროცესისთვის თვალის გაღებება, მისი გა-

ანალიზება უაღრესად საინტერესო და საჭირო. საქმეა. ამასთან, როგორც ითქვა, უაღრესად ძნელი საქმეც.

მაგრამ ძნელი შეუძლებელს სრულიადაც არ ნიშნავს. ამიტომ ზემოთ წამოყენებული მოთხოვნა (რომ აუცილებელია მარტოობის ორგვარი განცდის მთელი სიცხადით განსხვავება და გამიჯნვა) უექველად ძალაში უნდა დავტოვოთ, ოღონდ წინა აბზაცებში მითითებული სიძნელეებიც უნდა გავითვალისწინოთ.

კიდევ რა უნდა გავითვალისწინოთ?

კიდევ ის, რომ, როდესაც შემოქმედ ადამიანთან გვაქვს საქმე, ზოგჯერ ძნელი დასადგენია — რა არის მის შემოქმედებაში საკუთარი, მხოლოდ მისეული, სავსებით ორიგინალური, და რა — სხვათა გავლენით მოხმობილი. კერძოდ, თუ ჩვენს საკითხს მიეუბრუნდებით, მარტოობის ორგვარი განცდის გამიჯნვისას შესაძლოა ის შეცდომაც მოგვივიდეს, რომ თითქოს მსოფლმხედველობით შეწყნარებული მარტოობის განცდის დამადასტურებელი მოტივები ჩვენთვის საინტერესო შემოქმედს მიეაწეროთ, შემდეგ კი აღმოჩნდეს, რომ ეს მოტივები წინაპართა გავლენის შედეგად წარმოქმნილა და არა მხოლოდ ორიგინალურ ძიებათა შედეგად.

დასასრულ, შესაძლოა ამგვარი სურათიც ვიხილოთ: მწერლის შემოქმედებაში ერთად, პარალელურად იჩენს თავს მარტოობის გარდამავალი ასაკისდროინდელი განცდა, მსოფლმხედველობრივ ფაქტად ქცეული მარტოობა და სხვათა გავლენის შედეგად გაჩენილი მოტივები მარტოობისა.

ეს სწორედ ის შემთხვევაა, რომელიც მიესადაგება გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედების გარკვეულ მონაკვეთს, დაახლოებით 1908-1914 წლებს.

დაახლოებით-მეთქი, იმიტომ ვამბობ, რომ მსგავს საკითხებზე საუბრისას ზუსტი თარიღების დადგენა ყოველად შეუძლებელი რამ არის. არავინ იცის (ყოველ შემთხვევაში — დღემდე არავის დაუდასტურებია), როდის დაწერა გალაკტიონ ტაბიძემ პირველი ლექსი. 1908 წელს პირველად გამოქვეყნდა მისი ლექსები. დღიურები მოწმობენ, რომ თვითონაც ამ წელს მიიჩნევდა პოეტური მოღვაწეობის დასაწყისად. გამომცემელნიც იმით ხელმძღვანელობენ, რომ ამ წელზე ადრინდელი ხელმოწერით ჯერჯერობით არც ერთი ავტოგრაფი არ აღმოჩენილა. მაგრამ ძალზე ძნელი წარმოსადგენია, კაცმა

იმავე წელს გაბედოს ან მოახერხოს ლექსების დაბეჭდვა, რა წელსაც მუზეუმი ეწვევიან პირველად. ამიტომ უნდა ვივარაუდოთ, რომ გალაკტიონ ტაბიძე მანამდისაც რამდენსამე წელიწადს იწაფავდა ხელს ლექსების თხზვაში.

ეს პირველ თარიღს შეეხება, 1908 წელს. ხოლო 1914 გახლავთ მისი პირველი წიგნის გამოსვლის წელი. ამ წიგნით, როგორც ქვემოთაც ვნახავთ, დასრულდა მისი შემოქმედების ერთი მონაკვეთი და სწორედ ამ წიგნის საფუძველზე უწოდა გალაკტიონს მისმავე ბიძაშვილმა ტიციან ტაბიძემ „მარტოობის ორდენის კავალერი“.

• • •

„ფიქრიდან განუშორებელი შვილო ჩემო გალაკტიონ! პირველად შენ მშვიდობას და კარგად ყოფნას ჩვენ მოწყალე ღმერთს ვთხოვ. ამას გარდა, ჩვენ, შვილო, კარგად ვართ. შენი ჭაერის მეტი არა მიშავს: შენ რაკი ჩემთან იყავი მიჩოული და მე შენთან, და ეხლა განუშორებული მყავხარ, თუ ივარგებ, არ მგონია... აჰა შენ იცი, თუ ივარგებ. თავი საქმეა ყოფაქცევა და მერმეთ კარგი სწავლა. კარგი, თვარა გაქვიერებული სწავლა რა არის!“ — სწერდა სოფლიდან ვაჟს მაკრინე აღდგენილი, ვასილ ტაბიძის ქვრივი.

დედას გუმანი არ ატყუებდა. თითქოს წინასწარ გრძნობდა, რომ ფიქრიდან განუშორებელი მისი ბიჭი იმათგანი არ გამოვიდოდა, ვინც კარგი სწავლითა და სანიმუშო ყოფაქცევით ახარებს ხოლმე მშობლებს. მასწავლებელი, ვეკილი, მღვდელი, ინჟინერი, ექიმი, აგრონომი — ალბათ ამ პროფესიათაგან ერთ-ერთი ეოცნებებოდა დაქვრივებულ ახალგაზრდა ქალს თავისი ვაჟიშვილის ხედრად. ოჯახს ბურჯი ნაადრევად გამოსცლოდა და სახლეულთ იმედად ისლა დარჩენოდათ, რომ დაიზრდებოდნენ ბიჭები — აბესალომი (პროკლე) და ძმაზე ორი წლით უმცროსი გალაკტიონი — და მერე როგორც ხალხური ლექსი იტყვის: „ნეტავი ძმათა მაშვრალთა, ცხარე მზე ამოუხდება. ვერვინ წაართმევს სარძლოსა, ვერც ვინ შინ შემოუხდება“.

ვასილ ტაბიძეც და მაკრინე აღდგენილიც სასულიერო წოდების შთამომავალნი იყვნენ, ორივეს მამა მღვდელი გახლდათ. გარდა ამი-

სა. ტაბიძეთა გვარი ისედაც მწიგნობრული ტრადიციებით იყო ცნობილი. რატომ არ უნდა განეგრძოთ სასულიერო სასწავლებელსა და შემდეგ სემინარიის მიზარებულ მშენებელს ეს ტრადიციები?

უფროსმა ძმამ განაგრძო კიდევ: სემინარია დაასრულა და სოფლის მასწავლებლის მძიმე უღელი დაიდგა, მამის კვალს გაჰყვა. სასწავლებელში თერთმეტ წელიწადს მისი განუშორებელი ამხანაგი და მერხის მოზიარე პიროვნება მოგვითხრობს: მისებრი კაცი ბევრი აღარ შემხვედრია ცხოვრებაში. აბესალომი ერთი იმათგანი იყო, ვისაც ცხოვრების ჭეჭყვი რაღაც სასწაულით არ ეკარება ხოლმე; რანაირ გარემოშიც უნდა მოხვედრილიყო, მისი სპეციაკი ზნეობა და ნახელი გონება არასოდეს აიძვრებოდა.

ორსავე ძმას სათუთი და მკრძნობიარე სული გამოჰყვა, ორივენი სულიერი მწვერვალებისკენ მიილტვოდნენ. ოღონდ უფროსი ჩვეულსა და ნაცადს გზას მისდევდა, ხოლო უმცროსი გულდაჯერებული გვეუბნებოდა: „მე ვხედავ სიზმრებს არათქვენებურს“. ეს ხელს არ უშლიდათ, რომ გაგეყებით ჰყვარებოდით ერთიმეორე.

კვლავ გამოვტოვოთ რამდენიმე ათეული წელი და გადავიკითხოთ აბესალომის მიერ რძლისადმი — გალაქტიონის მეუღლისადმი მიწერილი ბარათი:

„დაო ოლია!

ვერ წარმოიდგენთ იმ საშინელ მწუხარებას, რაც მე განვიცადე თქვენგან გამოგზავნილი წერილის წაკითხვის შემდეგ.

წერილის ტონი, თქვენი ავადმყოფობა, ჩემი უცნაური და გამოუცნობელი ძმის ხასიათი!.. ყველა ამან ძალიან ცუდათ იმოქმედა ჩემზედ...

რამდენიმე ხნის წინ თბილისში ვიყავი. გალაქტიონისთვის, რასაკვირველია, წერილის შესახებ არაფერი მითქვამს. თითონ მითხრა: ყოველივე გაუგებრობა მოსპობილიაო და მე, მართალი მოგახსენოთ, ძალიან გამახარა ამ გარემოებამ. იცით, ოლია, თქვენ ჰკუთიანი ქალი ხართ და გალაქტიონის შესახებაც გეძნებათ შემდგარი ერთგვარი აზრი... უმთავრესი ის არის, რომ მას ისე ვერ გავზომავთ, როგორც ჩვეულებრივ ადამიანს: „პოეზია უპირველეს ყოვლისა“ და გარეშე პოეზიისა, ოცნებისა და მაღლა-მაღლა ფრენისა მას არაფერი აინტერესებს. დიდებულია იგი, როცა მაღლა დაფრინავს, მხოლოდ სასაცილოა, როდესაც ძირს ეშვება და ჩვეულებრივი ადამიანის სახეს

იღებს. ამიტომ, დაო, ბევრი რამ უნდა ვაპატიოთ, თუ იგი გვიყვარს! 7 წელიწადია სახლში არ ყოფილა, 7 წელიწადია დედა არ უნახავს, მაგრამ რა ექნათ, მაინც ღმობიერი უნდა ვიქნეთ, მაინც უნდა გვიყვარდეს ეს უცნაურ ვარსკვლავზე დაბადებული დიდი ადამიანი და გულუბრყვიო ბავშვი... (მ. VIII. 1927).

მაგრამ იმას, რაც ძმას ესოდენ ჩინებულად ესმოდა, სულ სხვაგვარი სულისკვეთებით აღზრდილი დედა შესაძლოა ვერც ჩამწყდარიყო. დედას იდეალად ესახებოდა ოჯახის ფეხზე წამომყენებელ ძეთა აღზრდა, ხოლო ამგვარ იდეალს ძალიან ნაკლებად შეესატყვისებოდა პოეზიის საკუთხეველზე თავშეწირული შვილის ხილვა. თუ ივარგებ, არ მგონიაო, — სწერდა სევდამწარებელი ქალი და მართალიც იყო: უმცროსმა ეაქმა ვერ გააპართლა ოჯახის იმედები, „ვერ ივარგა“.

ესეც ერთი „წყევლა-კრულიანი საკითხავია“ წუთისოფლისა. წელთა სიმრავლითა და სიბრძნით დამძიმებულ განდევილს ორი ძმა ეახლა. ვერასგნით შეეთანხმებულვართო, — აუწყა ერთმა თავიანთი საწუხარი. — მე ვეუბნები, ორივემ ახლავე მღვათოვოთ ოჯახი და სიბრძნის მოპოვებას გავუსაკუთროთ-მეთქი თავი, ჩემი ძმა კი იმ აზრისაა, ჭერ მშობლებმა მოქამონ თავიანთი ქამი, შვილებიც დავზარდოთ და ფეხზე დაეყენოთ, სიბრძნისთვის მერე ვიზრუნოთო. რომელი ჩვენგანის მხარეს არის ჭეშმარიტება, მოძღვარო? ბრძენმა მიუგო: ჭეშმარიტ აზრს ის ადგას, ვინც ამბობს — ახლავე განვეშოროთო ყოველივეს და სიბრძნე ვიძიოთ; რადგან ვერავინ იქნება იმის თავდები, ვიდრე მისი მშობლები აღესრულებოდნენ და შვილები წამოეზრდებოდნენ, ამასობაში თავადაც არ მიიცვლებათ.

ეს იგავი ორი ათას ხუთასი წლის წინათ არის შეთხზული ინდოეთში და მისი ხნოვანება იმის მაუწყებელია, ძველთაგანვე როგორ აწვალებდა კაცთა მოდგმას ეს საკითხავი. ხსენებული ბრძენი ბუდას მოძღვრების მიმდევარი გახლდათ და თავისი მოძღვრების კვალობაზე სწორი პასუხიც მისცა ძმებს. მაგრამ ჩვენს დროში როგორღა უნდა გადაიჭრას ეს საკითხი? ვინ ადგას მართებულ გზას — ის, ვინც ერთგულად გასწევს ოჯახის ჭაპანს, ამ უმშვენიერესი კაცობრიული ვალის მოხდას შეეწირება, თუ ის, ვინც წერას ჩატანილივით პირს გაიმეხებს და თვისთა იდეალთა აღსრულებას ანაცვალებს ყოველსავე?

ნუ ავჩქარდებით ამ კითხვის პასუხის გასაცემად, ნურც იმის მო-
იმედენი ვიქნებით, რომ მზამზარეულ რეცეპტებს დავესესხოთ ვის-
მე. ამგვარი რეცეპტების გადაწერა და გულში ამოკრა რეგვენთა ხე-
ლობაა. ყოველმა კაცმა საკუთარ პასუხს უნდა მიაკვლიოს, თავადვე,
სხვის დაუხმარებლად უნდა გადაკრას ეს გადაუქრელი კითხვა საკუ-
თარი არსებიდან გამომდინარე. ამ არსების შეუმცდარად მიკვლევა
და შეცნობაა თავი და თავი საქმე.

ოღონდ ერთი რამ კი უნდა გვახსოვდეს უექველად: იდეალების-
თვის თავშეწირული კაცის ცხოვრება წიგნებშია ლამაზი საკითხავი,
თორემ ჩვეულებრივი, ყოველდღიური კრიტერიუმებით თუ შევხე-
დეთ საქმის ვითარებას, ერთი გაბმული ტანჯვაა მხოლოდ. ვაჟა-
ფშაველა ლექსებს ფიჩხის ცეცხლის სინათლეზე წერდაო; ყანაში
მუშაობისას შემოქმედებითი ჟინი რომ დარევდა ხელს, რამდენსამე
კილომეტრს გაირბენდა სახლამდე, რათა ნაფიქრი ქაღალდზე გადა-
ეტანა, არ დავიწყებოდაო. ჩინებულთა ეს ყოველივე, ამაღელვებელი,
რომანტიული, არა? მით უმეტეს, როდესაც ჩვენს მყუდრო ბინაში,
საწერ მაგიდასთან მიმჯდარნი ან დივანზე წამოწოლილნი ვკითხუ-
ლობთ ნებეირად. მერე გვიკვირს კიდევ: ზოგჯერ რარიგ უცნაურად
იქცეოდა თურმე ეს კაცი! ამბობენ, ისიც მომხდარა, ზამთრის სუსხი-
ან ამინდში ცოლ-შვილი შინიდან გარეთ გაუსხამს — წერაში ღელი
მეშლებო. დიახ, იმ ვაჟა-ფშაველას, ნიბლია ჩიტის სიცივით დაზრო-
ბის გამოც კი გული რომ ეთუთქებოდა.

იდეალებისთვის თავშეწირულთა ხსენებისას აქ, ცხადია, შემოქ-
მედი ადამიანები იგულისხმებოდნენ უპირველეს ყოვლისა. ვაჟა-
ფშაველას მაგალითიც იმითომ მოვიშველიე. ჩვენთვის, უბრალო
მოკვდავთათვის, მათი ცხოვრება სასიხარულოს ბევრს არაფერს შე-
იცავს. საკაცობრიო მასშტაბითაც კი თითებზე ჩამოითვლებიან ისეთ-
ნი, ვინც შემოქმედების სასტიკი ღვთაების საკურთხეველსაც არ და-
აკლო მსხვერპლი და პირადი ცხოვრებაც და ოჯახის საქმეებიც გუ-
ნებიერად მოიწყო (ერთი მათგანი დიდი გოეთე გახლდათ). რასაც
ჩვენ ბედნიერებას ვუწოდებთ, ის მათთვის, ჩვეულებრივ, საკმაოდ
უცხო ხილია. მაგრამ მათთვის ის უფრო დიდი, აუწერელი უბედუ-
რება იქნებოდა, იძულებულნი რომ შექნილიყვნენ თავიანთ იდეა-
ლებზე, შემოქმედებაზე ეთქვათ უარი და ჩვენეული გაგებით სვე-
ბედნიერი არსებობა დაემკვიდრებინათ. მინდიას ტრაგედიის ძირიც

ხომ ის არის, რომ ოჯახის კეთილდღეობისთვის თავის მოწოდებას, თავის იდეალებს უგანა. „ცხოვრების მაგალითადა ბრიყვები დამისახოდი“, — მწარედ უსაყვედურა ცოლს, როცა ჩასწვდა საკმის არსებას. ბრიყვებად მისი ზეკაცური იდეალების ფონზე ჩანდა ის ხალხი, თორემ შეშის მოუჭრელად და ნადირის მოუკლავად მთიელ კაცს რომ არ გაეძლება, ეს მინდიაშაყ კარგად იცოდა, რაღა თქმა უნდა, და თავად ვაჟა-ფშაველამაც.

რაკი ვაჟა-ფშაველაზე ჩამოვარდა სიტყვა, ერთიც დავსძინოთ: დღეს უკვე აღვილი შესამჩნევია, როგორ ყალიბდებოდა მისი პიროვნება, მისი მსოფლშეგრძნება. დაახლოებით 24-25 წლის ასაკამდე მასში თითქმის არაფერი ამხელდა პოეზიისთვის თავშეწირული კაცის თვისებებს, მაინცდამაინც არაფრით გამოირჩეოდა სხვა გაინტელიგენტებულ ფშაველთაგან, თუნდაც თავის ძმათაგან. მისი აზროვნება, მისი შემოქმედება ნაცადსა და გაკვალულ გზას მისდევდა, იმ გზას, რომლის დასაძლევადაც სულაც არ არის აუცილებელი ცხოვრებისეულ სიამეთა განწირვა და მოძულეობა. მაგრამ ხსენებულ ასაკს რომ მიატანა, მასში რაღაც გარდატეხა მოხდა, რაღაც ისეთ სფეროთა სახილველად გადაეხსნა მზერა, რომელნიც უბრალო მოკვდავთათვის ცხრაკლიტულით არიან დავმანულნი. გენიოსობის აღმაიფეთქა და მაშინლა მიეცა დასაბამი ძნელსაცნაურ ტრაგიზმს, ბოლოს ამგვარ შეძახილად რომ გადმოიღვარა: „რამ შემქმნა ადამიანად, რატომ არ მოველ წვიმდა!“

ეს უკვე დაღვინებული კაცის ძახილია, ბოხი ხმით ნათქვამი სატკივარი, იმ დროს ნათქვამი, როდესაც შინაგანი ძალმოსილება პიროვნებას უფლებას ანიჭებს არ დაირცხვინოს ბედის გამო დაჩივლებისას — ამას უვაჟკაცობად ველარავენ ჩაუთელის. ეს ალბათ ასეც უნდა მომხდარიყო მთიელთა ტრადიციებით აღზრდილი კაცის ცხოვრებაში. სიყმაწვილის თუ ადრეული სიჭაბუკის ასაკში რომც ცდილიყო სულის ნადველის, მარტოსულობის გამჟღავნებას, მეზობლებს იქნებ სასაცილოდაც აევდოთ, დიაცივით მოწუწუნე ლაჩრად დაესახათ: კარგ ყმას ამგვარ რასჲე არ აპატიებდნენ, კარგ ყმას ფიზიკური თუ სულიერი სატკივარი არასგზით არ უნდა დაეჩნია. ხოლო ვაჟა-ფშაველა ნამდვილი კაი ყმა რომ იყო, ამაში არავენ შეეჭვებულა გვონებ.

მაგრამ მთავარი მაინც ის არის, რომ წინა გვერდებზე არაერთ-

გზის ნახსენები განცდა ბავშვობის დამაგვირგვინებელი მარტოობისა ვაჟა-ფშაველამ ისე დაძლია, როგორც მთიელ კაცს შეეფერებოდა, და შემდეგ კარგა ხანს აღარ მოსვლია აზრად, რომ ეს განცდა მსოფლმზედველობით დადასტურებულ ფაქტად ექცეოდა და მისი სავალი გზა ისეთი კლდოვანი მწვერვალებისკენ წარიმართებოდა, რომელთა ციკაბოებიც თითქმის წინასწარვე გამორიცხავენ მყუდრო და დალბინებული ცხოვრების მოწყობას.

ეს ამბები იმიტომაც შეგასენეთ, რათა მხედველობიდან არ გამოგვპარვოდა ერთი გარემოება: ვაჟა-ფშაველასგან განსხვავებით, გალაკტიონ ტაბიძემ იმთავითვე, სიყრმიდანვე თუ ადრეული სიჭაბუკიდანვე მოინიშნა ის ეკლიანი გზა, მერე მთელი ცხოვრების მანძილზე რომ უნდა გაჰყოლოდა. ამ მხრივ იგი ბარათაშვილს უფრო ჰგავდა. ამასთან, გალაკტიონ ტაბიძე ვაჟა-ფშაველასავით კლდის ნატეხიდან როდი იყო გამოკვეთილი, გაცილებით ნაზი ბუნების ადამიანი გახლდათ. თანაც იმ გარემოში, რომელშიაც იგი აღიზარდა, სათუთ გრძნობათა გამჟღავნება სათაკილოდ, დიაცთა ხელობად არ იყო მიჩნეული. და, გარდა ყოველივე ამისა, მის დროს თვით პოეზიაც უკვე საკმაოდ განსხვავებული კრიტერიუმებით იზომებოდა. ასე რომ მისი პირველივე პოეტური ცდები (რაც კი ჩვენთვის ცნობილია) მარტოსულობის, სევდისა და პოეზიისთვის თავის გადაღების მაცნეებად მოგვევლინენ.

წვიმის წვეთები დასცურავენ ფანჯრის მინებზე,
ქარი ვედრებით კარებთან დგას:—გამიღეთ კარი!
რა აღრე გაჰქრა გასაფხულის მზიანი ჩრდილი,
რა აღრე გაჰქრა ჩემი ყრმობა, ჩემი სიზმარი!

სასულიერო სასწავლებელში ყოფნის პირველსავე წლებში ცხადი შეიქნა: ეს ბიჭი ბეჯით მოწაფედ ვერ იქცეოდა და ამ მხრივ ოჯახის რწმუნებს ვერ გაამართლებდა. ამ ბიჭს ერთადერთი სტიქიონი იპყრობდა რაღაც ჯადოსნური ძალით: ლიტერატურა, უფრორე — პოეზია. ამის გარეშე მისთვის თითქმის არაფერი არსებობდა. სამაგიეროდ ამ სტიქიონს ყოველივეს სწირავდა, მთელ თავის დროსა და ძალას; კითხულობდა, ყოველსავე ნთქავდა, რაც კი ხელთ მოხვდებოდა. და წერდა. ამ დროიდანვე შეუშუშავდა ჩვევა, რომლისთვისაც არასოდეს უღალატნია (თუკი ძალისძალად არ აღალატებინებდნენ მტერ-მოყვარენი) — ის დღე დღედ არ მიაჩნდა, როცა რაიმეს არ წაიკითხავდა ან არ დაწერდა. მოგვიანო დროის (20-30-40-იანი წლების) დღიურებში ხშირად წააწყდებით ამის დამადასტურებელ ჩანაწერებს: ისე წუხს ხოლმე — დღევანდელი თუ გუშინდელი დღე გამიცდა, ვერ ვიმუშავეო, თითქოს ერთი კარგი მიწის მხენელი ყოფილიყოს, ნიადაგ საქმეს შეჰვიდებული. 1921 წლის დღიურში ერთი უახლოესი მეგობრის დახასიათებას ამგვარად ამთავრებს: ჩვენ შეგვეძლო უფრო მეტადაც დავახლოებულიყავით, მაგრამ ხელს ის გვიშლის, რომ მას დროის უქმად გაცდენა არაფრად უღირს, მე კი ყოველი დღე და ყოველი საათიც კი სამუშაოდ მაქვსო გამიზნული (ძალიან არ ჰგავს იმ კაცის ნათქვამს, რომლის ერთადერთ საზრუნავადაც ზოგიერთ ვინმეს სუფრასთან ჯდომა მიაჩნდა?!).

ძნელი გამოსაცნობი არ არის, რას კითხულობდა სასულიერო

სასწავლებლის თუ სემინარიის მოწაფე გალაკტიონი — იმას, რასაც იმდროინდელი, 900-იან წლებში აღზრდილი ქართველი ინტელიგენცია: ძირითადად მეცხრამეტე საუკუნის ქართული, რუსული და ევროპული მწერლობა; ძველთაგან — დანტე, შექსპირი, სერვანტესი, გოეთე; ბიბლიას სასწავლებელშივე აზებირებინებდნენ და აძულებდნენ: ანტიკურ ავტორთა ბერძნულ-ლათინური ციტატების გამოც იგივე ითქმის. უნდა მოვიხსენიოთ აგრეთვე მეცხრამეტე საუკუნის კრიტიკიულებით აღქმული და შეცნობილი „ვეფხისტყაოსანი“.

არც იმის განსაზღვრაა მაინცდამაინც რთული საქმე, რომელი ავტორები და ნაწარმოებები ხიბლავდნენ განსაკუთრებით ამ ხანებში: უწინარეს ყოვლისა — რომანტიკოსები (ბარათაშვილი, ბაირონი, შელი, ლერმონტოვი); ილია და აკაკი — თავისთავად; დანტე, შექსპირი. დიკენსი; აგრეთვე რომანტიული სულისკვეთებით შეფერილი ცალკეული ქმნილებები სხვა ავტორებისა. ზოგიერთ ავტორს სახელდებით იხსენიებს ამ დროის ლექსებში. ზოგიერთისას პერიფრაზებს ქმნის, სხვათა სტრიქონები, გამოთქმები თუ სახეები გადმოაქვს.

რამდენიმე მაგალითი.

„მიყვარს საღამო სევდიანი და მოწყენილი“, „შენ სულითა ხარ ქვეყნად ობოლი“, „დისკოგადახრით“, „დროო წყეულო, სად წარიღე ჩემი ფიქრები!“. „ფიქრთ გასართველად“, „შეერთა ლაქვარდი ცისა კამარა“, „დაჰქროლა რისხვით ქარმა სასტიკმა“, — ბარათაშვილის უშუალო გავლენით ნასაზრდოები სტრიქონებია.

„სქელი ღრუბელი... სამშობლო მხარეს გადაეფარა“, „მაგრამ მომავლის შეება ვინ უწყს, რაოდენია“, „მწუხრმა სიბნელის ზეწარი ქვეყანას გადააფინა“, „მწუხრის ზეწარი ეფინება მღუმარ მიდამოს“, — ილიას პირდაპირი გავლენაა.

„ვარსკვლავთა კრება თანდათან ქრება“, „მიხვდა ყველაფერს საბრალო ქმარი და უნუგეშოდ მუხლთ მოეკეცა“, „და შხამ-ნაღველში ილესავს გრძნობას“, „როგორც ვარსკვლავი ცისა კამაკამში ობლად შთენილი თრთის და ცახცახებს“, „მაგრამ. ვაიმე, ეკვი გულს მიკლავს“. — აკაკის პოეზიის ახლო ნაცნობობის შედეგად არის შექმნილი.

პოემაში „მწყემსი“ ადვილი გამოსაცნობია გოეთეს „ტყის მეფის“ ასოციაციები (შეადარეთ გალაკტიონ ტაბიძის აკადემიური გამოცემის VIII ტომი, გვ. 12).

ლერმონტოვის სტრიქონებიც უმაღლეს გზებზედებოდა თვალში: „ცა ისეა მოწმენდილი, ცა ისეა შეუმკრთალი, რომ ანგელოზს დაინახავს მოდარაჯე კაცის თვალი“, „ესაუბრება ვარსკვლავს ვარსკვლავი“. შევადაროთ აგრეთვე „ქანდაკება“ (ტ. 1, გვ. 86) და «Воздушный корабль», „გემზე“ (ტ. 1, გვ. 159) და «Белеет парус одинокий» რაც შეეხება პოემებს „მწყემსი“ და „სატანა“, მათში ლერმონტოვის „დემონის“ არამცთუ სტრიქონებს. ვრცელი პერიოდების პირდაპირ თარგმანს ვპოულობთ (იხილეთ ტ. VII, გვ. 8, 20, 22, 24, 26, 51-56, 58, 259). საერთოდ, ეს პოემები ბაირონისა და ლერმონტოვის შერწყმულად გადმოქართულება უფროა, ვიდრე ორიგინალური, დამოუკიდებელი ნაწარმოებები. სხვა რომ არაფერი. თვით სათაურიც („სატანა“) მიგვანიშნებს ამ ამბავს. ამასვე მიგვანიშნებს ლექსი „სული მწყურსარე“ (ტ. I, გვ. 177). რომელიც იმავე „დემონის“ რემინისცენციებით არის შექმნილი.

ოღონდ ამ ამბავმა აოავინ არ უნდა შეაცბუნოს. არავინ იფიქროს, თითქოს მსგავსი გავლენების მიკვლევა ოდნავ მაინც ჩრდილს აყენებდეს გალაკტიონის დიდ სახელს. ჯერ ერთი, ამგვარი გავლენები და ასოციაციები მწერლობის. კერძოდ კი პოეზიის ისტორიაში საკმაოდ ჩვეულებრივი მოვლენაა (ვინც შეგიჩივრებოდა არ ყოფილა, ოსტატად ვერ იქცევაო. — კარგად არის ნათქვამი). გარდა ამისა, ზემოთ ნახსენები ყველა სტრიქონი თუ პერიოდი. ლიტერატურულ წინაპართა შეუფარავი გავლენის დამადასტურებელი, იმ ნაწარმოებებში გვხვდება, რომლებიც სწორედ 1908-1914 წლებშია შექმნილი. ხოლო ეს უმთავრესად არის წლები გალაკტიონის ლიტერატურული შეგირდობისა.

აქ ხაზი გაუვსვათ სიტყვას „უმთავრესად“ და, ვიდრე ამ დასკვნის სისწორეში დავრწმუნდებოდეთ, ჯერ ის ვიკითხოთ: თუკი ასეა, როგორღა მოხდა. რომ გალაკტიონ ტაბიძის ლექსების პირველ წიგნს, 1914 წელს გამოცემულს. საიმდროოდ უჩვეულო რეზონანსი ჰქონდა, არაერთი აღფრთოვანებული რეცენზია მიეძღვნა და სწორედ მისივე წყალობით გალაკტიონ ტაბიძე ერთბაშად რჩეულთა შორის ერთ ურჩეულესად იქნა აღიარებული?

ამ კითხვის პასუხს ალბათ გაგვიიოლებს ხსენებული წლების ზოგიერთი პოეტური ქმნილებისთვის თვალის გადავლება. კვლავ გადავფურცლოთ იმდროინდელი ჟურნალ-გაზეთები.

ტურ ფა ყვაილი, ნორჩად აღზრდილი,
ირველიე აზნეიდა სურნელეზასა;
მთის ცივი წყარო ნანას უმღერდა,
თავს ეკლებოდა მის მშენებასა.

შევწყვიტოთ კიბზვა და სხვა ავტორს მიემართოთ:

წყვიტად უკუნეთს სამშობლო მხარე
შემოეჯავა. გარს ევლებოდა,
არც მზე ცსოველი, სხიე-მოელვარე,
არც სადმე ია გაიშლებოდა!

მომდევნო სტროფი მესამე ავტორისაა (ხელმოწერა ამგვარად
;კვაცნობს მის ეინაობას: „ენავი ინასოლიწ“):

ხედავთ, ხალხო, გაზაფხულდა,
შეიმოსა ტყე და ველი,
ტურფა მდელი აბიბინდა,
დ'ო დავიდეა სანატრელი.

კიდევ სხვა:

ყვაილივით გამოენაკეთე ხალხის გულის უცხო სახე;
ზედ ვარაყით მზის სხივების ოქროს მკედი ამოქაზე,
შეაში ვარდი მოვაცეიე ჯერ მთლად კიდევ გაუშლილი,
ტუნისა ბროლი რომ უბობდა და აღმასი გაუთლელი.

თექვსმეტმარცვლიან ლექსს დიდი გასავალი ჰქონდა:

ვილზე ენახე გულ-გაშლილი თვალ წარმტაცი, საამური,
ყვაელთ მეფე, რომ უმღერდა ობოლ მწყემსის სალამური;
ია-ზამბასს თავ-დახრილსა უკვდებოდა სევლით გული, —
ვარდის საქებ-სადიდებლათ ათრთოლებდა ხმას ბუღბული.

ერთი ბუღბულის ამბავიც მოვისმინოთ:

აგერ დაქროლა საღამოს სიომ,
ააშრილა ფოთოლი ტყისა,
ფრინველთ ჭიკჭიკში, სეადის მომგერელად,
გამოისმოდა სმა ბუღბულისა.

ოლონდ აქ იმედის გამაცრუებელი რამ უნდა გაუწყოთ: ეს უკანასკნელი მაგალითი, ბოლოს მოტანილი სტროფი „ენავი ინასო-ლიწს“ ან მისთა მოძნეთ კი არ ეკუთვნის, არამედ თვით გალაკტიონ ტაბიძეს (გამომცემელთა ვარაუდით 1909 წელს უნდა იყოს დაწერილი, ყოველ შემთხვევაში ამ წელს დაუბეჭდავს ქუჩნალ „ფას-უქნჯს“).

იმედის გამაცრუებელი-მეტქი, იმიტომ ვამბობ, რომ. თქვენი არ-ვიცი და, ჩემის აზრით, ეს სტროფი არაფრით უკეთესი არაა, არაფ-რით გამოირჩევა მის წინ ციტირებული გულის ვამაწვრილებელი წი-ლადობილისაგან. და განა მართო ეს სტროფი ან მისი შემცველი მთე-ლი ლექსი („მომაკვდავი“)! მრავალი სხვა ქმნილება, გალაკტიონ ტა-ბიძის მიერ ამ წლებში შეთხზული, დაახლოებით ამავე ღირსებისაა. ბუნების უსასრულო აღწერა ასევე უსასრულოდ გაცვეთილი პოე-ტური საშუალებებით (მთვარის კაშკაში, ვარსკვლავთა ციმციმი, ბო-ბოქარი ზღვა, ლაევარდი სივრცე, მორაკრაკე ნაკადული, მობიბინე მდელი, მოშრიალე ბუჩქები, სადაც „შაშვი ჩაიკვნეს-ჩაიქაბჭახებს“, ბულბული, ბულბული, ბულბული, და, რაღა თქმა უნდა, ვარდი — „და პეპელა, ძალმიხდილი, ჩასდნობია ვარდის ტუჩებს“) და ამ ბუ-ნების ფონზე მოხაზული საკმაოდ პრიმიტიული განცდები თუ ფიქ-რები დღევანდელ მკითხველზე გულის შემალონებლად მოქმედებს. სასჯელად რომ მოგვისაჯონ, ველარ წავიკითხავთ ამგვარ ლექსებს.

არადა სწორედ ამგვარი პოეზიის ზღვა იდგა ცხრაასიანი და ცხრაას ათიანი წლების საქართველოში. თითქმის ყველანი ასე წერ-დნენ და სრულებით არ არის საკვირველი, რომ გალაკტიონ ტაბიძე-მაც სწორედ ამგვარად დაიწყო წერა. აქ მართო თემატიკა არაა მთა-ვარი საქმე. უმთავრესია რაღაც წარმოუდგენლად დაქვეითებული გემოვნება და გამოთქმის შეუწყნარებელი ტრაფარეტულობა.

რა მოხდა, რატომ დაუდგა ამგვარი დღეები პოეზიის ქვეყანას? ალბათ იგივე ამბავი მოხდა, რაც ეგრეთ წოდებულ ალორძინების ეპოქაში, როდესაც ლამის მთელი საქართველო (სულხან-საბა ორბე-ლიანის, გურამიშვილისა და კიდევ ერთი-ორი პიროვნების გამოკ-ლებით) რუსთაველის ეპიგონად იყო გადაქცეული. დაახლოებით ასეთივე გავლენა მოახდინეს მეცხრამეტე საუკუნის მიწურულისა და მეოცის დასაწყისის პოეზიაზე ბარათაშვილმა, ილია ჭავჭავაძემ

და, განსაკუთრებით, აკაკი წერეთელმა (ვაჟა-ფშაველა იმხანად ჯერაც არ იყო დაფასებული და საყოველთაოდ აღიარებული).

მიმბაძველები და ეპიგონები მრავლად იყვნენ, ჭეშმარიტი ტალანტი კი ჯერჯერობით არსად ჩანდა. ხოლო მიმბაძველებსა და ეპიგონებს, რაღა თქმა უნდა, არ ესმოდათ, რომ ბარათაშვილის, ილიას და აკაკის ლექსი სწორედ თავისი განუმეორებლობით იყო კარგი (იმხანად კი არა, ვგონებ დღესაც არ გვაქვს ეს ჭეშმარიტება მთელი სიცხადით შეცნობილი). ბუნება, პეიზაჟი იმდენად ორგანული ნაწილია ჩვენი არსებობისა, რომ, ვიდრე კაცს კაცობა ეთქმის, მისი მზერის სფეროდან ბუნება და პეიზაჟი ალბათ არასოდეს გაქრება. ოღონდ გააჩნია — ვინ როგორ უმზერს, რას აღიქვამს და როგორ აღიქვამს, ან შემდეგ როგორ მიმართებაში მოჰყავს დანახული და აღქმული თავის ემოციებთან, აზრებთან, სულებთან. მტკვრის სანაპიროების თუ მთაწმინდის მშვენიერებას მრავალნი და მრავალნი სკვერტდნენ საუკუნეთა მანძილზე. მაგრამ მხოლოდ ბარათაშვილმა აღმოაჩინა პირველად, რომ ეს წარმტაცი სურათები თურმე საოცრად შეესატყვისებოდნენ ადამიანის შინაგანი სამყაროს უღრმესსა და უსაიდუმლოეს ვიბრაციებს. ასევე არავის მოსდიოდა აზრად, რომ მიძინებული ბუნების ღამეული სურათი ქვეყნის, ხალხის ძილს, მის შეებედს ყოფას შეიძლება შეუდარდეს (ილია), ხოლო ბუნების საგაზაფხულო გამოღვიძება და მერცხლის ჭიკჭიკი — სამშობლოს უკეთეს მერმისს (აკაკი).

ხსენებულთაგან სამივე პოეტმა გარე და შიდასამყაროს, ცხოვრების. არსებობის გარკვეული სფეროები შემოხაზა, სათქმელი აბსოლუტურად ადექვატური ფორმით შემოსა და დიდებული ქმნილებები აღმართა ჩვენს წინაშე. ამ ქმნილებებს აღარავითარი დამატება აღარ ესაქიროებოდა. მაგრამ მერე მოვიდნენ ათეულები (თუ ასეულები არა) და ამ ქმნილებათა უბადრუკი ასლების გამოჩორკნას მიჰყვეს ხელი გულმოდგინედ. ვითარება მართლაც მოუთმენელი შეიქნა.

და უეცრად:

წუხელი, ღამით ქარი დაჰქროდა
და დიდხანს. დიდხანს არ დაძინა;
მე მქონდა ბინა, თაქ შესაფარო,
მაგრამ ქარი შხალს არ მქონდა ბინა,

სან ,ქარებს უკან ატირდებოდა,
 სან დარაჯობდა სარკმელის წინა.
 გადაიშალა თვალწინ წარსული
 და მწარედ, მწარედ ამაქეიანა.
 მისებრ პოეტი ვიყავ უცნობი —
 ვეხეტებოდი სედიან ლამეს.
 რამდენ ტკბილ ფიქრებს მოვლო ბოლო.
 რამდენ ოცნებას, რამდენ სიამეს!
 წუხელი, ღამით ქარი დაქროდა
 და როცა დილით გამომელეიძა,
 ყვითელ ფოთლებს და დამსხვრეულ რტოებს
 მიმოეფარათ ყამირი მიწა.
 ბალში გავედი... იქაც ბილიკზე
 ფენილი იყო ფოთოლი რბილი.
 და დიდხანს, დიდხანს ეხეტიალობდი
 წარსულ სიზმრებში გადაფრენილი.

ან კიდევ:

შემოდგომაა... ბალის ბილიკებს
 მიმოფენია ფოთოლი მკნარი...
 და მე მიედევარ, და მე მიედევარ,
 და მე ვარ ისე, როვორც სიზმარი.

ანდა ამგვარი რამ:

და სტიროდა მიდამო, იძრცვნებოდა ტყეებო
 და სცურავდენ, სცურავდენ ღრუბელი სიმორეები.
 შემდეგ თოვლი მოვიდა და ვით სულს მოტივტივეს,
 შევაჩვიე სიცხევე ჩემი გულის სიცივეს.

ეს იყო საიმდროოდ სრულიად მოულოდნელი აღმოჩენა, ისეთ
 სფეროთა და მიმართებათა მიკვლევა, რომელთა არსებობაც აზრად
 არავის მოსდიოდა მანამდე. ჭერ ერთი, ასპარეზზე გამოჩნდა ქართუ-
 ლი პოეზიისთვის თითქმის უცნობი სტიქიონი — ქარი; მერე გამოიჩ-
 კვა, რომ ეს სტიქიონი თავისი ბუნებით თურმე საოცრად ჰგავს პო-
 ეტის სულს: მასავით ეულია და სევედიანი, ისიც დასტირის რალაც
 გაფრენილს, დაქარგულს, იმას, რაც სიზმარივით გაუჩინარებულა.
 ბუნების მოვლენათა გასულიერება ქართული მწერლობისთვის არც
 მანამდე ყოფილა უცხო, მაგრამ ამ მოვლენათა ასე შინაგანად წვდო-

მა, მათთან ამგვარი ინტიმის დამყარება და ამის მეოხებით საკუთარი სულის სიღრმეთა წარმოჩენა პართლაც უჩვეულო რამ იყო.

ამ უკანასკნელ მომენტზე მცირე ხნით მაინც უნდა შევჩეროთ ყურადღება. ქართული ლირიკის უძველესი და უმდიდრესი ტრადიციების ამბავი ყველას კარგად მოგვეხსენება. ამ ტრადიციებით მოვიდა ქართული ლექსი მეოცე საუკუნემდე. ახლა საჭირო იყო ამ ტრადიციათა შემოქმედებითად ათვისება და ახალ სფეროთა მიკვლევა, ისეთ სფეროთა, რომელნიც ახალი დროის ადამიანის გართულებული ფსიქიკის შესატყვისი იქნებოდნენ. ახალი დროის ადამიანისთვის კი, უწინარეს ყოვლისა, ის არის დამახასიათებელი, რომ მას გაეზარდა მოთხოვნილება ფსიქიკის ურთულეს ნიუანსებში ჩაღრმავების, სულის უდასვეწილეს ვიბრაციათა წვდომის. უინტიმურეს განცდათა შეცნობისა. მსოფლიო მწერლობაში ეს ასპექტები მეცხრამეტე საუკუნის დამდეგს რომანტიკოსებმა მოინიშნეს და მოხაზეს ზოგადად (აქ ვერ გამოვედგენებით იმ საკითხს, რომ ეს ფაქტიურად აღმოჩენა კი არ ყოფილა, არამედ მხოლოდ აღორძინება შუა საუკუნეთა ევროპული და აღმოსავლური ლირიკის ტრადიციებისა). შემდეგ ერთხანს დაყოვნდა ლირიკა, რათა ცოტათი მოგვიანებით ედგარ პოს, ბოდლერისა და სიმბოლისტების სახით ახალი შეტევა მიეტანა სულის ზღუდეებზე, ხოლო მეოცე საუკუნეში პართლაც თავდავიწყებით დანთქმულიყო მის სიღრმეებში.

მსგავსი მისია მეოცე საუკუნის ქართულ პოეზიაში პირველად გალაკტიონ ტაბიძემ იტვირთა. დავუკვირდეთ ზემოთ ციტირებულ სტროფს: „და მე მივდივარ, და მე მივდივარ, და მე ვარ ისე, როგორც სიზმარი“. ვისაც ბედნიერება ჰქონია საკუთარ არსებაში საკმაო სიღრმით დანთქმულიყო, ზედმეტი განმარტების გარეშეც მიხვდება, ფსიქიკის რაგვარ ვითარებას მიგვანიშნებს ეს სიტყვები. თავისთავად არსებობის სიზმარეულობის მოტივი ერთ-ერთი უძველესია ლამის ყველა ხალხის მწერლობაში. მას ჩვენს წელთაღრიცხვამდე მრავალი საუკუნის წინათვე იცნობდნენ ძველი ინდური კულტურის შემქმნელნი, არც პლატონისთვის ყოფილა უცხო ეს მოტივი, არც რუსთაველის ერთ-ერთი მიმბაძველისთვის („აზომ არ არის სოფლისა საღამო, არცა დილია, სიზმრისა უფრო სიზმარი, ჩრდილისა უფრო ჩრდილია“). არც შუა საუკუნეთა იაპონელი ლირიკოსებისთვის („აწ სიზმარშილა თუ შევიყრებით მე და შენ, მაგრამ სიზ-

მარი მსწრაფლ განქარდება, ხოლო სიცხადე, ვაგლახ, სიზმრის უსწრაფესად არის განქარვებული“). მაგრამ ადრეული ხანის ქმნილებებში ეს უმთავრესად ითქმოდა გარესამყაროს მიმართ: სიზმრად, სიზმრის მსგავსად ის ისახებოდა, რასაც პიროვნება აღიქვამდა. ხოლო თვით ამ აღმქმელის, საკუთარი არსებობის სიზმართან გაიგივება ახალი დროის პოეზიისთვის უფრო არის დამახასიათებელი. კერძოდ, ქართულ პოეზიაში ამგვარი რამ, ამგვარი განცდა ფიქსირებული არ ყოფილა მანამდე. და ეს მხოლოდ ერთი მაგალითია მრავალთაგან. გალაკტიონ ტაბიძის ლირიკა არის წვდომა სულის ისეთი შრეების და ნიუანსებისა, რომელთა არსებობას მის წინაპართა ქმნილებებში თითქმის არაფერი ადასტურებდა.

სულის ამგვარ სიღრმეებში დანთქმა, ხსენებული ნიუანსებისა და ვიბრაციების წვდომა უკვე თავისთავად გულისხმობდა, რომ გამოსახვის ნაცადი საშუალებები არასგზით აღარ იკმარებდა პოეტისთვის: ახალი შინაარსი ახალ ფორმას მოითხოვდა, ისეთ სრულყოფილ ფორმას, რომელიც ზოგჯერ თვითონვე აღმოჩნდებოდა ახალ-ახალ სფეროთა წვდომისა თუ მიკვლევისთვის ბიძგის მიმცემი. ამის თაობაზე დაწვრილებით მომდევნო თავში ვისაუბროთ, ამჯერად კი იმის აღნიშვნა ვიკმაროთ, რომ 1914 წელს გამოცემულ ლექსთა კრებულში უკვე შეინიშნება ამ ახალი ფორმის ჩანასახები, გამოსახვის ახალ, მანამდე სრულიად უცნობ საშუალებათა მიკვლევის ცდები. ამის ერთი ნიმუშია ზემოთ მოტანილ სტროფში წარმოდგენილი სახე: „და სცურავდენ, სცურავდენ ღრუბელთ სიშორეები“. ამგვარი რამ მეცხრამეტე საუკუნეში რომ დაეწერა ვისმე, ალბათ სასაცილოდ აიგდებდნენ. რადგან, როგორც თქვენც კარგად მოგეხსენებათ, სიშორე ისეთი რამ არის, რის შესახებაც სცურავს თუ მისცურავსო, წესით, არ ითქმის ხოლმე. თანაც „ღრუბელთ სიშორეები“ თავისთავადაც წარმოუდგენელი უნდა იყოს. „ადამიანურ“ ენაზე ეს ყოველივე ალბათ ასე გამოითქმოდა: სიშორეში ღრუბლები სცურავდნენ. მაგრამ ამგვარი „ადამიანური“ ენა სრულიად გამოუსადეგარია იქ, სადაც მანამდე გაუგონარ სფეროთა და მიმართებათა წვდომა იწყება. იქ ჯადოქრობაა საჭირო. რათა საგანთა, მოვლენათა, მიმართებათა ჩვეული წყობა დაირღვეს და ამით დასაბამი მიეცეს გარე თუ შიდა სინამდვილის უფრო ღრმად წარმოჩენას. კერძოდ, ამ შემთხვევაში ჩვეული წყობის დარღვევა იმ ეფექტს ქმნის, რომ მკითხ-

ველს არა მარტო შორეთში მცურავი ღრუბლები წარმოესახება, არამედ აგრეთვე უძლიერდება განცდა შემოდგომის დღის უბოლოო მე-
ლანქოლიისა.

როგორც უკვე ითქვა, ამგვარი ლექსები, ამგვარი განწყობილებები და სახეები სრულიად მოულოდნელი იყო იმდროინდელი ქართული პოეზიისთვის. აი, ამან აქცია გალაკტიონ ტაბიძე იმთავითვე გამორჩეულ პოეტად. ეს გახლავთ ზემოთ დასმული კითხვის პასუხი.

მაგრამ დიდად შეცდება, ვინც იფიქრებს, თითქოს 1914 წლის კრებულისთვის სწორედ ამგვარი ლექსები, განწყობილებები და სახეები იყოს დამახასიათებელი. სინამდვილეში მსგავსი ლექსები და სახეები ალაგ-ალაგ თუ გაილეგებს საკმაოდ მოზრდილ წიგნში. ჩამოთვლაც კი არ იქნება ძნელი: „გამოსალმება“, „შემოდგომის დღე“, „ხანდახან მშფოთვარ ქალაქის ხმაში“, „მე და ღამე“, „სად?“, „ელეგია“, „უკანასკნელი დღე“, „ფოთლები“, „როგორც სინათლე მოხეტიალე“, „გუშინ მთელი დღე“ და რამდენიმე სხვა კიდევ.

ოღონდ აქ ერთი შენიშვნა უნდა ჩავუროთ: გალაკტიონ ტაბიძის თხზულებათა აკადემიური გამოცემის პირველ ტომში შესულია ზემოაღნიშნული ყაიდის თვრამეტი ლექსი, რომლებიც, ავტორის დათარიღებისამებრ, 1914 წლამდე (ან 1914 წელს) დაწერილად არის მიჩნეული. ესენია: „შუქი“ (გვ. 51), „ნეტავ მალე მიაღწევდე მიზანს“ (გვ. 56), „ახალგაზრდებო“ (გვ. 58), „პირველი მაისი“ (გვ. 59), „გადანახული დრომები“ (გვ. 60), „ხალხური მოტივებიდან“ (78), „დაფნა“ (106), „გამონაკლისი“ (108), „არაჩვეულებრივი ზამთარი 1911 წელს“ (121), „შეხვედრა“ (121), „ავერ, ლობიდან გიცქერს კამური“ (148), „სიშორით შენით“ (249), „სიბერე“ (249), „სამრეკლო უდაბნოში“ (250), „გუბე“ (250), „ის მიდიოდა ქუჩაში ერთი“ (251), „რომელი საათია?“ (256), „ნასაკირალთან“ (257).

ამ ლექსთა განწყობილება, სახეები, სტილი, რითმები, ზოგჯერ თემატიკა და თუნდაც მეტრულ-რიტმული სტრუქტურა დაბეჭდვით მათიქრებანებს, რომ ისინი 1914 წლამდე ან 1914 წელს ვერას-გზით ვერ შეიქმნებოდნენ — გაცილებით გვიან არიან დაწერილნი. ეს საკითხი სპეციალური მსჯელობის საგანია და ამჟამად ლიტონი განცხადება უნდა ვიკმარო. მხოლოდ მკითხველს შეევახსენებ ერთ საკმაოდ უცნაურ გარემოებას: ეს ალბათ უიშვიათესი შემთხვევაა მსოფლიო მწერლობის ისტორიიდან, როდესაც ავტორმა თვითონვე

შეიტანა ქაოსი საკუთარ ნაწარმოებთა დათარიღებაში, უსაშველოდ არიე-დარია თავისივე ლექსთა დაწერის თარიღები¹. თუ ნაბეჭდი გამოცემა არ გვიდასტურებს, რომ ესა თუ ის ლექსი ამა და ამ წელზე გვიან არ დაწერილა, ისე არასგზით არ შეიძლება ხელნაწერებში მოთვთვლულ თარიღებს მინდობა.

ასე რომ, მკითხველს ვთხოვ მერწმუნოს და ზემოთ ჩამოთვლილი ლექსები ამოშალოს 1915 წლამდე შეთხზულთა სიიდან. მაშინ სრული უფლება გვექნება გავიმეოროთ რამდენიმე გვერდის წინ გაკეთებული დასკვნა (1908-1914 წლები გალაკტიონ ტაბიძისთვის უმთავრესად ლიტერატურული შეგირდობის წლები იყო, რომ ვთქვით) და შევეცადოთ დავასაბუთოთ ამ დასკვნის სისწორე.

ამ მოსაზრების უპირველესი დამადასტურებელია ხსენებულ წლებში დაწერილი ლექსთა ძალზე პრიმიტიული ფორმა. ერთი მაგალითი (იმდროინდელი ჟურნალ-გაზეთებიდან ამოკრებილ ნიმუშებთან ერთად) ზემოთაც გავიცანით. მაგრამ ამ საკითხს საგულდაგულოდ უნდა ჩაღრმავება.

აღბათ აუცილებელი არც არის იმის განმარტება, თუ რატომ ვიწყებთ ფორმით: თუნდაც იმიტომ, რომ სრულფასოვანი მხატვრული ნაწარმოების შინაარსი და ფორმა უერთმანეთოდ არ არსებობს; ერთის ღირსება მეორის სიკეთესაც მოასწავებს და პირუკუ — უბადრუკი ფორმით საგულისხმო შინაარსი ვერ გამოვლინდება, ხოლო ბეჩავი შინაარსი ელვარე ფორმით ვერ შეიმოსება (ამ აზრს არ აბათილებს ფორმალისტურ კმნილებათა არსებობის ფაქტები: ამგვარ კმნილებათა ვირტუოზულად მიჩნეული ფორმა, მცირე ხანი რომ გამოხდება, აღარც არავის აკვირვებს და აღარც აინტერესებს ხოლმე, უბრალოდ — დავიწყებას ეძლევა).

ავიღოთ 1908 წელს დაწერილი ორსტროფიანი ლექსი.

ვითარცა ვედი ზღვისა სივრცეში
მიმომცურავი იკვეთავს გზასა,
ისე მეც ვტოპავ გრძნობათა ზღვაში
და მივატურებ სიცოცხლის ნავსა.

1. ორი ძალზე დამახასიათებელი შემთხვევა აღნიშნული აქვს იოსებ ლორთქიფანიძეს. იხილეთ გალაკტიონ ტაბიძის მითითებულ ტომში „პირველი მაისისა“ და „გაღანაჟი ღროშების“ თარიღის გამო გაკეთებული შენაშენები (გვ. 373-375).

თუმცა კი ვიცი, არ შემობრალვს
ზღვა შფოთიანი და ბობოქარი:
გადაშიბრუნებს ნავს ჩემს ერთგულსა
ტალღა მჩქეფარე, დაუღეგარი.

დიდი დაკვირვება არ არის საჭირო, რათა ვიცნოთ მეცხრამეტე საუკუნიდან მემკვიდრეობით მიღებული ხელწერა. ყურადღება მიაქციეთ ემფატიკურ ა-თა სიმრავლეს („ზღვისა“, „გზასა“, „ნავსა“, „ერთგულსა“), ყურადღება მიაქციეთ რითმებს („გზასა-ნავსა“, „ბობოქარი-დაუღეგარი“), ყურადღება მიაქციეთ სახეებს (ნავი — კაცის სიცოცხლე, ბობოქარი ზღვა და მისი ტალღები — ცხოვრება. შეადარეთ ილია ჭავჭავაძის „სად მიგყავარ, მდინარევ, მოწყენილ სიცოცხლისა, ჩემს მცირე ნავს რად არხევ, ზვირთო წუთისოფლისა“), თუნდაც ლექსიკას, რიტმს, ინტონაციას.

ალბათ საჭირო აღარც არის მეტი „ყურადღება მიაქციეთ“. დამეთანხმებით, რომ აქ ჭერჭერობით არაფერი ამხელს სიტყვის უბადლო მესაიდუმლეს, ეს არის შეგირდის მიერ შესრულებული ნამუშევარი.

იქნებ ეს ყოველივე იმით აიხსნება, რომ ლექსი ლიტერატურული საქმიანობის დასაწყისში, 1908 წელს არის დაწერილი, იქნებ 17 წლის ჰაბუკს მეტი არც მოეთხოვებოდეს? მოვიტანოთ რამდენიმე სტროფი 1914 წელს შეთხზული და ამავე წელს გამოსულ კრებულში დაბეჭდილი ლექსისა („ვარსკვლავიანი კამარა ბრწყინავს“):

მომხიბვლელ ჯადოს მყუდროებისას
ქვეშ მოკყოლია მაღალი მთები,
და მუდმივ თოვლით ვადაფარულნი
სხედან ამაყად, როგორც მღევები.
და ყინულისგან ქანდაკებული
მათი გვირაფიანი ბრწყინავს და ბრწყინავს.
სიჩუმეს არღვევს მხოლოდ ნიაგი,
ტყისა ფოთლებში როცა დაჟვრინავს.
და მისი სუნთქვა, ვით ღედის ნანა,
მძინარე სოფელს თავზე ევლება,
აღერსიანი ნიაგი დაქრის,
აღერსიანი ნიაგი კვდება...

ვინც არ დამეთანხმება, რომ აქაც თითქმის ზუსტად იგივე სურათია, გაისარჩოს და თვალი გაადევნოს ამ ნაწყევტის რითმებს, შედარებებს, ლექსიკას, რიტმს, ინტონაციას, ერთი სიტყვით, განსაზღვროს ის პოეტური არსენალი, რაც აქ არის მომარჯვებული. ერთად-

ერთი, რაც ამ ნაწყვეტს ცოტაოდნად განასხვავებს მეცხრამეტე საუკუნის სალექსო ტრაფარეტისგან, იქნებ ის იყოს, რომ ბოლო ორ სტრიქონში განმეორების მეოხებით აქცენტირებულია ერთი კომპონენტთაგანი (ნიავი), რაც ჩანასახია გალაკტიონ ტაბიძისთვის შემდგომში ეგზომ საყვარელი პოეტური ხერხისა. სხვა დანარჩენი წმინდა წყლის შეგირდობაა (სხვათა შორის, სიჩუმეს რომ მხოლოდ ნიავი არღვევს, ესეც ძალიან ჩამოჰგავს „აკაკო ყაჩაღის“ ერთ ადგილს).

ამასობაში მკითხველი შენიშნავდა, რომ ის, რასაც ცოტათი ზემოთ „ძალზე პრიმიტიული ფორმა“ ვუწოდეთ, მეცხრამეტე საუკუნის ქართული პოეზიის გამომსახველობითი საშუალებები ყოფილა. ნუთუ მართლა ასეა საქმე, ნუთუ პრიმიტიული ფორმის მქონედ უნდა მივიჩნიოთ ბარათაშვილის, ილიას, აკაკის ლექსი?

არა, რალა თქმა უნდა!

აქ ჩვენ მოგვიხდება მივუბრუნდეთ ადრევე თქმულს და კიდევ ერთხელ ხაზი გავუსვათ იმ ამბავს, რომ ბარათაშვილის, ილიას, აკაკის ლექსი სწორედ თავისი განუმეორებლობით იყო კარგი. რომ მათ თავიანთი სათქმელი აბსოლუტურად ადექვატური ფორმით შემოსეს და დიდებული ქმნილებები აღმართეს ჩვენს წინაშე. ოღონდ ის ფორმა, თავისი დროისთვის მოდერნული, სწორედ მათი სათქმელისთვის იყო ადექვატური და ზედგამოჭრილი, ხოლო სხვის სათქმელს არასგზით არ მოერგებოდა; მათი უბადლო ლექსი ასლად გადაღებისთანავე სწორედ ძალზე პრიმიტიულ რადმე უნდა ქცეულიყო და იქცეოდა კიდევ ცხრაასიანი და ცხრაას ათიანი წლების ეპიგონური ლიტერატურის ზღვაში.

კვლავ გავიხსენოთ ეგრეთ წოდებული აღორძინების ხანა. რატომ გამოირჩევა ესოდენ ბედნიერად დავით გურამიშვილის ლექსი მთელი იმდროინდელი ულიმდამობის ფონზე? იმიტომ, რომ გურამიშვილი, უგამოჩენილესი მოწაფე რუსთაველისა, თავისი მოძღვარის ლექსის ასლებს კი არ იღებდა, საკუთარ სათქმელს თავადვე უქმნიდა შესატყვის ფორმას (მისი თექვსმეტმარცვლიანი ლექსიც კი მხოლოდ მეტრული სტრუქტურით ჰგავს რუსთაველისას, თორემ რიტმით, ინტონაციით, შედარებებით, სახეებით, ლექსიკით აბსოლუტურად ორიგინალური რამ არის). სათქმელი ჰქონდა და იმიტომ. აბა „ხილთა ქებისთვის“ და „კატის ომისთვის“ მოცლილ ხალხს რა უნდა ჰქონოდა სათქმელი?

მხატვრული ნაწარმოების ფორმა შემოქმედის შინაგანი სამყაროს გამოხატვაც არის და შენიღბვაც. სხვათა შორის, ამ ნაწარმოების მკითხველს მშვენიერად ნათქვამთან ერთად სიხარულს იმის ამოცნობაც ანიჭებს, რაც ნათქვამს იქით იფარება. ოღონდ ყოველთვის იფარება კი? ყოველთვის დგას ამ ნათქვამს მიღმა უმდიდრესი ფერებით მოელვარე და მოგიზგიზე სული, თუ, რილკეს სიტყვის არ იყოს, ოდენ სიცარიელე ლაყუნობს?

ჩვენ ვდგავართ ძვირფას ფარდაჩამოფარებული ფანჯრის წინ და ერთი სული გვაქვს, გადავწიოთ ეს ფარდა და გადავხედოთ იმას, რაც იქით იფარება. გადავხსნით და უვრცესი და უმშვენიერესი პანორამა გადაგვეშლება თვალწინ. მაგრამ ხდება ხოლმე, რომ გულათრთოლებული გადავხსნით ფარდას და ამოქოლილი, საგულდაგულოდ ამოშენებული და აგლესილი კედელი დაგვიხვდება ფანჯრის ნაცვლად. და როცა ამგვარ კალმოსანთან გვაქვს საქმე, როცა ნათქვამს უკან, ნაცვლად სულისა, ცარიელი კედელია აყუდებული, წინასწარ შეგვიძლია დარწმუნებულნი ვიყოთ: გაივლის მცირე ხანიც და იმ სიცარიელის შემნიღბელი ფარდა, რაგინდ ძვირფასი და დაფარჩული უნდა ჩანდეს ერთი შეხედვით, საწყალობელ ძონძად იქცევა და ულმობლად გამოააშკარავებს მისი მფლობელის სულიერ სიღატაკეს. სწორედ ასე დაემართა ჩვენი საუკუნის დასაწყისი ხანის მრავალ ათეულ ეპიგონს. მათ სათქმელი ფაქტიურად არაფერი ჰქონდათ, უბრალოდ, ინერციას, საერთო მდინარებას აყოლილნი თავს იტყუებდნენ და, ნებით თუ უნებლიეთ, სხვებსაც ატყუებდნენ. მათში არ ენთო შემოქმედი სული.

და, აი, გალაკტიონ ტაბიძის იმდროინდელ ლექსთა ფორმის გამო წამოწყებული საუბარი, როგორც ხედავთ, თავისთავადვე იქცა უმთავრესის — შინაარსის, სათქმელის, საუწყებელის საკითხად.

თუკი სწორია ფორმისა და შინაარსის მიმართების თაობაზე ზემოთ გამოთქმული მოსაზრება, მაშინ ისიც უეჭველი უნდა იყოს, რომ ამოაიქნება რაიმე საგულისხმო შინაარსის ძიება გალაკტიონის იმ ლექსებში, რომელთა ფორმაც აშკარად ატარებს ლიტერატურული შეგირდობის კვალს. ამ ლექსთა ავტორს საკუთარი სათქმელი ჭერჯერობით მართლაც ბევრი არაფერი ჰქონდა.

მაგრამ მას ჰქონდა იშვიათი ინტუიცია და, თუმცა ინტელექტი საკმაოდ არ მომწიფებოდა, შეუმცდარად იყო მიმხედარი — რა უნ-

და ესწავლა ოსტატთაგან, საითკენ მიემართა აზრთა და ემოციათა სადინარი, უცნობ სფეროთა მოსახილვად გამზადებული სულის სრბოლა. თანატოლთა და თანამოკალმეთაგან განსხვავებით, მას არც თვალი აურიდებია და არც გვერდი აუქცევია იმ უფსკრულებისთვის, რომლებიც ყოველმა სულმა უნდა გადალახოს, ვინც კი საკუთარ არსებაში ჩაღრმავებას, თავისთვის შეცნობას დაეპირება. უამისოდ არ ეგების სიმაღლეთა წვდომა; ვინც უფსკრულთა მოხილვის მისტერიას არ ზიარებია, ის მწვერვალებამდე ვერც ააღწევს, ვისაც ამ ძნელ გზაზე ტანჯვით არ უვლია, კეშმარიტი შემოქმედების სიხარულსაც ვერ ეღირსება. სწორედ ეს არის „ღვთაებრივი კომედიის“ დიდი საიდუმლო — ზეცად აღტყორცნამდე ჯერ ჯოჯოხეთს უნდა შთახედეს სული. სწორედ ამიტომ ბრძანა ბეთჰოვენმა: სიხარულისკენ — ტანჯვის გზით (მსგავსი მოდელის მიხედვით არის შექმნილი აგრეთვე „ოდისეა“, „ვეფხისტყაოსანი“ და ზოგიერთი სხვა შედეგური მსოფლიო მწერლობისა).

აქ ჩვენთვის ნათელი უნდა შეიქნეს, რომ წინა თავის რამდენიმე გვერდი ამაოდ არ მიძღვნია მარტოობის პრობლემას. რადგან სულის სიღრმეებში დანთქმის უპირველესი წინაპირობაა საკუთარ თავთან შეყოვარება მარტოდ დარჩენის უნარი. მოგვხსენებათ, ეს უნარი არც ისე ბევრს აქვს მიმადლებული, არც ისე ბევრს ჰყოფნის მხნეობა თუ ვაჟკაცობა, თავი გაითავისწინოს და შიგნით შიშართოს მზერა. ალბათ გუმანით ხედებიან კიდეც — შესაძლოა მოშიშშიმე სიცარიელე შემოგვეფეთოსო, ზოდა თქვენი მტერი დარჩა სიცარიელის პირისპირ მარტოდმარტო. ლერმონტოვი რომ ლერმონტოვია, იმასაც კი გმინვასავით აღმოხდა: „ჩახედავ შენს სულს და შეგჭარავს სიცარიელე“...

მარტოობის პირველი განცდა, როგორც აღინიშნა კიდეც, ფსიქიკისა და სხეულის გარკვეულ ევოლუციას უკავშირდება და მსწრაფლ წარმავალი ბუნებისაა. მაგრამ ისიც აღინიშნა, რომ სწორედ ამ ადრე განქარვებადი განცდით ეძლევა დასაბამი თვითშემეცნების პროცესს შემდეგ ზოგს გაუქრება ეს განცდა, ზოგსაც მსოფლმხედველობით დადასტურებულ ფაქტად ექცევა. ეს უკანასკნელი მოვლენა შემოქმედ აღამიანთათვის უფრო არის დამახასიათებელი („... შენს მიწაზე, ამდენ ხალხში კაცი არ არის, რომ ფიქრი ვანდო. გრძნობა ჩემი გავუზიარო“, — როგორც დიდი ილია იტყოდა). და მხოლოდ გენი-

ოსთა ზვედრია მსოფლმხედველობის აღმასვლის, შემეცნების პროცესშივე ბოლოს და ბოლოს დაძლიონ ეს განცდა და უკვე მაღალ, სინთეზურ საფეხურზე კვლავ ეზიარონ სამყაროს ჰარმონიულობას.

მაგრამ ამ საფეხურამდე ყველანი ხომ ვერ მალღებიან, სულის ამგვარი ზეობა ყოველ შემოქმედს ხომ არ უწერია! ამიტომ ჩვენთვის ჭერჭერობით იმის აღნიშვნაც კმარა, რომ მარტოობის განცდის გარეშე შემოქმედი ადამიანის სულიერი ევოლუცია შორს ვერ წავა, მისი მზერა მუდამ ზედაპირზე იტივტივებს, სიღრმეებს ვერ ჩასწვდება. ხოლო გალაკტიონსო, ვთქვით ჩვენ, თანატოლთაგან და თანამოკალმეთაგან სწორედ ის გამოარჩევდა უწინარეს ყოვლისა, რომ იმთავითვე სიღრმისეულ გზებს მიესწრაფა და თავისი მასწავლებლებისგანაც ამ გზათა დაძლევის ხელოვნებას ითვისებდა უმთავრესად. ამ ხელოვნების სრულყოფილად დაუფლება კი დიდ ძალასა და დიდ დროს მოითხოვდა. დროის ასეთ მონაკვეთად დაისახა სწორედ 1908-1914 წლები.

სულის სიღრმეებისკენ მიმავალი გზა მარტოობის უდაბნოზე გადის. დასრულდა ბავშვობა, დაირღვა ყრმობისდროინდელი ჰარმონია და პიროვნებამ საშინელი ძალით იგრძნო, რომ მარტოდმარტო ყოფილა შთენილი ამოუცნობსა და ქაოტურ სამყაროში. და, აი, უმაღლაისმა ამ განცდის მაუწყებელი ხმა: „მარტოობას გრძნობს და კრძალვით ფიქრობს: ვინ შევიყვარო? ვინ შემიყვარებს?“ „ოჰ, სად ხარ, სად ხარ, მეგობარო, მომეცი ხელი, ბედით ტანჯული, უთვისტომო არ გებრალეზა?“ „ჩემს გულის ფიქრებს ვერვინ იტვირთებს“; „და ჩემი ქნარი, მარტოობით შექმნილი ქნარი“; „მე მიედიოდი მარტოდმარტო სევდიან გზაზე“; „როცა უცხო ხარ მთელი სოფლისთვის და უცხო არის შენთვის სოფელი“; „და მწუხარე ჟამს მარტოობისას სული არ მშვიდობს, გული არ ცხრება“; „...რომ მე ვიყო მეუფე ამ განუსაზღვრელ მარტოობაში“...

ჩვენ უკვე ვიცით, რომ. როდესაც შემოქმედ ადამიანთან, კერძოდ — პოეტთან გვაქვს საქმე, მარტოობის ადრეულ მოტივებს, ჭერაც უმწიფარი ხმით ნათქვამს, გარეშე თვალისთვის ძნელად შესამჩნევად ჩაეხლართება ხოლმე იგივე მოტივი, ოღონდ არა საკუთარი, მისეული, არამედ წინაპართა გავლენით აღძრული. კაცმა რომ თქვას, ანგვარი გავლენის ბუნდოვანი კვალი მოტანილ სტრიქონებსაც ეტყობა. მაგრამ ამჯერად საშუალება გვაქვს ვარაუდების სფეროს გავ-

ცილდეთ და იოლად ვიცნოთ ის პიროვნება, ვისი გავლენაც ყველაზე აშკარად იგრძნობა მარტოობის მოტივის დამუშავებისას. ჭერ ერთი, ცოტათი მოგვიანებით („მთაწმინდის მთვარე“) ის პიროვნება თვითონვე მიგვანიშნა: „უსათარ ყრმას აქ უყვარდა ობლად სიარული“; ესეც რომ არ ყოფილიყო, იმ უსათარი ყრმის მიერ ქართულ პოეზიაში დანერგილი გამოთქმა — „სული ობოლი“ — თავისთავს თვითონვე შეგვახსენებდა: „მას თან მიჰყავდა ზეცისაკენ ობოლი სული“; „სულით ობოლო, შენ შეგითვისებს მხოლოდ ბუნება“; „სევდიანი და დაღვრემილი ვიდექი ობლად“; „ოდესღაც, სადღაც, მარტოობაში გულისთ ამომსკდა სიმღერა წყნარი, ჩემი სიმღერა ქვითინი იყო, სულით ობლობას კენესოდა ქნარი“.

გარდა ამ გამოთქმისა, ბარათაშვილის შეგირდობას შემდეგი სტრიქონებიც ცხადყოფს: „ესღაც კი მხოლოდ ვარსკვლავებმა იციან ცაში ჩემი ფიქრები და წარსულის მწარე ზღაპარი“. ეს პირდაპირი რემინისცენციაა ცნობილი ფრაზისა: „მხოლოდ ვარსკვლავთა თანამავალთა ვამცნო გულისა მე საიდუმლო“.

გალაკტიონ ტაბიძის ადრეულ ლირიკაზე ბარათაშვილის გავლენის საკითხი ჭერაც არ არის საბოლოოდ შესწავლილი. ეს საკითხი ერთობ საინტერესოა, მაგრამ აქ, ცხადია, ხელს ვერ მივყოფთ მის გამოძიებას. ამჯერად ჩვენთვის უფრო საგულისხმო იმის აღნიშვნაა, რომ უკანასკნელად მოტანილ სტრიქონებს („ესღაც კი მხოლოდ...“), ბარათაშვილის გავლენის აშკარა დამადასტურებლებს, პირდაპირ მივყავართ ისეთი ლექსისკენ, როგორიცაა „მე და ღამე“.

ამ ლექსის ირგვლივ ბევრი დაწერილა და ალბათ მომავალშიც ბევრი დაიწერება. ეს იმთავითვე იყო და დღესაც არის გალაკტიონ ტაბიძის ერთი ყველაზე უფრო გასმაურებული და საყვარელი ნაწარმოები. თავად ავტორიც აუღელვებლად ვერასოდეს იგონებდა ამ ლექსს. გარდა იმისა, რომ მისდამი თავისი დამოკიდებულება პოეზიის საგნადაც აქცია („... ან „მესაფლავეს“ რისთვის ვმღეროდი, ან ვინ ისმენდა ჩემს „მე და ღამეს“), მოგვიანო ხანის ჩანაწერებსა და დღიურებშიც მუდამ რალაცნაირი სიამაყით იხსენიებდა და თავის „რჩეულებშიც“ უსაჩინოეს ადგილს მიუჩენდა ხოლმე.

ცოდნა გამოტეხილი სჯობს: გალაკტიონის პოეზიის ლამის ფანატიური სიყვარულის მიუხედავად, ამ ლექსით მაინცდამაინც მოხიბლული არასოდეს ვყოფილვარ. დაბეჯითებით ახლაც არ ვიცი, რა

იყო ამგვარი აზირობის მიზეზი. ალბათ ისევ სიკბაბუკისდროინდელი მეტიჩრობა. უეკველად მდინარეების საწინააღმდეგოდ გატოპვის წადილი: რაკი ირგვლივ ყველანი ამ ლექსით აბოლებდნენ, მე (და ერთი-ორ ჩემს მეგობარსაც) არ უნდა მომწონებოდა, მორჩა და გათავდა... ეს ამბავი იმიტომ კი არ გამისენებია, ჩემი გემოვნების ჩამოყალიბების დეტალებით შევაწუხო მკითხველი (პოეზიის სიყვარული სანახევროდ გემოვნების საკითხია და ამ საკითხზე კამათის წამოწყება თავისთავადაც არ იქნება გონივრული). ზემოთქმულით იმის ხაზგასმა მინდა, რომ „მე და ლამე“ უკვე კლასიკად იქცა და აღარავითარი მნიშვნელობა აღარ აქვს, ვის რამდენად მოსწონს ეს ლექსი. მთავარია მხედველობიდან არ გამოგვრჩეს შემდეგი: ეს იყო მარტოობის, სულით ობლობის თემაზე შექმნილი პირველი ნაწარმოები, რომლითაც გალაკტიონ ტაბიძე გაემიჯნა როგორც ასაკისმიერ ბუნდოვან განცდას, ისე წინაპართა გავლენას, და მარტოსულობა საკუთარ მსოფლმხედველობრივ ფაქტად აქცია. აქ დასრულდა მეცხრამეტე საუკუნის ხელწერა და შეიქმნა ახალი ეპოქის „სული ობოლი“, რომელმაც შემდგომ და შემდგომ, თავის მხრივ, სულ სხვა სადინარებს გაუყვალა გზა თავად გალაკტიონ ტაბიძის (აგრეთვე სხვა პოეტების) ლირიკაში.

მსოფლმხედველობრივ ფაქტად ქცეული მარტოობა გარდამავალი ასაკის განცდისდაგვარად მსწრაფლწარმავალი როდია. იგი ან მთელი სიცოცხლის მანძილზე უნდა გაჰყვეს კაცს, ან მსოფლმხედველობის ევოლუციის პროცესშივე უნდა იძლიოს. ამ მეორე შემთხვევასთან გვაქვს საქმე გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებაში. გარნა ეს მოგვიანებით მოხდება, 40-50-იან წლებში. მანამდე კი ამ თემას არაერთი სტრიქონი მიეძღვნება. ამ მხრივ აქ განსახილველ ხანაში (1908-1914 წლები) გამოირჩევა ერთი იშვიათი სიღრმის სახე, „მე და ლამით“ მიღწეული ღონის შემდგომს სრულყოფას რომ წარმოადგენს: „მე ვდგავარ, როგორც ტყვე უცხოეთში, როგორც სიზმარში უცხო სიზმარი“ („მთვარე მთას ამოეთვარა“). 1914 წელს შექმნილი ეს სახე იმიტომაც უნდა გვახსოვდეს, რომ ყოფნის სიზმარეულობის მოტივი, მარტოობის განცდასთან უმკიდროესად დაკავშირებული, თითქმის ბოლომდე გასდევს გალაკტიონის პოეზიას. ოღონდ არც მანამდე და არც შემდგომ სიზმარეულობის მოტივი ამგვარი სიღრმით არ გამოხატულა. ეს მით უფრო საგულისხმოა, რომ ამ სახის შემცვე-

ლი ლექსი თავისთავად განსაკუთრებული ღირსებებით არ გამოირჩევა, საშუალო დონისაა, და აღნიშნული სასე რომ არა, მისი მოხსენიებაც არ იქნებოდა აუცილებელი. ამით კიდევ ერთხელ გვიდასტურდება ადრევე გამოთქმული მოსაზრება: 1908-1914 წლები უმთავრესად ლიტერატურული შევირდობის ხანა იყო, როდესაც მხოლოდ აქა-იქ გამოკრთებოდნენ სულის მომავალი ზეობის, მომავალი სრულყოფის მაცნეებად თვისობრივად ახალი ტიპის ცალკეული ლექსები თუ სახეები.

რაც შეეხება იმ ამბავს, ყოფნის სიზმარეულობის განცდა მარტოსულობასთან არის უმჯიდროესად დაკავშირებულიო, რომ ითქვამს, ეს ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით ძნელი ასახსნელი არ უნდა იყოს: როდესაც პიროვნება საკუთარი არსების სიღრმეში იწყებს დანთქმას, ერთი უპირველესი განცდა, რაც მას დაეუფლება ხოლმე, არის რეალობის გრძნობის დაკარგვა, თითქოს ნიადაგის გამოცლა ფეხქვეშ; სინამდვილე გაქრობას იწყებს და სიზმრის სრული ილუზია იქმნება, კაცს ეჩვენება — სიზმრად ვხედავო ყოველივეს, გარესამყაროსაც და საკუთარ თავსაც. სწორედ ამგვარი სულიერი ვითარების მიმნიშნებლად დაამკვიდრა გალაკტიონ ტაბიძემ ხალხური მეტყველებიდან აღებული ერთი იშვიათი გამოთქმა — „სიზმარ-ცხადი“ (ტ. 1, გვ. 211, 222, 243).

სულიერი ევოლუციის ამ ეტაპზე ბუნებრივია სინამდვილისთვის ზურგის შექცევა და სიზმარეული არსებობისთვის თავის მიცემა („და მე ვტკბებოდი ჩემი სიზმრებით“, ან კიდევ ზემოთაც ციტირებული: „და მე ვიყავი, როგორც სიზმარი“). აქედან კი თავისთავად ეძლევა დასაბამი ირრეალურისკენ, არაამქვეყნიურისკენ სწრაფვას.

აქ ჩვენ მოგვიხდება ვიხმაროთ საშინელი სიტყვა — მისტიკა. რომლითაც მრავალი წლის მანძილზე აფრთხობდნენ გალაკტიონ ტაბიძის უბირ მკითხველებს. საქმე ამრიგად იყო დასახული: მას შემდეგ, რაც 1905 წლის რევოლუცია დამარცხდა და რეაქციამ გაიმარჯვა, იმედგაცრუებული, სასოწარკვეთილი პოეტი სინამდვილეს შემოსწყრა და მისტიკას მიეცაო. ამასთან, სრულიად გაუთვალისწინებელი რჩებოდა ის ამბავი, რომ გალაკტიონ ტაბიძისთვის ამ პერიოდში მისტიურისადმი სწრაფვა ფსიქიკის ევოლუციის შედეგი იყო და არა მსოფლმხედველობრივი ფაქტი. ამ პერიოდში მას არც ჰქონია

ჩამოყალიბებული მსოფლმხედველობა, ხოლო უამისოდ წარმოუდგენელი რამ არის იმ გრანდიოზული მასშტაბის სოციალურ-პოლიტიკურ მოვლენათა არსებაში თუნდაც ზერელედ გარკვევა. ასე რომ რეაქტიის გამარჯვება არაფერ შუაშია. მსგავსი ამბების შეცნობამდე პოეტს ჯერ სხვა საზოგადოებრივი ჰქონდა — საკუთარ არსებაში უნდა გარკვეულიყო რიგიანად.

ამ მოსაზრების მართებულობას თუნდაც ის ადასტურებს, რომ ხსენებულ პერიოდში გალაკტიონ ტაბიძეს არ შეუქმნია არც ერთი ისეთი ლექსი, რომელიც მისტიურთან ჰემმარიტი ზიარების მოწმედ მოგვევლინებოდა. „უხილავი“, „ლანდი არაქვეყნიური“ და მისთანანი წმინდა წყლის მწიგნობრული გავლენის შედეგებია. მისტიურისადმი სწრაფვა მას საკუთარ, ორგანულ სულიერ ძიებათა შედეგად აღეძრა, მაგრამ ეს მხოლოდ სწრაფვა იყო და მეტი არაფერი. ხოლო სულიერი განვითარების ამ საფეხურს რა მიატანა, საკითხის შემდგომი გამოძიება (რაც ნამდვილი მისტიკის საფუძველს წარმოადგენს) აღარც უცდია, რადგან მზანზარეული რეცეპტები უხვად აღმოჩნდა ირგვლივ: ყოველივე, რასაც სასულიერო სემინარიაში ასწავლიდნენ და ნება-უნებურად ტვინში ჰქონდა ჩაჭედებული, რასაც მისი სათაყვანებელი რომანტიკოსები ჰყვებოდნენ, დბოლოს, რასაც ქადაგებდნენ ევროპელი თუ რუსი სიმბოლისტები (რომელთა ქმნილებებსაც საამდროოდ უკვე ახლოს იყო გაცნობილი), სწორედ მისტიურ სფეროთა მიმნიშნებელი განლდათ უწინარეს ყოვლისა. ასე რომ მასალა მართლაც ზღვად იდგა და ამ ზღვის სივრცითა და სიმბოლით შეცბუნებული სული ამ სფეროში ინდივიდუალურ ძიებებს ჯერ ვერ შეჰბედავდა. გალაკტიონ ტაბიძე კი არა, ისეთი ნაფიცი მისტიკოსი, როგორიც ალექსანდრ ბლოკი იყო, ამ სფეროში მწიგნობრულ ზღუდეებს არ გასცილებია: მთელი მისი მისტიკა ფაქტიურად არის დიდი პოეტის მიერ საოცრად რაფინირებულად მოწოდებული „ლიტერატურაშიჩინა“.

დაახლოებით იგივე შეიძლება ითქვას იმ ფსიქიკური ვითარების გამო, რასაც პიროვნების გაორებას უწოდებენ. ამგვარი განცდა, განსაკუთრებით ახალგაზრდობის წლებში, არცთუ იშვიათია მარტოსულ ადამიანთათვის და, სხვათა შორის, სულაც არ არის აუცილებელი ამის გამო კაცი უეჭველად დეკადენტად, რეაქციონერად და ღვთის პირიდან გადავარდნილად შეგვრაცხთ. სხვა საკითხია, როცა

მსგავს განცდათა საფუძველზე რელიგიური შეფერილობის იდეალისტურ მრწამსამდე მიდის შემოქმედი, ესე იგი როდესაც საკუთარი ორეულის ძიებას მსოფლმხედველობის სფეროში გადაიტანს. მაგრამ განსაზილველ ხანაში გალაკტიონ ტაბიძეს საამისო მსოფლმხედველობრივი საფუძველი ჯერ არ გააჩნდა. ასე რომ ამ დროის ლექსებში გამკრთალი მოტივი გაორებისა, ზოგჯერ ერთი შეხედვით თუნდაც მკვეთრად გამოხატული („შულამისას, მარტოობის საშინელ ჟამად, მეწვევა ჩემი იღუმალი მეორე სახე“), უფრო მეტად ლიტერატურული ხარკია, ვიდრე ორგანულ ძიებათა შედეგი.

ბუნებრივია, რომ ამ დროის ლექსებში გაცილებით უფრო მძაფრად ვლინდება ის, რაც მარტოობის პირველივე განცდის განუყრელ თანამგზავრად დაისახა ზემოთ: სევდა, ნალველი, მწუხარება, ტანჯვა-წამება... ამ თვალსაზრისით მასალის სიმცირეს ვერ დავემდურებით, ლექსების უმრავლესობა სწორედ ამ გრძნობათა გამომხატველია. ჯერ თუნდაც სათაურებს გადავაგლოთ თვალი: „შავი ღრუბელი“, „მწუხარება“, „ღამე“, „მომაკვდავი“, „სასაფლაოზე“, „საფლავი“, „შავი ყორანი“, „მესაფლავე“, „გარდაცვალება“, „ელეგია“, „სული მწუხარე“, „მკმუნვარება“, „სინანული“, „იმედთა ნაცვლად“, „ჟამსა სევდისას“, „განწირულება“, „ქარით დატირებული“... თავდაპირველად, მეცხრამეტე საუკუნის ტრაფარეტისამებრ, ეს გრძნობები უეჭველად ბუნების სურათებს უკავშირდება: „და ეპვიან ბუნებასთან ერთად სულმაც მოიწყინა“, „მე განთიადის სხივებს ველოდი, მზეს კი ღრუბელი გადაეფარა“ და მისთანანი. შემდეგ ასპარეზზე კვლავ გამოდის ბარათაშვილის აჩრდილი: „მახსოვს, ჩემს შემშლელ მწუხარების ჟამს ჩემებრ მწუხარეს ვეწვეოდი მთას... ქვევით კი ნისლით შემოსუდრული და მოწყენილი ოხრავდა მტკვარი“.

ლექსი ლექსს მოსდევს, სტრიქონები სტრიქონებს, მაგრამ ავტორი ამგვარ განწყობილებებს თავს ვერაფრით აღწევს: „მაგრამ ის კი აღარ ვიცი, რა იქნება საიდუმლო ისეთი, რომ ჩემს ცრემლთ დენას და ჩემს ტანჯვებს მისცეს ბოლო“; „წყვდიალში გაჰქრეს სევდა-ნალველი“; „რას ვიფიქრებდი, თუ მოგონებაც გადმექცეოდა ტანჯვად და შხამად“; „ცხოვრება მწარე და ნალვლიანი“; „დეე, შავბნელმა სევდა-ნალველმა საბედისწეროდ გაშალოს ფრთები“; „რად შევმოსილვართ შავბნელ ფიქრით და მღუმარებით“; „განა არ კმარა, რაც დავიტანჯე, რაც ცრემლი ვღვარე“; „მაგრამ ვინ იცის, ტანჯვა სად

გიკდის, როდის ან რისთვის სამსალა ძიმწრის ეკლების გვირგვინს მოგიძღვნის საზარს“; „ოჰ, ვის, ვის ძალუმს განიცადოს ტანჯვა ესდენი“; „ბედნიერება ჩემთვის არ არის, ბედკრული შვილი გამოიგლოვე“; „ვფიცავ, რომ მევე მომკლავს, დამღუპავს ჩემი ნაღველი, ჩემი ოცნება“; „იზრდება ჰანგი, იზრდება სევდაც სულის მწამველი გულის მდაგველი“ და სხვა მრავალი.

ისიც ბუნებრივია, რომ სწორედ მსგავს მოტივთა დამუშავებას უკავშირდებიან პირველი ძიებანი ფორმის სფეროში. მაგალითად, პირველი ალიტერაციები („ცრემლი ციურ ცვრად არეს ვაპკურო, გზა ეკლიანი ცრემლით გავკეალო“, — 1909 წელი).

მაგრამ უმთავრესი მონაპოვარი მაინც მსოფლმხედველობრივი ხასიათისაა. სახელდობრ, არა მხოლოდ წინაპართა გავლენით, არამედ საკუთარი ცდის საფუძველზეც პოეტი უკვე ახერხებს საკმაო სიცხადით გამოკვეთოს ის იდეა, რომ ტანჯვა-წამების გრძნობა, რაც სულიერ სიღრმეთა პირველი მოხილვის განუშორებლად თანმხლებია, ამავე დროს, ერთგვარად თვითმკმარი რამ არის, თავისებურად ბედნიერების მომტანიც: „ვიტანჯებოდი, მაგრამ ამ ტანჯვით გულის სიღრმეში მევე ვტკებოდი“; „ტკილია შხამი, თუ უმიზეზოდ ბედნიერება მოიშამება, კვლავ დაგვიბრუნებს ბედნიერებას და გულსაც გასწმენდს ჩემი წამება“; „მაგრამ წამებას, ჩემს წამებას კი არ აქვს ბოლო, მე ვეძებ მასში თავისებურ ბედნიერებას, იგი სავსეა ძლიერებით, ვით ცეცხლის ქურა“.

მნელი მისახვედრი არ არის, რატომ უკავშირდება ამ უკანასკნელ სტრიქონში ტანჯვა-წამების გრძნობა ძლიერებას: პოეტმა საკუთარი ცდით იცის უკვე, რომ ამგვარი სულიერი კათარზისის გარეშე ჰემწარჩიტი ზეობა ვერ მიიღწევა. სწორედ ეს იყო ის სადინარი, ის გზა, რომელსაც იგი წინაპართა გავლენის ორგანულად, შიგნიდანვე დაძლევისკენ და საკუთარი მსოფლმხედველობის დამკვიდრებისკენ უნდა წაეყვანა. სწორედ ამ სფეროში შეეცადა პირველად გალაკტიონ ტაბიძე ერთგვარად დაპირისპირებოდა კიდევ თავის დიდ მასწავლებელს — ნიკოლოზ ბარათაშვილს. უფრო სწორად, კი არ დაპირისპირებოდა, — მის მიერ მხოლოდ მონიშნული გზის გასრულება ამოუქრა გულში. თუ ბარათაშვილისთვის „ბედის საზღვრის“ გადალახვა ოდენ ოცნება იყო. ოდენ სწრაფვის საგანი, გალაკტიონ ტაბიძე უკვე გულდაჩერებული აცხადებს: ბედის მიერ კაცთათვის დამყარებული

საზღვრის გადალახვა შესაძლოა იმ ძალის მეოხებით, რომელსაც შემოქმედს ანიჭებს „საკუთარ ძლიერ სიმღერის გრძნობა“, ხოლო „ამგვარ გრძნობებს ქმნის მხოლოდ წამება“.

ეს უკვე არის წინასწარი მიახლოება ისეთ სულიერ ვითარებასთან, რომელიც მომდევნო ხანაში ამგვარ შედახილად გადმოსკდება: „მეგობრებო, სიკვდილამდე მექნება მხოლოდ ერთი სიხარულის შეგნება: პოეზია უპირველეს ყოვლისა“. მაგრამ მხოლოდ წინასწარი მიახლოება და არა წვდომა. მანამდე სულის უფსკრულებში მარტივობის გრძელი გზაა კიდევ გასავლელი.

ამ გზის ერთი მონაკვეთი სათნოდ სახილველ მაცდურ ფერიათა საუფლოა. ისინი სულს ჯადოსნურ სახიობას მოუწყობენ: თავბრუდამხვევი სისწრაფით გააქროლებენ ლაქვარდ სივრცეში, რათა უფსკრულებს ააცდენინონ მზერა და სიღრმეთა მოხილვის ხალისი დაუკარგონ. წარმოუდგენელ სიმაღლეზე აღიტყორცნება სული და წარმოუდგენელ ნეტარებას განიცდის, როცა თვალშეუდგამი სიმაღლიდან გადმოხედავს ყოველსავე — სამყაროსაც და საკუთარ თავსაც; რარიგ მცირენი ყოფილან ის მწვერვალები, მას რომ მიუწვდომლად ესახებოდნენ, რარიგ საწყალობლად გამოიმზიბრება ის გზა, რომლითაც იგი ამ მწვერვალებისკენ მიჯახიობდა და მილოღავდა მღილივით! სიმაღლე, თვალშეუდგამი სიმაღლე და ამ სიმაღლეთა ჰაერით თრობა.

აქ ყოველივე გაიოლებულია, ყოველივე ისე ხდება, როგორც ზღაპარში. სული მთელი სამყაროს, არსებობის მბრძანებლად შეიცნობს თავს — ყოველივეს უფალია და ყოველსავე თავის ნებისამებრ წარმართავს: „ვარსკვლავთა შორის. სხივთა ტბაში არა მყავს ტოლი, ვბრძანებ — ტყის შქერში გაჩუმდება ნიავი ნელი, ვიტყვი — და თრთოლვად გადიქცევა ვერხვის ფოთოლი. მზე ჩემთვის ბრწყინავს და მეფე ვარ ყოვლისმოქმედი... ქვეყნად ყოველი არსის სული მემორჩილება“. აზრი უფრო და უფრო კადნიერდება: „ეხლა ყველაფერს... ყველაფერს ვქმნი ახალი ღმერთი“. თვით ბედის საზღვარიც კი, რომლის გადასალახავადაც ერთადერთ გზად ტანჯვა იყო დასახული, რაღაც სასწაულთ ფანტასტიურად იოლი დასაძლევნი ხდება, „რადგან ღმერთი ჩემშივეა და მევე ვქმნი ბედისწერას“, „ჩემს ხელში არის მაშინ ჩემი მძვინვარე ბედი“.

მაგრამ ეს მხოლოდ და მხოლოდ ილუზიაა, სხვა არაფერი. ეს

არის ლავეარდებში გასანავეარდებლად შეფრთხილება ჯერაც ფრთა-გაუმარებელი ბარჯისა. ამ ილუზიას ქვედანარცხება უნდა მოჰყვეს. სიმაღლიდან სულ კიდევ უფრო ღრმა უფსკრულებში უნდა ჩაქანდეს „და იყოს დაცემა მისი დიდ ფრიად“ (ვითარცა უსაძირკვლო სახლისა).

ეს ილუზიაა. მისი განცდა შიდასამყაროს ისეთ შრეებთან არის დაკავშირებული, რომელთა წვდომაც აუცილებლად არ გულისხმობს განსაკუთრებულ სულიერ ძალმოსილებას. ამ შრეებამდე თითქმის ყველა აღწევს, ვისაც კი ასე თუ ისე მაინც წილი აქვს ნაყარი შემოქმედებასთან. აქ უმთავრესი ისაა, ილუზიათა გაქარწყლებისა. და ქვედანარცხების შემდეგ მხოლოდ ურჩეულებსთ ჰყოფნით საიმისო მხნეობა, რათა კვლავ წამოიმართონ და ჯერ ბარბაც-ბარბაცით, შემდეგ თანდათანობით უფრო მტკიცედ, ბოლოს კი ნაბიჯშეუშლელადაც განაგრძონ მარტვილობის საცალფეხო ბილიკებზე აღმასვლა. დანარჩენთათვის — უმრავლესობისთვის ამით ყოველივე მთავრდება ფაქტიურად. ამის შემდეგ მათ სიღრმეთა წვდომის ყოველგვარი ხალისი ეკარგებათ, ერთი კი ჩაიქნევენ ხელს და ჩვენეული გაგებით „ნორმალურ“ ადამიანებად იქცევიან ხელახლა, ყოველდღიურ, პრაქტიკულ საქმეთა მოგვარებას შეუდგებიან და ამ დარგში, სრულიად მოულოდნელად, საკმაო ნიქსა და გამჭირახობასაც გამოამჟღავნებენ ხოლმე. ერთი ამგვარი ნიქთაგანია ბამბის აჩხრიალების ხელოვნება, საკუთარი ნათხზავის ქეშმარიტ შემოქმედებად გასალების უნარი. მერე გამოხდება მცირე ხანი და მათს ფიზიკურ სიკვდილთან ერთად მათი ნაცოდვილარიც უმაღლეს ყველასთვის კვდება (ერთი-ორ ნათესავსა და ახლობელს თუ არ მივათვლით), ხოლო მომდევნო თაობები ჰკვირობენ — ნეტავი რა მოხდა, გამოჩენილი მწერლის სახელი როგორ მოიხვეჭაო.

ამ გზასაცდენილთა თუ ხელმოცარულთა ამბავი იმიტომაც შეგახსენეთ, რომ სწორედ ესენი იქცევიან ხოლმე სიღრმეთა მხილველი ხალხის ყველაზე დაუძინებელ მტრებად (ფსიქოლოგიურად ეს ძალზე იოლი ასახსნელია) და დიდ დროსა და ენერგიასაც ახმარენ მათთან ბრძოლას, სხვათა თვალში მათს გაბიაბრუებას, დამცირებას, დასამარებას. ამგვარ ადამიანებს ყოველ დროში უცხოვრიათ. ბუნებრივია, გალაკტიონის დროსაც ცხოვრობდნენ და წარმატებით უწამლავდნენ სიცოცხლეს იმ კაცს, ვისაც საკუთარი სადარდელი და სა-

ტანჯველიც ეყოფოდა. ეს თუ არ გავითვალისწინეთ, მის ბიოგრაფიაში მრავალი რამ აუხსნელი დაგვრჩება. სხვათა შორის, აქ განსასილველი ხანის (1908-1914) დასრულების ერთი მაცნეთაგანი, ლექსი „სიბერე“ საგულისხმო ამბავს გვაუწყებს: „მე მიღალატეს ძველმარითმებმა, ძველ მეგობრებსაც ვამჩნევ მე ლალატს“. აქ არა მარტო და არა იმდენად ცხოვრებისეული ლალატი იგულისხმება, რამდენადაც სულიერი: ეს მეგობრები მისი თაობის შემოქმედნი იყვნენ, მისი თანამოკალმენი: სიკბაბუკეში ეგონათ — ჩვენი გზები სამუდამოდ გაუყრელიაო. მაგრამ გზა გრძელი და ძნელად სავალი აღმოჩნდა, უმრავლესობას გული მალე (პირველი სულიერი მარცხისთანავე) გაუგრილდა და თუ მეგობრები აღრე ერთად, ფეხდაფეხ მიუყვებოდნენ სიმაღლეებისკენ, მერე და მერე საჩინო შეიქნა, რომ სხვანი და სხვანი უკვე ინერციით თულა ადგამდნენ ნაბიჯს, უკან დაქანებას აღარაფერი უკლდათ, ხოლო გალაკტიონი სწორედ ახლა უნდა შესდგომოდა უმთავრეს ციკაბოს.

თუმცა არა, გზის გაგრძელებამდე ჯერ მასაც უნდა განეცალკა დაცემის ტყვილები და დროებითი დებრესია (დროებითი-მეთქი. იბიტომ ვამბობ, რომ, როგორც ვიცით, გზის დასაწყისიდანვე უკან გამობრუნება მისი ხვედრი არ ყოფილა).

ვიდრე ამ მიმართულებით საუბარს განვაგრძობდეთ, ერთ რამეში შევთანხმდეთ: ჩვენ ჯერჯერობით თვალს მივადევნებთ გალაკტიონ ტაბიძის სულიერ ევოლუციას, ამიტომ ფაქტებსა და მოვლენებს არა დროისმიერი, არამედ ლოგიკური თანმიმდევრობით წარმოვადგენთ ხოლმე ზოგჯერ. არაეინ იფიქროს, თითქოს ზემოთ თუ ქვემოთ მინიშნებული ფსიქიკური რეალობანი უეჭველად გარკვეული, ერთმეორეს მომყოლი დღეების, თვეებისა და წლების მიხედვით ლაგდებოდნენ ამგვარად. ჩვენ ადამიანის არსების ისეთ სფეროებთან გვაქვს ამჯერად საქმე, სადაც ფაქტების ასე დაჯგუფება შეუძლებელია. თვით ის ხანაც (1908-1914 წლები), მის შემოქმედებაში თავჩენილი გარკვეული ნიშნების საფუძველზე რომ გამოვყავით ბიოგრაფიის სხვა მონაკვეთთაგან, ძალზე პირობითი, მიახლოებითი რამ არის. კარგად უნდა გავითვალისწინოთ შემდეგი: ფსიქიკის სფეროში მიზეზ-შედეგის კანონი ფიზიკური პლანისგან განსხვავებული და ჯერაც ბოლომდე შეუსწავლელი სახით მოქმედებს. კაცს დანა თუ დასცეს, იარა უმაღლეს თვალნათლივ გაჩნდება მის სხეულზე და დიდი

პიბრძნე არ უნდა იმის მიხედვრას, რომ დანის დარტყმასა და იარას შორის სწორედ მიზეზ-შედეგობრივი კავშირია. მაგრამ აბა ეცადოთ მსგავსი კავშირების მიკვლევა, როცა ფსიქიკური წყობის რეალობებთან გვაქვს საქმე! ასეცად უფრო ძნელია.

თანაც ამით არ ამოიწურება ყოველივე: ჩვენ პოეტის სული უშუალოდ ხომ არ გვაქვს მოცემული საპერეტად, ამ სულში მიმდინარე პროცესების გამო მისი ლექსების საფუძველზე გვიხდება მსჯელობა. ხოლო ვინ დაგვიდგება იმის თავდებად, რომ, ვთქვათ, 1913 წლის ოქტომბერში დაწერილი რომელიმე ლექსი, ვთქვათ, სულში დაჩნეული რაღაც ნაჭრილობების გამომსატველი, სწორედ 1913 წლის ოქტომბერშივე აღძრული სულიერი ვითარების, განწყობილების, შთაბეჭდილების შედეგად შეიქმნა? იქნებ ამგვარი განწყობილება თუ შთაბეჭდილება 1911 წლის მაისში აღეძრა პოეტს და ლექსად მის ფიქსირებამდე კარგა ორი წელიწადი გავიდა? სულ რომ ისეთ ლექსებთან გვქონდეს საქმე, როგორიცაა „აკაკის გარდაცვალების გამო“, კარგი დაგეპართოთ (ამ ლექსს 1915 წელი უზის თარიღად), მაშინ ფსიქიკური წყობის ფაქტების ქრონოლოგიურ ნუსხასაც იოლად ჩავაწიკწიკებდით. მაგრამ ამგვარი ლექსები ხომ უიშვიათესად გვხვდება.

ასე რომ შემთხვევით არ გვიხსენებია ლოგიკური და არა დროის-შიერი თანმიმდევრობა ფაქტებისა. დროისშიერ თანმიმდევრობას რომ გამოვედევნოთ, ისეთ ქაოსს მივიღებთ, კარგა ხნით დაგვეკარგება ყოველგვარი ანალიზის სურვილი და ხალისი. თუ თქვენც შეთანხმებით აქ გამოთქმულ მოსაზრებათა სისწორეში, შეგვიძლია განვაგრძოთ ჩვენი საუბარი.

ზემოთ გაკვრით აღინიშნა: სინამდვილის ფიზიკური და ფსიქიკური პლანების კანონზომიერებანი ყოველთვის როდი თანხვდებიან ერთიმეორეს. მაგრამ იმგვარი სულიერი ვითარება, წელან რომ შევჩერდით, შეიძლება ითქვას, ძალიან ჰგავს ფიზიკურს. ილუზორული სიმაღლიდან დაცემის თაობაზე გვქონდა სიტყვა ჩამოგდებული, სიმაღლეთა ჰაერით თრობაც ვახსენეთ. გინდაც აივნიდან გადმოვარდნილიყოს ნახვამი კაცი. აქაც და იქაც შედეგი მსგავსი იქნება: წამიერი გამოფხიზლება და ირგვლივ თვალის მოვლება — რა ხდება, სად ვარ, რა მომდის?

ბუნებრივია, რომ მზერა თავდაპირველად საკუთარ არსებასვე

შეაჩერდება. პიროვნება იხსენებს, რომ იგი უფსკრულების წილ მწვერვალებისკენ მიიკვლევდა გზას. მერე ალტყორცნა მოხდა და ამას მოჰყვა შემადრწუნებელი ქვედანარცხება. ირგვლივ ბნელა, სულშიც წყვდიადია და სიცარიელე. გაცუდდა მწვერვალთა მოხილვის იმედები, გაცუდდა ამდენ ხანს ნალოლიავეები რწმენა, ტანჯვა-წამების საფასურად ძირსდაუშვებელი ზეაღსვლის იდეალები. ეს ყოველივე ილუზია ყოფილა, ბავშვური ოცნება, ამაო სწრაფვა, ავი ზმანება: „გულშივე ჩაკვდა ნოოჩი. რწმენა“; „ჩემო სიცოცხლევ, თუ დაგენდობი, იმედს მომიკლავ, განა არ ვიცი? ოპ, შენ თვალთმაქცობ, სულ ტყუილია შენი ვედრება და შენი ფიცი“; „დეე, მაშინაც თვალწინ მედგას ყოფნა გახრწნილი, მაშინაც ეგრძნობდე, რომ ფუქია იგი, ამაო“; „სადაა ჩემი ყვაილები, სადაა რწმენა?“; „ალტაცების და სიწრფელის დრო გაჰქრა, წავიდა“; „წავიდა ის დრო, დღევანდელი დღე წარსულ იმედებს არ ჰგავს და არ ჰგავს“; დღევანდელი დღე „მარადისობის უფსკრულ-სიღრმეში“ აღმოჩნდა დანთქმული (მსგავსი მოტივებია გამოხატული აგრეთვე ლექსებით: „შავი ყორანი“, „სანთლები“ და სხვა).

ბოლოს და ბოლოს ეს ყოველივე ერთი და იგივე თემის ვარიაციებია. ხოლო ეს თემა წინაპართა და მასწავლებელთა ქმნილებებში იმდენად მრავალმხრივ იყო დამუშავებული, მისი უსასრულო ვარიანტებით ბევრი არაფერი გამოვიდოდა. ისევე როგორც ფიზიკურად ძირს დაცემული კაცი, ადრე იქნება თუ გვიან, იძულებულია შეწყვიტოს ტირილი თუ ჩივილი, სულიერ სიმაღლეთაგან გადმოტყორცნილი არსებაც ბოლოს შეიშრობს ცრემლს და ირგვლივ მიმოიხედავს ნება-უნებურად.

ირგვლივ მიმოხედვას სხვა კანონზომიერებაც განაპირობებს: საკუთარი თავის, საკუთარ სულიერ სიღრმეთა შეცნობის პირველი ეტაპი დასრულდა. დასრულდა თითქოს სრული კრახით, თითქოს საბოლოო დამარცხებით. მოზიმზიმე სიცარიელეს შეშტერებულ სულს ისლა დარჩენია, გამოერიდოს დაწყევლილ უფსკრულებს, გამოერკვეს ხანგრძლივი სიზმარ-ცხადიდან და ხელშესახებ, ცხად რეალობას დაუბრუნდეს.

მაგრამ ჩვენ ხომ ვიცით, რას წარმოადგენდა ის რეალობა, ის სინამდვილე, რომელშიც გალაკტიონ ტაბიძეს უხდებოდა ცხოვრება. სხვა თუ არაფერი, ეს საკითხი მაინც იმდენჯერ არის შესწავლილი და

გაშუქებული, მისი ხელახალი გამოძიება დროის ფუქად დაკარგვა იქნებოდა. ოღონდ სულიერი განვითარების აღნიშნულ ეტაპზე, როცა სიზმარეული ყოფიდან გამოფხიზლებისა და სიცხადესთან დაბრუნების აუცილებლობა იგრძნო, პოტენციურად გალაკტიონ ტაბიძემაც მშვენივრად იცოდა, რასაც იხილავდა ცხადის ნაპირზე. კაცმა რომ თქვას, ამ სინამდვილესთან კავშირი მას ფაქტიურად არც პქონია გაწყვეტილი: მანამდეც მონასტერში კი არ პქონდა ბინა დადებული, განასლების იდეალებით დამუხატულ ქალაქებში (ქერ ქუთაისში, სოლო 1908 წლიდან — თბილისში) ცხოვრობდა, სემინარიელების მოფუთფუთე წრეში ბრუნავდა, ხელნაწერი ჟურნალების გამომგებაში აქტიურ მონაწილეობას ღებულობდა, თავის სოფელსაც ხშირად ეწვეოდა ხოლმე, მერე ერთხანს (1910-1911 წლებში) მასწავლებლადაც იყო სოფლის სკოლაში, იქიდან გამობრუნებული კი ქუთათური ჟურნალ-გაზეთების რედაქციებში ტრიალებდა. ასე რომ თავისი ასაკის კვალობაზე იქნებ საკმაოზე მეტი ცხოვრებისეული გამოცდილებაც პქონდა დაგროვილი. ოღონდ არსებობის, რეალობის ეს სფერო მისი ყურადღების ფოკუსში ჯერჯერობით მაინც არ იყო მოქცეული. ჯერჯერობით საკუთარი არსების სიღრმეთა გამოძიებით იყო დაკავებული უმთავრესად, როგორღაც ახერხებდა თანატოლთა ყოველდღიურ ცხოვრებასაც არ გამოთიშვოდა და თან მუდამეამს განმარტოებული, თავისთავში დანთქმული ყოფილიყო. ცხოვრებისეული გამოცდილება მისთვისვე შეუუმჩნევლად უგროვდებოდა, თუ შეიძლება ასე ითქვას, კუთხეში იყო მიგდებული და განაწყენებული ელოდა ყურადღებას. სწორედ ამიტომ ვთქვი ზემოთ — პოტენციურად მშვენივრად იცოდა, რასაც იხილავდა-მეთქი.

გარნა ეს პოტენციური შესაძლებლობა ჯერაც არ იყო იმ მასშტაბისა და ხარისხის, მისი ინტელექტისთვის სრულფასოვანი საზრდო მიეწოდებინა. და პირუკუ: მისი ინტელექტი ჯერაც არ იყო საიმისოდ მომწიფებული, რომ მოცემული მასალა რიგიანად გადაეშუშებინა და ჩამოყალიბებულ მსოფლმხედველობად ქცეულიყო. ხოლო უამისოდ, მძლავრი ინტელექტისა და მკვიდრი მსოფლმხედველობის გარეშე, გინდაც უკომპასოდ ემოგზაურა ღია ზღვაში — სხვათა მიერ დაძრული ზომალდის ინერციისა და მარტოოდენ ინტუიციის მოიმედეს. უამისოდ ვერც რეალური ორიენტაცია მოხერხდებოდა.

და სულის სიღრმეთა მოხილვის მისიაც სანახევროდ ალალებდს იქ-
ნებოდა მინდობილი.

ერთადერთი, რაც შეცდომის რისკს არ უკავშირდებოდა, ის აზრი
გახლდათ, რომ ცხოვრების არსებული სახეობა ყოვლად უგვანი რამ
იყო, უარსაყოფი, შესაცვლელი, ან, თუ გნებავთ — მოსაძულებელი
და განსაშორებელი. მაგრამ ეს რეცეპტი მანამდე სხვებს შეემუშავე-
ბინათ და დაექვედრებინათ, ამასთან, მას რომ ცხოვრება უხდებო-
და, ის გარემო ამ აზრითლა სუნთქავდა (ვინც მაშინ არსებულ რე-
ჟიმს არ უარყოფდა, პირწავარდნილი იდიოტი იყო, — კარგად თქვა
ერთმა ძველმა სემინარიელმა). ასე რომ საიმდროოდ შექმნილი რამ-
დენიმე ლექსი თუ რამდენიმე ცალკეული სტრიქონი, რომლებითაც
გამოიხატება დრომოქმული ცხოვრების წესის უარყოფა, განახლე-
ბისკენ სწრაფვა, საბრძოლო შემართება („დადგება დრო სანატრე-
ლი“, „ახალ ტალღას“, „ბრძოლაში ვეძებ“, „ზევით ასწიეთ მზე, ზე-
ვით“, „პირველი ენკენისთვე“, „დარიალისა ვიწრო კლდეებში“,
„მიმდერე რამე“, „მიყვარს მარტო ქარიშხალი“, „იბოზოქრე“, „ჩანს,
ახლოა ქარიშხალი“, „მგზავრის სიმღერა“, „არასდროს ისე არ მე-
ნატრება თავისუფლება“, „სამშობლოში“), გალაკტიონ ტაბიძეს დიდ
დამსახურებად ვერ ჩაეთვლება. ამ ლექსებში ორიგინალური, მისე-
ული, ახალი ბევრი არაფერი ყოფილა. შესაძლოა ამ ცამეტიოდე
ლექსმა რაიმე კვალი დააჩნია მისი რამდენიმე ახლობელი ადამიანის
სულს, მაგრამ ლიტერატურის ისტორიაში მათ შესამჩნევი კვალი არ
დაუტოვებიათ.

ერთი სიტყვით, აპრიორულადაც შეიძლებოდა გვეთქვა: კვლავ
ცხოვრების მოსახილავად მიმართული მზერა გასახარელს ვერაფერს
იპოვნიდა იმ ცხოვრებაში. ამას წინაპართა და მასწავლებელთა ავ-
ტორიტეტიც უდასტურებდა და საკუთარი გამოცდილებაც უმოწ-
მებდა. აქ ისიც უნდა გავიხსენოთ, რომ ცხოვრების, გარესინამდვი-
ლის მოხილვას შიდასამყაროში გათამაშებულმა ტრაგედიამ მისცა
სტიმული; სულიერ სიმაღლეთა წვდომაში გაწბილებული არსება ახ-
ლა ამ გარესინამდვილის ამოებაშიც უნდა დარწმუნებულიყო. ეს
რა აღსრულდა, დასკვნა თავისთავად გამოიკვეთა. შევეცადოთ იმის
თვალის მიღვევნებას, თუ რა ხასიათის იქნებოდა ეს დასკვნა.

თუმცა არა. ჯერ ერთი მომენტის გათვალისწინება გემაართებს.
შსგავს ვითარებაში, როდესაც პიროვნებამ გარე და შიდასინამდვი-

ლეშიც სრული კრახი განიცადა, თითქოს ორად ორი გამოსავალი არსებობს მხოლოდ: ან თვითმკვლელობა, ან ჩწმენაზე, იდეალებზე, ძიებაზე ხელის ჩაქნევა, პრაქტიკულ საზრუნავთათვის თავის მიცემა და „ამის მეტი რა შეგვრჩებათი“ სულდგმულობა. ორივე მაგალითი თვალწინ ჰქონდა გალაკტიონ ტაბიძეს. ხომ მოიკლა თავი 19 წლის ქუჩუ (დემონ) ქავთარაძემ, გალაკტიონზე ცოტათი უფროსმა სემინარიელმა, მთელი სასწავლებლის თვალმა, როგორც ამბობენ, უკვე ჩინებულმა პოეტმა (მაშინდელი სემინარიელები დღესაც უდიდესი გულსტიკივით იგონებენ და შექველად დასძენენ ხოლმე: პოეტო თუ იყო, ის იყო, გალაკტიონი რას შეედრებოდა!). მეორე მხრივ, როგორც ზემოთაც ითქვა, ხომ დათმეს გალაკტიონის თანამოკალმე მეგობრებმა სიმაღლეთა წვდომის იდეალები („ძველ მეგობრებსაც ვამჩნევ მე ღალატს“).

გარნა ამ ვხატაგან გალაკტიონ ტაბიძისთვის არც ერთი არ იყო შესაწყნარებელი. მიუხედავად დიდი დაცემის შედეგად აღძრული დებარესისა, სულის სიღრმეში მუდამ იცოდა, რომ რაღაც მისია ჰქონდა აღსასრულებელი, რაღაც ისეთი ვალი უნდა მოეხადა, ურომლისოდაც მართლა აზარაობად მიიჩნევდა თავს. ის ერთი იმ თავშეწირულთაგანი იყო. რომელთა შესახებაც უკვე გვქონდა საუბარი ვაჟა-ფშაველასთან და ბუღას მოძღვრების მიმდევარ ზრძენთან დაკავშირებით.

ოღონდ სულის სიღრმეში მუდამ იცოდაო, ახლა რომ ითქვა, ეს კი ცოტათი ნაადრევი გამოგვივიდა მგონი. ეს „იცოდა“ უფრო გვიანდელ ხანას შეეფერება, ხოლო სულიერი ევოლუციის ამ ეტაპზე მისი და ვალისა ჭერ აზაფერი გაეგებოდა (ან იქნებ ჭვეცნობიერად იცოდა, ინტუიციით, გუჟანით გრძნობდა რაღაცას და ეს იფარავდა გზას გაღაცდენისგან? — ძნელი სათქმელია).

მაშასადამე, რაკი ორივე ხსენებული გზა გალაკტიონ ტაბიძისთვის გამორიცხულად მივიჩნიეთ, მივხედოთ იმ დასკვნას, რომელიც უნდა გამოკვეთოდა ორივე ამ გზის უარყოფელ ადამიანს, ვისაც საკუთარი იდეალები კი დაემსხვრა, მაგრამ თავისთავად იდეალების ღირებულებაში ეჭვი ჯერ არ შეეტანა.

ასეთ ვითარებაში, უწინარეს ყოვლისა, პროტესტის გრძნობა აღიძვრის ხოლმე (ბუნებრივია: ფიზიკურად ძირს დაცემულ კაცსაც, რომ მიიხედ-მოიხედავს, მერე გული მოსდის). პროტესტი ვის მი-

მართ, ვის წინააღმდეგ? თავდაპირველად — ყველას და ყველაფრის წინააღმდეგ. შემდეგ გულისწყრომის საგანი თანდათანობით იკვეთება და კონკრეტდება: ჯერ — „დროო ბოროტო, საღ დამარხე ოცნება წყნარი?“ მერე — „ოჰ, რად მომეჩქა ასე უღვთოდ მე ჩემი ბელი!“ ბოლოს — „ზეცავ სასტიკო, მიპასუხე, მითხარი რამე!“

გულისწყრომა და პროტესტი ურჩობის პირველი მაცნეებია. ურჩ ქმნილებას კი ბოლოს და ბოლოს შემოქმედის რაობის მიმართაც აღეძვრის ექვი. ხოლო ეს ექვი ბაღებს კაცობრიობის მარად თანმხლებ კითხვას: რისთვის?

ეს არის ბავშვობისდროინდელი ჰარმონიის დარღვევის შედეგად მიღებული საბოლოო კითხვა. როგორც ვნახეთ, ამ ჰარმონიის შემუსვრის შემდეგ პიროვნება ჯერ საკუთარ თავს უღრმავდება. მან უკვე იცის, რომ ამ სიღრმეში ჰარმონიას ვერ იხილავს, ეს ტანჯვით სავალი გზაა; მაგრამ შორს მაცდურად რიალებენ თვალშეუდგამი მწვერვალები და ისიც მათკენ ისწრაფვის მთელი არსებით, უფსკრულეებში მარტვილობს ზეობისთვის მეოცნებე. ამას ილუზორული აღტყორცნა მოსდევს და თითქოს აღდგება სამყაროს მშვენიერი ხატი, იზადება მოჩვენებითი განცდა ყოველივეს ჰარმონიულობის და სიკეთისა („უსიყვარულოდ მზე არ სუფევს ცის კამარაზე, სიო არ დაჰქრის, ტყე არ კრთება სასიხარულოდ, უსიყვარულოდ არ არსებობს არც სილამაზე, არც უკვდავება არ არსებობს უსიყვარულოდ“). მაგრამ ილუზია მალევე განქარდება, ქვედანარცხებული პიროვნება ახლა გარესინამდვილეს მიმოიხილავს და, რაკი ჰარმონიისა და სიკეთის ნასახს ვერც აქ პოულობს, ჯერ პროტესტის გრძნობით განიმსკვალდება, ბოლოს კი ექვი აღეძვრის: რისთვის?

ეს კითხვა უკვე მთელ არსებობას მიემართება, ყოფნას, სამყაროს, სიცოცხლეს, რომელიც, წინააღმდეგ ბავშვის მიამიტი გულდაჯერების თუ მომდევნო ხანის ილუზიებისა, როგორც გაირკვა, არც ერთ თავის სფეროში და არც მთლიანობაში არ ყოფილა ჰარმონიული და სიკეთის მატარებელი.

შემადრწუნებელია ეს კითხვა, მაგრამ კიდევ უფრო ზარდამცემია იმის შეცნობა, რომ, აგრეთვე წინააღმდეგ თანშეზრდილი რწმენისა, მოპასუხე არავინ ყოფილა: „მას აქეთია მე ჯოჯოხეთს სულით ეატარებ... თავში კი ისევ მიტრიალებს: რად ეცოცხლობ, რისთვის?“ „რისთვისო, რისთვის? — მეკითხებოდი“; „რისთვის, ოჰ, რისთვის?“

„ვეწუხვარ, ვეძახი სიცოცხლის მიზანს, მაგრამ არავენ იძლევა პასუხს“: „მე არ ვიცი, სიცოცხლეო, რა გაღონებს, რა გაწუხებს, მე არ ვიცი, შენს კითხვაზე რომელი ცა გიპასუხებს“...

როგორც ვთქვით. ეს არის კაცობრიობის მარად თანმხლები კითხვა. ამ კითხვის შედეგად მიღებული დასკვნაც, რუსთაველის არ იყოს, „არ ახალია, ძველია“. ამ მხრივ გალაკტიონ ტაბიძეს, სულ ცოტა, ორი-სამი ათასი წლით დააგვიანდა, რათა პირველობა დაეჩემებინა. მაგრამ სულიერი ევოლუციის ამ ეტაპზე თვით ხსენებულ კითხვამდე და დასკვნამდე მისვლა (თუგინდ წინაპართა ხელის შეწყობითაც, ოღონდ უმთავრესად მაინც ინდივიდუალურ ძიებათა მეოხებით) თავისთავად დიდი საქმე იყო უკვე. ეს, უწინარეს ყოვლისა, იმას მოასწავებდა, რომ ქვედანარცხებული სული ფაქტიურად კვლავ აღმასვლას იწყებდა, ოღონდ თვითონ ჭერჭერობით არც უწყოდა ეს, თავისთავი ისევ პირაშემულ სიკარიელეში ეკულებოდა.

ხოლო სიკარიელისა და არარაობის ილუზია რომ სატანის საუფლოა. ამის შესატყობად სასკოლო განათლებაც ეყოფოდა, რომანტიკოსებისა და სიმბოლისტების მიერ მიცემულ გაკვეთილებზე თუ აღარაფერს ვიტყვით. ასე გაჩნდა მის ამდროინდელ ლექსებში სატანურობის მწიგნობრული და საკმაოდ გულუბრყვილო კულტი, რომელიც: ჯერ ერთი, ნაწილობრივ მართლაც შეესატყვისებოდა ღმერთის განგებით შექმნილ სამყაროზე გულაყრილი კაცის სულისკვეთებას, მეორეც (რაც უმთავრესია) პოეტურ თავმოთენობასაც უკმაყოფილებდა, რამეთუ უბირ მკითხველებს თავზარს სცემდა და ამ ლექსთა ავტორს ღმონურ პიროვნებად წარმოადგენინებდა. ორიოდ სტრიქონს დაეჭერდეთ: „იყავ სატანა, იყავ ღმონი!“, „შავ ღმონს მივე ფრთა მოტივტივე“, „გზაჯვარედინზე შავი ღმონი წინ გადამიღვა...“ და მისთანანი. წარმოიდგინეთ, რა შიშის ჟრუანტელი დაუვლიდათ ამგვარი სტრიქონების წაკითხვისას გიმნაზიებში სათნოდ აღზრდილ ქალიშვილებს და ჯერაც მართლმორწმუნე სემინარიელ ჰაბუკებს (ვინ იცის, ეგებ ამ დროიდანვე იღებს სათავეს ის ერთგვარი უნდობლობა, რომლითაც, აღტაცებასა და სიყვარულთან ერთად, მუდ.: უცქერდა გალაკტიონ ტაბიძეს ჩვენი საზოგადოება?).

დასასრულ, უნდა მოვიხსენიოთ არა მარტო ცხოვრებიდან, არამედ საერთოდ არსებობის საშინელებიდან გაქცევის, გარდახვეწის მოტივები: „მინდა დაეტოვო ამქვეყნიური ყველა სიბილწე, შური

და მტრობა და იქ გაეფრინდე. ვარსკვლავთა ციმციმს შევუთანაბრო მეც ჩემი გრძნობა“; „სულით ობოლო, შენ შეგითვისებს მხოლოდ ბუნება, მხოლოდ ბუნება“; „ოჰ, რომ შემეძლოს გაეფრინდე შორს. შორს, მოვცილდე მხარეს შხამით ავსებულს“; „და დაჯამთავრებ დაღლილ სიცოცხლეს შორს... ჩემს ბედს იქით“ (კვლავ ბარათაშვილი): „ვეტყვი, რომ ყველა მომბეზრდა ქვეყნად. რომ დავიღალე მე ამ კუბოში“ და სხვა. უნდა მოვიხსენიოთ აგრეთვე ერთგვარი ნეტარება დაღლილობით, ავადმყოფურობით, სიკვდილის მოლოდინით („უკანასკნელი დღე“, „რაა ახალი?“), რასაც მკიდროდ უკავშირდება შემოდგომის მოტივები (საიმდროო შედეგები — „შემოდგომის დღე“).

მაშინ ჩვენ შეგვეძლება ვთქვათ, რომ თითქმის უკლებლივ მოვევლეთ მზერა იმ თემებს, მოტივებს. იდეებსა და განწყობილებებს, რითაც 1908-1914 წლებში სულდგმულობდა გალაკტიონ ტაბიძის პოეზია.

• • •

ამასობაში ცხადი უნდა შექნილიყო: გალაკტიონ ტაბიძეს 1908-1914 წლებში მეტ-ნაკლებად მოუცავს და დაუმუშავებია სწორედ ის თემები, მოტივები, იდეები თუ განწყობილებები. რაც უმთავრესად ასულდგმულებდა მეცხრამეტე საუკუნისა და მეოცის დამდეგის ევროპულს, რუსულსა და ქართულ პოეზიას, ნამეტნავად კი რომანტიზმსა და სიმბოლიზმს. მისი სულიერი ევოლუციაც სამყაროსაღმე მიმართების სწორედ ამ ასპექტებს თანხედებოდა ძირითადად, თითქმის ემბრიონში გაველოს ყველა ზემოაღნიშნული სტადია, რათა მომზადებული შეხედროდა მეორედ შობის, სულიერი განახლების უამს.

1908-1914 უმთავრესად შეგირდობის წლები იყო. — არაერთხელ ითქვა ზემოთ. ახლა შეიძლება დავსძინოთ: დიდებული შეგირდი გამოდგა. სწავლის პროცესშივე დაძლია თითქმის ყველაფერი, რაც სწავლას მთელი შემოქმედების, მთელი სიცოცხლის მანძილზე ჰყოფნიდათ თემებად, მოტივებად. იდეებად. განწყობილებებად, გაცეებისა და აღფრთოვანების საგნად. ბოლოს და ბოლოს, 23 წლის

ქაბუჯი იყო, მეტის კი არა, ლექსთა ხსენებული წიგნი რომ გამოსცა (1914). სხვა რომც არაფერი შეექმნა, ჩვენი ლიტერატურის ისტორიაში შევიდოდა ერთ გამოჩენილ პოეტად. ეს დღესდღეობით არის იოლი საქმე — იმ წიგნს უმთავრესად შეგირდობის პროდუქტი ვუწოდოთ, დღესდღეობით, როდესაც უწინარეს ყოვლისა სწორედ იმავე გალაკტიონ ტაბიძის მიერვე დაკანონებული ეტალონების მეოხებით უსაშველოდ გაიზარდა ჩვენი მომთხოვნელობა ლექსისადმი. თორემ აბა ერთი ისტორიულ თვალსაზრისზე დავდგეთ და ესთეტიკური კრიტერიუმები დროებით დავევიწყოთ! იმ წიგნმა მაშინ არანახული შთაბეჭდილება მოახდინა, მთელი ეპოქა შექმნა.

თვით ავტორს რაც შეეხება, ის ხომ ბოლომდე ვერ შეელია ამ წიგნში დაბეჭდილ ლექსებს. ეფერებოდა, ესიყვარულებოდა, კვლავ და კვლავ ათავსებდა ახალ გამოცემებში. 1927 წლის წიგნშიც კი, რომელიც ავტორის მონაწილეობით გამზადებულ კრებულთა (და, საერთოდ, მის „რჩეულთა“) შორის დღემდე საუკეთესოდ უნდა მივიჩნიოთ, ყველაზე დახვეწილი გემოვნებით და მართებული პრინციპებით შედგენილად, ასზე მეტი ლექსია შეტანილი 1914 წლის გამოცემიდან (რაც აქ არ მოხვედრილა, დიდი ნაწილი 1944 წლის „რჩეულში“ შეიტანა), თვით ისეთი—აწ უკვე ძნელად საკითხავი—ნაწარმოებებიც კი, როგორიცაა „მუსიკა — უეცარი“, „გაშლილ წალკოტში...“, „წუთი“, „ამაო ძახილი“, „თვლები“, „ქალი და ხელოვნება“, „ავრორა“, „ფრთხილად“ და მისთანანი.

დღეს ამდაგვარი ლექსები, რომელთა სტილიც უნებურად მოგვაგონებს გალაკტიონის ზოგიერთ თანამოკალმეს (ერთ დროს დიდ მოდაში მყოფს, ამჟამად კი თითქმის ყველასგან გადავიწყებულს), გულის შემალონებლად მოქმედებს ჩვენზე. მაგრამ მხოლოდ იმიტომ ვკადნიერდებით ამის სათქმელად და იმიტომ ვბედავთ ავტორის გემოვნებას ამჯერად არ დავეთანხმოთ, რომ სწორედ მისივე გემოვნებით ვართ აღზრდილნი, მანვე დაგვიწესა პირველად ლექსის შეფასების აწინდელი კრიტერიუმები.

კი, ხსენებულ თანამოკალმეთა და მათს მაშინდელ თუ შემდეგდროინდელ თაყვანისმცემელთა თვალსაზრისს თუ დავადგებოდით, 1914 წელს გამოცემული წიგნი აპოგეადაც შეგვეძლო დაგვესახა. მაგრამ რაც მათთვის აპოგეა იყო და ზენიტი, ის გალაკტიონისთვის ნამდვილი ზეალსელის დასაწყისი იყო მხოლოდ; მისი კე'მპარიტი შე-

მოქმედება იმით იწყება, რითაც სხვანი ასრულებდნენ და მერე დაღმა დაექანებოდნენ. მისი შეგირდობა სხვათა ოსტატობას უდრიდა. ეს თანაბრად ეხება ამ პოეზიის სიღრმისეულ ან სიმაღლისეულ შრეებსაც და, თუ გნებავთ, ფორმასაც.

მაგრამ ჩვენს თვალსაზრისს დავუბრუნდეთ.

1914 წლის კრებული მრავალი წლის დაუცადებელი შრომის, გულმოდგინე განსწავლისა და სასტიკი სულიერი მარტვილობის შედეგი იყო. ეს წლები სიტყვის სტიქიონთან მიწყვიტ კვეთებას, გემოვნების დახვეწასა და ინტელექტის განვითარებასაც მოხმარდა.

წიგნის ავტორმა საკუთარი ცდით იცოდა, რა არის მარტოსულობა, ყოფნის სიზმარეულობის განცდა, არაამქვეყნიური სფეროებისკენ სწრაფვა, იცოდა, რომ სულიერი სიმაღლეებისკენ თავდაპირველად მხოლოდ ტანჯვის გზა მიდის; მან გამოსცადა, რა საფრთხესაც უმზადებს სულს მაღალთა შინა ნაადრევნი და ილუზორული აღტყორცნა, რაოდენ უღმობელია მომდევნო ქვედანარცხება და რაოდენ დამთრგუნველი, ძნელად დასაძლევია — ღებრესია; იგი შეეჭიდა უმძიმეს ტვირთს ცხოვრების, საერთოდ, ყოფნის, არსებობის ამაოების შეცნობისას; მერე ზეცასაც აუშხედრდა და ზემოხსენებულ მარადიულ კითხვასაც („რისთვის?“) მიატანა: ამქვეყნიურობიდან განრიდების მაცდურ სწრაფვას, დაღლილობის, გულგატეხილობის, ავადმყოფობის მათრობელა შეგრძნებას, შემოდგომის მელანქოლიის მომთენთავ სიტყბოსაც ეზიარა...

ამათგან ზოგიერთი რამ ინდივიდუალური ძიებით მოიპოვა, ზოგიც — წინაპართა და მასწავლებელთა შეწევნით. რაც მთავარია, მისმა სულმა ევოლუციის საკმაოდ ვრცელი გზა განვლო. და ამ გზის ყველა მონაკვეთი აღიბეჭდა მის ლექსებში. თავდაპირველად — ძალზე პრიმიტიული ფორმით, მართლაც შეგირდულად. მერე ფორმაც ნელინელ დაიხვეწა, გამდიდრდა და ბოლოს რამდენსამე ლექსში იმ ზღვარსაც მიაღწია, რომლის შემდეგაც მისი ქვეშარიტი პოეზია იწყებოდა.

ასე რომ, ხსენებული კრებული მომდევნო ზეალსვლის ერთობ მკვიდრ საძირკველად იქცა. ეს გახლავთ ამ კრებულის უმთავრესი ღირებულება, ეს როლი შეასრულა მან გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებაში.

დაგვიჩენია ორიოდ სიტყვა დაუმატოთ იმის თაობაზე, რომ 1908-1914 წლების არაერთ თემას, მოტივს, იდეასა და განწყობილებას გალაკტიონ ტაბიძემ შემდგომშიც მიმართა, პოეტური სრულყოფილებას ხანაში. იგივე ითქმის ცალკეულ ფორმალურ მიღწევათა, სახეთა, ფრაზათა თუ ლექსიკურ მიგნებათა გამო. ოღონდ ეს უკვე სულ სხვა დონეზე ხდებოდა, უმაღლეს, მანამდე არნახულ და არგაგონილ დონეზე. ასე რომ, ძველ ლექსებში ამ მხრივ არსებული მასალა ოდენ ჩანასახია მომავალი სრულყოფისა.

რამდენიმე მაგალითი მაინც მოვიტანოთ.

1908-1914 წლები

სრულყოფის ხანა

სიო არ კქრის, გაკრამ მალა
აშრილდა ხის მწვერვალი.

ქარი არა სჩანს, ქარი არა სჩანს,
მაინც მწვერვალებს ედება ქარ ი.

სამარეს ეპოვებო და უფრო ადრე
სხვა სამარეში ჩავესვენებით.

ღამენათუეი და ნამთვრალეი
ჩემს სამარეში ჩავესვენები.

ჩუმმა ნაღველმა გველივით დამღრღნა.

მწუხარება, როგორც გველი,
სშირად გულში გამიარა.

მსურს მხოლოდ ერთი რამ სიტყვა
გითხრა.
უკანასკნელად გითხრა: მშვიდობით.

ვერ მოახერხებს გული ვერაფრით
უკანასკნელად გითხრას: მშვიდობით.

მის დაიწყოებას დაეძებ მარად
და არსად არის ეც დაიწყოება.

თავდაიწყოება ვეწყუროდა მხოლოდ
და არსად იყო თავდაიწყოება.

წელიწადები წელიწადს შეცვლის,
შთამომავლობას — შთამომავლობა.

წელიწადები წავლიან ძველი...
რას იტყვის ჩემზე შთამომავლობა.

მაგრამ როდემდის, მაგრამ სანამდე?

მაგრამ ამდენ ხნით, მაგრამ ასეით?

რითმეზის ირგვლივ აქ დეტალურად ვერ ვისაუბრებთ. მხოლოდ აღენუსხოთ 1908-1914 წლების რამდენიმე მონაპოვარი, ისეთი რითმები, ამ ხანაში ოდენ გამონაკლისის სახით რომ იცნობს მისი პოეზია,

ხოლო 1915-1916 წლებიდან პრინციპად იქცევა: ესაბამება-წამება, სამოსი-მიდამოსი, ვიბედნიერო-ციერო, შვენებიო-ჩავესვენებით, ღვრიან-გვიან. სანახავიდან-წავიდა, დაედევნა-ევნო, სურნელი-განუ-კურნელი, დამცინელი-ფრინველი, წამახალისა-დალისა, მსუსხავი-ნავია, ქალების-გაიმსკვალეების.

უკომენტაროდ მოვიტანოთ აგრეთვე რამდენიმე ისეთი ლექსიკური ერთეული, გალაკტიონ ტაბიძისთვის შემდგომში ესოდენ დამახასიათებელი სიტყვათქმნადობის ჩანასახი რომ არის: „გამინიაჟარე“, „მოსიზმრება“, „უსიამესი“, „უვალალავებს“, „დამცინველი“, „გადამიმწვანდა“, „ველავანდები“, „გავითვალთვალე“.

რაც შეეხება ზოგიერთი თემის, მოტივის, იდეისა და განწყობილების ხელახალ თავჩენას სრულყოფის ხანაში, მომდევნო საუბარი ამას თავისთავად მიგვანიშნებს.

ღრუბლებო შავო, მზეო საპყარო,
მე აღტაცების ზღვაში შეველი,
აღმოვაჩინე მთელი სამყარო,
ქვეყნისთვის ჯერაც მიუკვლეველი.

გახსოვთ ზღაპარი უკვდავების მაძიებელი ვაჟისა („მიწა თავისას მოითხოვს“)? მშვენიერებისა და სიყვარულის მარადიულ საუფლო-ში მოხვედრილს რომ ეგონა — ეს-ეს არის აღმოვჩნდიო ამ საუფლოში, მიწიერი ცხოვრების ასპარეზზე ათას წელიწადს გაევლო უკვე.

ვიდრე გალაკტიონ ტაბიძე უმთავრესად საკუთარი არსების სიღრმეებში იყო დანთქმული, დიდი დრო გასულიყო. მრავალი რამ შეიცვალა გარემოშიც და მის პირად ცხოვრებაშიც. ეს ცხადი შეიქნა 1914 წლის კრებულის გამოცემის შემდეგ.

ამ კრებულმა ერთგვარად გაასრულა და შეაჯამა მისი ცხოვრებისა და შემოქმედების გარკვეული ჰონაკვეთი. ამ მონაკვეთის მანძილზე მისი პიროვნული ევოლუცია და მისი პოეზია უმკიდროვლად იყო გადანასკვეული: ფსიქიკის სიღრმეში გადადგმული ლამის ყოველი ნაბიჯი ლექსადაც ფიქსირდებოდა და პირუკუ — ახალი ლექსები ახალ სიღრმეთა მოხილვას აძლევდნენ სტიმულს. და რადგან ამგვარ ძიებებს ბოლო არ უჩანდა, ვერც იცლიდა საიმისოდ, რათა გარეშე კაცის თვალთ შეეხედა თავისი არსებისთვისაც და პოეზიისთვისაც. გარდა ამისა, ამგვარი ანალიზის მოსახდენად მისი გონება ჯერაც არ იყო სათანადოდ გაწაფული. მაგრამ ხსენებული წიგნი რომ გამოვიდა, მისი პოეზია (და ამის მეოხებით მისი სულიერი ბიოგრაფია) ერთგვარად განსხვისდა; ეს უკვე მარტო თვითონ კი აღარ იყო, არამედ სხვა ვიღაცაც. ეს იყო მისი შინაგანი არსება, რომელსაც სხვა

საკუთარი ფორმა შემოეგარსა და გარეთ გამოჰრილიყო, შორიახლო-დან უღიმოდა მაცდურად. ხოლო გარემდებარის ანალიზი მუდამ უფრო იოლია.

და, აი, აღმოჩნდა, რომ ის პიროვნება, ვისაც ქვეყნიერნი გალაკტიოს ტაბიძის სახელით იცნობდნენ, ამასობაში სხვა კაცად ქცეულიყო. გაიარა ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელში ყოფნის რვა წელიწადმა, ამას მოჰყვა თბილისის სასულიერო სემინარიაში სწავლა (1908-1910), სემინარიის მიტოვება და ხარაგოულის მახლობლად, სოფელ ფარცხნალში მასწავლებლობა (1910-1911), შემდეგ პედაგოგად ყოფნა საღლატ ბათუმის სიახლოვეს (1911), ბოლოს ქუთაისში დაბრუნება და სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთებში თანამშრომლობა.

ეს ჟურნალ-გაზეთები უკვე ხალისით ბეჭდავენ მის კმნილებებს, გალაკტიონ ტაბიძე უკვე სახელმოხვეჭილი პოეტია, მრავალთა თაყვანისცემის საგანი, უცვლელი მონაწილე ლიტერატურული საღამოებისა, საიდანაც ხშირად ყვავილებგადაფრქვეული ბრუნდება და აუდიტორიის მქუხარე ტაშისცემა მოაცილებს.

ტაშისცემის ხმები რომ მიწყდება, საღამოს მონაწილე პოეტები რომელსამე კაფესა თუ ღუქანში იმღამინდელ წარმატებას რომ აღნიშნავენ, გალაკტიონ ტაბიძე მარტოდმარტო მიაბიჯებს ქუთაისის ჩაბნელებულ ქუჩაში კიდევ უფრო ჩაბნელებული, ცივი და ღატაკი ბინისაკენ და არასდროს არ არის გულდაჩერებული — ხვალინდელი საუზმის სახსარი მოეპოვება თუ არა.

ეგ არაფერი, ხვალემ იზრუნოს ხვალისა. უარესი ისაა, შინ დედის ბარათი ეგულება მაგიდაზე — გაუწყფავი ხელით ნაწერი, ასონაკლული სიტყვებით ნაკაზმი მდუღარება გულისა.

„ფიქრიდან განუშორებელი საყვარელი შეილო ჩემო გალაკტიონ. პ-დ¹ ვისურვებ შენთვის ყოველივე კეთილს, რაიც ჯობია შენთვის... ამას ვსთხო ჩვენ მოწყალე ზეციერ მამას, რომ შენი თავის საქმე კარგათ წაგეყვანოს... მარტო შენ ჰკუთაზე ნუ მიდიხარ და ჩვენიც დაიჭრე. ნასწავლი კაცი ტყუილათ უსარგებლოთ ნუ გააზონიფე შენ ღლე და მოსწრებას. არც შენ თავს არგინარ სასიკეთოთ და

¹ პ-დ — ქარაგმა: პირველად. ეს დეტალი სასულიერო ოჯახში აღზრდილ ქალს გვაცნობს.

არც ოჯახს, თუ რა გაქვს საქმეები, იმის ჯავრი არა გაქს. ასეთ არ შეიძლება ცხოვრებაში. ნუ იქნები თავის და ოჯახის უსარგებლო...”

ზამთარია, დასავლური თოვლქყაპიანი ზამთარი. ბნელ ქუჩაში მიმავალს ქვენა ქარი უფრიალებს თხელი პალტოს კალთებს. გაჩახჩახებულ თეატრში ღიდი ხანია ჩაქრა სანთლები. საღამოზე დამსწრენი წავიდ-წამოვიდნენ — თავიანთი წილი ბედნიერება ირჯუნეს. მოისმინეს „მესაფლავე“, „მე და ღამე“, „გამოსაღმება“... ხოდა ახლა არავინ იცის (კიდევ იცოდნენ — ვის რა ენაღვლება), რომ ამ ლექსთა შემქმნელი კაცი განწირული და მიუსაფარი მიეხეტება გათოშილი ბინისკენ კვლავ მწარე ფიქრებით გაწამებული. ოჯახი დაქცევის პირასაა, თვითონაც სულს ღაფავს სილატაკის მარწუხებში, ხსნა კი არსაიდან ჩანს. სახლეულნი ემდურებიან, რასაკვირველია, დედაც ემდურის ფიქრიდან განუშორებელ ვაჟიშვილს, რომელიც უსარგებლოდ არონიებს თავას დღეს და მოსწრებას, არც თავისთავს არგია სასიკეთოდ და არც ოჯახს. ვინ იფიქრებდა, ნასწავლი კაცი იმდენს მაინც ვერ მოახერხებდა, რიგიანი ბინა დაედვა ქუთაისში, ხოლო სოფლისთვის, ოჯახისთვის ისე მაინც მიეხედა, სანახევროდ დამპალ ყავარში ყოველი გაწვიმებისას წყალი არ ჩანთქრეულიყო და ამის შემხედვარე სვედამწვარი დედამისი გულს არ შემოსკდომოდა.

„ბუნებამ ის არ დააჩილდოვა მკერმეტყველური ნიჭით... საამისო სარბიელიც არ გააჩნდა. წადი და იმკერმეტყველე უფანჯრო სახლში, კერიის პირას მარტო მოღუშული დედის ამარა, კვამლით გაბურულ ოთხკედელ შუა. შუაეკრანე დაშვებულ ქვარტლიან ნაქასი ან, გარედ როს წვიმა და სახურავიდან, რომლის ყავარი აგერ-აჰა, ოცი წელია არ შეცვლილა, ღვარებდ ჩამოდის გულის გამგმირავი წვიმა, რომელსაც ვერ იქერს ვერავითარი მიშველიება ძველი ტაშტების, ქვაბების, გობების სახით. აქ გულში უნდა ჩაიკლა მოზღვავებული მწუხარება გამოუსვლელობის — და რომ ილაპარაკო, იყვირო, — მაინც არა გამოვა-რა: არ მიემატება, ან არ გამოიჭრება ახალთახალი ფანჯარა რაიმე სინათლისა, არ გამხიარულდება კერიის პირად მოღუშულად მჯდარი მოხუცი დედა, არ გაირეკება ბოლი თითქმის უსინათლო სახლიდან, არ შესწყდება გულის მომკვლელი წვიმის ხმაურობა გარეთა და შიგნით. აქ გულხელდაკრეფილი, მოკუმული ბავით, ჩუმად დგახარ ან ზიხარ, აქ ვერავითარი მკერმეტყველება ვერ გიშველის. არც სცდილობ ამოდ ამოიღო ხმა. უნდა სიტყვა-

უთქმელად დამორჩილდე ბედს. სიმუნჯე და არა მკერმეტყველება“.

ამნაირ ყოფაშია ის პიროვნება, ვისაც ქვეყნიერნი გალაკტიონ ტაბიძის სახელით იცნობენ. და ამ ყოფას ვერაზაფერი შეცვლის, ასე იყო, ასე არის და ასე იქნება — ამგვარ ყოფაში გავიდა ყრმობისა და სიკვამლის საუკეთესო წლები. „ყველაფერი სიზმარივით გათავდა, რასაც გული სიყრმით დაგიხატავდა“. ირგვლივ გამოუვალობაა და ქაოსი. და ყოველსავე ამას დაერთო კიდევ უფრო ქაოტური რამ, გრანდიოზული უაზრობა — მხოფლიო ომი. მარტო მისი ოჯახის კი არა, მთელი კაცობრიობის ბედნიშვლი თავშეუღებლად არის შეგდებული სასწოროზე.

ვინ ქმნის თუ რა ქმნის არსებობის ამ საზარელ სიზმარს — ღმერთი, სატანა, ბრმა ბედისწერა? ამ კითხვის პასუხიც არ ჩანს, ვერაფერს პოვებ ისეთს, მყარი რომ იყოს, საყრდენად რომ გამოდგეს, თითებში გაბნეულ სილასავით რომ არ ჰქრებოდეს თვალსა და ხელს შუა. ყველაფერი პირაშკმული უფსკრულისკენ მიექანება სიცარიელეში. „ო. მე იმედი დავკარგე ზეცის: არც მინდა შენი ყალბი ტახტები, მსხვერპლი ქვეყნიურ ძალის ასკეცის მტვერი იყავი, მტვერი გახდები“. არაფერი არ არსებობს, არის მხოლოდ ტანჯვა, დანარჩენი ყოველივე მოჩვენებაა, ილუზია, საზარელი სიზმარი.

ვინ ქმნის თუ რა ქმნის ამ საზარელ სიზმარს? ამ კითხვის პასუხი არ ჩანს. რეალური არაფერია. არის მხოლოდ ტანჯვა. ამ სატანჯველში ხარ შენ, ვისაც ქვეყნიერნი გალაკტიონ ტაბიძედ გიცნობენ, ამ სატანჯველში ხარ მას შემდეგ. რაც გასრულდა შენი ბედნიერი ბავშვობა. ზუხულასავით ჩამოემხო ლაკვარდი ზეცა და ზარდაცემულმა შეიცანი, რომ ჰარმონიასთან კი არ გქონია საქმე, არამედ ქაოსთან, სიკეთესთან კი არა — დემონთა საუფლო ბოროტებასა და ჯოჯოხეთთან. „ოპ, გული, გული. რანაირად მტკივა კვლავ გული!“

აი, თურმე რა ყოფილა არსებობა — ტანჯვის საუფლო. შეუცნობელი და განუსაზღვრელი ქაოსი. მერედა რატომ არის ყოველივე ამნაირად შექმნილი, რისთვის, რისთვის? ამ კითხვამდე დიდი ხანია მიხვედი. პასუხი კი არ ჩანს და არა. ვერც გარესინამდვილეში მიაკვლიე პასუხს, ვერც შენს სულში, ვერც შენთა მოძღვართა ქმნილებებში. ყველგან და ყველაფერში ოდენ განუსაზღვრელობა, ოდენ ამოუცნობლობა, ოდენ ქაოსი პოვე და წყვდიადი — გარეთაც და შიგნითაც. სულს კი საზღვარი სწყურია, იმ ფსკერის პოვნა, რომლი-

თაც, არსებობა რომ გონივრულად იყოს მოწყობილი, ბოლოს და ბოლოს უნდა დასრულდეს უფსკრული და ფეხქვეშ მყარი ნიადაგი უნდა იგრძნო. ხოლო შენ ეს ფსკერი ვერსად გიპოვნია და სიცარიელეში მიექანები, ისევე როგორც ყოველივე არსებული...

ოღონდ თუ შენცა და სხვა ყოველივეც ასე განწირულად მიექანებით ამ უფსკერო სიცარიელეში, თვით ამ ამბავს როგორღა ამჩნევ? ნამდვილად, ეჭვშეუვალად, დაბეჯითებით ხომ ის იცი მხოლოდ, რომ იტანჯები. სხვა ყოველივე ხომ შეუცნობელია, განუსაზღვრელი, ქაოტური და მოუწყობელი! როგორღა შეამჩნიე, როდის მოასწარი ამის შეცნობა?

თვით იმ ტანჯვის მეოხებით ხომ არა, რომელმაც შენ შეგქმნა, აი, ამად გაქცია, ამ არსებად—რომ იტანჯები და თან იმასაც რომ ახერხებ, ამ ტანჯვას რაღაც საღინარი მოუძებნო, ისეთი ფორმა მისცე, მხოლოდ შენში კი არ იყოს, გამოვლინდეს კიდევ. ხოლო როცა ვლინდება და რაც ვლინდება, ქაოტური, განუსაზღვრელი და მოუწყობელი კი არ არის, ჰარმონიული რამ არის, მშვენიერი, გონების წამლებად ნამდვილი და ჭეშმარიტი. შენ თავადვე ქმნი და იმიტომ. ამ დროს შენ ხარ უფალი და შემოქმედი, რასაც ქმნი, განსაზღვრავ კიდევ, შეუცნობელს არაფერს ტოვებ. ეს უკვე აღარც ქაოსია, აღარც განუსაზღვრელობა, აღარც ილუზია და მოჩვენება. ეს რეალობაა. და სწორედ ამ რეალობაში მყოფი ახერხებ თუნდაც იმის შეცნობას, რომ სხვა ყოველივე შეუცნობელია, თუნდაც იმის განსაზღვრას, რომ დანარჩენი განუსაზღვრელია. როდესაც ქმნი, მტანჯველ სიზმარში კი აღარ ხარ, ნამდვილად არსებობ და ბედნიერებასაც განიცდი, აუწერელ, არგაგონილ ბედნიერებას. მაშ იყოს ყოველივე დანარჩენი მოჩვენებითი, სიზმარეული, არარსებული. ის ყოველივე შენ არ შეგიქმნია. სწორედ ეს გაქვს სამღურავი — ასეთად რატომ არისო ყოველივე შექმნილი. სწორედ ამიტომაც, რომ ყოველივეს ქაოსის საპირისპიროდ შენ ჰარმონიას ქმნი, ყოფნის ჯოჯოხეთს სიკეთედ გარდაქმნი. და ამ ქმნის აქტის დროს შენ თვითონვე ხარ ჰარმონია. სიკეთე. სისავსე.

მაგრამ აკი ტანჯვის მეტი არაფერი არსებობდა! როგორღა მოხდა, რომ სწორედ ამ ტანჯვამ გაქცია ჰარმონიად, სიკეთედ, სისავსედ. რეალობად? თვით ტანჯვა ხომ არ ყოფილა ილუზორული, მოჩვენებითი-

თი რამ? ხომ არ ჩამოგეხსნა თვალთაგან ჯადოსნური საბურველი, ყოველსავე ტანჯვად რომ დაგისახავდა?

აღმოჩნდა, რომ ყოველივე არ ყოფილა ტანჯვა. არსებობის ქაოსში ჯერჯერობით ერთ სფეროს მაინც მიაკვლიე, სადაც ჰარმონია სუფევს, სიკეთე და ბედნიერება! ეს სფერო არის ქმნა, შემოქმედება! ამასთან, შენ უკვე ისიც იცი, რომ ამ ქვეყნების შეცნობა აღრე განცდილი ილუზიაა როდია, შენი თავი ზეალტყორცნილად, სამყაროს მეუფედ რომ დასახე და საზარელი ქვედანარცხებით კი დამთავრდა ყველაფერი. რა შორეულად და ღიმის მომგვრელად, რაოდენ ბალღურ ოცნებად ჩანს ახლა ის მოჩვენებითი ზეალტყორცნა! ფრთები არ გაგმაგრებოდა და გაფრენას ლამობდი, ლაქვარდებში შენავარდებას. ახლა სხვაა, შენ მართლაც სიმაღლეში ხარ, ტანჯვა-წამების უფსკრულთა წიად ვრცელი გზის გამოვლით ამოხვედი ამ სიმაღლეზე. იქ გადადგმული ყოველი ნაბიჯი ამ მწვერვალთან გაახლოებდა თურმე. ეს არის გონების წამლები რეალობა. მართალია, ირგვლივ ჯერაც ნისლია, სხვა მწვერვალები თვალთაგან არის დაფარული, ის მწვერვალები, უფსკრულთა მოხილვის მისტერიის დაწყებამდე რომ გდევდნენ, გეძახდნენ და გიზიდავდნენ რაღაც მაგიური ძალით. მაგრამ შენს თავზე უკვე მოკრიალებული ზეცაა და იქიდან გამოკრთის იმედის სხივი, რომ შესაძლოა ბოლოს ნისლიც გაიფანტოს, სიწმარით განქარდეს და, ვინ იცის, მართლაც ჰარმონია და სიკეთე აღმოჩნდეს ყოველივე, უკვე სიმაღლეზე ასულს დაგიბრუნდეს ბავშვის დაუბინდავი ლაქვარდი მზერა.

სული ეჭონდეს უსპეტაკეს თოვლისა
მევობრებო, სიკვდილამდის მექნება
მხოლოდ ერთი სიხარულის შეგნება:
პოეზია — უპირველეს ყოვლისა!
თავდაღებულ ბრძოლებისთვის ნახევარ
გზად დაღლილი არვის არ ეუნახივარ,
მარად მანთებს შუქი სვეტიცხოვლისა:
პოეზია — უპირველეს ყოვლისა!
სიკვდილივით მარადია სურვილი
მთელი ქვეყნის სიმღერებით მოვლისა,
ყველაფერში შუქით შემობურელი:
პოეზია — უპირველეს ყოვლისა!

იუ სამშობლო მაინც არ მომეფეროს,
მე მოვკიდები, როგორც პოეტს შეჰფერის.
სიძლერები ხალისის და ბრალისა:
პოეზია — უპირველეს ყოელისა!

* * *

ეს იყო პირველი სულის მოთქმა, პირველი დიდი გამარჯვება, პირველი მწვერვალის დაპყრობა. ეს იყო აგრეთვე სულიერად ახლად შობის დასაწყისი, თავისუფლების სფეროს მოულოდნელი დაღანდვა. ამ ახლად აღმოჩენილმა სამყარომ ჯერ განუცდელი შვება მოჰგვარა, თითქოს მეხთატეხას დაეწმინდოს დამძიმებული და ჩამოწოლილი ჰაერი, სუნთქვას რომ აძნელებდა.

და მოხდა სასწაული: გარემომცველ დაწმენდილ სივრცეში არი-
ალდნენ მანამდე ოდენ ბუნდად მონიშნული მიმართებანი, შიდა თუ
გარესინამდვილემ, საგნებმა, მოვლენებმა არნახული და არსმენილი
ელვარება და ხშიერება შეიძინეს და თვალშეუვლები სისწრაფით
იწყეს გარდაქმნა გონების წამლებ სიტყვებად, სიტყვათშეხამებებად,
რითმებად, სახეებად. გინდაც ჯადოსნური კვერთხის მფლობელი
შექნილიყოს — რასაც შეეხებოდა, ოქროდ აქცევდა მყისვე. ოღონდ
კი ჩაწერა მოესწრო. გაჰქრა ის დრო, წვალებით, ზოგჯერ ჯახირი-
თაც რომ იურვებდა სიტყვის სტიქიონს (ხანდახან ამასაც ვერ ახერ-
ხებდა: „შავო ფიქრებო, ნუთუ არც აქ არ მასვენებთ წამებულს“;
„მაგრამ შორს, შორს, გზავ, გასწი, სადაც გასურს“...). ახლა ეს სტი-
ქიონი მორჩილი და თვინიერი შეიქნა და ისეთი საგანძურები გამო-
უმზეურა, ძეხორციელს რომ არ ეხილა მანამდე.

დიდი ხანი იყო ამ სტიქიონს ერკინებოდა თავგამეტებით. გულიც
კი მოსდიოდა, როცა ვერ დაძლევდა ზოლმე. მტრად მიაჩნდა და იმი-
ტომ, იმ მოპირდაპირედ, ვინც მის აზრებს, გრძნობებს, განცდებს,
განწყობილებებს, ხილვებს გზას უღობავდა, სადინარს უკეტავდა, ან
კიდევ უღმობლად უცვლიდა სახეს, ამახინჩებდა, ყოველდღიურობის
ლაფში სვრიდა (ამგვარი მწარე საყვედურიც უთქვამს: „არ მინდა
სიტყვა, არ მინდა სიტყვა! როდესაც სიტყვა დაიბადება, სიმაართლის
ალი—როგორც ბურუსი, ისე ირღვევა და იფანტება“). ეს იყო ურ-
ჩი, უჯიათი და რეგვენი შიკრიკი, კერაფრის დიდებით რომ ვერ იმახ-

სოვრებდა და, ცხადია, ვერც სწორად მოჰქონდა დანაბარები ამბავი.

და, აი, უეცრად გაიკეცა: სიტყვა მხოლოდ შიკრიკი როდი ყოფილა, დანაბარები ამბის მიმტან-მომტანი. კი, ყოველდღიურ ცხოვრებაში მართლაც ეს ფუნქცია აქვს დაკისრებული. მაგრამ თავისუფლებისა და ქმედების ახლად აღმოჩენილ სამყაროში თურმე სხვაგვარადაა საქმე: სიტყვა თავადვეა ის დასაბარებელი ამბავი, თავადვეა აზრი, გრძნობა, განცდა, განწყობილება, ხილვა, — სიტყვა იგივე ქმედებაა და ქმედება — სიტყვა. აქ ფორანში შესაბამელი, ჰაპანის გამწევი ჯაგლაგის გაწამებული პატრონი კი არა, ფრთოსანი რაშის უფალი ხარ. ოღონდ ისურვე. ელვის უსწრაფესად გააქროლებს, თვითონვე მოგახილვინებს მიუწვდომელ სფეროებს. მერე შენი ბრძანებისამებრ უთვალავ ფერად და ბგერად გარდაისახება, უთვალავი იერით, ფორმით. ნიუანსით შეიმოსება და იმ უხილავ სფეროთა განსაცხადებლად დადინდება.

ვიდრე მთელი სამყარო (შიდა თუ გარესინამდვილე) ქაოსად, ტანჯვისა და ბოროტების სადგურად ჰქონდა დასახული, სიტყვის ამ მაგიური თვისებებისა არაფერი უწყოდა; იშვიათად თუ იგრძნობდა რაღაც ამდაგვარს ინტუიციის მეოხებით. მაგრამ ახლა იმ სამყაროს კარიბჭესთან იმყოფებოდა უკვე, სადაც გონება და ინტუიცია შეირწყმიან, სადაც ქმედების წმიდათა წმიდა აქტი ხორციელდება სწორედ სიტყვის მეშვეობით. ეს იყო მშვენიერების, პოეზიის ღიდებულის საუფლო.

მაგრამ იგი ამ სამყაროს მხოლოდ კარიბჭესთან იდგა ჭერჭერობით, მის წიაღში საბოლოოდ არ იყო დამკვიდრებული. უფსკრულებში აღმასვლის მძიმე ტვირთი ჭერ საბოლოოდ ვერ ჩამოეცილებინა, გონება სრულად არ დასწმენდოდა, მსოფლმხედველობა არ ჩამოყალიბებოდა. კიდევ მოედინებოდა ქოტური სამყაროს ხილვით აღძრული მღვრიე ნაკადები. ეს ნაკადები ვერაგულად ერწყმოდნენ მარტივობის ძნელ გზაზე გაფაქიზებულ ფსიქიკას. დაწმენდილ გრძნობებს, უდახვეწილეს განცდებს, სათუთ განწყობილებებს; ჭერაც მოსძახოდნენ ფაქტიურად ძლეული შეხედულებები, აზრები. ტკივილები, ახალ სამყაროში ახლად განსხეულებას. ახალი ელვარე ფორმის შემოსვას ითხოვდნენ თავგადაკლულნი. ხოლო იგი დიდი მგრძნობელობის პიროვნება იყო, ნაზი და ღრეკადი ბუნების ადამიანი და არა პირგამეხებული გოეთე, ბეთჰოვენი ან ვაჟა-ფშაველა.

ძლეულის ასე ერთი ხელის მოსმით უკუგდება ან მოკვეთა არ შეეძლო, ძლეული თუ უკან მოტოვებულიც მისი ორგანული ნაწილი იყო, მისეული, მაინც კიდევ ძვირფასი და შეუღწეველი. ხოლო რაკი, ყოველივე ამასთან ერთად, გულწრფელობას, უცრუობას იმთავითვე შესჩვეოდა, თავის არსებაში რაიმეს მიჩქმალვა, სხვათა თვალთაგან დაფარვა არ შეეძლო — რასაც ფიქრობდა, რასაც გრძნობდა, განიცდიდა, სჭვრეტდა, უნდა ეთქვა კიდევ...

ამგვარია, ჩემის დაკვირვებით, გალაკტიონ ტაბიძის პოეზია 1915-1916 წლებიდან.

თუ წინა მონაკვეთი კარგა ხანს გაგრძელდა, თუ 1908 წელსაც და 1914 წელსაც დაახლოებით ერთი ყაიდის ლექსები იქმნებოდა დაახლოებით ერთი ხარისხის ფორმით, 1914 წლის კრებულს გარდატეხა, თვისობრივი სიახლე უმაღლესე მოჰყვა. დიდი დაკვირვება არც უნდა ამის შემჩნევას. გადაშალეთ გალაკტიონ ტაბიძის აკადემიური გამოცემის პირველი ტომი, რომელშიც ლექსები ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით არის დალაგებული. გამოსცდებით თუ არა 1914 წელს¹, მაშინვე იგრძნობთ რაღაც დიდ სხვაობას: სათქმელიც სხვაა და თქმულიც სხვაგვარადაა. და თუ 1915 წლით დათარიღებული ზოგიერთი ლექსი („ვაგნერი“, „ფანტაზია“, „ყვითელი ფოთოლი“, „თეთრი ლანდებით“, „იაგუნდა“, „ორხიდეები“ და ერთი ან ორი კიდევ) განწყობილებით, სათქმელით, განსაკუთრებით კი ფორმით ასე თუ ისე კიდევ ჰგავს ძველ ლექსებს, სამაგიეროდ ამავე 1915 წელს შექმნილ ნაწარმოებთა უმრავლესობა სრულიად სხვა ბუნებისაა, ხოლო 1916 წლიდან ძველი ხელწერის კვალიც აღარსად ჩანს.

რაკი 1916 წლის ლექსებზე ჩამოვარდა სიტყვა, ერთიც დავსძინოთ: გამომცემელთ აქ მოუთავსებიათ ლექსი „რა რიგ მწყურია“ (გვ. 353). როგორც შენიშვნებიდან ჩანს (გვ. 488), ამ ლექსის ავტორადი არ არსებობს, გამომცემელთ ხელთ ჰქონიათ მხოლოდ ნაბეჭდი ტექსტი. კერძოდ, „რა რიგ მწყურია“ გამოქვეყნდა 1927 წლის

¹ ოლონდ გაითვალისწინეთ ზემოთ უკვე თქმული: „რომელი საათია?“ და „ნასაკირალთან“. რომლებითაც ამ ტომში მთავრდება 1914 წლის ჩათვლით დაწერილ ლექსთა ნუსხა, სინამდვილეში ამ წელს კი არ შექმნილა, არამედ გაცილებით გვიან. კერძოდ, „რომელი საათია?“ 1916 წლამდე ვერ შეიქმნებოდა, ხოლო „ნასაკირალთან“ — მხოლოდ 30-40-იანი წლების შემდეგ.

კრებულში, 1937 წელს გამოცემულ პირველ ტომში და 1944 წლის „რჩეულში“. ამათგან თარიღი — 1916 წელი — უზის მხოლოდ 1937 წლის პირველი ტომის ტექსტს (შენიშვნებში თარიღის წყაროდ მოთითებულია 1927 წლის კრებული და 1944 წლის „რჩეული“, მაგრამ ეს ალბათ მექანიკური შეცდომაა). რაკი სხვა წყარო არ მოეპოვებოდათ, გამომცემელნი, ცხადია, ამ თარიღს დაეყრდნენ და ნაწარმოები 1916 წელს დაწერილთა შორის მოათავსეს. სხვაგვარად მოქცევის უფლება მათ არც ჰქონდათ. მაგრამ ჩვენ ხომ გვაქვს უფლება, ადრე უკვე მინიშნებული მიზეზის გამო არ ვენდოთ ავტორისეულ თარიღს და არც ვირწმუნოთ, რომ 1916 წელს შეიძლებოდა დაეწერა, ეთქვათ, ამგვარი სტრიქონები: „რა რიგ მწუღრია შენს შორე-აწლოს განახლებისა მოვიკლა ჟინი და ვუცქეროდე, თუ როგორ ბრწყინავს ღვთაებრივობის შენი გვირგვინი“. ანდა ამგვარი: „შვენება, სული შენს ცქერაშია, ჩვენს თვალებშია, მუდამ რომ ჰგებებს და ყოველშივე, რაშიც ტყვექმნილი ადამიანი ქვეყნად ეძიებს“. მსგავსი ხელწერა 1914 (დიდი დათმობით — 1915) წლის შემდეგ აღარსად გვხვდება.

1916 წელს შექმნილად, ჩემი აზრით, ვერ მიიჩნევა აგრეთვე „შორი ხმა ლოკომოტივის“ (გვ. 356) და „დღითი დღე ყოფნა შეიქნა ძნელი“ (გვ. 357). ოღონდ მათი თარიღები უკან კი არ უნდა გადაიწიოს, პირიქით, უფრო ახალი დროისკენ უნდა გადმოვიდეს. კერძოდ, პირველი, ყველა ნიშნის მიხედვით, 20-იან წლებს განეკუთვნება, ხოლო მეორე — ამ წლების მიწურულს ან 30-იანის დამდეგს. ამათ უნდა შევუერთოთ „დიდად მკერამეტყველობენ“ (გვ. 363), რომლის ხელწერა გაცილებით გვიანდელია, არაუადრეს 30-იანი წლებისა. რას იზამ, ამკერადაც უნდა მენდოთ და ამგვარ ლიტონ განცხადებას დასკვრდეთ.

და ბარემ ერთ ლექსსაც გამოვუტანოთ განაჩენი: ხსენებული ტომის 336-ე გვერდზე დაბეჭდილია „ყვავილები და ღვინო“. მისი თარიღი — 1916 წელი — არავეითარ ექვს არ აღძრავს, ამჯერად სხვა რამეს მინდა თქვენი ყურადღება მივაპყრო: ეს არის ერთადერთი შემთხვევა, ერთადერთი გამონაკლისი გალაკტიონ ტაბიძის მთელ პოეზიაში, როდესაც მან, წინააღმდეგ თავისი ბუნების, აზრთა წყობის, გემოვნების, თავისი შემოქმედებითი პრინციპებისა, ხარკი მოუხადა თბილისელი კინტოს გულისამრევ, მართლაც შანთით ამოსაწვავ კულტს, რომელიც იმხანად ჭერაც ბოგინებდა ჩვენი მწერლობის

მდარე ფენებში. ძნელი სათქმელია, რამ აიძულა გალაკტიონ ტაბიძე თავისი რაფინირებული კალამი აღმოსავლური კულტურის ამ მახინჯი ხორცპეტის სახატბოდ შეეხილწა თუნდაც ერ:თხელ.

• • •

ორი პერიოდი გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებაში...

დღესაც უსიამოდ მაზრიალებს ამ გამოთქმის გახსენებისას.

ახლა ძნელი დასადგენია და ალბათ არც არის საჭირო იმის გამოძიება, თუ ვინ შექმნა პირველად ეს ყოვლად არალიტერატურული (უმსგავსი რომ არ ვთქვათ) სქემა, რომელმაც მრავალ ათას მკითხველს ჩამწარა გალაკტიონის პოეზიის სიყვარული, უწინარეს ყოვლისა კი თვითონ გალაკტიონ ტაბიძეს მოუშხამა სიცოცხლის სამ ათეულამდე წელიწადი. მე შეესწრებივარ მის გაშმაგებას ამ „ორი პერიოდის“ ხსენებისას, ბოლოს მის არქივშიც არაერთხელ წავაწყდი გულისწყრომით აღსავსე ჩანაწერებს ამავე სქემასთან დაკავშირებით.

ორი პერიოდი. მაშასადამე პირველი პერიოდი ხასიათდება მწუხარების, სიმარტოვის, ცხოვრებიდან გაქცევის, სიკვდილისაკენ მისწრაფების, მისტიკისა და პესიმიზმის მოტივებით. ხოლო მეორე პერიოდის დასაწყისი უკავშირდება ოქტომბრის რევოლუციას თუ საქართველოში ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვებას (ეს საკითხი კარგად არ არის გარკვეული) და პოეტის სიკვდილამდე გრძელდება. ამ პერიოდში იქმნება ოპტიმისტური, ბრძოლის პათოსით აღსავსე, სიცოცხლის დამამკვიდრებელი, შრომის, ახალი სამშობლოს მადიდებელი ლექსები.

რომელი სჯობს — პესიმიზმი, ცხოვრებიდან გაქცევა და მისტიკა (პირველი პერიოდი), თუ ოპტიმიზმი, სიცოცხლის დამკვიდრება, შრომის დიდება (მეორე პერიოდი)? დღესდღეობით არ მეგულება ისეთი ნორმალური ადამიანი, პირველი სჯობსო, რომ თქვას. მაგრამ არც იმნაირი კაცი მეგულება საქართველოში, გალაკტიონის მისთვის ნაცნობ და საყვარელ ლექსთა დასახელება რომ სთხოვოთ და „ვკეჭოთ სიმღერა ძღვეის“. „დაჰა წერაქვი“, „მხარი მხარს“ ან თუნდაც სკოლაშივე ნასწავლი „არხევს ახალი სიცოცხლის აკვანს“ დაგისახელოთ. ჩამოთვლა, როგორც წესი, ამგვარად დაიწყება: „მესაფლავე“, „მე და ღამე“. „მერი“; ამას მოჰყვება „მთაწმინდის მთვა-

რე“, „ლურჯა ცხენები“, „ატმის ყვავილები“, „თოვლი“, „ცამეტი წლის ბარ“, „რომელი საათია?“... მერე — „დროშები ჩქარა“ და „ჩვენ, პოეტები საქართველოსი“. ბოლო ხანებში „ნიკორწმინდაც“ გახმაურდა. ვინც სკოლაში ორმოციანი წლების მეორე ნახევრიდან შესულა, ალბათ იტყვის „მშობლიურო ჩემო მიწა“. გულზე ხელი დავიდვით და ვთქვათ — ასეა თუ არა? ასეა, რაღა თქმა უნდა. ყოველ თქვენგანს შეუძლია ამნაირი ექსპერიმენტის ჩატარება (ცალკეულ შემთხვევათა სხვაობებს ნუ გამოვედევნებით და ნურც პოეზიის კარგად მცოდნეთა გემოვნებას ჩაერთავთ საქმეში, მასობრივ სპეციფიკაზე გავამახვილოთ ყურადღება). შედეგი მეტ-ნაკლებად მსგავსი იქნება ყოველთვის.

რა ხდება, რატომ არის მკითხველთათვის უფრო ნაცნობი და საყვარელი ლიტერატურისმცოდნეთა მიერ აგრერივად შეჩვენებული „პირველი პერიოდი“?

ახლა სხვა ასპექტს მივმართოთ.

ნურათფერს ვიტყვით 1917-1920 წლების გამო, მიუხედავად იმისა, რომ ამ წლებში შეიქმნა ისეთი „პესიმისტური“ შედეგები, როგორცაა „შემოდგომა უმანკო ჩასახების“ მამათა სავანეში“, „სილაქვარდე ანუ ვარდი სილაში“, „იმ ატმებს გაუმარჯოს, იმ ატმის ყვავილებს“. „ანგელოზს ეჭირა გრძელი პერგამენტი“, „რამდენიმე დღე პეტროგრადში“, „მას გახელილი დარჩა თვალები“, „ლვინოს დააბრალებენ“, „პირიმზე“ და სხვა მრავალი.

მოცვეთ 1921 წლიდან, რომლის აქეთაც, „ორი პერიოდის“ სქემას თუ ვერწმუნებით, სულ სიმღერ-სიმღერით უნდა მოემართებოდეს გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებით გზა.

1921: „დღემ გაიარა“, „ალარ არის მენესტრელი“, „ბრმა ცალი თვალით“. 1922: „ვილანელი“, „სამშობლო შავი ლიუციფერის“, „შავით შემოსილხარ, როგორც ელეგია“, „ისევ ეფემრა“, „დგება თეთრი დღეები“, „მეოცნებე აფრებით“, „ხომალდს მიჰყვება თოვლის მადონა“. 1923: „რა დროს რომანსეროა“, „მშობლიური ეფემერა“, „ქალაქში“, „ცისფერი“. 1924: „ქარი ჰქრის“, „არა ერთი და ორი“. პოემა „მოგონებები იმ დღეებისა, როცა იელვა“. 1925: „ტფილისის სძინავს მძიმე ძილით“, „დღე გაფითრდა იაგუნდის“, „მოგონება ჩვენი ქალისა“, „იარე, კაცი შენ ალარ გქვია“, „შემოდგომის მოტივებიდან“, „ვარ გენია რიმანელი“, „აეადმყოფს“, „მე

არაერთხელ მქონია ფრთები“ და ასე შემდეგ (1927 წლის ჩათვლით).

მსგავს ნაწარმოებთა თარიღები აკადემიური გამოცემის მომზადებისას დადგინდა მეტ-ნაკლები სიზუსტით, თორემ ავტორი მათს ნაწილს 1911-1917 წლებში შექმნილად სახავდა „ორი პერიოდის“ სქემის შემდგენელთა და მათთა მოდასეთა შიშით (აბა რას ემსგავსებოდა, რევოლუციური ოპტიმიზმით აღსავსე კაცს „მეორე პერიოდში“, ვთქვათ, ამგვარი რამ დაეწერა: „მეფინება წვიმა ნელი და ღემონის მწუხარება“; ან ამგვარი: „შემოდგომა, ტკივილი ჩუმი... შთენილხარ მარტო, სრულიად მარტო“ და მისთანანი).

მეორე მხრივ, ამავე სქემის გასაბათილებლად არივდარია სხვა ქმნილებათა თარიღებიც. ასე აღმოჩნდა „პირველი პერიოდის“ ნაწარმოებთა შორის „პირველი მაისი“ — „ლექსი წარმოთქმული არალეგალურ საღამოზე 1908 წელს, პირველ მაისს“ (ტ. I, გვ. 59). ვინც ამ ლექსთან დაკავშირებულ შენიშვნებს (ტ. I, გვ. 373) დაკვირვებით წაიკითხავს, შემდგომი ახსნა-განმარტების გარეშეც გაერკვევა საქმის ვითარებაში. ამის მომდევნო ლექსთან („გადანახული დროშები“) დაკავშირებულ შენიშვნებზეც მივითითეთ ზემოთ.

ოცდაათამდე წელიწადს იდგამდა წელებზე ფეხს საცოდავი გალაკტიონი, რათა როგორმე ამოეძირკვა „ორი პერიოდის“ საძულველი სქემა. იმ ზომამდე, მისტიფიკაციასაც არ ერიდებოდა: ახალ-ახალ ლექსებს თხზავდა და ძველ თარიღებს აწერდა, „ძველ“ ავტოგრაფებსაც ქმნიდა. შედეგმა დაიგვიანა, სიცოცხლეში აღარ მოსწრებია. ოღონდ, რომც მოსწრებოდა. ვითომ დიდ სიხარულს მოპკვრიდა? ზოგიერთმა ავტორმა, ზემოხსენებული მისტიფიკაციის ნაგვიანევი გავლენის შედეგად, ახლა უკვე ლამის მთლიანად მებრძოლი რევოლუციური სულისკვეთებით გამსჭვალა 1908-1916 წლების გალაკტიონი.

ვიდრე „ორი პერიოდის“ საკითხს მივუბრუნდებოდეთ, ამ უკანასკნელი ტენდენციის გამო უნდა ითქვას ცოტა რამ.

თუ გახსოვთ, წინა თავში ჩვენ გამოვყავით თვრამეტი ლექსი, რომლებიც 1908-1914 წლებში დაწერილად ვერავითარ შემთხვევაში ვერ მიიჩნევა, გაცილებით გვიან არის შექმნილი. აკადემიური გამოცემის პირველ ტომში 1908-1914 წლებით დათარიღებულია 248 ლექსი. გამოვაცლოთ ამას თვრამეტი და მივიღებთ ხსენებულ წლებში შექმნილ 230 ნაწარმოებს (პოემებს ნუ მივათვლით).

იმის გახსენებაც მოგვიხდება, რომ 1908-1914 წლების კმნილება-თა შორის აღმოჩნდა სულ ცამეტი ლექსი, რომლებიც ასე თუ ისე უკავშირდება სოციალური თუ პოლიტიკური ბრძოლის მოტივებს¹. ასე თუ ისე-მეტეი, იმიტომ ვამბობ, რომ ამ ცამეტი ლექსიდანაც უმრავლესობა გამოხატავს მხოლოდ იმედის რაღაც ნასახს, საერთოდ მონობის სიძულვილს, თავისუფლების აბსტრაქტულ ნატვრას და ბუნდოვან სუბიექტურ სწრაფვას ბრძოლისაკენ („სხვა ძალა მსურს, სხვა სიზმარი“). ერთადერთი ლექსია „ზევით ასწიეთ მზე, ზევით“, რევოლუციურ მოწოდებას აშკარად რომ შეიცავს. ეგევე ლექსია მხატვრული თვალსაზრისით ღირებული, დღესაც რომ წაიკითხება. დანარჩენთა დონე შეგირდობის ეტალონებს ვერ სცილდება. ამიტომაც ითქვა ზემოთ — ამ ცამეტიოდ ლექსს ჩვენს მწერლობაში შესამჩნევი კვალი არ დაუტოვებიაო.

რაც შეეხება 1915-1916 წლებს, ამ თარიღებით პირველ ტომში წარმოდგენილია 138 ლექსი. ამათგან რევოლუციურ თემატიკას უკავშირდება ის ორად ორი ლექსი, — „შორი ხმა ლოკომოტივის“ (356) და „დღითი დღე ყოფნა შეიქნა ძნელი“ (357), — რომლებიც აქვე ზემოთ უკვე მოვიხსენიეთ და დავასვენით მათი 1916 წელს შექმნის შეუძლებლობა. ორივე მათგანის თარიღი აშკარად ნაყალბეგია.

საბოლოოდ: 1908-1916 წლებში, რევოლუციამდე შექმნილი

¹ რაიმე გაუგებრობის თავიდან ასაცილებლად კიდევ ერთხელ შევახსენებთ ცალკეიმ თვრამეტ ლექსსა და ცალკეიმ ცამეტს.

თვრამეტი ლექსი, რომლებიც, ჩემის აზრით, 1908-1914 წლებში ვერ დაიწერებოდა. გაცილებით გვიან არის შექმნილი: „შუკი“ (გვ. 51), „ნეტავ მალე მიღწევდე მიზანს“ (56), „ახალგაზრდობა“ (56), „პირველი მაისი“ (59), „გადანახელი ღროშები“ (60), „ხალხური მოტივებიდან“ (78), „დაფნა“ (106), „გამონაკლისი“ (108), „არაჩვეულებრივი ზამთარი 1911 წელს“ (121), „შენჯერა“ (121), „ავერ, ღობიდან გიციქვრს კამური“ (148), „სიშორით შენით“ (249), „სიბერე“ (249), „სამრელო უღაბნოში“ (250), „გუბე“ (250), „ის მიდიოდა ქუჩაში ერთი“ (251), „რომელი საათია?“ (256), „ნასაკირალთან“ (257).

ცამეტი ლექსი, რომლებიც ასე თუ ისე უკავშირდება სოციალური თუ პოლიტიკური ბრძოლის მოტივებს: „დადგება დრო სანატრელი“ (გვ. 55), „ახალ ტალღას“ (76), „ბრძოლაში ვეძებ“ (93), „ზევით ასწიეთ მზე, ზევით“ (97), „პირველი ენკენისთე“ (114), „ღარიალისა ვიწრო კლდეაში“ (120), „მიმღერე რამე“ (146), „მიყვარს მარტო ქარიშხალი“ (147), „იბოზოქრე“ (147), „სიზნს ახლოა ქარიშხალი“ (160), „მგზავრის სიმღერა“ (192), „არასდროს ისე არ მენატრება თავისუფლება“ (197), „სამშობლოში“ (206).

370-მდე (230+136) ლექსიდან სოციალური თუ პოლიტიკური ბრძოლის მოტივებს, რევოლუციურ თემატიკას ასე თუ ისე უკავშირდება ოდენ ცამეტი ნაწარმოები. ხოლო რადგან პოეზიის საკითხებზე მსჯელობისას რაოდენობას კი არა აქვს მნიშვნელობა. არამედ ხარისხს, აქვე ზემოთ ისიც აღინიშნა, რომ, გარდა ერთისა. ეს არის საკმაოდ მდარე, შეგირდის დონეზე დაწერილი ლექსები.

მაგრამ, თუკი ასეა (და, რაღა თქმა უნდა, ასეა!). თუკი რევოლუციურ თემატიკას 1917 წლამდე თითქმის არავითარი როლი არ შეუსრულებია გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებაში, კვლავ „ორი პერიოდის“ სქემის დასამკვიდრებლად ხომ არ წარმართულა მთელი ჩვენი მსჯელობა?

არა, რასაკვირველია.

ჯერ ერთი, თუკი უეჭველად პერიოდებზე მიდგება საქმე, იქნებ ისიც ვიკითხოთ: რატომ მაინცდამაინც ორი პერიოდი და არა, ვთქვათ, სამი ან ოთხი (მაგალითად, ლიტერატურისმკოდნე თამაზ ჩხენკელი სწორედ ოთხ პერიოდს გამოყოფს)?

გარდა ამისა, რატომ მაინცდამაინც გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებაში და არა, ვთქვათ, ალექსანდრე აბაშელის, სანდრო შანშიაშვილის, იოსებ გრიშაშვილის, კოლაუ ნადირაძის, ტიციან ტაბიძის, ვალერიან გაფრინდაშვილის და სხვათა შემოქმედებაში? ხოლო, ასე რომ მოვყევით, ძალიან ბევრი „ორი პერიოდი“ ხომ არ დაგვიგროვდება? და ხომ არ იქნება ეს ამბავი იმის მომასწავებელი, რომ, ედრე კლასიფიკაციისა და პერიოდიზაციის პრინციპად შემოქმედის შინაგან ევოლუციას კი არ ავიღებთ, არამედ გარეშე (თუნდაც გრანდიოზული მნიშვნელობის) მოვლენებს, მანამდე თავს ვერასგზით დაეღწევთ ნიველირების ტენდენციებსა და სქემატიზმს? ცხადია, იქნება.

სხვა საკითხია, რომ თვით შინაგანი ევოლუცია შემოქმედისა, როგორც ვიცით, გარესინამდვილესთან უმჭიდროეს კავშირში მიედინება. ამის თაობაზე ქვემოთ უფრო ვრცლად გვექნება საუბარი. მაგრამ საქმის ისე დასახვა, თითქოს შემოქმედ ადამიანს შეეძლოს გარკვეულ მოვლენაზე მხოლოდ ერთი სახის პროდუქციას ქმნიდეს, ხოლო ამ მოვლენის შემდეგ — მხოლოდ მეორე სახისას, ნიშნავს შემოქმედი ადამიანის დაზგასთან გაიგივებას.

ასეთ ვითარებაში ყოველგვარი აზრი ეკარგება ტრაფარეტულ

ფრაზას, რომლითაც. როგორც წესი, იწყება ხოლმე გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიის გამო მსჯელობა: პოეტმა რთული და წინააღმდეგობებით აღსავსე შემოქმედებითი გზა განვლო. სადაა მერე ეს სირთულე, სადაა წინააღმდეგობები? „ორი პერიოდის“ სქემის მიმდევართა შეხედულებით, სირთულე და წინააღმდეგობები 1917 (დიდი დათმობით — 1921) წლამდე შეინიშნება მხოლოდ. ზემოხსენებული ცამეტიოდე შეგარდული ლექსიდან მრავალგზის მოხმობილი ციტატები იმის დამადასტურებელ საბუთად ცხადდება, რომ რევოლუციური სულისკვეთებით გამსჭვალული პოეტი იმთავითვე „უმდეროდა“ მშრომელი ხალხის საბრძოლო შემართებას, მაგრამ რეაქციის გამარჯვებამ ეს სულისკვეთება ჩაუკლა, რის შედეგადაც მწუხარებისა და უიმედობის მოტივებმა იძალესო.

ისე, კაცმა რომ თქვას, ურიგო არ იქნებოდა მსგავს საკითხებზე მსჯელობისას მეტი სიზუსტე დაგვეცვა თუნდაც ქრონოლოგიური თვალსაზრისით. რადგან საქმე ისე კი არ არის, თითქოს ის ცამეტი ლექსი გალაკტიონ ტაბიძეს რევოლუციის აღმავლობას ხანაში (1905-1907 წლებში) შეექმნას, ხოლო შემდეგ, უკვე რეაქციის დროს (1908-1910), ამისთვის მოეყოლებინოს „მწუხარება“, „რისთვის?“, „შავი ყორანი“, „შემოდგომის დღე“, „მე და ღამე“ და მისთანანი. არა, ის ცამეტი ლექსი ქრონოლოგიურად თანაბრად ნაწილდება 1908-1914 წლების 230 ნაწარმოებზე, ოთხი მათგანი (მათ შორის — ყველაზე მეტად მებრძოლი განწყობილების შემცველი „ზევით ასწიეთ მზე, ზევით“) სწორედ რეაქციის წლებშია შექმნილი, დანარჩენები — 1911-1914 წლებში. ასე რომ, ზემოთაც ითქვა და აქაც გავიმეორეთ: რეაქციის გამარჯვება არაფერ შუაშია. ეს ლექსები იყო პოეტური თვალსაზრისით საკმაოდ უფერული გამოსატულება იმხანად სემინარიისაში აღზრდილი ახალგაზრდობის საერთო სულისკვეთებისა: არსებული სინამდვილით უმაცყოფილება, პროტესტი, ბრძოლის წყურვილი, თავისუფლების აბსტრაქტული ნატვრა, ბუნდოვანი იდეალები. ყოველ ნორმალურ ჰაბუეს მაშინ ამგვარი სულისკვეთება ასულდგმულებდა და მისი გამოსატვა გალაკტიონ ტაბიძის განსაკუთრებულ საბრძოლო შემართებას სულაც არ მოწმობს. „მძულხარ, მონობავ! — ვამბობდი და ხმებს ცელქი ნიავი სათუთად ჰკრებდა, მძულხარო, — ასე უთვლიდა ზვირთებს, მძულხარო, — თერგი იმეორებდა“ (1911). ყველა სემინარიელი თუ ყვე-

ლა გიმნაზიელი (ვ-საც კი მუშები აწუხებდნენ) რაღაც ამის მაგვარს წერდა მაშინ, მსგავსი ფრაზებით სავსეა იმდროინდელი ხელნაწერი ჟურნალებიც და თვით ლეგალური პრესაც. დიდი დაკვირვება არ უნდა იმის მიხედვას, გალაკტიონ ტაბიძე სახელოვან პოეტად რომ არ ქცეულიყო, ეს ცამეტი ლექსი კაციშვილს აღარ გაახსენდებოდა.

პირველი რევოლუციისა და მომდევნო რეაქციის წლების სოციალურსა და პოლიტიკურ არსებაში გასარკვევად გაცილებით მეტი მომზადება და გაცილებით მომწიფებული აზროვნება იყო აუცილებელი, ვიდრე 16-17 წლის მარტოსულ სემინარიელს, რომანტიკოსთა მოტრფიალე ახალბედა პოეტს შეიძლებოდა ჰქონოდა. ნუ მოვთხოვთ ამ ახალბედა პოეტს იმის გაცნობიერებას, რაც 20-30-იან წლებში გააცნობიერა და ამგვარად ჩამოაყალიბა: „დრო მოვა და ისევ პროლეტარიატი მაისის ვარდებით სიცოცხლეს აივსებს, სალამი იმ დღეებს, სალამი იმ ბრძოლებს, იმ ნათელ გაწვევას, იმ პირველ მაისებს“. ჩამოაყალიბა და თარიღიც მიუწერა: 1905 წელი. მერე, ეტყობა, ვიღაცას გაახსენდა — 1891 წელს დაბადებული გალაკტიონი 1905 წელს თოთხმეტი წლის ბიჭი იქნებოდა და ამგვარ რამეს ვერაფრის დიდებით ვერ დაწერდაო. ასე რომ 1905 წელი 1908 წლაც გადასწორდა...

ახლა წელანდელ სიტყვებსაც თუ გავიხსენებთ (1915-1916 წლების 130-ზე მეტი ნაწარმოებიდან რევოლუციურ თემატიკას არც ერთი არ უკავშირდებაო, რომ ვთქვით), ცხადი შეიქნება: გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებაში 1917 წლამდე ფაქტიურად არაფერი აღასტურებს სირთულეებსა და წინააღმდეგობებს იმ ასპექტით, რა ასპექტითაც „ორი პერიოდის“ სქემის მიმდევარნი გვისახავდნენ. ამდაგვარი სირთულეები და წინააღმდეგობები სწორედ ამის შემდეგ დაიწყო.

ყოველივე ამის შესახებ ცოტათი ქვემოთ ვისაუბროთ დაწვრილებით, ამგვრად კი წინასწარ მოვინიშნოთ შემდეგი: 1917 თუ 1921 წელს გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებაში არავითარი „პერიოდი“ არ დასრულებულა. ამ წლებიდან, ბუნებრივია, ჩნდება მისი პოეზიისთვის მანამდე თითქმის სრულიად უცნობი ნაკადი — რევოლუციური თემატიკა. მაგრამ ეს ნაკადი ჯერჯერობით არამცთუ ერთად-ერთი, ძირითადიც კი არ არის (ეს უფრო გვიან მოხდება, დაახლოებით 1928 წლიდან). ძირითადად გრძელდება ძველი, უმთავ-

რესად 1915-1916 წლებში მიკვლეული თემები, იდეები, მოტივები, განწყობილებები, რასაც ერთვის აგრეთვე მსოფლიო ომის, ნგრევის, სოციალური ქაოსის ზოგადი სურათები.

ვითარება დაახლოებით ამგვარია: 1921-1927 წლებით დათარიღებულია 305 ლექსი. ამათგან 200-ზე მეტი უცვლელად მიჰყვება 1915-1916 წლების ხაზს, 50-ზე მეტი მსოფლიო ომის, ნგრევის, სოციალური ქაოსის ზოგად სურათებს ხატავს, ხოლო 30-ზე მეტი უშუალოდ უკავშირდება რევოლუციურ თემატიკას, მანამდე უცნობი სულისკვეთებისა და აზრთა წყობის წარმომჩენია (ვითარება კიდევ უფრო „გამუქდება“, თუ 1917-1920 წლებით დათარიღებულ 93 ნაწარმოებს დაეჯგუფებთ ასეთივე თვალსაზრისით). ამასთან, ესთეტიკის პოზიციიდან თუ შევხედავთ საქმეს, აღმოჩნდება, რომ ძველი ყაიდის 200-ზე მეტი ლექსის ნუსხა შეიცავს ისეთ შედეგებს, როგორიცაა რამდენიმე გვერდით ადრე წინასწარვე მოხსენიებული „შავით შემოსილხარ, როგორც ელეგია“, „ისევ ეფემერა“, „მეოცნებე აფრებით“, „მშობლიური ეფემერა“, „ქალაქში“, „ქარი ჰქრის“, „დღე გაფითრდა იაგუნდის“, „მოგონება ჩვენი ჭალისა“ და არაერთი სხვა. ასე რომ რაიმე შემთხვევითობაზე სიტყვის ჩამოადგება ზედმეტი იქნებოდა.

ოღონდ, თუ გვსურს ბოლომდე ობიექტურნი ვიყოთ, ერთ საკითხზე უნდა გამახვილდეს ყურადღება. აქ წარმოდგენილი ციფრები ემყარება გალაკტიონ ტაბიძის თხზულებათა აკადემიური გამოცემის მეორე ტომს (1966), რომელშიც დაბეჭდილია 1917-1927 წლებში დაწერილი ლექსები. ვისაც გალაკტიონის არქივთან არ ჰქონია საქმე, ვერასოდეს წარმოიდგენს, რაოდენ ძნელი და, ამასთან, სარისკო საქმეა მისი ამა თუ იმ ნაწარმოების დათარიღება. უკვე რამდენჯერმე მოგვიხდა იმის თქმა, რომ მან თვითონვე არივდარია საკუთარ ქმნილებათა თარიღები (ამჯერად მიზეზებს ნუ გამოვედევნებთ); ხოლო თარიღს ზოგჯერ გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს შემოქმედის სულიერი ევოლუციის არაერთი საკითხის დასადგენად. ზედმეტია იმის ხაზგასმა, რომ აკადემიურ გამოცემაზე მომუშავე პირებს უღარესად დიდი ჯაფის გაწევა მოუხდათ ამ მხრივაც (სხვას რომ ყოველსავე თავი დავანებოთ). მაგრამ ისიც აშკარაა: მრავალი ნაწარმოების საბოლოო თარიღი ჯერაც არ დადგენილა. აქ იმდაგვარ ვითარებას კი არ ვგულისხმობ, როგორიც

არაერთგზის ვახსენე უკვე (ამა და ამ ნიშნების გამო ესა და ეს ნაწარმოები გაცილებით ადრე ან გაცილებით გვიან დაწერილად უნდა მივიჩნიოთ-მეთქი). არა, ამჯერად თვალსაჩინო სურათი გამოიკვეთება. აი, როგორია ეს სურათი.

ხსენებულ ტომში 1922 წლით დათარიღებულია 30-მდე ლექსი, 1923 წლით — 13, 1924 წლით — 15-ზე მეტი, 1925 წლით — 80-ზე მეტი, 1926 წლით — 6, ხოლო 1927 წლით — 140-ზე მეტი.

არით აიხსნება ლექსთა ამგვარი სიმცირე 1926 წელს (სულ 6) და ამგვარი სიუხვე 1927 წელს (140-ზე მეტი)?

პირველ საკითხზე პასუხს გვაძლევს 1926 წლის მთელი ქართული მწერლობის მიმომხილველი ერთი მოხსენება, თავის დროს დაბეჭდილი პრესაში. იქ ვკითხულობთ: წელს გალაკტიონ ტაბაიძემ გამოაქვეყნა მხოლოდ ერთი ნაწარმოები — „პოემა ვეფხისა“. ეს იმიტომ, რომ ლექსების კრებულს აშზაღვებს დასაბეჭდად და ამ საქმით არისო უშთავრესად დაკავებული. ეს ის ცნობილი კრებულია, რომელიც მართლაც გამოვიდა მომდევნო 1927 წელს (დღემდე საუკეთესო არის-მეთქი, ზემოთ მოგახსენეთ).

მაგრამ მეორე საკითხს რაღა ვუყოთ? თუკი კრებულის მომზადებას მთელი 1926 წელი შეეწირა, მისი გამოცემის წელს, 1927-ს, როგორღა მოახერხა, როდის მოასწრო ჯერ დაწერა 140-ზე მეტი ლექსისა, ხოლო შემდეგ ამავე კრებულში დაბეჭდვა?

ეს კითხვა, ცხადია, მარტო თქვენ და მე არ აღგვეძვრის. ალბათ გამოპცემელნიც იდგნენ ამ კითხვის წინაშე. მაგრამ მათ სხვა გამოსავალი არ ჰქონდათ. ეს ის ლექსებია, რომელთა თარიღის დასადგენად სხვა რაიმე წყარო არ აღმოჩნდა, ხოლო, რაკი 1927 წლის კრებულში უკვე დაბეჭდილი იყო ეს ლექსები, ცხადია, ამ წელზე გვიან ვეღარ დაიწერებოდა. ამიტომ გამომცემლებმა თარიღი 1927 წელი — ყველგან კვადრატულ ფრჩხილებში მოათავსეს (უამდრ-ჩხილებოდ, ექვეშეთანლად 1927 წელს დაწერილად, წარმოდგენილია მხოლოდ ოთხი ლექსი, — „ქალაქი წყალქვეშ“, „მგზავრის სიმღერა“, „პოეტის შეზვედრა მოჩვენებასთან“ და „ვარდები“, — რომლებიც 1927 წლის კრებულში არც შესულა). ამით გვითხრეს: დანამდილებით როდის არის დაწერილი ეს 140-ზე მეტი ლექსი, ვერ დაგვიდგენია, ოღონდ, რაკი 1927 წელზე გვიანდელი ვერ იქნება

(1927 წელს გამოცემულ კრებულში უკვე დაბეჭდილია), პირობით ამ წელს ვაკუთვნებთო.

ასე რომ ეს 140-ზე მეტი ლექსი ფაქტიურად უთაროლოა. მომავალში, თუკი რაიმე დამატებითი წყარო აღმოჩნდა, ამ ნაწარმოებთა თარიღები დანაწილდება, სულ სხვადასხვა წლებს მოიცავს (ოღონდ დაბეჭდებით შემოძლია დაგარწმუნოთ: ხელწერის ჩვენებათა მიხედვით არც ერთი მათგანი 1916 წელზე აღრიხნდელი არ იქნება არასგზით. იმის თქმაც კი შეიძლება, რომ უმრავლესობა 20-იან წლებს ქვემოთ აღარ ჩასცილდება).

ეს კი შემდეგს ნიშნავს: ძველი, რევოლუციამდელი ყაიდის ლექსებსა და რევოლუციური სულიკვეთებით გამსჭვალულ ლექსებს შორის ზემოთ დადგენილი პროპორცია (შესაბამისად პირველი ტიპის 200-ზე მეტი და მეორე ტიპის მხოლოდ 30-ზე მეტი ნაწარმოები), რაც 1921-1927 წლებს მიესადაგებოდა, შესაძლოა რამდენადმე შეიცვალოს (თუკი პირობით 1927 წლით დათარიღებულ ძველი ყაიდის ლექსთა ნაწილი 1921 წელზე აღრიხნდელი გამოდგა). აი, ეს მქონდა მხედველობაში, ობიექტურობა როცა ვახსენე.

მაგრამ მხოლოდ რამდენადმე შეიცვლება და არა მთლიანად. რადგან ის პირობითად დათარიღებული ლექსები (და არა მხოლოდ მათი ნაწილი) სულაც რომ გამოვრიცხოთ 1921 წლის შემდეგ დაწერილთა სიიდან, აღნიშნული პროპორცია მაინც კიდევ ამგვარი დარჩება — 2:1.

მასასადამე, გვსურს თუ არა, უნდა ვაღიაროთ, რომ გალაკტიონ ტაბიძის პოეზია ეგრეთ წოდებულ „მეორე პერიოდში“, ყოველ შემთხვევაში 1927 წლამდე მაინც (თუ ამ წლის ჩათვლითაც არა), არ ყოფილა ისეთი ერთგვაროვანი და სწორხაზოვანი, როგორაც ისახებოდა ათეული წლების მანძილზე. თუ ფაქტებს დავემყარებთ და არა მხოლოდ დეკლარაციებს (თუნდაც თავად ავტორის მიერ გაკეთებულს), გამოგვივა, რომ ის „მეორე პერიოდი“ გაცილებით გვიან დაწყებულა, არაუადრეს 1928 წლისა. მაშინ „პირველ პერიოდად“ უკვე 1915-1927 (ან 1908-1927) წლები უნდა დაისახოს. ეს კი ისეთ ქაოსს გამოიწვევს, არამცთუ პერიოდების დადგენის, საერთოდ, გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიის შესწავლის ყოველგვარი ხალისი დავეუკარგება.

არადა რა უბრალოდ შეიძლებოდა მოგვარებულიყო ეს ამოღენა

დავიდარება. საკმარისი იყო იმთავითვე გვექონოდა ნორმალური თვალსაზრისი, რომ შემოქმედ ადამიანსა (საერთოდ, ადამიანსა) და ზაზას შორის დიდი სხვაობაა, რომ წლობით ნალოვლიანებში აზრები, შეხედულებები, გაცდები, განწყობილებები ხელის ერთი მოსმით სანაგვეზე ვერ გადაიყრებოდა, მრავალი და მრავალი წლის მანძილზე უქველად კვლავაც იჩენდა თავს პოეტის ფსიქიკაში (აქედან გამომდინარე ყველა შედეგითურთ) და რომ, ბოლოს, ყოველივე ამის სანაგვეზე გადაყრა კი არ იყო საჭირო, არც თარიღების არეულობა, არამედ გააზრება, გაანალიზება და სათანადო ადგილის მიჩენა.

მაშინ ისიც უჭირველად გაირკვეოდა, რომ ჩვენ საქმე გვაქვს არა ორ გალაკტიონ ტაბიძესთან, არა ორ პერიოდულ გახლეჩილ შემოქმედებასთან, არამედ მრავალი სირთულისა და წინააღმდეგობის შემცველ ერთ ორგანულ მთლიანობასთან (მისსავე სიტყვებს თუ გავიხსენებთ: „როგორც ერთია ქვეყანა მთელი, ისე ერთია გალაკტიონი“).

მაშინ საჭირო აღარ იქნებოდა საკუთარ სინდისთან კუკულულობას თამაში ან არამკითხველ ვეჟილის უმადური როლის შესრულება, ესე იგი „მე და ლამეს“, „ლურჯა ცხენების“, „მთაწმინდის მთვარის“, „თოვლის“ და მისთანათა ან მიფუჩეჩება, ან კიდევ მათ გამო პოეტის ნაცვლად ბოდიშობა — რას იზამ, ამგვარი ნაწარმოებები რევოლუციამდე, რეაქციის შავბნელ ხანაში იქმნებოდაო.

მაშინ აღარ მივმართავდით აგრეთვე ავტორისთვის პირის მოწმენდის სხვაგვარ ხერხს, იმთავითვე განწირულს: „მე და ლამე“, „ლურჯა ცხენები“ და მისთანანი სწორედ სევდისა და მარტოობის წინააღმდეგ მიმართული, სიცოცხლის დამამკვიდრებელი ხალისიანი ლექსებიანო.

გავიმეოროთ: გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედება (1915-1959) თავისთავში დასრულებული ორგანული მთლიანობაა და არა „ორი პერიოდი“. ამ მთლიანობაში, ცხადია, თავს იჩენს სირთულეებიც, წინააღმდეგობებიც, სიძნელეებიც და კრიზისებიც (მსოფლმხედველობრივი, იდეური, შემოქმედებითი...). მაგრამ არსებულია კი ისეთი ხელოვანი (საერთოდ, ისეთი კაცი), ვისი შინაგანი ევოლუციაც წინააღმდეგობებისა და კრიზისებისგან დაზღვეული ყოფილიყო?

ამ მთლიანობის პირველი მაცნეები 1908-1914 წლებშიც იჩენდ-

ნენ თავს, მაგრამ, როგორც არაერთხელ ითქვა უკვე, ეს მაინც იყო ლიტერატურული შეგირდობის, მომავლისთვის მომზადების წლები (ორგანული მთლიანობა თუნდაც იმიტომ არ ყოფილა, რომ მასში, საკუთრივ გალაკტიონის მიერ გამოტანჯულთან და შექმნილთან ერთად, სხვათა ნამოღვაწარიც საკმაოდ იყო გარეული). ცხად, გამოკვეთილ, ხელშესახებ რაიმედ ეს მთლიანობა 1915 წლიდან იქცა, მას შემდეგ, რაც გალაკტიონ ტაბიძემ სწორედ იმ 1908-1914 წლებში დაძლეულ აღმართთა მეოხებით საიმდროოდ ჩვენში არნახულ სიმაღლეზე აიყვანა თავისი შინაგანი არსებაც და თავისი ლექსიც. მისი კეშმარიტი შემოქმედება 1915 წლიდან იწყება. ამ წლიდანვე იწყება მეოცე საუკუნის ქართული პოეზიის ნამდვილი ისტორია.

ის, რაც მანამდე იქმნებოდა (თვით გალაკტიონ ტაბიძის თუ სხვათა მიერ), ახალი საუკუნის ქართული ლექსის წოდებას ვერ დაიჩემებს. ახალ ქართულ ლექსს, მეოცე საუკუნის ქართულ ლექსს გალაკტიონ ტაბიძემ დაუდგა სათავე.

ახლა ჩვენ გვმართებს ერთობ ზოგადად მაინც მოვინიშნოთ, რას წარმოადგენს ეს ლექსი. თავდაპირველად გარეგნულ ნიშნებს, ფორმას მივაპყროთ ყურადღება. ეს მისი შინაგანი არსების წვდომას გაგვიადვილებს შემდგომში.

* * *

დავწერე თუ არა უკანასკნელი ფრაზა, ჩემს მეხსიერებაში წამოტივტივდა საშინელი სიტყვები: ლიტოტესი, სინეკდოქე, აქსიომორონი, ტროპი, მეტონიმია, ანაკოლუფი, ელიპსისი, ანაფორა, ანჟანბემანი, პლეონაზმი, ეპიფორა, ფიგურა, კატაქრეზი და სხვანი მრავალნი...

ეს იმიტომ, რომ ღირსეული ლიტერატურისმცოდნე უამტერმიწებოდ არ იკადრებს პოეზიის საკითხთა გამოძიებას. კეშმარიტ ლიტერატურისმცოდნეს მუდამ წინ უდევს ლექსიკონი. შეხვდება თუ არა ამა თუ იმ ტექსტში საგულისხმო მხატვრული ხერხი, ჯერ თავისთვის დაიზუსტებს კარვად — ლიტოტესთან აქვს საქმე, სინეკდოქესთან თუ პლეონაზმთან. მერე უღარესად ბუნებრივად, უშუალოდ, შინაურულად გვეტყვის: „ამ პერიოდის ლექსებში პოეტი

ხშირად მიმართავს სინეკდოქეს. რაც შეეხება ანაფორას, მრავალი მაგალითის გახსენება შეიძლებოდა, მაგრამ დროისა და ადგილის სიმცირის გამო“ და ასე შემდეგ. მერე თქვენ და მე აგრეთვე ხელთ ვიღებთ ლექსიკონს, უკვე ჩვენთვის ვიზუსტებთ ხსენებულ ტერმინთა მნიშვნელობას და თავს ვიმტვრევთ: ნეტავი რომელ ლექსებს გულისხმობდა განსწავლული ავტორი, რომელ ტექსტშია სინეკდოქე და რომელში ანაკოლუფი?

რადგან „დროისა და ადგილის სიმცირის გამო“ არც ჩემი თავი მინდა ასეთ დღეში ჩავიგდო და არც თქვენ მოგაცდინოთ ზედმეტად, შევეცდები, შედარებით პრიმიტიული საშუალებებით გავიღე როგორმე ფონს. მით უმეტეს, ისევ დროისა და ადგილის სიმცირის გამო, ამჯერად ჩვენი მიზანი ვერ იქნება გალაკტიონ ტაბიძის პოეტიკის გამოწვლილვით შესწავლა.

წარმოვიდგინოთ, რომ ახლა 1915 ან 1916 წელია; წარმოვიდგინოთ, რომ ჩვენ ჭერჭერობით არაფერი გვსძენია პოეტ გალაკტიონ ტაბიძისა, ოღონდ მეცხრამეტე საუკუნის ქართულ, რუსულსა და ევროპულ მწერლობას, აგრეთვე იმას, რაც ჟურნალ-გაზეთებსა თუ წიგნებში იბეჭდება, ასე თუ ისე კარგად ვიცნობთ და თავი პოეზიის მკოდნედაც მიგვაჩნია.

და, აი, კვითხულობთ ამგვარ ლექსს:

მე ძლიერ მიყვარს იისფერ თოვლის
ქალწულებივით ხიდიდან ფენა,
მწუხარე გრძნობა ცივი სისოვლის
და სიყვარულის ასე მოთმენა.
ძვირფასო, სული მეგვება თოვლით,
დღეები რბიან და მე ვბერდები.
ჩემს სამშობლოში მე მოვივლე მხოლოდ
უდაბნო ლურჯად ნახავერდები.
ოჰ, ასეთია ჩემი ცხოვრება —
იანვარს მოძმედ არ ვეძნელები.
მაგრამ მე მუდამ მემასსოვრება
შენი თოვლივით მკრთალი ხელები.
ძვირფასო, ვხედავ, ვხედავ შენს ხელებს,
უღონოდ დახრილს თოვლითა დაფნაში.
იელვებს, პქრება და კელავ იელვებს
შენი მანდილი ამ უდაბნოში...

ამიტომ მიყვარს იისფერ თოვლის .
 ჩვენი მდინარის ხიდიდან ფენა,
 მწუხარე გრძნობა ქროლის, მიმოვლის
 და ზამბახების წყებად დაწვენა.
 თოვს, აშნაირ დღის ხარებამ ლურჯი
 და დაღალული სიზმრით დამთოვა.
 როგორმე ზამთარს თუ გადავურჩი,
 როგორმე ქარმა თუ მიმატოვა!
 არის გზა, არის ნელი თამაში
 და შენ მიდინხარ მარტო, სულ მარტო!
 მე თოვლი მიყვარს, როგორც შენს ხმაში
 ერთ დროს ფარული დარდი მიყვარდა.
 მიყვარდა მაშინ, მათრობდა მაშინ
 მშვიდი დღეების თეთრი ბროლები,
 მინდვრის ფოთლები შენს დაშლილ თმაში
 და თმების ქარით გამოქროლები.
 მომწყურდი ეხლა, ისე მომწყურდი.
 ვით უბინაოს — ყოფნა ბინაში...
 თეთრი ტყეების მომყვება გუნდი
 და კელავ მარტო ვარ მე ჩემს წინაშე.
 თოვს, აშნაირ დღის ხარებამ ლურჯი
 და დაღალული ფიფქით დამთოვა.
 როგორმე ზამთარს თუ გადავურჩი,
 როგორმე ქარმა თუ მიმატოვა!

როგორი იქნებოდა ჩვენი პირველი შთაბეჭდილება, რას ვიფიქრებდით ან რას ვიგრძნობდით ამ ლექსის წაკითხვისას? უწინარეს ყოვლისა, ალბათ იმას, რომ ეს ლექსი არაფრით ჰგავს ჟურნალ-გაზეთებსა თუ ცალკე წიგნებში გაცნობილ სხვა ნაწარმოებებს, ეს რაღაც სრულიად ახალია, მოულოდნელი, ჯერ არნახული და არსმედი. რით არის ახალი, რით გამოირჩევა? არაფერი ვიცი, ვერაფერს ვიტყვით: ლექსის კითხვის პროცესში ჩვენ საღდაც ვიყავით და ვერც კი შევნიშნეთ, როგორ ვუღალატეთ პოეზიის, საერთოდ, მწერლობის ახლოს მცნობთა უნებურ ჩვევას — ახალ ქმნილებას რომ ვეცნობით ხოლმე, თან ესთეტიკურ სიამოვნებას განვიცდით, თან აზრის, განწყობილების მდინარებას მივსდევთ და თან კიდევ ჩვენში, ჩვენი ფსიქიკის წიაღ რომელიღაც შრე გულმოდგინედ აფიქსირებს და აფასებს წანაკითხს. ასე რომ ნაწარმოების გაცნობისთანავე, მსჯავრი ფაქტიურად გამოტანილი გვაქვს და მსჯელობას

უფრო იმიტომ ვიწყებთ, ამ მსჯავრის დამადასტურებელი და გამამართლებელი ახალ-ახალი საბუთები მოვიპოვოთ (ცხადია, გამორიცხული არასდროს არ არის პირველი შთაბეჭდილების შემდგომში შეცვლა. ოღონდ ამჟერად ნუ გამოვედგენებით ამ საკითხს).

ლექსის კითხვის პროცესში ჩვენ საღდაც ვიყავით. საღ ვიყავით? არც ეს ვიცით. ეს იყო რაღაც ნეტარი ბურანი, რომლიდანაც თავის დაღწევა არც ახლა გვსურს. ამასთან, ვერც კი ვიგრძენით, ისე აღმოვჩნდით ამ მდგომარეობაში. რომელსამე სიტყვას, ფრაზას, შედარებას, სახეს, აზრს რომ მოეცა ბიძგი, ამას უმაღლესი შევნიშნავდით და ჩავიფიქსირებდით ჩვენდაუნებურად. მაშინ განცდილი ნეტარეზაც გაგვინახევრდებოდა. არა, ჩვენ მოგვეახლა რაღაც მთლიანი, დაუნაწევრებელი. რამ, რაღაც ნისლისმაგვარი, მოგვეახლა და ისე შემოგვებლარუნა, ისე მოგვეცვა აგრეთვე მთლიანად, რომ ვერაფერი შევიტყვეთ. მერე „საღდაც“ ვიყავით. საღ ვიყავით? საღ არის ზოლმე შეღვინებული კაცი? „ამისი არცა თქმა, არცა მოგონება შესაძლებელ არს“.

ბრაღია, ცოდვია გალაკტიონის ლექსის გაანალიზება. ვისთვისაც იმის ნიჭი მიუცია ღმერთს, რომ ასე მთლიანობაში განიცადოს მისი ლექსები, ანალიზს რაღას აქნევს, რას შესძენს ახალს? ზოლო თუ არ მიუცია, ანალიზი რას წაადგება?..

რაღაც მთლიანი, დაუნაწევრებელი მოგვეახლა და შემოგვებლარუნაო, ვთქვით. აი, ეს უნდა იყოს გალაკტიონის ლექსის უმთავრესი საიდუმლო. ეს ლექსი მთლიანად გიპყრობთ თავისი მთლიანობით და არა ნაწილ-ნაწილ, არა ნაწილებით, არა დეტალებით, არა ნიუანსებით. ეს თუ მოხდა, ხომ კარგი, თუ არა, თუ ვერ დაგიპყროთ, ისე გემოს მაინც ვერაფრით გაუგებთ, რაც უნდა გაილიტოტეს-გაიხინელოქოთ თქვენი ცოდნის მარაგი. რადგან ეს არის არა უბრალოდ გადმოცემა რაიმე ამბის, აზრის, განცდის, განწყობილების, თუნდაც ხილვისა, არამედ არსებობის ისეთ სფეროთა წედომაა, რომელთა ნაწილ-ნაწილ შეცნობა შეუძლებელია — თქვენც მთლიანობას უნდა მისწვდეთ ამ ლექსების მეოხებით. სფეროთა ხსენებისას, რაღა თქმა უნდა, ირრეალური, არაამქვეყნიური არაფერი იგულისხმება. ეს არის რეალობის, არსებობის, გარე თუ შიდა-სინამდვილის გულისგულის, ჰარმონიის წედომა, რასაც აზრი, როგორც ვიცით, დიდი გარჯისა და ძალდატანების ფასად ახერხებს,

ესიც იშვიათად. ხოლო პოეზიას რაღაც ისეთი ჯადოსნური თვისება აქვს, თითქოს სრულიად ძალდაუტანებლად, თითქოს თამაშ-თამაშით გაზიარებთ ხოლმე ამ საოცრებას. ალბათ იმიტომ, რომ შემოქმედი, ვიდრე თვითონ სწვდებოდეს და ეზიარებოდეს, როგორც ვნახეთ, ჯერ უგზოო გზებით მარტილობს ძნელადსავალ უფსკრულებში, თითქოს ჩვენს ნაცვლადაც იტანჯება და ჯვარს ეცმევა, რათა მის მიმყოფლთ სიძნელე გზისა გაგვიადვილოს. და, იმდენი თუ ვერ შეძლო — ჩვენც მიგვაწვდინოს იმ საოცრებას, შეგვაშაღებს მაინც საამისოდ.

ამგვარია გალაკტიონის ლექსი. ეს არ არის სიტყვათა, წინადადებათა, აზრთა, განცდათა, განწყობილებათა, ზილვათა ჯამი. ეს არის ორგანული მთლიანობა, რომელიც ნაწილთაგან კი არ შედგება; თავად მუდამ წინ უსწრებს ამ ნაწილებს. ამიტომაც, რომ, თუ მთელს ვერ მიეწვდით, ნაწილთა შესწავლითა და ანალიზით ვერას გავზღვბით. გალაკტიონს აბსოლუტური სმენა რომ აქვს, მისი ლექსი უჩვეულოდ მუსიკალური რომ არის, მისი შედარებები — მოულოდნელი, ორიგინალური, მისი რითმები — უაღრესად კეთილზმოვანი, მისი ლექსიკა — უცდომლად შერჩეული, სინტაქსი, სტილი — დახვეწილი, რიტმი — გაუტყვევლებელი და ასე შემდეგ (რაც არაერთხელ აღნიშნულა აქამდეც), ეს ყოველივე მეორეულია, ოდენ სადინარია იმ არსებითის გამოსავლენად. იმ არსებითს. უმთავრესს რომ არ სწვდომოდა, ეს ყოველივე გაცილებით ნაკლებ ღირებული აღმოჩნდებოდა (სმენა, მაგალითად, ბესიკსაც ჩინებული ჰქონდა, მაგრამ საშუალო პოეტად დარჩა. მსგავსი შეპირისპირების მოხმობა მრავლად შეიძლება).

ვიდრე ამ ასპექტით არ შევხედავთ საქმის ვითარებას, ძნელი იქნება გაცნობიერება იმისა, თუ რატომ გვზიბლავენ აგრერიგად გალაკტიონის ლექსები. ამ უკანასკნელ ხანს ხშირად გაიგონებთ თუ წაიკითხავთ: გალაკტიონ ტაბიძის მრავალი ლექსი, შედარება. სახე სიმბოლისტურია, იგი სიმბოლიზმს „ხარკს უხდიდა“, „მის გავლენას განიცდიდა“, „სიმბოლისტურ მსოფლმხედველობას იზიარებდა“, „ორთოდოქსი სიმბოლისტი იყო“ და მისთანანი. დაწერით ვგონებ ჯერჯერობით არსად დაწერილა, საუბარში კი უკვე არაერთხელ თქმულა და მეც მომიკრავს ყური: დიდი გულისდაწყევტა გამოითქმის, ლამის შეშფოთებაც — მგონი დავიღუპეთ, ესა და ეს

სახე, შედარება გალაკტიონამდე ამა და ამ სიმბოლისტს აქვს ნახ-
მარი, მერე რანაირად მოხიბლულნი ვიყავით ამ სახით, ამ შედარე-
ბითო.

ამ საკითხისთვის თვალის გადავხედვამდე ერთი წინასწარი შე-
ნიშვნა: ისინი, ვინც გალაკტიონ ტაბიძის სიმბოლისტობას (თუ სიმ-
ბოლიზმისთვის ხარკის მოხდას, მისი გავლენის ქვეშ ყოფნას) უე-
ჭველ ამბად მიიჩნევენ, ჩვეულებრივ, ამ ეტაპს ასე ათარიღებენ
ხოლმე: დაახლოებით 1915-1921 წლები. აქამდე ეს ბუნებრივი ჩან-
და: ამგვარი დასკვნის საბუთად გამოყენებული ლექსები აღრიხდელ
გამოცემებში თითქმის უკლებლივ ამ წლებით იყო დათარიღებული.
მაგრამ აკადემიური გამოცემის ტომეულები რომ დაიბეჭდა, გაირ-
კვა შემდეგი: ამ ტიპის არაერთი ლექსი დაწერილი ყოფილა არა
1915-1921, არამედ 1921-1927 წლებში (ამის თაობაზე საუბარი ზე-
მოთაც გვქონდა). ძნელი სათქმელია, როგორ მოუვლიან ამ საქმეს
ხსენებული თვალსაზრისის მიმდევარნი. რევოლუციამდე წლებში
გალაკტიონის სიმბოლისტობა მხოლოდ კამათის საგანი შეიძლება
იყოს — ზოგი გაიზიარებს ამ აზრს, ზოგი არა. მაგრამ თუ ხსენებუ-
ლი ტიპის ლექსები მართლაც სიმბოლისტობის საბუთია და მერე
ირკვევა, რომ ამგვარი ლექსები თვით 1927 წლამდე იქმნებოდა, მა-
შინ ყოველივე თავდაყირა დგება. მაშინ სიმბოლიზმი ის არ ყოფი-
ლა, რაღაც ხსენებული თვალსაზრისის მიმდევრებს მიაჩნიათ. ან კი-
დეე „ჩვენ, პოეტები საქართველოსი“, „გრიგალი“, „ეს ლექსი“,
„ოქტომბრის გამარჯვებისთვის“, „მისდევს რგოლს რგოლი“, „გზებ-
ზე გავედით“ და მსგავსი ნაწარმოებები სხვა ვიღაცას დაუწერია და
არა გალაკტიონ ტაბიძეს. რადგან მგელი და ცხვარი უფრო ადვი-
ლად მოსძოვენ ერთად, ვიდრე პროლეტარული რევოლუცია და
სიმბოლიზმი.

ახლა მივსდით უმთავრესს—გალაკტიონ ტაბიძის სიმბოლის-
ტობის (თუ სიმბოლიზმისთვის ხარკის მოხდის, მისი გავლენის) სა-
კითხს. ეს თუ არ გაირკვა, გალაკტიონის ლექსის სპეციფიკაზე საუ-
ბარი დამთავრებულად ვერ ჩაითვლება.

რა არის სიმბოლიზმი?

ღმერთმა დაგვიფაროს იმისგან, რომ გულდაჩერებულებმა მო-
ვიწადინოთ ამ კითხვისთვის პასუხის გაცემა. შეიძლება სპეციალუ-
რი დიდტანიანი გამოკვლევა დაიწეროს ამ საკითხის გამოსაძიებლად

და აღმოჩნდეს, რომ ვერც ამ გამოკვლევის მკითხველებს და, რაც მთავარია, ვერც ავტორს მისას ბოლოს მაინც ვერ გაურკვევიათ, რა არის სიმბოლიზმი. ზემოთხსენებულ არ ვამბობ — ამგვარი შემთხვევა მრავალჯერ მომხდარა ლიტერატურის ისტორიაში. აქ იმდენი რამ არის სადავო და დაუდგენელი, რამდენსავე საუკუნეს კიდევ იკმარებს კამათის მოყვარულ სპეციალისტთათვის. რადგან მწერლობას მუდამ პიროვნებანი, ერთეულები ქმნიდნენ და არა ამა თუ იმ ლიტერატურული მიმდინარეობის ირგვლივ თავმოყრილი ჯგუფები.

ასე რომ კითხვას — რა არის სიმბოლიზმი? — აგრე სახელდახელოდ ვერ ვუპასუხებთ.

მაგრამ რადგან ლაპარაკია იმის თაობაზე, რომ გალაკტიონ ტაბიძე სწორედ სიმბოლისტი იყო თუ სიმბოლიზმის გავლენას განიცდიდა (ვინც ამას ამტკიცებს, ალბათ კარგად იცის კიდევ, რა არის სიმბოლიზმი, ოღონდ ამ შემთხვევაში მათი ცოდნა თქვენ და მე რას წაგვადგება?), იქნებ ის მაინც დავაზუსტოთ ასე თუ ისე, რა შეიძლება მივიჩნიოთ სიმბოლიზმის უფრო არსებით, უფრო მეტად დამახასიათებელ ნიშნად. ეს თუ მოხერხდა, გალაკტიონ ტაბიძის სიმბოლისტობის საკითხიც გაცილებით ადვილად გაირკვევა.

ოღონდ ერთი კი უნდა გაითვალისწინოთ: ქვემოთ წარმოდგენილი მსჯელობა ამ წიგნის ავტორის სუბიექტურ შეხედულებათა გამოხატველი იქნება უმთავრესად. ეს შეხედულებები შესაძლოა სადავო აღმოჩნდეს, ანდა სულაც მცდარი. ვინც სადავოდ თუ მცდარად მიიჩნევს, ერთადერთი გამოსავალი დარჩება — ამ წიგნს შეეშვას და სპეციალურ ლიტერატურაში ჩხრიკოს აღძრული საკითხი (ამგვარი ზალსის მდგომარეობა მაინცდამაინც შესაშურებელი იქნება-მეთქი, ამის პირობას ვერ მოგცემთ).

უფრო არსებითი ნიშანი სიმბოლისტთა მსოფლმხედველობაში უნდა იყოს საძიებელი.

ამ საკითხის ისტორია ისევე ძველია, როგორც საერთოდ ევროპული კულტურისა. ერთობ შორეულ ხანაში ფილოსოფიური და რელიგიურ-ფილოსოფიური აზრი იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ სამყარო, რომელშიც ჩვენ ვარსებობთ, არ არის თავისთავში დაფუძნებული რამ, არ არის ნამდვილი სინამდვილე (რადგან აქ ყოველივე ცვალებადია, მსწრაფლწარმავალი, თითქოს არის კიდევ და არც არის, ხოლო ცვალებადი და მსწრაფლწარმავალი თავისთავში სა-

წყის ვერ პოვებს, საწყისი უცვალელებელი და მარადიული უნდა იყოს). ნამდვილი სინამდვილე, კეშმარიტი არსებობა არამატერიალურია, უხილავი, შეუგრძნობელი, იდეალური, ტრანსცენდენტური. ჩვენი ცდის საზღვრებს მიღმა მყოფი უხილავია და შეუგრძნობელი (ამაში ყველანი შეთანხმებულნი იყვნენ), მაგრამ შეცნობა, გონებით წვდომა თუ არის შესაძლო იმ სინამდვილისა? როგორც თქვენც კარგად მოგეხსენებათ, იდეალისტური ფილოსოფიის თითქმის მთელი ისტორია, მრავალი და მრავალი საუკუნე ამ საკითხის გამოძიებას მიეძღვნა და გარკვეული თვალსაზრისით იმით დასრულდა, რომ ისეთი უზარმაზარი ავტორიტეტის პირით, როგორიც იყო კანტი, დაასკვნა: იმ სინამდვილის, იდეალური საწყისის წვდომა, შეცნობა ადამიანს არ უწერია, ადამიანის შემეცნება ცდის ფარგლებს ვერასოდეს გასცილდება, „ნივთს თავისთავად“ ვერ შეიმეცნებსო. ამ ერთი შეხედვით უწყინარი დასკვნის დამფორმულებელს შესაძლოა თვითონაც არ ჰქონდა გათვალისწინებული, რა უსაშველო და გამოუვალ კრიზისს მისცემდა დასაბამს მისი ნააზრევი. ეს კრიზისი პეცხრამეტე საუკუნეში დაიწყო და დღემდე არ დასრულებულა ევროპულ ფილოსოფიაში, აქედან კი -- ევროპულ კულტურაში საერთოდ.

ამგვარია უაღრესად გამარტივებულად, უხეშად მოხაზული სურათი ჩვენთვის საინტერესო საკითხის ერთი მხარისა.

მაგრამ საკითხს მეორე მხარეც აქვს.

კულტურულ ფასეულობათა ძირითადი შემოქმედნი (მოაზროვნენი, მწერალნი, ხელოვანნი...) ფილოსოფოსები ხომ არ იყვნენ. სინამდვილეში ორიენტაციისათვის, გარდა ფილოსოფიისა, მათ სხვა წყაროც ესაჭიროებოდათ. ამგვარი წყარო, განსაკუთრებით შუასაუკუნეებში (საკითხის ისტორიისათვის ამას არსებითი მნიშვნელობა აქვს და იმიტომ ვუსვამ ხაზს), მათთვის იყო უმთავრესად რელიგია, რელიგიური ფილოსოფია. ხოლო ეს უკანასკნელი მათ ამგვარად მოძღვრავდა (ცხადია, სურათი ამჟერადაც გამარტივებულად, უხეშად იხაზება): ფილოსოფოსნი სავსებით მართალნი არიან, ზილული სამყარო მართლაც არ არის ნამდვილი სინამდვილე, ეს არის მხოლოდ აჩრდილი, მოჩვენება, სიზმარივით მსწრაფლწარმავალი რამ. ნამდვილი, მარადიული, უცვალელებელი არის ზენა სამყარო, თავისი ბუნებით ღვთაებრივი (ძველი ქართული ტერმინოლოგიით

ხილულ, მატერიალურ სამყაროს ეწოდებოდა სოფელი, მარადიულ ღვთაებრივ საუფლოს — ზესთასოფელი). როგორც ხილული სამყაროს, ასევე ზენა, მარადიული საუფლოს შემქმნელი არის ღმერთი, რომელიც აბსოლუტურად მიუწვდომელია და შეუცნობელი. მაგრამ ღმერთს თავისი ერთ-ერთი უგამორჩეულისი ქმნილება — კაცი უნუგეშოდ კი არ ჰყავს განწირული მატერიის ტყვეობაში. კაცის ქეშმარიტი არსება მისი სხეული, მისი ხორცი კი არ არის, არამედ მასში მობინადრე სული, რომელიც თავისი ბუნებით უკვდავია, მარადიული, ღვთაებრივი. ღმერთი გონებით მიუწვდომელი და შეუცნობელია, მაგრამ სული შეიცნობს და ეზიარება ზენა სამყაროს, ღმერთისგან გამომავალ ძალას, მისგან გარდამოფენილ ნათელს.

ამ პუნქტამდე რელიგია და რელიგიური ფილოსოფია მხარდამხარ მოდიან. აქ მათი გზები ნაწილობრივ მაინც ითიშება. რელიგიისთვის თავი და თავია ეთიკური პლანი: კაცის ცხოვრება ზანმოკლეა, წუთისოფელია, მაგრამ აქ იჭედება მისი მომავალი ბედი. ვინც მართებულად გალევს ცხოვრებას, ღვთაებრივ მცნებებს არ გარდაევა, მისი სული კაცის სიკვდილის შემდეგ დამკვიდრდება სასუფეველში, ღვთაებრივი ყოფის ნეტარებას ეზიარება უკუნისამდე. ვინც არაა, მისი ზვედრიც კარგად მოგეხსენებათ — მარადიული სატანჯელი, ჯოჯოხეთი ელის.

რელიგიური ფილოსოფია ამ შეხედულებას საკვებით ეთანხმება, ცხადია, ოღონდ მისთვის ზენა სამყაროს, ზესთასოფლის წვდომის სხვა გზაც არსებობს: ადამიანს შეუძლია სიკვდილს არ დაელოდოს. მარადიულთან, ღვთაებრივთან შესარწყმელად; მას შეუძლია თვითჩადრმავების, საკუთარ არსებაში ანუ სულში უსასრულოდ დანთქმის მეოხებით მიადწიოს იმ საფეხურს, რომელზეც სული ღვთაებრივ ყოფას შეერწყმის, მარადიული არსებობის საკვირველებათ ეზიარება (სხვადასხვა რელიგიური ფილოსოფია ზენა სამყაროთამგვარ წვდომას რამდენადმე განსხვავებული სახით წარმოიდგენს: ინდურ რელიგიებსა და სუფიზმში ეს არის თვით ღმერთის წვდომა, ღმერთში განზავება, ქრისტიანული რელიგიური ფილოსოფიის თვალსაზრისით, ეს არის არა ღმერთის უშუალო წვდომა, — შეუძლებელი რამ, — არამედ მხოლოდ ღვთაებრივის. მაგრამ ამგვარ დეტალებს ჩვენი მომდევნო მსჯელობისათვის არსებითი მნიშვნელობა არა აქვს, ამიტომ ნულარც გამოვედევნებთ).

აქ ჩვენ მოვედით იმ ცნებამდე, ურომლისოდაც, ჩემის აზრით, ზემოთ აღძრული (სიმბოლიზმის მსოფლმხედველობასთან დაკავშირებული) საკითხის გამოძიება შეუძლებელია. ეს ცნება გახლავთ მისტიკა. აქამდე მოსასვლელად კი საჭირო შეიქნა იდეალისტური ფილოსოფიისა და რელიგიური ფილოსოფიის ზოგიერთი არსებითი დებულების ძალზე ზოგადად, გამარტივებულად (ეგონებ ცოტათი ენის მოჩლექითაც) გადმოცემა. იმიტომ რომ ეს ცნება ერთობ ხშირად იხმარება განუკითხავად, გაუცნობიერებლად, დაუზუსტებლად. მაგალითად, აღრეული, გაიგივებული არის ხოლმე მისტიკა და საერთოდ რელიგია, ან მისტიკა და იდეალიზმი. მისტიციზმის ჭაობში ჰაეფლოო, — იოლად იტყვიან ხოლმე და მგონი თვითონაც არ იციან, რას გულისხმობენ — რაღაც ბუნდოვანს, რაღაც საშინელს, რაღაც რეაქციულს, ბურჟუაზიულს და ღმერთმა იცის, კიდევ რას.

ერთი მხრივ, ეს არც არის საკვირველი: ჩვენს სინამდვილეში აღარც მისტიკისთვის არსებობს ნიადაგი, აღარც რელიგიისთვის და აღარც იდეალიზმისთვის. ხალხის ცნობიერებიდან ეს ცნებები ძირითადად ამოვარდნილია და მათი დაზუსტებისთვის დროს ვინ დახარჯავს. ასეა ყოველდღიურ ცხოვრებაში. მაგრამ როდესაც კულტურულ-ისტორიული ფაქტების გამოძიებას ვაპირებთ, მაშინ ცნებათა დაუზუსტებლობა და აღრევა აღარ გვებატიება; ჯერ რიგიანად უნდა გავერკვეთ საჭმის ვითარებაში და მერე მივყოთ ხელი დასკვნების გამოტანას. ხოლო რადგან ამჟამად სწორედ კულტურულ-ისტორიულ ფაქტებს შეეხება ჩვენი საუბარი, კარგად უნდა გავითვალისწინოთ შემდეგი.

მისტიკა არ არის არც უბრალოდ საიქიოს რწმენა, არც რელიგიური განცდა, არც ყოველგვარი იდეალისტური თვალსაზრისი. ყველა მორწმუნე როდია მისტიკოსი (თუმცა ყველა მისტიკოსი უეჭველად მორწმუნეა). მისტიკა არის ინდივიდუალური, პიროვნული ცდა ზენა, ღვთაებრივი, მარადიული სამყაროს უშუალო წვდომის, მასთან შერწყმისა. სხვათა შორის, ამიტომაც იყო, რომ ორთოდოქსული ქრისტიანული რელიგია მეტწილად ძალზე აღმაცერად უყურებდა მისტიკოსებს (ვინც საკუთარი ძალისხმევით ცდილობდა ზიარებოდა ღვთაებრივს, მას ეკლესიის მხრივ ზეცასთან შუამავლობაც აღარ ესაჭიროებოდა, ეს კი მოასწავებდა ეკლესიის ავტორიტეტის შელახვას).

დღესდღეობით ამგვარი რამ გულუბრყვილობასა და ცრუმორწმუნეობას ნიშნავს. მაგრამ ანგარიში უნდა გავუწიოთ იმას, რომ შუა საუკუნეთა ვითარებაში, როდესაც თითქმის მთელი ცხოვრება რელიგიური ნიშნით იყო წარმართული, ცალკეულმა მისტიკოსებმა საგრძნობი კვალი დააჩნიეს კულტურის მრავალ სფეროს. კლერიკალური წრეები მისტიკას მწვალებლობასთან, ერესთან აიგივებდნენ ხოლმე, ერეტიკული მოძრაობა კი ერთობ ხშირად ხალხის ფართო მასების ოპოზიციურ სულისკვეთებას გამოხატავდა იმ ხანაში. ასე რომ ზოგჯერ მისტიკა დრომოჭმული საზოგადოებრივი წყობილების წინააღმდეგ ამხედრებასაც უკავშირდებოდა. სწორედ ამიტომაც, რომ, მაგალითად, რენესანსის პრობლემაზე მომუშავე მეცლევარნი გვერდს ვერ უვლიან ისეთ ცნობილ მისტიკოსებს, როგორიც იყვნენ ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი, ერიუგენა, მაისტერ ეკჰარტი, დანტე ალიგიერი...

ამ სახელთა ხსენებასთან ერთად ზოგიერთი რამ კიდევ უნდა დაეაზუსტოთ, რაგინდ მოსაწყენიც არ გეჩვენოთ მთელი ეს მსჯელობა (უამისოდ სიმბოლიზმს ვერ მოვუახლოვდებით). მისტიკის თეორიული საფუძველი იყო რწმენა არაამქვეყნიური, იდეალური სამყაროს არსებობისა. მაგრამ გარკვეული თვალსაზრისით მას პრაქტიკული საფუძველიც მოეპოვებოდა.

საქმე შემდეგშია: საკუთარი თავის შეცნობა, თვითჩაღრმავება ოდითგანვე იყო კაცთა სწრაფვის საგანი. შეიცან თავი შენი, — ეს იყო ერთ-ერთი უპირველესი მოთხოვნა, რომლითაც ფილოსოფია მიმართავდა სიბრძნის მოყვარულთ, მოაზროვნე ხალხს. თვითჩაღრმავება, საკუთარ არსებაში დანთქმა კი გულისხმობს ფსიქიკის იმგვარად მობილიზებასა და კონცენტრირებას, რომ გარესინამდვილეც და შიდა სინამდვილის ზოგიერთი შრე თუ პლანიც პიროვნებად დროებით უკუაგდოს, განიშოროს, მხოლოდ ერთი გარკვეული მხრივ მიმართოს მთელი ყურადღება — შიგნით, სიღრმისკენ, მისთვის ჭერაც უცნობი შრეებისკენ (სხვათა შორის, გახმაურებული იოგთა სისტემა სხვა არაფერია, თუ არ ფიზიკურ და ფსიქიკურ ძალთა გავარჯიშება და გაწვრთნა ამგვარი კონცენტრირებისთვის). ასეთ ვითარებაში პიროვნება შეიტყობს, რომ ყოველდღიური ცნობიერება თურმე მრავალ რასმე ვერ ამჩნევდა იმისგან, რაც რეალურად არსებულა მისი ფსიქიკის სიღრმეში, სულის უფსკრულებში

(„სული“ დღეს ჩვენში რელიგიური შინაარსისგან დაცული ტერმინია და ამიტომ დაუბრკოლებლად ეხმარობთ ხოლმე „ფსიქიკის“ შემცვლელად. ისედაც არ არის განსხვავება: „ფსიქე“ ბერძნულად „სულს“ ნიშნავს). ასე გაივლის იგი გარკვეულ ეტაპებს, ვიდრე მისი ნებელობის შესაძლებლობანი ამოიწურებოდნენ.

ფსიქიკის სიღრმეში ამგვარი დანთქმა არაფერს შეიცავს მისტიკურს, ზებუნებრივს, რელიგიურს. შიდასინამდვილე და გარესინამდვილე მოუკვეთელი ინგრედიენტებია სამყაროს, არსებობის, რეალობისა (სწორედ ამათი გათიშვაა იდეალიზმი). შიდასინამდვილის შესწავლა და შეცნობაც ისეთსავე მეცნიერულ მიდგომას საჭიროებს, როგორსაც გარესინამდვილე. სწორედ ამიტომ გამოეყო ფსიქოლოგია ფილოსოფიას — გარკვეული გამოცდილება რომ დაგროვდა, სწავლულნი მიხვდნენ, რომ ფსიქიკის ფაქტების შესასწავლად სპეციალური მეცნიერება უნდა არსებობდეს უეჭველად. და დღესდღეობით ფსიქოლოგიას საკმაოდ კარგად აქვს შესწავლილი ის პროცესი, რასაც თვითჩაღრმავებას ეუწოდებთ ხოლმე. ოღონდ ყოველთვის ამგვარი როლი იყო საქმის ვითარება.

იმ შორეულსა და გრძლად გაწოლილ ეპოქაში, შუა საუკუნეებში, როდესაც მეცნიერების როლი რელიგიას ჰქონდა მიჩემებულის, ხალხი ცოტათი სხვაგვარად აზროვნებდა და განიცდიდა. თუკი ზუნების გარეგანი მოვლენებიც ზებუნებრივ ძალას უკავშირდებოდა ხალხის ცნობიერებაში (სტიქიური უბედურება ღმერთის მიერ მოვლენილი სასჯელი იყო, მეხთატეხა — ზეცის დასტური ან გულისწყრომა), რაღა უნდა თქმულიყო ისეთი ფაქტების გამო, როგორიცაა ფსიქიკის სიღრმეში შიმდინარე უხილავი და ხშირად ქვეცნობიერი პროცესები? ცხადია, ამგვარი ფაქტები სრულიად დაუბრკოლებლად უკავშირდებოდა ირრეალურს, არაამქვეყნიურს, ზებუნებრივს. ყოველივე, რასაც ადამიანი „იხილავს“ ფსიქიკის ეკრანზე, რელიგიურად მოაზროვნეთათვის დამოუკიდებელ პრინციპად არსებული უკვდავი სულის პანორამად ისახებოდა, თვითჩაღრმავების დროს დაძლეული ყოველი ეტაპი ღვთაებრივთან მიახლოების ეტაპებად შეირაცხებოდა. ამას ზედ ერთვოდა მეცნიერული ცოდნით აულაგმავი წარმოსახვა და ჩილვები. დანარჩენის მიხვედრა ძნელი აღარ უნდა იყოს. აი, ეს გახლდათ ზემოხსენებული პრაქტიკული საფუძველი მისტიკისა.

რამდენსამე მომენტსაც გავუსვით ხაზი და სულ ახლოს ვიქნებით ჩვენი საუბრის ძირითად საგანთან.

უწინარეს ყოვლისა, უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ის, რასაც ნამდვილი მისტიკა შეიძლება ვუწოდოთ, აბსოლუტურ გულწრფელობასა და უცრუობას ემყარებოდა. ეს დღესდღეობით არის ადგილი მისახედარი, რაოდენ შეცდომას შეიცავდა ამგვარი ხილვები. თორემ იმ ეპოქაში რელიგიური რწმენით გულშეგებებულ ნამდვილ მისტიკოსს შეცდომაზე ლაპარაკი სასაცილოდ არ ჰყოფნიდა. ირწმუნეთ და თქვენც იხილავთო — ამგვარი იყო მისი პასუხი. ის თავს კი არ იტყუებდა, არც სხვათა გაბრიყვებას ისახავდა მიზნად, საესებით დარწმუნებული იყო თავისი ხილვების რეალობაში.

გარდა ამისა, ბუნებრივია, რომ, რაც უფრო მეტი პიროვნული ძალის, ნებელობის, რაც უფრო ძლიერი ინტელექტის მფლობელი იყო ესა თუ ის მისტიკოსი, მით უფრო ღრმად შეეძლო დანთქმულიყო საკუთარი არსების წიად, მით უფრო ინტენსიური იყო მისი ექსტაზი. თავისებური სკალის გაკეთება რომ შეიძლებოდეს, იმის აღნუსხვაც კი მოხერხდებოდა, ვინ რა სიღრმეს (რეალურს თუ წარმოსახულს—ეს ორივე ურთიერთს გადაესკვნებოდა) სწვდენია ამგვარი ექსტაზების დროს. ხოლო ეს განაპირობებდა მათი მონათხრობის ღირებულების ხარისხს იმ კონკრეტული ეპოქის კულტურისთვის.

მეორე მხრივ, რაკი ფსიქიკის სიღრმეები, შრეები თუ პლანები სავსებით რეალური ფენოშენებია, ამ სიღრმეთა მოხილვის გარკვეული ეტაპები ასე თუ ისე ერთიმეორის მსგავსი უნდა იყოს, ცხადია. აქედან იღებს სათავეს მისტიურ ხილვათა აღწერალობების დიდი მსგავსება (გინდაც ჩვენთვის უცნობ ქვეყანაში, მხარეში ნამყოფი რამდენიმე პირი მოგვითხრობდეს იქაურ ამბებს, აგვიწერდეს იმ ქვეყანას — ერთის მონათხრობი, აღწერა მეტ-ნაკლებად თანხედება ხოლმე მეორისას და მესამისას). ამას კი შედეგად ის მოჰყვა, რომ, როდესაც ამ სფეროში კარგაძალი ლიტერატურა დაგროვდა და კარგაძალი ხალხიც მოაქცია თავისი გავლენის ქვეშ, თანდათანობით, შეუმჩნევლად მონასტერი აიჩია. სხვანი და სხვანი შეეჩვიენ არა საკუთარი გარჯისა და ტანჯვის ფასად ხილული ფაქტების აღწერას, არამედ სხვათა მონათხრობის გადმოწერას მცირეოდენი ვარიაციებით (შედეგი მაინც მსგავსი გამოდიოდა). შეიქმნა, თუ შეიძ-

ლუბა ასე ითქვას, ლიტერატურული, მწიგნობრული მისტიკა. და დღესდღეობით არცთუ იოლი გასარჩევია ის, რასაც პირობით ნამდვილი მისტიკა ვუწოდეთ, იმისაგან, რაც სიღრმეთა მოხილვის შედეგად კი არ იქმნებოდა, არამედ ლიტერატურული, მწიგნობრული გავლენის შედეგად. საგულისხმო ისაა, ამგვარი ლიტერატურული მისტიკოსების რიცხვი ყოველთვის თვალთმაქცებისგან როდი შედგებოდა. არაერთი მწერალი საკუთარ რელიგიურ ძიებებს მისტიურ ძიებებთან აგივეებდა შეუცნობლად და სიღრმეთა მოხილვის სფეროში სხვათა მიერ მოპოვებულ შედეგებს სრულიად გულწრფელად თავისადაც მიიჩნევდა. რელიგიურად განწყობილ ადამიანებს ამგვარი რამ იოლად ემართებათ. ამიტომ ჩვენ შეგვიძლია ფაქტის კონსტატაციით დავეკმაყოფილოდეთ მათს პათიოსებაში ექვსს შეუტანლად. მით უმეტეს, ამგვარ მწერალთა შორის, თუ კარგად ჩაუვყვირდებით, აღმოჩნდება არა ერთი და ორი რომანტიკოსი.

და სწორედ ამგვარივე ლიტერატურული მისტიკოსი იყო აგრეთვე სიმბოლისტთა მეტი ნაწილი.

როგორც იქნა, მოვატანეთ სიმბოლიზმამდე. ახლა შეიძლება დავაზუსტოთ ზოგიერთი რამ. ჩვენ ვნახეთ, რომ არაამქვეყნიურ, ტრანსცენდენტურ სამყაროში გამავალი კარიბჭე, ფილოსოფოსთა მიერ დაგმანული (კანტი ამიტომ ვახსენეთ), რელიგიურ ფილოსოფიას ღიად ეხახებოდა (მისტიკის მეშვეობით). იდეალისტურად მოაზროვნე, რელიგიურად განწყობილ ადამიანთათვის ეს დიდი ნუგეში იყო. ერთი მხრივ, ისინი სიტყვის შეუბრუნებლად იღებდნენ ფილოსოფიის მიერ მოპოვებულ დასკვნას — ტრანსცენდენტური სამყაროს გონებით წვდომა შეუძლებელია (ამიტომ არ გაგიკვირდეთ, თუ სადმე ამოაკითხავთ, რომ სიმბოლიზმის მსოფლმხედველობა კანტის ნააზრევშიც ღებულობდა სათავეს). მეორე მხრივ, მათ სწამდათ, რომ შესაძლოა იმ იდუმალი სამყაროს ზღუერბლზე გადაბიჯება თვითჩაღრმავების, ინტუიციის მეშვეობით, მისტიკის გზით.

ზღუერბლზე გადაბიჯება და წვდომა კი შეიძლება, მაგრამ ის თუ ხერხდება, რომ სხვასაც მოკუთხროთ ჩვენს მიერ განცდილი და ხილული საკვირველებანი? არა, რაღა თქმა უნდა. იმიტომ რომ „იქ“ ხილული „აქაურს“ არაფრით ჰგავს (ამას ყველა მათი წინაპარი ხაზგასმით აღნიშნავდა), ენა უძლურია იმის აღსაწერად, სიტყვა ვერაფროდეს იტვირთავს მისტიურ რეალობათა სირთულესა და სიღრ-

მეს, სიტყვას ის ძალუძს ოდენ, ამქვეყნიური გამოცდილება გავვი-
ზიაროს. მაგრამ შესაძლოა ამგვარი რამ: სიტყვას უნდა ჩამოვაცი-
ლოთ ყოველდღიური, მიწიერი, ბეჩავე მნიშვნელობა, დავცალოთ
პოზიტიური შინაარსისაგან და მივაკვლიოთ ისეთ სიტყვათშეხამე-
ბებს, რომლებიც იმ იდუმალ, არამქვეყნიურ ყოფას მიგვანიშნე-
ბენ, მის სიმბოლოებად წარმოგვიდგებიან. სიმბოლო არასოდეს არ
არის იგივე, რაც მისით გამოხატული საგანი თუ მოვლენა, მაგრამ
იგი მიგვანიშნებს, განგვაცდევინებს, ბუნდოვნად გვაგრძნობინებს,
მიგვახვედრებს მანც. და რაც უფრო დახვეწილია ესა თუ ის კაცი
სულეტიად, რაც უფრო მეტი საკლთარი გამოცდილება აქვს მისტი-
ურ სფეროში, მით უფრო მეტის მთქმელი იქნება მისთვის ესა თუ
ის სიმბოლო. ხოლო რადგან ამგვარი ცოტანი არიან, სიმბოლოებით
მეტყველა პოეზია, ზელოვნება (რომელიც ნატურალიზმისაგან და
რეალიზმისაგან განსხვავებით მიწიერ ტალახში კი არ არის ჩაფლუ-
ლი, ზენა სამყაროს საკვირველებათა და იდუმალებათა მაცნეა) მხო-
ლოდ რჩეულთათვის არსებობს, ბრბო მას ვერაფერს გაუგებს (აქე-
დან — „ზელოვნება ზელოვნებისთვის“).

ისე, კაცმა რომ თქვას, საქმის ამგვარად დასახვა მაინცდამაინც
ახალი და ორიგინალური არ ყოფილა. ზენა ქეშმარიტებათა კაცობ-
რიული ენით გამოთქმის შეუძლებლობას ძალიან ძველადვე უჩიოდ-
ნენ და სწორედ ამიტომ ორი უდიდესი რელიგიის — ბუდიზ-
მისა და ქრისტიანობის ფუძემდებელნი ხალხის დამოძღვრის დროს
ერთიან ხშირად მამართავდნენ იგავებს, ეს მათი საყვარელო სერბი
იყო. ხოლო სიმბოლო და იგავურად ნათქვამი, ბოლოს და ბოლოს,
არც ისე დიდად განსხვავდებოდა.

ამგვარი, ჩემის აზრით, სიმბოლიზმის მსოფლმხედველობრივი
საფუძველი და ამ მსოფლმხედველობას დამყარებული მეთოდი. ეს
არის ყველა ეროვნების სიმბოლისტთა გამაერთიანებელი, უფრო
არსებითი ნიშანი. დანარჩენი (სიკვდილის, სიგიჟის აპოლოგია, სი-
მანინჯის ესთეტიკა, ბოჰემის კულტი და მისთანანი) მეორეულია,
შედარებით ნაკლებ სპეციფიკური, ამასთან, ყველა სიმბოლისტის-
თვის თანაბრად არც არის დამახასიათებელი.

მაგრამ ერთი მსოფლმხედველობრივი საფუძვლის თეორიულად
აღიარება და სხვა — ყოველივე ამის განხორციელება. ის, რასაც
ვერლენის, რემბოს, მალარმეს გახელებული ტემპერამენტი და შემ-

ლილობის ზღვარს მიტანებული წარმოსახვა სწვდებოდა (ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა არც აქვს იმ ამბავს, რომ ეს ილუზია იყო და არა რეალურად არსებულ სფეროთა წედომა — სუბიექტურად ისინი აბსოლუტურად დარწმუნებულნი იყვნენ თავიანთი ხილვების რეალობაში და ეს განუყოფრებელ ელფერს ანიჭებდა მათს ქმნილებებს), მათი მიმდევრების მეტი ნაწილისთვის სრულიად მიუწვდომელი იყო. ესენი გულათრთოლებულნი, ძრწოლატანილნი ეცნობოდნენ თავიანთ წინაპართა (არა მხოლოდ აქ დასახელებულთა) ქმნილებებს, ამ დროს აღძრული შთაბეჭდილებები თავიანთ ქეშმარიტ ხილვებად ესახებოდათ და სიმბოლისტური ხერხებით მათი შემოხვისთვისდა ზრუნავდნენ იმის დამეიწყებელნი, რომ ეს საკუთარი მანაპოვარი კი არ იყო, არამედ სხვათა ნამოღვაწარის მწიგნობრულად ათვისების პროდუქტი.

ამიტომ ითქვა, თუ გახსოვთ, ზემოთ, რომ ისეთი ნაფიცი მისტიკოსაც კი, როგორიც იყო ალექსანდრ ბლოკი, მიუხედავად უდიდესი პოეტური ტალანტისა, ჩვენთვის ამჟამად საინტერესო სფეროში სხვათა გავლენებს ვერაფრით გასცილდა და ამან მწიგნობრულობის ბედითი დამლით აღბეჭდა მისი შემოქმედება. იგივე ითქმის რუსული სიმბოლიზმის მეორე დიდი წარმომადგენლის ანდრეი ბელის გამო. ხსენებულ სფეროში საკუთარი მასაც ბევრი არაფერი მოუპოვებია გარდა იმისა, რომ ანთროპოსოფიის მამამთაფრის რუდოლფ შტაინერის მოძღვრებას ეტანებოდა თავგადაკლული და საბოლოოდ ვერც ეს მოძღვრება გაიგო რიგიანად.

ალექსანდრ ბლოკის ხსენება იმიტომაც მივიჩნიე საჭიროდ, რომ უკვე მრავალი ათეული წელია ჩვენი ლიტერატურისმცოდნენი დაჟინებით იმეორებენ — გალაკტიონ ტაბიძემ ყველაზე მეტად ბლოკის გავლენა განიცადა, ბლოკის მოწაფე იყო, მისი პოეზია, ფწინარეს ყოვლისა, სწორედ ბლოკისას ჰგავსო.

ახლა ჩვენ გვმართებს ცოტათი უფრო გულდასმით გამოვიძიოთ როგორც ეს უკანასკნელი საკითხი, ისე, საერთოდ, გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიაზე სიმბოლიზმის გავლენის თუ მისი სიმბოლისტობის საკითხი. უფრო სწორად — ჯერ მეორე და შემდეგ პირველი. რადჟან, თუ აღმოჩნდა, რომ გალაკტიონ ტაბიძე არც სიმბოლისტი ყოფილა და არც მისი გავლენა განუცდია, მით უფრო შეუძლებლად დაისახება მწიგნობრული სიმბოლიზმის გავლენა. მკითხველი აღ-

პათ კარგა ხანია მიხვდებოდა, რომ ამ წიგნის ავტორი გალაკტიონ ტაბიძის სიმბოლისტობის (ან თუნდაც გავლენის) თვალსაზრისს არასგზით არ იზიარებს.

მისასალმებელია მკვლევართა მისწრაფება — ლიტერატურულ ფაქტებს თავთავისი ადგილი მიუჩინონ გამოწვევლივით შესწავლის საფუძველზე. მაგრამ უკუსაგდება ტენდენცია, რომლისთვისაც ადგილის ჰიჩენა იარლიყის მიკვრას ნიშნავს. ეს ტენდენცია კარგ-ხანა დაინერგა და როგორღაც ისე მივეჩვიეთ ყველანი, თითქოს გვეჩოთიერება კიდევ ამგვარი იარლიყმიუკვრელი მწერლის ხსენება. რაღაც უნდა დავვიჩედს, ვცდილობთ „განზოგადების პროკრუსტეს სარეცელზე“ ვუპოვოთ ყველას ადგილი, უეჭველად რომელსამე მიმართულებას მივაყუთენოთ. ამას ბიბლიოთეკარები რომ სჩადი-ოდნენ, გასაგები იქნებოდა მათი გულზოდგინება — ბიბლიოთეკის საგნობრივ კატალოგში მით უფრო აწყობილადაა საქმე, რაც უფრო მარჯვედ გაერთიანებენ და დააჯგუფებენ ცალკეულ ავტორებს. მაგრამ ამგვარი კარტოთეების გაწყობით ლიტერატურის ისტორია ვერ დაიწერება.

რომელ მიმართულებას ეკუთვნოდნენ პომეროსი, სოფოკლე, ბო ჰიუ-ი, ფირდოუსი, რუსთაველი, დანტე, შექსპირი, გუტამიშვილი, ვაჟა-ფშაველა, დოსტოევსკი, თავორი? ამ სიის რამდენიმე ათეული (თუ ასეული) სახელით გაზრდა სულ არ იქნება ძნელი. ლიტერატურის ისტორიას ცალკეული პიროვნებანი ქმნიან და არა ამქრები. ამითაც განსხვავდება ხელოვნება ხელოსნობისგან. ამიტომაცაა, სხვა მიზეზთა გარდა, რომ ტიციან ტაბიძის, გიორგი ლეონიძის, კოლაუ ნადირაძისა და სხვა ცისფერყანწელთა საუკეთესო ნაწარმოებები ფაქტიურად მათი ორდენის დაშლის შემდეგ შეიქმნა. გაერთიანება იმიტომაცაა გაერთიანება, რომ ინდივიდუალობა შეზღუდოს მეტ-ნაკლებად. ხოლო მწერლობა თავისუფალი ქმედების სფეროს განეკუთვნება.

ახლა ვიკითხოთ: აუცილებელია თუ არა გალაკტიონ ტაბიძისთან მკვეთრი ინდივიდუალობის მწერალი უეჭველად რომელსამე ლიტერატურულ მიმდინარეობაში ჩაირიცხოს? რაკი ჩაირიცხეს, ალბათ საამისო საბუთებიც ჰქონდათო, იტყვიან თქვენ. ენახოთ, როგორია ეს საბუთები.

ერთნი ამგვარ საბუთად მიიჩნევენ იმ ამბავს, რომ გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიაში დიდი ადგილი აქვს დათმობილი მარტოობის,

სევდის, მწუხარების მოტივებს, არსებობის სიზმარეულობის განცდას და მისტიკას. ამას ერთვის ლიტონი განცხადება, რომ მისი პოეტიკა დიდად არის დავალებული სიმბოლიზმისაგან. მეორენი უფრო მყარ არგუმენტაციას მიმართავენ: გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიასა, ისევე როგორც სიმბოლისტიებისთვის, ეპიპრაული სამყაროს უარყოფა, ტრანსცენდენტურის მისტიური ძიება და სიმბოლოთა წყვეთობით მისი გამოხატვის ცდა არისო დამახასიათებელი. ნერე აქაც მოდის აგრეთვე ლიტონი განცხადება მისი პოეტიკის სიმბოლისტიკობის თაობაზე.

პირველათვის „მე და ღამეც“ კი სიმბოლისტური ნაწარმოებია. მეორენი ამ მხრივ უფრო თავშეკავებულნი არიან. ოლონდ ერთში გვქვია შეთანხმებულია: „ათოვდა ზამთრის ბაღებს“ — აი, ორთოდოესი მისტიკისა და სიმბოლისტის ქმნილებათ!

წკობეღელს ვთხოვ, ნუ დაიზარებს: გადაშალოს ავადმყოფი გამოცემის პირველი ტომი 320-ე გვერდზე და ხელახლა წაიკითხოს ეს ცნობილი ავსტრიელიანი ლექსი. იქნებ ვინმემ მაინც გამარკვიოს, ამისნას (ჩემით ვერაფრით მივხვდი!), რატომ არის ეს ლექსი ან მისტიური, ან სიმბოლისტური. თუშეა გააჩნია — ან მისტიკას რას ვუწოდებთ, ან სიმბოლიზმს.

თუ მისტიკა არის პიროვნული, ინდივიდუალური ცდა ზენა, ტრანსცენდენტური სამყაროს წვდომისა, აქ ამის მსგავსი არაფერი იპოვება. ზოლო თუ მისტიკა სხვა რამეა, იქნებ განგვიმართონ — რა არის?

თუ სიმბოლიზმის ყველაზე არსებითი ნიშანია იმ ტრანსცენდენტური სამყაროს სიმბოლოებად ქცეული სიტყვებითა და სიტყვათშეხამებებით მინიშნება, აქ ამის მსგავსი არაფერი იპოვება. ზოლო თუ სიმბოლიზმის არსებითი ნიშანი სხვა რამეა, იქნებ განგვიმართონ — რა არის?

თქმა არ უნდა, „ათოვდა ზამთრის ბაღებს“ მაინცდამაინც დალხინებული და ხალისით საგსე კაცის დაწერილს არაფრით ჰგავს — უმიძიესი განწყობილების გამომხატველი ქუფური ფერებითაა მთელი ლექსი შესრულებული. აქ არის მწუხარება, უგზოობის, გამოუვალობის განცდა, სიკვდილიც... მაგრამ რატომ არის ეს ყოველივე უეჭველად მისტიკა და სიმბოლიზმი — ვერ გამიგია. ნუთუ მხოლოდ იმიტომ, რომ სიკვდილი სახელდებით კი არ არის ნახსენები,

არამედ „კუბო“ სიტყვით არის მინიშნებული? ან იმეტი, რომ ყორ-
ნებიც აქვე არიან? საკვირველია სწორედ.

ასევე ვერ გამოვიგო, რატომ არის უექველად სიმბოლიზში პირვე-
ლი ჯგუფის მკვლევართა მიერ მოხსენიებული მარტოობა, სევედა,
მწუხარება და სიზმარეულობის განცდა. იქნებ ძველი ინდური, ია-
პონური, ჩინური პოეზიაა, ან რომანტიზმი, ან კიდევ გურამიშვი-
ლის შემოქმედებას ერთი დიდი ნაკადი?

რაც შეეხება მეორეთა მიერ მოტანილ საბუთს (ტრანსცენდენ-
ტური სამყაროს მისტიური ძიება და სიმბოლოთა მეშვეობით მისი
გამოხატვის ცდა) და ორივე ჯგუფის მკვლევართა საერთო საბუთს
(გალაქტიონის პოეტიკა სიმბოლისტურია, სიმბოლიზმისაგან და-
ღად არისო დავალებული). ეს ყოველივე რომ დამტკიცებულიყო,
საკამათო აღარაფერი იქნებოდა, ცხადია. მაგრამ სინამდვილეში
სხვაგვარადაა საქმე.

გალაქტიონ ტაბიძეს არ სწამდა ტრანსცენდენტური, ირრეალუ-
რი, მისტიური სამყაროს არსებობა. თავისი ცხოვრებისა და შემოქ-
მედების საქმად ვრცელი მონაცემით, ლიტერატურული შეგარდო-
ვის ხანა, საკუთარი მსოფლმხედველობისა და ხელწერის დამკვიფ-
რებისთვის ტანჯული გზებით სიარულის ხანა (1903-1914) მან ამ სა-
კითხის გამოძიებასაც მიუძღვნა — თავისი ძალისხმევაც და წინაპარ-
თაგან შეძენილ ცოდნაც მოახმარა. და, როგორც ვნახეთ, ჯერ
აუმხედრდა ზეცას, შემდეგ კი საერთოდ უარყო, დემონური ძალები
საუფლო წაოსად დასახა ყოველივე, გარდა პოეზიისა, შემოქ-
მედებისა (საკუთარი მსოფლმხედველობის შემუშავებას რომ
იწყებდა, 1915 წელს, აზგვარი ფორმულაც კი შექმნა: „სადაც სუ-
ლებს დემონებს ძალა ერთადერთი, იცოდე, რომ იქ არასდროს არ
არსებობს ღმერთი“). ასე გაუსწორა მან ანგარიში თავისი ეპოქის
ტრადიციულ რელიგიურ შეხედულებებს. ტრანსცენდენტური სამ-
ყარო ღმერთს, რელიგიური რწმენის გარეშეც მოიაზრება, მაგრამ
ეს ფილოსოფიაში ხდება, ამასთან. ერთობ რთულსა და ძნელად და-
საძლევე. არც ისე პოპულარულ ფილოსოფიურ (იდეალიზტურ) სის-
ტემებში, სოლო აზგვარ მდინარებას აზრისას გალაქტიონ ტაბიძე
არაფრითარ შემთხვევაში არ იცნობდა.

პირდაპირ გაოცდებით, რაოდენ გულარხეინად პოულობს ზოგი-
ერთი მკვლევარი ტრანსცენდენტურ სამყაროს ისეთ ლექსებში, რო-

გორიცაა „მთაწმინდის მთვარე“, „ლურჯა ცხენები“, „სილაჟვარდენი ანუ ვარდი სილაში“ და სხვა.

კიდევ და კიდევ გადავიკითხოთ ეს ლექსები. რას გვაუწყებს „მთაწმინდის მთვარე“? მხოლოდ იმას, რომ მისი ავტორის ნატვრად, როგორმე გამოთქვას, „თუ სიზმარმა ვით შეისხა ციდან ცამდე ფრთები“. ზემოთაც არაერთხელ ითქვა და ახლაც გავიმეოროთ: ყოფნის სიზმარეულობის განცდა არავითარ შემთხვევაში არ არის ტრანსცენდენტური სამყაროს რწმენა. ამგვარი განცდა განუშორებლად ახლავს თვითჩაღრმავებას (აგერ, 30-იან წლებშიც ხომ თქვა იმავე გალაკტიონმა: „გადივლის თვალწინ იგი სიზმარი და ჩაღაც მწარედ დამენანება“). დამის მიერ სულში ჩახედვისა და იდუმალების განცდის გამოც ზუსტად იგივე ითქმის. კიდევ რას გვაუწყებს ეს ლექსი? იმას, რომ „სიკვდილის გზა არაა არის, ვარდისფერ გზის გარდა“. ვისთვის? „სულისთვის, ამ ზღვამ რომ აღზარდა“. რომელი სული იგულისხმება? სული პოეტის, შემოქმედისა.

ეს არის სწორედ გალაკტიონ ტაბიძის იმდროინდელი მსოფლმხედველობის უმთავრესი ნიშანი: არსებობის ქაოსში, სიზმარეულ ყოფაში მიკვლეულია ერთადერთი რეალობა — პოეზია, შემოქმედება, რომელიც არ ემორჩილება ამ სიზმარეული სამყაროს მსწრაფლ-წარმავლობას, იგი მარადიული რამ არის.

და განა „ლურჯა ცხენებში“ სხვა რამ არის ნათქვამი? აბა კარად დავეუკვირდეთ: „სამუდამო მხარეში“ — „არ ჩანდა შენაპირი, ვერ ვნახე ვერაფერი“. მთელი ლექსი ამ პათოსით არის დაწერილი: აქ არის ტრაგიზმი, აღძრული იმის შეცნობით, რომ შენაპირები, აღთქმული „სამუდამო მხარე“ არ არსებულა. ყოფნის ქაოტურ სრბოლაში, სადაც „უსულდგმულო დღეები ჩნდება და ქვესკნელდება“, სადაც მხოლოდ „შეშლილი სახეების ჩონჩხიანი ტყეები“ მიისწრაფიან არაბოობისკენ, ერთადერთი რეალური, მარადიული არის მხოლოდ ქროლა ლურჯა ცხენებისა. რას გამოხატავენ ეს ლურჯა ცხენები? ზუსტად იმას, რასაც ბარათაშვილის მერანი — პოეტის აზრებს, განცდებს, მისწრაფებებს, ოცნებებს, ხილვებს, ყოველსავე რითაც სულდგმულობს მისი შემოქმედება.

„სილაჟვარდენი ანუ ვარდი სილაში“ რაღაა? დედა ღვთისას მიმართ თქმული მწარე საყვედური იმის გამო, რომ აღთქმული საიქიო ბედნიერება არ არსებულა, რომ ყოფნა მხოლოდ ჯოჯოხეთია

და ამ ყოფნის დასასრულს, სიკვდილის ეკამს პოეტი არც გაიხსენებს ღვთისწმობელს: „დავიკრეფ ხელებს და გრიგალივით გამაქანებენ სწრაფი ცხენები, ღამენათევი და ნამოვრალევი ჩემს სამარეში ჩავესვენებ“. ღა ამით დასრულდება ყოველივე. ხოლო „ჩემი ცხოვრების გზა სიზმარია და შორეული ცის სილაქვარდე“, რადგან არსებობა სიზმარეულია და სილაქვარდედაც არის ქცეული პოეზიის მეოხებით.

იგივე აზრია გამოთქმული ლექსში „ღრო“: „შენ მხოლოდ მარადი სიმაღლე გიშველის, როს შუქად მშობლიურ ცას შეეშენები“. ეს სიმაღლე იგივე სილაქვარდეა — ყოფნის ამაოების შემდეგ მშობლიურ ცას „შეეშენება“ მარადიული შუქი პოეზიისა და მხოლოდ ამგვარი სიმაღლე არის მხსნელი არსებობის მსწრაფლწარმავლობისა და ამაოებისაგან.

გადაეხედოთ მრავალგზის ციტირებულ სხვა ლექსებსაც. „ოჰ, ნეტავი არ შეიჩხეოდეს გადაზნექილი სიზმრების წელი“. კვლავ სიზმარი. „შელამდა. მე წავალ იქ, სადაც სიზმრები წიგნებში დარდობენ დახუჭულ თვალებით“. კვლავ. მერედა რა იხილვება ამ სიზმრებში? — „დგას გაყინულთა ოცნებათ კრება... და უჩვევ ნათელს ეალერსება ჩვეულ სიცივის მძინარებაში“. ოცნება სწვდება უჩვევ ნათელს, პოეზიის ნათელს. ეს არის ერთადერთი ნათელი. სხვა ყოველივე ქაოტურია: „და დედამიწა ბნელდებოდა, იძირებოდა თითქოს არა აქ, არამედ შორს, სხვა ქაოსებში... როგორ მალეღვებს მე ყოველთვის იგი სიჩუმე, მასში იღუმალ ძალოთ სძინავთ ახალ ქაოსებს...“ ხსენებული „სხვა ქაოსები“ ხაზს უსვამს გალაკტიონ ტაბიძის თვალსაზრისს. რადგან აქ რომ რაიმე ტრანსცენდენტური, ზენა სამყარო იგულისხმებოდეს, ქაოსად არასგზით არ დიისახებოდა. ტრანსცენდენტური სამყარო სწორედ იმიტომ უპირისპირდებოდა ხოლმე ემპირიულს, რომ, ამ უკანასკნელისაგან განსხვავებით, ის მიჩნეული იყო მარადი პარამონიის საუფლოდ და არა ქაოსად (თქვენი მტერი მოხვდა ტრანსცენდენტურ ქაოსში!)

თუკი აქ გამოთქმულ მოსაზრებებს მართებულად მიიჩნევთ, იმაშიც უნდა დამეთანხმოთ, რომ, ვისაც ტრანსცენდენტური სამყაროს არსებობა არ სწამს, ის ვერც ამ სამყაროს მისტიურ წვდომას მიესწრაფება და ვერც მის უხილავ და შეუგრძნობელ რეალობათა სიმბოლოების მეშვეობით მინიშნებას დაისახავს მიზნად. რაგინდ გულ-

დასწოვაც უნდა ვიხრეოთ გალაკტიონ ტაბიძის ლექსები, მსგავს სიმბოლოებს ვერსად მივაკვლევთ. ის, რაც ამგვარ სიმბოლოებად ნიანჩ-ათ, არის მხოლოდ ერთი შეხედვით რთული სახეები, შედარებები და მეტაფორები, რომლებიც იმის შედეგად წარმოიქმნება, რომ გალაკტიონ ტაბიძის მზერა ჩვეულებრივს, ყოველდღიურს მზერაზე შეუდარებლად უფრო ღრმად სწვდება არსებობის არა მხოლოდ სივრცულ განფენილობას, არამედ მის სიღრმისეულ განასერსაც. უფრო სწორად — ორივე ამ პლანის გონების წამლებ ერთობას, ჰარმონიას. ოღონდ მზერა სწვდება და არა გონება. სულიერი ევოლუციის ამ ეტაპზე მისი მსოფლმხედველობა ჯერ არ ამალღებულა იქამდე, რომ დაუდასტუროს სამყაროს, არსებობის ჰარმონიულობა, ჯერჯერობით ასეთად არსებობის მხოლოდ ერთი სფერო ეგულება — პოეზიის. შემოქმედების სფერო. გარნა ეს იმის საწინდარია უკვე, რომ მომავალში პიროვნება ამგვარ აზრამდეც უნდა ამალღდეს: არსებობა სიკეთე და ჰარმონია რომ არ ყოფილიყო, მსგავსი რამის მიკვლევა ვერც შემოქმედების სფეროში მოხერხდებოდა.

ამიტომ არ უნდა შეგვატყუონ გალაკტიონ ტაბიძისეულ სახეთა მოჩვენებითად რთულმა სისტემამ. რადგან იგი არსებობის თავად გულისგულს სწვდებოდა და გამოთქვამდა. და, თუ მაინცდამაინც აუცილებელია შევველია სპეციალური ტერმინით გამოიხატოს ამგვარი წვდომა, თამაშად შეგვიძლია ვთქვათ: ეს არის უმაღლესი რეალიზმი, შემოქმედების ისეთი საფეხური, რომლისთვისაც ძალზე ცოტა ვინმეს მიუღწევია თვით საკაცობრიო მასშტაბითაც. სწორედ ამის გამოა, რომ ესოდენ გრძნეული ძალით მოქმედებენ მისი ლექსები მკითხველზე, ამასთან, თანაბრად სიბლავენ უბირ გლესკაცსაც და დახვეწილ ინტელიგენტსაც (უმაღლესი პოეზიის უპირველესი ნიშანია! — გაიხსენეთ რუსთაველი, ვაჟა-ფშაველა, ქაბირი, ჯალალ ედლინი რუმი, თაგორი...).

გალაკტიონ ტაბიძის სიმბოლისტობის თვალსაზრისს ბიძგი იმანაც მისცა, რომ მის ლექსებში არაიშვითად იხსენიებიან სიმბოლისტები (ვერლენი, რემბო, ოსკარ უაილდი, ვერჰარნი, ახდრეი ბელი, ბლოკი, პაუზანტი...), მათთან ახლოს მდგომი შემოქმედნი თუ მათი სულიერი წინაპარნი (ედგარ პო, ბოდლერი, თეოფილ გოტიე, ვილიე დე ლილ-ადანი...). მაგრამ ეს თავისთავად არაფერს ნიშნავს. ასევე ან უფრო ხშირადაც ახსენებს იგი ჰომეროსს, დანტეს, შექს-

პირს (მცხ პერსონაჟებს), გოეთეს. ბაირონს, შელის, ნოვალისს, მიუ-
სეს, ჰიუგოს, დიკენსს, დოსტოევსკის, ჰაფიზს... ცალკე ლექსები
აქვს დაწერილი ჰეგელისა და შოპენჰაუერის კითხვის შემდეგ...
უყვარს გ:ხსენება მუსიკოსების (ბეთოვენი, გრიგი, შოპენი, ვაგნე-
რი, პაგანინი, ვერდი, მოცარტი, სენსანსი...), აგრეთვე მხატვრებისა
(მიქელანჯელო, ვან დეიკი, ბოტიჩელი, რათაელი, ჯოტო, მურილიო,
ჩემპრანდტი, ლეონარდო და-ვინჩი, ტიციანი, გოია, ვერონეზე-
ვრუბელი...). ანტიკური მითოსის სახეები, სიუჟეტები, რენესანსის
ეპოქის, სეროთდ, მსოფლიო ისტორიული ფაქტები, პირები მისი
პოეზიის მუდმივი თანამგზავრები არიან. ჩვენ საქმე გვაქვს უაღრე-
სად განაღლებულ, უვრცესი თვალაწიერის მქონე პიროვნებასთან,
მთელი საკაცობრიო კულტურის მემკვიდრედ რომ მიაჩნია თავისთა-
ვი და ორგანულადაც აქვს შესისხლბორცებული ეს კულტურა.

ამიტომ უცხოური სახელები, ფაქტები, სიტყვები მის პოეზიაში
წემოდან კი არ არის დაწეპებული. ეს ყოველივე ისევე მშობლიუ-
რად, ახლობლად გვეჩვენება. როგორც რუსთაველის, ილიას, აკაკის,
ვაჟას, ან როგორც არაგვის, ჩიონის, მტკვრის, წინანდლისა თუ გე-
გუთის სსენება. აბა მოუსმინეთ:

მე ზამთრისაგან ვაჟსა შევიგრილო
ნაცნობ ბაღისკენ მივყვაროვით,
სად იყრად უცხო. ეწისელ კითხილი
ზამთარ და ზაფხულ ასეაიის ვაძღვები.
დე, ამერიოსის და პესიიღეს
ფეიქაღენ კარდესი ნაღდა ასბილი.
მათ ვერ დამარსავს სსიტკა ლილი.
ს წელამოდ ვარ ბოწყილაყრილი.
ლაე პაისის ხატაღეს სელი
ფლორას, გრაიიებს. მუზებს და ვარსს,
რომელი იყო პიექი წრდილი,
რომ სიყვარულზე არ დაწმდროს?
კარდები იგი ელადის ჯანა
ლაფანტა, როგორც მისფასი წრდილი,
როგორც სახეზა და დაადესა
სილაძასისა და სინაღვილის.
რომელი ღობინი იყო ევანდო.
და ან — რომელი დღე სსენაური,

ან ანაკრეონს ვინ განუშიარტოს,
 რაა უვარდოდ დღესასწაული...
 მარად იზრდება ვარდთან ჭინჭარი,
 როგორც ოდესმე უთქვაშს ოვიდის,
 დაე მოვარდეს სეტყვათა ღვარი
 და ცეცხლი ჩემზე გარდამოვიდეს...
 და ორნამენტით აკრთობდა ღვთონს
 იმ მშვენიერი წიგნების ძალა,
 წიგნთა ყოველთა მაშინდელთ ზეგო
 ვარდით შორთული ჩნდა თავის ქალა.
 ბოტინელს ვარდთა სწეადა ღლე იგი,
 რაფაელს იგი ფარავდა ღვინში,
 სადაც ჯიოტო და ვან დეიკი
 და ლეონარდო იყო და-ვინნი.
 იხიბლებოდა სული დიადით,
 როს სიმაღლეებს სწვდებოდა არსი.
 რუსთაველს მარად შვიწოდა ვარდი —
 ისეთი ჰქონდა ვარდს შინაარსი.

ან კიდევ ამგვარი სტრიქონები:

ყველა სახელებში მხოლოდ რუსთაველი
 იხსნის განსაცდელით მრავალ საუკუნეს,
 იგი უძლევეია და მზის ის თაველი,
 რომელს მონობისთვის გზა ვერ გაუღუნეს.
 დანტე უკვდავებში არა მეთაე,
 მაგრამ დიდებაა მერთალი ბეატრიჩე, —
 ბავშვის მეოცნებე სახეც დიადია,
 რომელს შეუყვარდა ერთიჯერ, მეთაეჯერ,
 სული სრულსმოვანი შენი, შოტლანდია,
 ბარდნი რომ გეხვივნენ უუნაირონი,
 მეფურ უგონობით ახლაც ის ღანდია,
 უფრო უმაღლესნი — შელლი, ბაირონი
 ზევრი ყვავილია, ბევრი ფოთლებია
 ხან მსურველს, ხან — უუნოტიესი,
 იგი ვერღენია, იგი ბოდღერია,
 რეზოს ლექსებია ანდა გოტიესი.
 იყო ჯაფიზიცა და იქ, შირაზიდან,
 რათა აღშოსაეღეთს არე დაუფარჩოს...
 მაგრამ შეე ყორანის სუნთქვა ვინ აზიდა.
 ეს ზომ იგი არის... ედუარს გაუმარჯოს!

პიროვნებათა და სახელთა ეს ენციკლოპედიური ნუსხა (ორსავე ციტატში) სრულებით არ გაკრთობთ, არ გტვირთავთ, არ გბეზრდებათ. პირუკუ: ხსენებული პიროვნებანი თქვენთვისაც ისევე ახლობლელად იქცევიან თითქოს, როგორც ავტორისთვის არიან, თქვენც თითქოს შინაურულად საუბრობთ ამ დიდ საკაცობრიო ნადიმზე, სადაც ყოველივე უჩვეულოდ ამალმებულია, მომზიბვლელი და პოეზიის, ხელოვნების მარადი მზით განათებული.

მაგრამ ჩვენს მიერ განსახილველი საკითხისთვის უაღრესად ნიშანდობლივი ის არის, რომ მეორე ციტატში სიმბოლისტი პოეტები თუ მათი უშუალო წინაპარნი (ვერლენი, ბოდლერი, რემბო, ედგარ პო, გოტიე) ამ დიდი საკაცობრიო ნადიმის მონაწილენი არიან, ლექსის ავტორი მათითაც ისევე მოხიბლულია, როგორც რუსთაველით, დანტეით, ბაირონით, შელით, ჰაფიზით. ეს არის პოეზიის დღესასწაული და ამ დღესასწაულზე ყველა შესაფერი ადგილი აქვს მიჩენილი. ჩამოთვლილი სიმბოლისტები თუ მათი წინაპარნი დიდი პოეტები იყვნენ და გალაკტიონ ტაბიძე მათი სიდიდის წინაშეც ისევე იხრიდა ქედს, როგორც სხვა ტიტანთა წინაშე. ამიტომ სიმბოლისტთა ხსენება ერთობ უსუსური საბუთია გალაკტიონ ტაბიძის სიმბოლისტობის დასამტკიცებლად.

და კიდევ ერთი ძალზე ნიშანდობლივი მომენტი: წინაპართა სიდიადის წინაშე ქედს კი იხრიდა, მაგრამ თავისი ფასიც იცოდა, საკუთარ სიდიადესაც გრძნობდა. ამიტომ ზოგჯერ ეჯიბრებოდა კიდევ მათ, თითქოს სალექსოდ იწვევდა, თავისებურ მუშაირას უწყობდა. ასეთ დროს სრულიად შეგნებულად მიმართავდა წინაპართა ქმნილებებში არსებულ რომელსამე თემას, მოტივსა თუ სახეს — ვნახოთ, ვინ უკეთ იტყვისო. აქ პლაგიატის დანახვა იმის დამდასტურებელი იქნებოდა, რომ არაფერი გაგვეგება პოეზიისა. წინაპრებთან გაჯიბრება არც გავლენაა, არც მიბაძვა. ეს უმაღლესი დონის ურთიერთობაა. ასე ეჯიბრებოდა რუსთაველი აღმოსავლელ პოეტებს, როცა არაერთი მათეული მეტაფორა ახალი ფერებით ააელვარა ჩვენს წინაშე. ასეთივე შემოქმედებითი გაჯიბრების ნიმუშია გალაკტიონ ტაბიძის „ათი ქალწული“ — სახარების ერთი იგავის გარდათქმა მშვენიერ პოეტურ ნოველად. სათანადო მაგალითები ჯერაცხელია მსოფლიო მასშტაბითაც. ეს კაცი როგორც თავის საკუთარ, ისე მთელი ქართული კულტურის დამოკიდებულებას არკვევდა „უზარმაზარი

„მსოფლიო ქნარის“ (მისივე სიტყვებია) წინაშე. ამგვარი ამოცანა მეოცე საუკუნის დასაწყისი ხანის ქართულ კულტურას ბუნებრივად წარმოესახა. მთელი მეცხრამეტე საუკუნე იყო იმისთვის მომზადება, რათა ამ უცრეს ასპარეზს დაბრუნებოდა ოდესღაც ძალისძალად მოწყვეტილი ქართველობა და თავისი „ასამაღლებელი ხმა“ ჰქონოდა ამ ასპარეზზე. ამიტომაც სწორედ, რომ გალაკტიონ ტაბიძე ესოდენ ძალდაუტანებლად ახერხებს გაესაუბროს (ზოგჯერ გაეკამათოს თუ გაეჯიბროს კიდევ) ანტიკურ ეპოქასაც, შუა საუკუნეებსაც, რენესანსის ხანასაც და მეცხრამეტე თუ მეოცე საუკუნეთა საკაცობრიო კულტურასაც — სიდიადეს ქედს უხრის, მაგრამ ეს არის ღირსეულის მიერ ღირსეულთა აღიარება, სწორის თავმდაბლობა სწორთა წინაშე და არა რომელიმე პროვინციელის მორცხვეი ქედმოღრეკილობა. რადგან ძალიც შესწევს საამისოდ — ზურგს დიდი ქართული კულტურა ენაცვრება, ხოლო მკერდს საკუთარი ქნარი უმშვენებს, — „მაქვს მკერდს მიღებული ქნარი — როგორც მინდა“, — ისეთ სიმაღლეთა მომხილველი, მის ზოგიერთ ევროპელ კოლეგას სიზმრადაც რომ არ მოლანდებია.

ეს ყოველზე თუ არ გავიცნობიერეთ, ვერაფერს გავუგებთ გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიას და ვერასოდეს შევძლებთ ღირსეული ადგილი მათეზიანთ მწერლობის ისტორიაში.

ზოგიერთ მკვლევარს რომ მივევლოთ ყური, გალაკტიონ ტაბიძის 1915-1927 წლების პოეზიაში ერთი ნაკადი სიმბოლისტურია („მთაწმინდის მთვარე“, „ღერჯა ცხენები“, „თოვლი“, „ათოვლა ზამთრის ბაღებს“, „ალეები თოვლში“. „ცდგარი მესამედი...“), მეორე ნაკადი — ქართული კლასიკური მწერლობიდან მომდინარე („მამულა“, „ომნაზუსით“, „ჩემო იარაღი“, „არაგვი“, „პირიმზე“, „გაგონდება თუ არა...“), ხოლო მესამე — ხალხური შემოქმედებიდან მომდინარე („ქალაქი“, „ხალხური მოტივებიდან“, „წინანდალედი ნათელა“, „ერთი გავარდნილი კაცი...“). ამიტაც არ მთავრდება ყოველივე: რევოლუციური თემატიკის დამუშავებისას ჯერ ბლოკის მოწაფეა თუკმე. მერე — მაიაკოვსკისა.

საუბრავ გალაკტიონის რაღაა, თვითონ სად არის? ნეთუ „მესაფლავებს“ მეტს აღარაფერს დაუნარჩუნებენ სათავისოდ?

აი, სად წამოყოფენ ხელახლა თავს „ორი პერიოდის“ სქემის მანკერებან. ვინც გალაკტიონ ტაბიძის სიმბოლისტობას ამტკი-

ეებს, ამ პერიოდობანას მოთამაშეთა ამქარში ამოყოფს თავს ნება-
უნებურად. და არის მერე დახშულ წრეში გაუთავებელი ტრიალი და
აზრის ძალდატანება. როდის მოელება ბოლო ამ წაჭექ-უჟუჟექო-
ბას?

მხოლოდ მაშინ, როდესაც ვალაჩებთ. რომ გალაკტიონ ტაბიძე
იქას გვამცნობდა, რასაც საკუთარი ცდით მისწვდა, რომ იგი არსე-
ბობის ისეთ სიმაღლეებს იყო ნაზიარები, არაფრად ესაჭიროებოდა.
მისტიკის მრუმე ხვეულებში (განსაკუთრებით — შწიგნობრულსი-
ნბოლისტურ სქემებში) ვაივავლახი, რომ, დასასრულ, მის მიერ შე-
პუშავეებული მეთოდი გამოსახვისა, თუ მაინცდამაინც სახელის
დარქმევას მოვიწადინებთ, არის უმაღლესი რეალიზმი...

ამასობაში თქვენ ალბათ დაგავიწყდათ კიდეც მშვენიერი ლექსი
„თოვლი“ (ეს დაგვმართა სიმბოლიზმის გამოდევნებამ). თუ გახ-
სოვთ, ამ ნაწარმოებთან დაკავშირებით ითქვა: გალაკტიონ ტაბი-
ძის ლექსი თავისი მთლიანობით გვიპყრობს მთლიანადვე, ეს მთლია-
ნობა ნაწილებს მუდამ წინ უძღვისო. მთლიანობა შინაარსია, ნაწი-
ლები — ფორმა. შინაარსი მუდამ შესატყვისი ფორმით შეიმოსება.
ამიტომ გალაკტიონ ტაბიძის ფორმაც მისი ურთულესი შინაარ-
სის გამოუმხატველია. ხოლო ეს შინაარსი ურთულესი იმიტომ არის,
რომ სამყაროს, არსებობის უღრმეს და უმაღლეს (რაც ერთი და
იგივეა) საწყისათა წვდომის შედეგად არის მოპოვებული. ოღონდ აქ
თავს იჩენს ერთი საოცრება: სულიერი ევოლუციის ამ საფეხურზე
ურთულესი და უმარტივესი გაიგივდება, აქ გენიოსიც იმასვე იხი-
ლავს, რასაც ბავშვის დაუბინდავი მზერა. აი, აქ იღებს დასაბამს
გენიალურ შემოქმედთა იგავმიუწვდენელი სისადავე. გამოთქმის იმ-
გვარ საშუალებათა მიკვლევა, მკითხველს რომ აფიქრებინებს — ასე
ხომ მეც დაეწერდიო (აქედან — გენიალურ ნაწარმოებთა მაცდუნე-
ბელი თვისება — მიმბაძველების მრავლად გაჩენა).

ერთხელ კიდეც გავიხსენოთ „თოვლის“ დასაწყისი სტრიქონები:

მე ძლიერ მიყვარს იისფერ თოვლის
ქალწულებივით ხიდიდან ფენა,
მწუხარე ვრძნობა ცივი სისოვლის
და სიყვარულის ასე მოთმენა.
ევირფასო, სული მეესება თოვლით,
ღლიღბი რბილი და წვეკრადანი.
ჩემს სამშობლოში მე როგორღე მხოლოდ
უღამნო ღურჯაღ ნახაყრდები.

ჩაოდენ მარტივი ჩანს ერთი შეხედვით ყველაფერი, რა უბრალოდ იწყება საუბარი: „მე ძლიერ მიყვარს...“, „ძვირფასო“, „მე ვებრძობი“... აქვეა დიალექტური „სისოვლე“, რაც კიდევ უფრო ინტიმურს ხდის ამ საუბარს. ამასობაში ვერც ვამჩნევთ, რომ „იისფერი თოვლა“ არც ისე ჩვეული ეპითეტია და მიგვანიშნებს სიწმინდესა და უჰანკოებას (საყვარელი არსების უპირველეს ნიშანს), რაც დასტურდება იმით, რომ ეს თოვლი ქალწულებივით ეფინება ხიდიდან ჭერჭერობით სულაც მოუხსენიებელ მდინარეს; ვერ ვამჩნევთ, რომ „მწუხარე გრძნობა ცივი სისოვლის“ და შემდეგ „სიყვარულის ასე მოთმენა“ წინასწარვე გვაუწყებს ამბავს მწუხარე, უნუგეშო და, ამავე დროს, უსპეტაკესი, წმინდა სიყვარულისას; რომ სულის თოვლით ავსება და სამშობლოს დასახვა უდაბნოდ იმავე სევდისა და მარტოსულობის გამომხატველია, რაც „მე და ღამეშიც“ ითქვა უფრო ლიტონი საშუალებებით...

მრავალ რასაზე ვერ ვამჩნევთ, თუ საგულდაგულოდ არ ჩავუცვირდით. რადგან გამოსახვის არც ერთი საშუალება გალაკტიონ ტაბიძისთვის თვითმიზნური და თვითმკმარი რამ არასოდეს არ არის. ამ საშუალებათა ერთადერთი ფუნქციაა ჩვენი არსების იქითკენ წარმართვა შეუმჩნეველად, რომ მთლიანად მოგვიცვას იმ განწყობილებაში, განცდამ, გრძნობამ, აზრმა, ხილვამ, რაც ავტორისეულია. ოღონდ დიდი შეცდომა იქნება იმის ფიქრი, თითქოს ავტორი ამას წინასწარი განზრახვით სჩადიოდეს, ეშმაკურად გვიგებდეს ბადეს. არა, რაღა თქმა უნდა. გამოსახვის საშუალებათა ხსენებული „ფუნქცია“ მხოლოდ ანალიზის მეოხებით წარმოჩინდება, თორემ ნაწარმოების შექმნის პროცესში ავტორს ამაზე რომ ეფიქრა, ვეღარაფერს დაწერდა. ავტორის ერთადერთი მისწრაფება ის იყო, უშუალოდ გაღმოეცა, რაც განიცადა, რაც იხილა, რასაც მისწვდა. ხოლო, რაკი ის განცდილი, ხილული თუ წვდომილი ორგანული მთლიანობა იყო, ფორმაც შესატყვისი შეიმოსა. ასე ტყის შესახებაც შეიძლება გვეთქვა — მისი ფუნქცია ის არის, ჩვენს წინაშე გადახსნილი მთელი პეიზაჟის მშვეენება უკეთ განგვაცდევინოსო.

ყოველი ჭეშმარიტი შემოქმედის მიერ მომარჯვებული გამოსახვის საშუალებები მხოლოდ მისივე სათქმელის შესატყვისია, სხვისას არასგზით არ მოერგება. და წელანდელ სიტყვებსაც რომ მიეუბრუნდეთ, რაკი გალაკტიონ ტაბიძის სათქმელი უაღრესად რთუ-

ლიც არის და მარტივიც ერთსა და იმავე დროს, ამგვარივეა მისი გამოსახვის საშუალებები: ერთი შეხედვით მარტივი, ჩვეულებრივი ფრაზა მოულოდნელი სირთულის შემცველი აღმოჩნდება ხოლმე და ერთი შეხედვით რთული სახე — საგანთა, მოვლენათა, სულიერ რეალობათა, მიმართებათა უპირველესი, უარსებითესი ნიშნის წარმომჩენი და, ამდენად, სავსებით გასაგები.

ოლონდ გასაგები იმ პირობით, თუ მკითხველს, აღმქმელს იმის უნარი აღმოაჩნდა, ფეხდაფეხ მიჰყევას ქვესკნელ-ზესკნელის მომლახველ პოეტს. თავის მხრივ, ეს უნარი იმდენად სპეციალურ განსწავლასა და მომზადებას არ გულისხმობს (რალა თქმა უნდა, არც უამისობა იქნება), რამდენადაც სიწრფელეს, ცოცხალ გონებას, შეუბღალავ მგრძნობელობას, ერთი სიტყვით, ნორმალურ, ნაღდ კაცობას. ვისაც მწერლობის, ხელოვნების პირველ ნიშნად წინასწარ გარკვეული პოზის მიღება მიაჩნია, ვინც თვითონაც გარკვეულ პოზაში ჩამდგარი ეცნობა მწერლობისა თუ ხელოვნების კმნილებებს, ის გალაქტონ ტაბიძის პოეზიას ალღოს ვერ აულებს. რადგან ეს პოეზია, უწინარეს ყოვლისა, არის რთული სიმარტივე და მარტივი სირთულე, ეს არის გონიერი, გამჭრიახი, გულსავსე, სათნოდ შესაზვიდრი, ენამკვეერი და ენამოსწრებული ქართველი კაცის საუბარი, ვერავითარ სიყალბეს რომ ვერ ეგუება. მკირეოდენი ეშმაკობა? შესაძლოა. გადაკრული სიტყვა, დაქარაგმება თუ სათქმელის ჩახლართვაც, მინიშნება, მოიარებით, ნართაულად თქმა? რამდენიც გნებავთ. სიტყვის კაზმვა, მკობთაგან უმჯობესის გამოჩენვა, ტონის აწევ-დაწევვა, ინტონაციის ხშირი ცვლა, ინტიმური კილო, უშუალობა, სიწრფელე, მონდობილი და მიმნდობი მეტყველება. ოლონდ სიყალბე — არსად.

— მე იმერეთში წავალ, თქვენ საით?

— მეც იმერეთში, ჩემო ბატონო. —

შევეყვით გზაში ცბიერ ბუსაიფს,

შენ სთელემდი, ცაო უკაბადონო.

გამოგევეება მუნჯი მსახური,

ისევ ატმები, შინდები, ქეიშნა.

სახლს გადასცილიდა გადასასური

და დასავლეთი შორით გეენიშნა.

გამოვევეება ძალი ბებერი,

გეიცნო და უცებ შეწყვითა ყუფა.

წვიმა... მდინარე... თვე ნოემბერი...
 ეოქეთ: მწუსარება ეხლა იწყება.
 მოგვესმა ძველი: გახუმილა, მურა!
 ჩამავალმა მზემ მოგვი მიშალა,
 გზიდან ქალი გამოეშურა,
 შეგვხვდა, გვიცნო და მიიშალა.
 არ მოგვესმოდა ხალხიდან მოთქმა.
 მოგვამ საოცრად ტიროდა სახლი.
 გზიში სამჯერ იკივლა კოტმა,
 ზარით ახუვლდა ბეჭეტი ძალი.
 მაშინ საზარლად ატირდა მუნჯი,
 ჩვენი ყრუ, ჩვენი მუნჯი სატანა,
 თიოქო ხაღდაცა გაქრა საუნჯე
 და შეღამებამ ითანდათან...

ამ წიგნის ავტორს განზრახული ჰქონდა ყოველივე ზემოთქმუ-
 ლისთვის მოეყოლებინა უფრო დეტალური საუბარი გალაკტიონ
 ტაბიძის ლექსთა ფორმის საკითხებზე. განზრახული ჰქონდა მოეტა-
 ნა ნიშუშები მისი შედარებების, მეტაფორების, სახეებისა, განსა-
 კუთრებული სიტყვები, სიტყვათშენაშენები, გამოთქმები, კომპოზი-
 ტები, ნეოლოგიზმები, დიალექტიზმები, მორფოლოგიურ-სინტაქსუ-
 რი თავისებურებები, ეჩვენებინა მეტრულ-რიტმული სტრუქტურის
 მრავალფეროვნება, რითმათა სიახლე და სიმდიდრე და სხვა მრავა-
 ლი (სათანადო მასალით, 1947 წლიდან ნაგროვებითა და ამოკრები-
 ლით, რამდენივე მომსხო რეეულია გაცხებული).

მაგრამ ავტორმა უარი თქვა ამ განზრახვაზე და ამ ამბით, უნდა
 ვიფიქროთ, მკითხველნი მაინცდამაინც გულნაკლულნი არ დარჩე-
 ბიან.

„მოღის მეოცნება გაუსწორებელი“

დღე გაფითრდა იაგუნდის,
დგას ღრუბლების ჯგუფები.
ჩაგინდ დიდი გული გქონდეს,
მაინც დაიღუპები.

„ქუთაისში სიწყნარეა, მოწყენილობაა. მომაბეზრებელი ერთფეროვანი ცხოვრება თითქოს შემოდგომის ნისლიანი ღღეების გაგრძელებაა — და უკუღმა — შემოდგომის ნისლიანი ღღეები საშინლად ჰგავს ამ ერთფეროვან ცხოვრებას“ (ოლია ოკუჯავასადმი — მომავალი მეუღლისადმი — მიწერილი ბარათიდან. ცხრაას ათიანი წლები).

ამნაირია გარეგანი ცხოვრების სურათი — სრული კონტრასტი შინაგან სამყაროში მოპოვებული სიმადლოს განცდისა. ჟამიდან ჟამზე ეს უფერული, ფუჭი ცხოვრება თავს შეახსენებს ხოლმე, უაზრო კონფლიქტს მოუწყობს, უხიაკად გაეხუმრება და ტანჯვითა და კათარზისით გასპეტაკებულ სულს უფორიაქებს.

იმავე ოლია ოკუჯავასადმი მიწერილ ბარათიდან:

„უვავილები ძალიან ბევრი მოპიტანეს, განსაკუთრებით როცა თეატრიდან გამოვედი. საშინლად ცუდ გუნებაზე ვიყავი. შემდეგ ისეთი რამ მოხდა, რომელიც მთელ ჩემს სიცოცხლეში არ დამავიწყდება... მე და ლადო მაქავარიანი ერთ რესტორანში შევედით სავახშმოდ... როცა რესტორნიდან გამოვედით, გავწიეთ პირდაპირ ჩემი ბინისაკენ, მაგრამ კარები დაეკეტათ და ნახევარი საათის განმავლობაში ვიდექით, კარები არავინ არ გაგვიღო. რაღა გზა იყო, ჩვენ ისევე ქალაქში დავბრუნდით შუალამისას, რომ ბინა გვემოვა სადმე სასტუმროში. სასტუმროებში თავისუფალი და იაფი ოთახი ვერსად ვერ ვიშოვეთ და ვიყავით გაჩერებული ერთ ადგილას და ვფიქრობდით, თუ რა უნდა გვექნა. უცებ გამოიჩინა სათავადაზნაურო გომნა-

ზიის სუთნა მოწაფემ ორი ახალგაზრდა ქალით. ერთმა მათგანმა ისე მძლავრად ვამკრა მხარი, რომ ხელი ესლაც მტკიცეა; გამკრა მხარი და მიდიოდა თავისთვის, თითქოს აქ არაფერიო, არც ბოდიშის მოხდა, არც აწაფერი. მე ეს ძალიან მეწყინა და მივაყოლე: ცოტა ხეირიანად გაიარე-მეთქი. გიმნაზიელი მობრუნდა, გაიხრდა და ისე დამიწყო ცქერა, თითქო დამცინოდა კიდევ. მთელი კომპანია შეჩერდა. მე მოთმინებლად გამომიყვანა გიმნაზიელის უზრდელმა ქცევამ და ჯოხი დავარტყი. ყველას ხელის გამოღება უნდოდა, მაგრამ ჩემი ჯოხი ყველასთვის მწარე გამოდგა. ამის შემდეგ ყველამ იკადრა პირის ბრუნება, მარა დაედევნა ლადო და მთელი გეგუთის ქუჩა სულ ცემა-ტყეპით გააბრუნა. პირდაპირ ზღაპრული სიმაჩვენე გამოიჩინა, მარა მე დავედევნე და შევაჩერე. შემდეგ მათი თანამგზავრი ქალებიც ჩაერჩენ და მშვიდობა ჩამოაგდეს — მაგრამ ჩვენ იმ დამეს არ გვძინებია. გავედით ქალაქ გარედ და ამასობაში კიდევ გათენდა. ლადო რედაქციისკენ წავიდა, მე ზევით, გორაზე. ოთახში მე მიჩინავდა ორა საათის განმავლობაში და, როცა გამომეღვიძა, ოპ, შეხე წარმოიდგენ ჩემს მდგომარეობას, რანაირი გამოღვიძება იქნებოდა. საშინელი უძწევობა, მარტოობა, სინანული. საჩქაროდ დავეშვი გორიდან ქვევით და, აი, ვწერ წერილს. როგორ მოგწონს ეგ საქმე? ჯოხით. შენგან ნაჩუქარი ჯოხით კაცს ვცემდი. რა მეშველება, ნუთუ ყოველთვის ასე იქნება? ღმერთმანო, არ ვიცი, რა შემართება!“.

გალაქტიონ ტაბიძის ბარათების, დღიურების, ჩანაწერების კითხვისას უნებურად ყურადღებას მივაქცევდნებო ერთი უცნაური გარემოება: რამდენადაც უხადო, დასვეწილი და ელვარება სტილი მისი ლექსებისა, იმდენად უფერული და უღიმღამოა პროზაული სტრიქონები. არაერთხელ უცდია მოთხრობის შექმნა, მის არქივში მრავლად იპოვება დაწყებული და ორი-სამი გვერდის მერე თავმოწებებული მოთხრობები. სხვათა მიერ მონაყოლი ნაირ-ნაირი ამბების, ანეკდოტების, ყურმოკრული დიალოგების აჟრაცბელი ჩანაწერიც აქვდა. არც კი გჯერათ, არც გინდათ ირწმუნოთ, რომ გალაქტიონ ტაბიძის კალამს ეკუთვნის ეს უნიათო, უნუგეშოდ მოსაწყენი ქმნილებები — პროზა ამ სიტყვის ყველაზე ცუდი გაგებით. სულ რამდენიმე დღიური და ჩანაწერია დიდი შემოქმედის ნიჭით აღბეჭდილი. დანარჩენისგან ღმერთმა დაგიფაროთ.

ამ მხრივაც უჩვეულო იყო მისი ხვედარი. დიდი პოეტების დღე-ღამეები, ჩანაწერები, ლიტერატურული წერილები (პროზაული ნაწარმოებები სულაც რომ არ მოეპოვებოდათ) მათს ლექსებზე არანაკლებ საინტერესო საკითხავია ხოლმე ჩვეულებრივ. არა, ამ კაცს რაღაც განსაკუთრებული, აზიერებული უნდა დამართოდა შექველად, ყოველმხრივ ხასი უნდა გასმოდა მის უმწეობას ცხოვრებაში, უიღბლობას, რეალური ორიენტაციის გრძნობის სრულ ატროფიას. მისი პორტრეტის არ იყოს: ვისაც გალაკტიონ ტაბიძე-მის სიცოცხლეშივე არ უნახავს, ფოტოსურათების თუ ნახატების მიხედვით სასიკეთოს ვერაფერს იაზრებს. მისთა ქმნილებათა თარგმანების თუ მისი მთარგმნელების არ იყოს: ვისაც ორიგინალი არ წაუკითხავს, ამ თარგმანების მიხედვით აგრეთვე ვერაფერს იაზრებს სასიკეთოს; მისი ზოგიერთი „რჩეულის“ და მის შესახებ დაბეჭდილი ზოგიერთი მოგონების არ იყოს, მისთვის გამართული შეხვედრების თუ ლიტერატურული საღამოების, მისი პირადი ურთიერთობების, მის მიერ წაშლული საჭმეების არ იყოს...

საგულისხმო ისაა, თვითონაც ხვდებოდა ყოველსავე ამას, იცოდა, რა დღეშიც იყო, და წუხდა, შფოთავდა, წვალბოდა. რამდენიმე სტრაქონი კიდევ მოვიტანოთ ოღია ოკუჩავასადმი მიწერილი სხვა ბარათიდან:

„...და ერთ რაღაცეში, საბოლოო სინამდვილეში თანდათან ვრწმუნდები: მე თურმე მთელ დედამიწის ზურგზე არ შემიძლია არაერთი გულწრფელი საუბარი და წერილის მიწერა. ეს ჩემი გულის ღრმა ტრაგედიაა შეადგენს, ოღია. მინდა ვთქვა და დავწერო ის, რასაც ვფიქრობ, და გამოვიდეს სრულიად სხვა. ვაპრობ და ვწერ: იმას, რაც არაღის არ ეხამოვნება, ეწყინება. რამდენჯერ ყოფილა ასეთი მაგალითი, რომ ჩემი ტკიბილი გამარჯვება კაცს დაცინვით მიუღია. ვერ გაიგებენ... აჰ, თუნდაც ეს წერილი... ვერასგზით ვერ გავიგე, რა მინდა ვთქვა და რასა ვწერ... ღმერთიანი, ასე არის... იმნაირათ ვწერ, იმნაირათ გიგზავნი წერილებს, მინდა, რომ შენზე ცუდი შთაბეჭდილება არ მოახდინოს და შეცრად... შენ ყოველთვის პასუხათ საომარ წერილებს გამოგზავნი...“

ორიენტაციის ამგვარი დაკარგვა, ამნაირი უმწეობა უმაღლ საჩინო ხდებოდა, როგორც კი „ქვეყნისგან ჭერაც მიუკვლეველ“ იმ თავის ჯადოსნურ სამყაროს გამოაცილდებოდა ხოლმე — ოცნებისა და

პოეზიის საუფლოს. და მერე — „ჯვარს ეცვი, თუ გინდა, საშველი არ არის; არ არის, არ არის!“

და მაინც ხდებოდა რაღაც სასწაული: ეს უსაშველო ყოფაც, ეს გამოუვალი ცხოვრებაც, ყოველივე ამის შეგარძნებით აღძრული ტრაგიზმიც ლექსებში გონებას წამლებ შვენიერებად იქცეოდა.

პარადოქსი ისაა, განსაკუთრებული თითქმის არაფერი იყო ამ ლექსებში — მსგავსი რამის ყოველდღიური, ჩვეულებრივი ენით გადმოცემისას ზოგჯერ საკმაოდ ბანალური, ტრავიკალური სუბსტრატისა გვჩვენებდა, ისეთი რამ, სხვა პოეტის ხელში ბანალურსავე ქმნილებას რომ წარმოშობს უეჭველად.

ოღონდ ეს მხოლოდ ერთი შეხედვით არის პარადოქსი. იმიტომ. რომ ქვეშარბიტი პოეტური ნაწარმოების ჩვეულებრივი ენით გადმოცემისას ფაქტიურად არავითარი სუბსტრატი აღარ გვჩვენებდა ხელთ, შიშ უფრო, როცა ლირიკასთან გვაქვს საქმე.

ყოველდღიური, ჩვეული გაგების თანახმად. ის, რასაც მხატვრული ნაწარმოების შინაარსს ეწეოდნენ, მონათხრობ, გადმოცემულ ამბავს ნიშნავს. მაგრამ ლირიკაში ამბის (სულ ერთია, გარე თუ შინაგანი) მომხდარი ამბის) თქმა რომ კმაროდეს, ყოველი კაცი პოეტად იქცეოდა, ვინც კი არ დაიზარებდა ცოტათუნე წყევარჭიშა სალექსო ტექნიკის დასაუფლებლად. საქმეც ისაა სწორედ, რომ ამბის გალექსვასა და პოეზიას შორის ჯერ კიდევ დიდხანს დიდი მანძილია. მაშ რა არის ლირიკული ქმნილების შინაარსი — მასში გადმოცემული აზრი, განცდა, განწყობილება, ხილვა? ამათი გალექსვაც ჯერ კიდევ არ არის ლირიკა. იქნებ ავტორის დამოკიდებულება მონათხრობი ამბისადმი, ლექსში გადმოცემული აზრის, განცდის, განწყობილებისა თუ ხილვისადმი? ან იქნებ ყოველივე ამის ერთობლიობა? მაგრამ ჩვენ შეგვიძლია ეს ყოველივე ჩვეულებრივი ენით გადმოვცეთ და ნაწარმოებიდან ხელთ ბევრი მაინც არაფერი შეგვჩრჩეს — მისი არსება, მისი ნამდვილი შინაარსი, უღმერთოდ დაგვეკარგოს. უწინარეს ყოვლისა სწორედ ეს განასხეავებს ლირიკას პროზისგან და არა ლექსური ფორმა.

ვიდრე მსჯელობას განვაგრძობდეთ, ერთხელ კიდევ ზაზგასმით აღვნიშნოთ, რომ აქ ლაპარაკია უმაღლეს პოეზიაზე, ქვეშარბიტი ლირიკაზე. თორემ უამისოდ რამდენიც გნებავთ, იმდენ მაგალითს. გაიხსენებთ, როცა ამბავთა, განცდათა და ნიშთათა ლექსად მომ-

თხრობელს მანც პოეტს უწოდებენ ხოლმე. შორს რომ არ წავიდეთ, გალაკტიონ ტაბიძისავე 1908-1914 წლების ქმნილებათა აბსოლუტური უმრავლესობა სხვა არაფერია, თუ არ ამბის, აზრის, განცდის, განწყობილების ლექსად თქმა. ამიტომაც ეს ჯერ კიდევ არ იყო უმაღლესი პოეზია, იმ დონის ლირიკა, რომლის ბადალსაც, თუგინდ მსოფლიო მასშტაბით, ასეულნი კი არა, ერთეულნი ქმნიან მხოლოდ.

ხოლო ამ დონის ლირიკის უარსებითესი ნიმუში, მისი ნამდვილი შინაარსი არის წამიერში მარადიულის, სასრულში უსასრულოს, მედინში წარუდინებელის წვდომა, იმგვარ მიმართებათა მოხელთება, რომელნიც კონკრეტულის ჭკრეტისას უზოგადესს დაგვალანდინებენ. სწორედ ამიტომ არის, რომ „შაირობა (პოეზია) პირველადე სიპრძნისა ერთი დარგი, საღმრთო, საღმრთოდ გასაგონი, მსმენელთათვის დიდი მარგი“. ყოველივე ამის გადმოცემა ჩვეულებრივი, პროზაული ენითაც არის შესაძლო, მაგრამ ამ შემთხვევაში აუცილებელია უფრცვაი აღწერები, ხოლო პოეტურ ნაწარმოებში ეს წამიერად ხდება. აი, რა არის იმის მიზეზი, რომ ლირიკული ქმნილების „შინაარსის“ პროზაულად გარდათქმისას ფაქტიურად აღარაფერი გვრჩება ხელთ. პატარა ლირიკული ლექსის შინაარსის აღქმავატური რამის გადმოსაცემად მთელი ტომი შეიძლება დააწეროს და მაინც ვერ ითქვას ყოველივე (აქედან კი დასკვნა: „გრძელი სიტყვა მოკლედ ითქმის, შაირია ამაღ კარგი“).

მაგრამ, თუკი პოეტური ნაწარმოების შინაარსი ზემოთ მითითებული რამ არის. მაშინ ყოველი ამგვარი ნაწარმოები ერთი და იმავე შინაარსის შემცველი უნდა იყოს. განსხვავება სადღაა?

განსხვავება იმდენია, რამდენ „ფერადაც“ არის გაშლილი სამყარო (სივრცესა და სიღრმეში) — „გვაქვს უთვალავი ფერითა“, ვერხვის ფოთლიდან ვიდრე მეტაგალაქტიკამდე, ამ ფოთლის ჭკრეტიდან ვიდრე ბრძენის საკადრისი აზრის გაელვებამდე. ყოველი ცალკეული, თუნდაც უმნიშვნელო „ფერი“ — საგანი, მოვლენა, შევთხვევა, განცდა, აზრი, მიმართება შეიძლება ექცეს დასაბამად უსასრულოს, მარადიულის, საფუძველთა საფუძველს დალანდვას.

ამავე დროს, ეს სხვა არაფერია, თუ არ სამყაროს, არსებობის დიდი ჰარმონიას. ყოველივეს ერთობის გზნება, წვდომა თუ დალანდვა ამგვარი რამის უნარი ყოველ კაცს აქვს, ძეხორციელს ვერ

შეხვედებით, მისგან მთლიანად რომ იყოს განძარცული. ოღონდ უნარიც არის და უნარიც. ზოგიერთი ისე გაღვეს სიცოცხლეს, ვერც კი იაზრებს, რაგვარ სიმაღლეს მიახლებია თუნდაც წამით: სხვანი ინტუიტურად იწრავებიან ამ სიმაღლისკენ. კიდევ სხვანი — ცნობიერად. ხოლო რჩეულთაგან ურჩეულესნი იმასაც ახერხებენ, სწვდნენ და გამოთქვან კიდევ ამგვარი რამ. გალაკტიონ ტაბიძე სწორედ ერთი ურჩეულესი იყო.

მას არ სჭირდებოდა სიშპოლოთა ძიება წვდომილის მისანიშნებლად. რადგან სიტყვა თავადვე აღმოჩნდა ის წვდომილი: მას არ სჭირდებოდა ტრანსცენდენტური სამყაროს მისტიური ძიება, რადგან უამისოდაც მიაკვლია ჰარმონიას (ისევე როგორც ნესტანისკენ მიმსწრაფმა ტარიელმა — ბეატრიჩესკენ მიმსწრაფი დანტესა და ლეილისკენ მიმსწრაფი მეჩენისგან განსხვავებით).

ოღონდ აზრი ჯერაც არ ამალღებულებოდა აქამდე. გონება უფრო ნელა ვითარდებოდა, იმის შესაბამისად, როგორიც იყო გარემო, მისი მომცველი რეალობა. არსებული ცხოვრებაც და მისთვის ხელმისაწვდომი მთელი ევროპული კულტურაც დაბეჭდვით ჩააგონებდნენ, რომ ჰარმონია ამქვეყნად არ იბოვება, რომ ეს სოფელი ქაოსის საუფლო ბოროტებაა; ხოლო იმავე ევროპული კულტურის უფრო მაღალ მონაპოვრებს და ქართული მწერლობის უარსებობის ფორმულებს ჯერჯერობით არ იცნობდა, ყოველ შემთხვევაში — შეცნობილი არ ჰქონდა ისინი. ცნობიერად ის უწყოდა მხოლოდ, რომ სამყაროს ქაოსში არსებობდა ერთადერთი სფერო — პოეზიის, შემოქმედების სფერო, სადაც ჰარმონია და სიკეთე სუფევდა, სადაც მშვენიერებად იქცეოდა ყოველივე. ამიტომ ჰქონდა „მხოლოდ ერთი სიხარულის შეგნება — პოეზია უპირველეს ყოვლისა“.

მაგრამ პოეზია საკუთარ თავს ხომ ვერ დაემყარებოდა. ამ მხრივ პოეზიის შესაძლებლობანი რამდენიმე დეკლარაციის მერე უნდა ამოწურულიყვნენ და ამით დამთავრებულიყო ყველაფერი. ვითარება გამოუვალი ჩანდა.

ისევე როგორც მრავალ სხვა შემთხვევაში, ამჯერადაც სწორედ გამოუვალი ვითარება იქცა ხსნის დასაწყისად. აქვე ზემოთ ითქვა, რომ მედინში წარუდინებელის, სასრულში უსასრულოს დაღანდვა თუ წვდომა წამიერად ხდება. ეს წამიერი ვაელვებანიც კი უდიდეს სულიერ ენერგიას საჭიროებენ, ზოგჯერ მძიმე შედეგებსაც

იწვევენ. ეს იგივეა, წვრილ შავთულში მაღალი ძაბვის დენი რომ გაკრთეს თუნდაც წამიერად. ამიტომ იყო ეს კაცი ესოდენ უმწეო და მოუპმრობელი ყოველდღიურ ცხოვრებაში: იმდენად ხშირი იყო მისი კონტაქტი მაღალ სფეროებთან, გადაწვას ბევრი არაფერი უკლდა. და ამის შემდეგ, ცხადია, რეალური ორიენტაციისთვის ძალა აღარ ჰყოფნიდა. ყოველდღიურობა და ის ერთიმეორეს ბევრს ეერაფერს უგებდნენ და იყო გაუთავებელი კონფლიქტი: უმაღლეს რეალობას წვდომილი კაცი სხვათათვის ჩვეულ რეალობას ვერ ეწყობოდა.

ასეთ დროს (ხოლო იმ ზეშთაგონებულ წამებს თუ არ ჩავთვლით, მისთვის სულ ასეთი დრო იდგა) ოცნება იყო მისი მხსნელი. მაგრამ ოცნება რის გამო, რისთვის? ლიტერატურული შეგირდობის წლებში ჩვეული ოცნება მის სულს ვერაფრითარ საზრდოს ვეღარ აწვდიდა — ეს იყო მეტწილად მწიგნობრული გავლენებით აღძრული ოცნება რაღაც სხვა სამყაროსთვის, რომლის არარსებობაც ახლა უკვე დადგენილი ჰქონდა მის მსოფლმხედველობას.

და, აი, ცნობიერების სიღრმეში რაღაც გაკრთა, ჯერჯერობით უსახო, გაურკვეველი, ამოუცნობი. რაღაც უნდა გაეხსენებინა და ვერ იხსენებდა. ერთადერთს იმას გრძნობდა, ერთობ, ერთობ შორეული იყო ის რაღაცა.

ეს იყო წინათ, დიდი ხნის წინათ...
სად, როდის, რისთვის? არ ვიცი, არა.
იყვნენ ოდესღაც და მიეძინათ...
ღელავს ფოთლების მწყობრი კაპარა.
მას შემდეგ ბედი და იალქანი
ქარის სიმძიმით გადაიხარა,
შენ კი სადა ხარ ამდენი ხანი,
რისთვის ან ვისთან? არ ვიცი, არა.

ეს იყო ინტენსიური ქვეცნობიერი ძიების შედეგი. პოეზია საკუთარ თავს ვერ დაემყარებოდა და მისთვის საფუძვლის მძებნელი სული ქვეცნობიერად იმას მიესწრაფა, რაც სამყაროს ნაცნობ სფეროთაგან ყველაზე მეტად შეესატყვისებოდა შემოქმედების საუფლოში მიკვლეულ ჰარმონიას: ბავშვობა! — გახშირდა ძახილი სულის სიღრმეში. ბავშვობა — სიკეთით, სინათლით აღსავსე ნეტარი მხარე, სადაც ერთიანია ყოველივე, გამოუყოფელი, დაუხლეჩელი,

სადაც არ ზამზიმებს პირაშემუღ უფსკრულთა სიცარიელე და ყოფ-
ნის უსაშველო ქაოსი.

ნიშანდობლივი რამ არის: განაწავლას, ძიებების, ლიტერატუ-
რული შეგირდობის წლებში (1903-1914) ბავშვობა ერთხელაც არ
გახსენებია. იხსენებდა იმ ტყვილებს, იტანჯებოდა იმ მარტოობით,
რაც ბავშვობის დასრულებას მოჰყვა. ოღონდ სხვა ჰარმონიის დამ-
კვიდრების მოსწრაფეს ბავშვობისდროინდელ ჰარმონიასთან დაბ-
რუნების სურვილი არ აღძვრია. მაგრამ ახლა, როდესაც ირწმუნა,
რომ ჰარმონია, სიკეთე არსად ყოფილა შემოქმედების სფეროს გარ-
და, ხოლო ეს სფერო ცალად დაუბრუნა სულის სიღრმეში გამოკიდუ-
ლი, მის სულს, მის ოცნებას „ერთ უბინაოს ყოფნა ბინაში“, ისე
მოსწყურდა თავმისადრეკის პოვნა, ადამიანური სიბოლო და მარტივი
ბედნიერება — ქეშმარიტი ჰარმონიის საფუძველთა საფუძველი.

ქალაქში. მტყუროში წაიჭა ბავშვი.
ნუკრის თვალებით. იმით -- მიწოხებით,
და მწუხარების ძაღვნიადში
ზოდრინდნენ ღურჯი ასუკლონები.
შეშლილი სახით კაიდა ქუშა,
შორს კი მზე ღარია და მშობლის კერა!
მწეზე ჰყვოდა სოფლად აღუწა
და გაისმოდა ღების სიმღერა.

ეს ლექსი 1915 წელსვე შეიქმნა. მისი სათაურის — „ი. ა.“ —
ინიციალები იმას ნიშნავს, ავტორს ვიღაც კონკრეტული პიროვ-
ნება ჰყოლია მხედველობაში. მაგრამ ფაქტიურად ეს თვითონვე
იყო — ცხოვრების მტვერში წაქცეული და მეოცნებე აყვავებული
აღუჩისთვის. ოღონდ ის აღუწა სოფლად ჰყვოდა, რადგან მისი
ბავშვობა სწორედ სოფელთან იყო დაკავშირებული. იქ ღების სიმ-
ღერაც გაისმოდა — ყოველი სოფლისთვის ნიშანდობლივი დეტალი
(ამ დეტალს მოგვიანებით, ომისა და რევოლუციის ქარცეცხლიანი
წლების შემდეგაც კიდევ ერთხელ გაიხსენებს უბრწყინვალესი ლექ-
სით „მშვიდობიანი სიმღერა ღების“), იქ ნელი ნიავე შლიდა ვე-
ლებს, მდელი და კორდი ბიბინებდა („მამული“), საღამო ხავერდის
ყდაში წვებოდა („სროლის ხმა მთაში“), ოდის გვერდით მუხა შრია-
ლებდა („ზღაპრებიდან“), მინდვრები, ქალები, ტყეები ჩანდა ზღაპა-
რით („ბავშვობის დღეები“)...

ბავშვობის მხარისკენ სწრაფვას, ბავშვობის მოგონებებს იმდენი ლექსი უკავშირდება, ყველას ჩამოთვლა შეუძლებელია (თავადაც აოცებს თითქოს მოგონებათა ამგვარი მოჭარბება: „შემოსილნი გამჟღავნა ბლონდებით, ყრმობის ქარნი, ნეტავ რად შავონდებით?“). დღონდ ჩვენ ორი სტროფი კიდევ მოვიშველიოთ, „შალზე მნიშვნელოვანი რამის მაუწყებელი სტროფები:

არ დაბრუნდება ამ მხარეს ცეცხლი
წარსულთა დღეთა სხვანაირ მხარის.
ესლა უმიზნოდ მიდის სიცოცხლე
და დაბრუნება მაინც მიხარის.
მხოლოდ ხანდახან ქარი შეარყევს
ოდნაჲ გაღებულს კარებს ბალისას.
შრიალი გააქვთ ძველებურ არყებს,
სხვა ცხოვრებისთვის თითქოს მალეძებს.

ბავშვობის მოგონებები ორგანულად შეერწყა სოფლისკენ სწრაფვას, ხოლო ეს ორივე უდიდეს სტიმულად ექცა ბუნებასთან დაბრუნების მოთხოვნილებას. შორს, შორს ქალაქის ჯოჯოხეთური შფოთვისგან, ბორბლების სადგურისგან, მომწამვლელი ზმანებებისაგან, თავგზაარეული ხალხისგან!

ბუნებისადმი ლტოლვის მოტივები მის ლირიკაში ადრეც არაერთხელ გამოვლენილა. მაგრამ ადრე ეს უმთავრესად იყო თეორიული ლტოლვა, ერთგვარი ლიტერატურული პოზა, ძირითადად რომანტიკოსთა სკოლიდან მომდინარე ნაკადი, რომლის ინერციას ისე მისცა თავი, მაინცდამაინც კარგად არც ჰქონდა გარკვეული — საკუთარ ძახილს მიჰყვებოდა თუ სხვისას. ახლა ვითარება შეიცვალა: მთელი მისი არსება მართლაც იქით მიისწრაფვოდა, სადაც „ხელები არ თრთის ზელთათმანებით, სული არ ტირის შავი ნილაბით“, სადაც ტრამვაის ზარის ხმა ვერ მიატანდა, სადაც თითქოს „სხვა ცხოვრებისთვის“ უნდა გაღვიძებულიყო სული („მიწასთან დაბრუნება“ — ამგვარი ლოზუნგი თითქმის ათიოდე წლის შემდეგ ზელახლა გაისმა ჩვენს პოეზიაში. ეს უკვე ცისფერყანწელთა ლოზუნგი იყო)...

სული მართლაც უნდა გაღვიძებულიყო სხვა ცხოვრებისთვის. რადგან არსებობის ის სფერო, სადაც ჰარმონია, სიკეთე, მშვენიერება ჰქონდა მიკვლეული (პოეზია, შემოქმედება), ასე ცალად გა-

წოკიდული დიდხანს ვერ გაძლებდა: წინააღმდეგ შემთხვევაში ან გამოფიტულ სქემად ექცეოდა ცოცხალი რეალობის დამკარგველი (იხევე როგორც მრავალ სიმბოლისტს გადაექცა მკვდარ სქემად), ან კიდევ უკანვე გააბრუნებდა, მისტიური სამყაროს ძიებას დააწყებინებდა ხელახლა. მას კი სულიერი ევოლუციის ეს საფეხური ადრევე ჰქონდა განვლილი და ძლეული. და, გარდა ამისა, მთელი თავისი არსებით გაცილებით კაცური კაცი იყო, ვიდრე მისი თაობის ან მასზე უფროსი თუ უმცროსი მრავალი და მრავალი უცხოელი პოეტი: საკუთარ სინდისთან დამალობანას თამაშს ვერ დაიწყებდა, ილუზიას სინამდვილედ ვერ დასახავდა. ხოლო იმგვარი ჰარმონია, თავისთავის გარდა სიკეთის ნატამალს ვერსად რომ ვერ პოვებს და მხოლოდ საკუთარი სრულყოფით იკოცეტებს სარკის წინ ასვეტილი ქლივით, ბოლოს და ბოლოს ილუზიაა და იქნებ ილუზიაზე უარესიც.

და, აი, კვლავ იქ არის, იმ ზღაპრულ მხარეში, სადაც ყანები ზებინებს, ვენახები იფურჩქნება, ცაცხვები, ტირიფები, კოპიტები შრიალებს, ბუხრიდან ბოლი ადის, რიონის ჭალაში სევდიანნი სიონი ჰქრიან, ხოლო შორს თოვლიანი მწვერვალები, მისი მდევნელი, მხმობელი მწვერვალები უერთდებიან ფერთა დანისლულ ლივლივს; სადაც ყოველივე ერთია, დაუნაწევრებელი, ესოდენ ძვირფასი, შეუღლეველი და თურმე დაუვიწყარი...

სალამო ხანად ჩალანდრის ცხენი
მე მაგიონებდა გორების შორებელს,
ღშანში ლანდივით დაცქერდენ ხენი
ბინდის მეგობარს მოუშორებელს.
ცამ მოკონება ვადუხალისა
მას, ვისაც სწამდა ღამის ფერები,
ეს იყო ქარი ჩვენი ჭალისა
და შემოდგომის ჩალისღერები..

ფაქტიურად ესეც თვითონ არის — ბინდის განუშორებელი მეგობარი, ვისაც ღამის ფერები სწამდა აქამდე და ახლა მოგონებები გადუხალისდა, ვინც დაუბრუნდა ოდინდელ ნეტარებას და კვლავ განზავდა ამ გორებში, ფშანებში, ხეებში, ჭალებში, ზეცაში — ამ გონების დამკარგვინებელ ჰარმონიაში. მაგრამ განზავდა კი? მაშინ

რატომ არის ესოდენ ნადვლიანი ბოლო ორი სტრიქონი, რამ აღძრა ეს გამოუთქმელი სევდა?

ეტყობა, იმან, რომ, ბავშვობისგან განსხვავებით, მთლიანად ველარ განზავდა ამ საოცრებაში, მის ორგანულ, მოუკვეთელ ნაწილად ველარ იქცა. რაღაც შეცვლილა, გადასხვაფერებულა. იგივეა ეს ნეტარი მხარე და თან არც არის იგივე. ამიტომაც, რომ „არ ღბრუნდება ამ მხარეს ცეცხლი წარსულთა დღეთა სხვანაირ მხარის“, რომ „აღარ არის ის ქალები, ის მდინარე, ის სანავე...“

ოლონდ იქაურობა გადასხვაფერდა თუ თვითონ შეიცვალა?

თვითონ შეიცვალა, რაღა თქმა უნდა. ის მზერა აღარ არის, ყოველივეს გადაჭდობილი, ყოველივესთან ორგანულად შერწყმული მზერა პატარა უზაკველი ბიჭისა. შორს მაინცდამაინც არსად წასულა ის ბიჭი, აქვე იყო — ოც-ოცდაათ კილომეტრზე, ქუთაისში. თუნდაც თბილისში. არც საუკუნეებს გაუვლია მას შემდეგ — ათითხუთმეტი წელიწადი რა ისეთი უსაშველო ხანია. მაგრამ მისმა სულმა ცა და ხელი, ქვესკნელ-ზესკნელი მოლახა კიდიოკიდე, ისეთი უფსკრულების წიაღ იმარტივლა, ამ დანისლულ კოპიტებს და სასაცილოდ გადახრილ ტირიფებს რომ არც მოეზიანებათ; იქ გატარებული ყოველი წამი საუკუნეებს ეტოლებოდა. ახლა დაბრუნდა, თითქოს იგივე ბიჭია, ოცდაოთხი-ოცდახუთი წლის ქაბუკად ქცეული, და თან არც არის იგივე. ველარც იქცევა იგივედ. ველარასოდეს ველარ იქცევა.

მაგრამ აღარც ის არის უკვე — „სული უსახლო, ჯოჯოხეთშიაც არბედნიერი“, ის მარტოხული მეოცნებე, პოეზიის ბროლის კოშკის გარდა თავმისადრეკი რომ არსად ეგულებოდა. ცივი იყო კოშკი იგი, რადგან არავინ მკვიდრობდა ბროლის კედლებში; მისი პარმონია, მისი ჰიკეთე, მისი მშვენიერება უსივრცო სივრცეში იყო ცალად გამოკიდული. ცივი იყო, გაუხარელი და მგლოვიარე — იქ მარადიული წამიერისთვის იგლოვდა, უსასრულო სასრულში განსახებას მიესწრაფვოდა, წარუდინებელი მედინის მსუბუქ ზვირთებს ნატრობდა. ამიტომ თურმე არც იყო სრული პარმონია, სრული სიკეთე, სრული მშვენიერება. ვერც იქცეოდა ასეთ რაიმედ, ვიდრე სიღრმეში, სიმაღლეში გამოკიდული სივრცედ განფენილშიც არ პოვებდა თავისთავს. მანამდე ვერაფრით განერიდებოდა პირაშემული უფსკრულის სიცარიელეს და ქაოსის გამყინველ მზერას...

და მაშინ იაზრა კაბუქმა: ბავშვობის შექუტარული, დარღვეული ჰარმონია მისთვის ვერასოდეს ველარ გამთლიანდებოდა, „წარსულ-თა დღეთა სხვანაირ მხარის“ ცეცხლი ველარ დაეგზნებოდა მის გულში; მაგრამ იმავე მხარეში უკვე თვითონვე შესდგომოდა ახალი, კიდევ უფრო მომჭადოებელი ჰარმონიის დამკვიდრებას. ბავშვობისას ისე ნებივრობდა იმ მორევში, არაფერი გაეგებოდა — სად იყო, ვინ იყო, რა ეწადა, რას მიელტვოდა, დინება თავის ნებაზე დაატყუებოდა. ახლა თავადვე ქმნიდა ახალ ჰარმონიას ლამის გონწართმეული იმ ჰეშმარიტების დაღანდვით, რომ მის მიერ სიღრმეში, სიმაღლეში მიკვლეული სისრულე ერთადერთი არ ყოფილა არსებობის გამოუცნობ ქაოსში, რომ უთვალავ ფერად განფენილი სამყარო ამგვარივე სისრულის მატარებელი ყოფილა და რომ ეს ორი სისრულე უერთმანეთოდ ვერ იარსებებდა — მათი შერწყმა იყო სწორედ უშაღლესი ჰარმონია, ის, რაც სძლევა უფსკრულთა სიცარიელესა და ქაოსს. ამ ჰარმონიას თავადვე ქმნიდა. გონების წამლებად მშვენიერი იყო მარადიულის განმაცხადებელი წამიერი და ხარობდა მედინის ზვირთებზე მორონინე წარუდინებელი...

* * *

ეს ხომ მისი სამშობლო იყო! იმ ქალების, იმ კოპიტების, იმ შარაგზების ნეტარი მხარე, სიკეთით, სინათლით აღსავსე მხარე, სადაც უიმისოდაც, მის დაბადებამდეც, მის აქ დაბრუნებამდეც ზორციელდებოდა სასრულისა და უსასრულოს, მედინისა და წარუდინებელის შერწყმა. სათნოების, სიყვარულის, კაიკაცობის მეოხებით ზორციელდებოდა, სიკეთითა და სინათლით მოსალი ხალხის მიერ, ურემს რომ მოაჭრიალებდნენ და ცხენს მოათხოვარიკებდნენ შარაზე.

— როგორ გიკითხოთ, იროდი ბატონო?

— გახლავართ გვარიანად, ჩემო ბატონო.

— კაი დაგემართოთ...

როდის იყო ეს, სად იყო?

„და არ მშორდება ღვთისმშობლის ცქერა, სავსე ქართული პატრისნებით“.

მიხრა-მოხრა — დახვეწილი, ქცევა — კისკასი, გარჯა — ზრდი-

ლი, თავის დაქერა — ღირსებით სავსე, ხმა — რბილი და მოალერსე, სახე — სათნოება, თვალები — სიკეთის სხივი და შეფარული ნაღველი.

ეს ის მეურმე იყო, ალიონზე ნიკორა და წაბლა რომ შეუბა და ქუთაისისკენ გაამგზავრა რვა წლის ბიჭი, ქირის ხსენებაზე რომ ავარდა და დავარდა. ის დები იყვნენ, რაღაც უტკბილესს რომ მღეროდნენ ოდესლაც. ის თავსაფრიანი ქალი, სივრცეს რომ გასძახოდა სევდანარევი ხვით. ის მასპინძელი, ოდის დაჩუქურთმებულ აივანზე სტუმარს რომ მიელოდა გაფაციცებით. ის პატარა გოგო, ერთხელ სამკვდრო-სასიცოცხლოდ რომ წაეყიდა: „გალოკტიანი გა... გამოშტრილი. გამოშ... ტრილი — გალოკტიანი! გა-მო-შტრი-ლი! (ე. ი. გამოშტერებული გალოკტიონი — ასე იძახდა მეორე ლობეს გადასული ჩემგან მიბერტყილი ჩემი ბიძაშვილი ქალი ეთერი — ბავშვობისას სოფლად). დღეს, 20 ნოემბერს 1957 წელს, ჩემთან მოვიდა მისი ქმარი და მისი დიდი შვილი, რომელიც თურმე ლექსებსაც სწერს. მოიტანა მშვენიერი ლექსები“.

ეს მისი სამშობლო იყო — მისი ბავშვობისგან, მისი მარტვილობისგან, მაღალთა შინა წვდომილი ჰარმონიისგან, არსებობის სისავსესა და კაცობრიული სიკეთისგან, ბუნებისა და პოეზიისგან განუყოფელი. რადგან ეს ბუნებაც, ეს პოეზიაც და მისი სამშობლოც ერთგან იღებდნენ სათავეს, საწყისი ერთი პქონდათ.

„და არ მშორდება ღვთისმშობლის ცქერა, სავსე ქართული პატიოსნებით“.

სამშობლო — იმ უმაღლესი ჰარმონიისა და სიკეთის თავისთავში მატარებელი, მისი განხორციელებისთვის არსებული და, ამავე დროს, გაქელილი, შეურაცხყოფილი, ღირსებაწართმეული, თავგზაარებული და საკუთარი თავის ცნობადიარგული.

ეს წინათ იყო, მდინარეს თითქმის
ვერცხლის ეფინა მძინარე ნადრი
და კიდეებზე მღუშარედ იღვა
შეუცნობელი შრიალი ჭადრის.
შრიალი ევრხეის, შრიალი ყანის,
უდარებელი სამშობლო მზარე!
რა უწყალოა რონინი ხანის
აუსრულებელ იმედთა გარე!

ეს წინათ იყო. წინათ სიკეთისა და ჰარმონიის მეტს ევრაფერს ამჩნევდა — ყოველივე ერთიანი იყო და ნეტარი. ახლა გუშანით გრძნობს, რა საზარელი ბზარი არსებულა იმ ერთიანობაში, ის სათნო ხალხი. მოსიყვარულე ხალხი, თვალეხში ეოთად რომ უკრთოდა სიკეთის სიძე და შეფარული ნალველი — სიკეთისთვის შობილი და ნალველისთვის განწირული! თურმე რამდენ სადარდელს ფარავდა იმ მეურმის ღულუნა ზმა, იმ თავსაფრიანი ქალის ძახილი, სტუმრის მიმლოდინე მასპინძლის ხალისობა! „რა უწყალოა რონინი ხანის აუსრულებელ იმედთა გარე“! დიდებული სანახაფია მზეზე მოელვარე ზღვა ყანები, თვალს აბარებს შარაგზაზე მოთოხარიკე ცხენის დანახვა. მაგრამ რას განიცდის ის გლეხკაცი, სამარგელში სვრელს რომ მიყვებ-მოყვება აღესილი თოხით, რა ფიქრი აწვალეს იმ ცხენოსანს?..

ჯერჯერობით მხოლოდ გუშანით გრძნობს ამ ბზარის არსებობას, მსგავსი საკითხების გამოდევნება და ძირაპდე ჩაყოლა არაა მისი ხელობა. იგი, ქურუმია და არა მკურნალი. სნეულისთვის ლოცვა და ოცნება ძალქმს. მხოლოდ, დოსტაქრის დანას ხელს ვერ მოჰკიდებს. მას შეუძლია ძირებამდე სხვა რასზე სწვდეს — „სხვისთვის უხილავ-ფარულ“ შინაგან საწყისებს, შინაგან რაობას თუ მეობას ერისას, ამ საწყისთა უეპველ კავშირს დიდ სამყაროულ ჰარმონიასთან. სწვდეს და შეგრძნებადი ფორმა მოუძებნოს, გამოავლინოს. ჰარმონიაში არსებული ბზარის შეგრძნება ტრაგიზმს ბადებს და არა ბრძოლის ეჩნს.

მწუხარება, როგორც ვეელი,
 ხშირად გულში ეამიარ,
 ეს მძინარე მთა და ველი
 იყოს მრავალკამიერი!
 შენ, მელვინე, ღვინო ვეასვი,
 თვალს ნუ მიეძინება,
 ფიქრები გვაქვს ანჯერ ასი,
 როგორც ღრუბლის დინება.
 წუთუ არსით არის შეელა —
 უჩვევი თუ ჩვეული?
 გადღეგრძელოო ყველა, ყველა
 ამ სუფრაზე წვეული.
 მწუხარება, როგორც ვეელი,
 ხშირად გულში ეამიარ,
 ეს მძინარე მთა და ველი
 იყოს მრავალკამიერი!

ოლონდ მან ერთი რამ კიდევ იცოდა სრული უეჭველობით: სამშობლო მისი რიონის ველი და ქუთაისი კი არ იყო უპირველეს ყოვლისა. ეს იყო „ლიხს იქით და აქეთ“ გაშლილი ვრცელი მხარე, მთლიანი ქვეყანა, „ოღესჲე დიდი საქართველო“. კუთხური პატრიოტიზმის მაცდუნებელი სიტყბო მას არასოდეს გაჰქარებია. ამ მხრივაც არ ჰგავდა ზოგაერთ პოეტს. სამშობლო მისთვის მუდამ იყო ერთობა — სივრცეშიც, ტერიტორიულადაც და ისტორიის სიღრმეშიც. აქ წარმოდგენილი ლექსი 1916 წელს არის დაწერილი ოცდახუთი წლის ჭაბუკის მიერ.

ატყდა ვაზების კვირტი.
ცრემლის დავუბლა წყარო,
სწუსდა ლიანვის ზეირთი, —
შენ რაღას იტყვი, მტკიარო?
იყო ზეირთების შესლა
თერგის ნგრევის და რიხის,
შენ რაღას იტყვი ესლა,
მთებო მშობლიურ ლიხის?
მთიდან დაეშვა ღამე
და დაიბინდა ზღელო,
შენ მაინც მითხარ რამე,
ვრცელო ალაზნის ველო!
თრიალეთიდან ვნახეთ
ღამის მსუბუქი გვიარტლი,
ზე ეგვიპტეები კახეთს,
იუ რაზე ფიქრობს ქართლი.
იქნებ მოისმენს გმინებას
ჯინსე ჩუპი და ავი.
ასე დაბინდულ მყინვარს
ოდეს რად შედეღავს შავი.
რაზედ ღრიალებს ფაზი
და ისტორიის მრდილის
ნახე ეფინება ნაოი
ქუთაისსა და თბილისს.
მაგრამ თენდება, ყავრად
მთებს მიფენია თიგბო.
ნემი საღანი, მძლავრო
კავკასიონის მთებო!

არ არსებობს სიწმინდე, რომლის ლაფში ამოსვრა ვერ მოახერხოს ცინიზმმა თუ გულამოკმეულმა სექტიციზმმა, არ არსებობს ქვეშაირიტება, ქირქილითა და ქილიკით რომ ვერ გაამასხარაონ ურწმენო ადამიანებმა. ცხადია, მათი წარმატება ერთობ მოჩვენებითი, ხანმოკლე რამ არის — ვრცელ დისტანციაზე სიწმინდე მუდამ სკოპონის ღვარძლს, ქვეშაირიტება — სიცრუეს, სიკეთე — ბოროტებას (აგრე რომ არ ხდებოდეს, კაცთა მოღვაწეობა დღემდე გადაშენდებოდა). მაგრამ მოკლე-მოკლე დისტანციებზე მოჩვენებითი გამარჯვებები სიავისა უბირ ხალხს ეფექტურად ეჩვენება ხოლმე. მრავალს არ ჰყოფნის მოთმინება და ნებელობა საიმისოდ, რათა სიწმინდის, სიკეთის, ქვეშაირიტების მყარა და მოუშლელ შედეგებს დაელოდოს. ნულარადერს ვიტყვით იმგვარი ვაჟკაცობისთვის, როცა კაცმა იცის — ამ შედეგებს სიცოცხლეში ვერც მოვესწრებიო, და მაინც არ ღალატობს სიკეთის გზას.

ამასთან თავდაპირველი სახე, რომლითაც სიკეთე და სიწმინდე ევლინება ხოლმე ქვეყნიერებას. ხშირად იმდენად უსუსური ჩანს ერთი შეხედვით, ვერც გაამტყუნებთ მისთვის უნდობარი თვალით მოჰზირალ პრაქტიკულ ადამიანებს, რომელთაც, ილია ქავჭავაძის სიტყვით რომ ვთქვათ, „ჩერ სისხლი არ დასწმენდიათ“, გონება არ მომწიფებიათ და სული არ გაფაქიზებიათ სათანადოდ. რას წარმოიდგენდა 1915-1916 წლების ქუთაისში რომელიმე ლოყებადღაყდებულის სატევარჩანი აზნაური თუ თავადი, დუქნიდან ახალგაზრდა მოსული და ბულვარზე ზვიადად ჩავლილი, ან ულვაშებაწყვილი კობტა ოფიცერი, ან სოფლად ვეღარდატეული და ქალაქს დამკვიდრებული ქონმოკიდებული გლეხი, ან კანცელარიის მოხელე, ან პატივდებული ვეჟილი, ან სხვა რომელიმე მოქალაქე, რომ ოდესმე მის შვილიშვილს თუ შვილთაშვილს არც სიმწიფის ატესტატს აღირსებდნენ და არც უმაღლესი სასწავლებლის კარს გაუღებდნენ, თუკი გამოცდაზე ვერ შეძლებდა დაეწერა (ან გადაეწერა), ვთქვათ, ამგვარი თემა: „ორი პერიოდი გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებაში“.

ყოველ მათგანს გაზეთის თუ ჟურნალის გადაფურცვლისას ბევრჯერ მოსვედრია თვალში ლექსის ბოლოს მიბეჭდილი „გ. ტაბიძე“. ლექსი, ვთქვათ, ასეც შეიძლება დაწყებულიყო: „ატმის რტოო, დაღალულო რტოო, ატმის რტოო, სიმშვიდეა შორი...“

— კაი ერთი, თუ ღმერთი გწამს! — ჩაილაპარაკებდა მოქალაქე და გადაფურცლავდა. თუმცა ვინ იცის, იქნებ ბოლომდეც ჩაეკითხა. იქნებ თავისი თვალთ ნანახიც ჰყავდა ამის დამწერი, იქნებ იცნობდა კიდეც. ოღონდ ატმის რტოის ბედი, ისიც. დაღალული რტოისა, ისევე აინტერესებდა, როგორც ლექსის ავტორისავე ბედი და ილბალი. დიახ, ევრასგზით წარმოიდგენდა, რომ მის შვილი-შვილს თუ შვილთაშვილს ნება-უნებურად დააინტერესებდნენ ატმის დაღალული რტოის, სუსტი ყვავილის და ყოველივე ამის ახირებულად შემთხვევლის ბედიტაც, და შესაძლოა პრაქტიკულად სწორედ ამას განესაზღვრა მისი ნაგრაჰის მომავალი — ბედი თუ უბედობა. ეს რომ წარმოედგინა, ეს რომ სცოდნოდა?..

ვერც იმას წარმოიდგენდა, რალა თქმა უნდა, რომ ამ ლექსებით განცხადდებოდა ჭეშმარიტად სასწაულებრივი რამ — მისი და მოსივე თანამემამულეების უშინაგანესი არსების წვდომა. ესა და ეს ხარო, ეუბნებოდნენ, ოღონდ ვინ იყო გამგონი! ლექსის მოტრფიალე ხალხი საქართველოში როდის გამოლეულა, საიმდროოდ რომ გამოლეულიყო. ქუთაისშიც მრავლად იყვნენ, თბილისშიც. სხვაგანაც. ჟურნალ-გაზეთებშიც კითხულობდნენ, წიგნებსაც ეტანებოდნენ, ლიტერატურულ დილა-საღამოებსაც ხალხით ესწრებოდნენ. იხიბლებოდნენ „მე და ღამეთი“, „მერიტ“, „გურიის მთებით“... მაგრამ ამის იქით წასვლა ჭერჯერობით ერთეულებს ან ათეულებს თუ შეეძლოთ. ამასთან, პოეზიის სარბიელზე ნაშეტანი რომ ჩაიხლართებოდა საქმე, უსაშველო ნიუანსთა წვდომის ჟამი რომ მოატანდა, სულ მცირედნილა ერკვეოდნენ ვითარებაში. ასეთ დროს საერთოდ პოპულარული და ნაფერები პოეტი გალაკტიონ ტაბიძე არაერთ გაუგებრობას ეწირებოდა ხელახლა.

მარტო „ცისფერი ყანწების“ ირგვლივ ატეხილი ვაიუშველებელი რამდენის მეტყველია. ამ ჟურნალის პირველი ნომერი 1916 წელს გამოვიდა. შიგ „ლურჯა ცხენები“ და „მთაწმინდის მთვარეც“ იყო დაბეჭდილი. ვაი ამ დაბეჭდვას!

როგორც თქვენც კარგად მოგეხსენებათ, ეს ჟურნალი ქართველ სიმბოლისტთა ორგანო იყო. ცისფერყანწელები ლექსების ამარა არ წარდგომიან საზოგადოებას, მანიფესტიც გამოაქვეყნეს. მერე რა მანიფესტი! ადიდეთ, ხალხო, ჩვენი ლოთი ძმები — ბოდლერი და ვერლენი, მალარმე და არტურ რემბო.

ჩვენი ლოთი ძმები აღიღეთო?

უმალ ყალყზე დადგა საზოგადოება. რა ეპითეტები არ დაიხარჯა ცისფერყანწელთა გასათათხავად, რა საშინელებები არ ითქვა. ეს რაღაც სპეციფიკურად ქართული რეაქცია იყო მომხდარ ამბავზე. იმდენად სპეციფიკური, იმდენად ზმამაღალი, რომ მისი ექო ღღემდე ხმიანებს ჩვენში, იმ ინერციამ ღღემდისაც მოატანა (ამასობაში როგორღაც გამოგვჩია ერთი საგულისხმო ფაქტი: არაქართველ ლიტერატურისმცოდნეთა ნაწილი ახლა მეორე უკიდურესობაში გადაიქრა — ბოდლერს, ვერლენს, მალარმეს ლამის პროლეტარული პოეზიის წინამორბედებადაც სახავს). ვგონებ ვოლტერს არ დაუშასაზურებია მეცხრამეტე საუკუნის დამღევის ღვთისმოსავ ქართველთა შორის ისეთი რისხვა, როგორიც ბოდლერსა და ვერლენს, აგრეთვე მათს ქუთაისელ „ძმებს“ დაატეხეს.

მერედა ვინ იყვნენ ეს ქუთაისელი სიმბოლისტები? ოცი-ოცდახუთი წლის ჭაბუკები, ჯერ სრულიად უმწიფარნი, დაუდუღებელნი, დაბნეულნი. მათი იდეური წინამდგომის — გრიგოლ კავკასიელის გარდა არც ერთ მათგანს წარმოადგენდა არ ჰქონდა, რა მოძღვრების ქადაგებას შესდგომოდა, რა იყო სინამდვილეში სიმბოლიზმი. სიმბოლიზმის შეამბოხე სული ხიბლავდათ, რუტინის წინააღმდეგ ამხედრება, ტრადიციების დაგმობა, სიტყვით ჯადოქრობა, სიკვდილისა და სიგიჟის მოტივებთან წაარშიყება, ორეულები, ნიღბები, თეატრალიზმ... ფაქტიურად ხომ არც ერთი სიმბოლისტური ლექსი არ გამოსულა მათი ხელიდან (იმავე წინამდგომის ქმნილებათა გარდა): კი, როგორ არა, ზმანების ხსენებაც მრავლადაა, სიზმარიც, სიგიჟეც, გაორებაც, სიკვდილიც, ნიღბებიც, ოფელიებიც და არლეკინებიც. ამ მხრივ მთელი სიმბოლისტური აქსესუარი სახეზეა, ასევე არის პარიზისა თუ პეტერბურგის სალონებიდან საგულდაგულოდ იმპორტირებული ქუთაისში. მაგრამ მსოფლმხედველობა და მეთოდური პარიზშივე (ნაწილობრივ პეტერბურგშიც) დარჩენილა, აქამდე ვეღარ ჩამოუღწევია. რომც ჩამოეღწია, დიდი ვერაფერი სამკალი დაუხვდებოდა. რა ეტრანსცენდენტურებოდათ ამ ენერგიითა და ხალისით აღსავსე, დაუდეგარსა და ალალ ჭაბუკებს, რომელთა ყოველდღიური ცხოვრებაც მათს პოეზიაში წარმოადგენილ დეკლარაციათა ღიმილის მომგვრელი კონტრასტი იყო?

მაგრამ არ ჩანდა განმკითხავი. მწარე-მწარე სიტყვა მრავლად

ითქვა, ჭკუდამჭდარი ანალიზისთვის კი ვერაზინ მოიცალა იმხანად. საერთო აეოტაუში გალაკტიონ ტაბიძის სახელიც გაერია — „მე და ლამეს“ ავტორს ამ გადარეულ ხალხთან რა ესაქმება, მათს ჟურნალში ლექსების დაბეჭდვა როგორ გაბედაო. არადა ის ჟურნალი საიმდროოდ გამომავალ ყველა ბეჭდვითს ორგანოზე საინტერესო გახლდათ, საიმდროოდ მოქმედ პოეტთა ყველაზე ნიჭიერ ჯგუფს აერთიანებდა და გულდასაწყვეტიც უნდა ყოფილიყო, გალაკტიონ ტაბიძეს რომ არ მიეღო მონაწილეობა მათს დებიუტში.

ნიშანდობლივია, რომ ამის მეტად გალაკტიონ ტაბიძე აღარც იმ ჟურნალს გაქაარებია და, საერთოდ, ცისფერყანწლებთანაც საკმაოდ გაუფუჭდა ურთიერთობა, ბოლომდე ძალიან ნელთბილად იყო მათთან. ვინ იცის, რა ენები არ ასვარსვალდნენ, რანაირად არ დაგესლეს ერთი მხარეც და მეორეც. ოღონდ კი წაყიდება მოეხერხებინათ, სეირი ენახათ. ამაში ის სატევეარიანი აზნაურიც მარჯვე იყო, ის ულვაშებაწყებილი ოფიცერიც, ქონმოკიდებული გაქალაქელებული გლეხიც, ვეჟილიც, ჩინოვნიკიც და მოხელეც. არც პოეზიის მოტრფიალენი დააკლებდნენ ხელს, სხვა დროს ლიტერატურულ საღამოზე თვალაუუყუნებულნი. ოღონდ საჭოროა მასალას ნუ შემოუღევდა ღმერთი და...

„მე არ გამეკვირვებია ეგ ჭორი (ოღია ოკუჯავას სწერს ათიან წლებში სხვა შემთხვევის გამო, სხვა ამბავთან დაკავშირებით). ეს ხომ პირველი არ არის... არც უკანასკნელი! მე მხოლოდ ის მაწუხებს, რომ შენამდინაც მოაღწია ამ ქუჩაში შეთითხნილმა ამბავმა. არ ვიცი, რათა ასე: ბავშვობიდანვე ჩემს ირგვლივ ჭორები ტრიალებენ, ბავშვობიდანვე რაღაც უჩვეულო ხმებს ავრცელებდნენ ჩემზე... ოჰ, რომ იცოდე, როგორ მწყურია სიკვდილი! ღმერთს გეფიცები, ვისმეს თავს შეეცალავ, თუ ასე გაგრძელდა.

საშინლად მომწყინდა ყველაფერი... დიდი ხნიდან დავეძებ მე ამ სიკვდილს. მაგრამ არ მოდის იგი. თავის მოკვლა არ მსურს, მაგრამ სხვა არავინა მკლავს. ბევრჯერ მივეცი სხვებს შემთხვევა, მაგრამ მათ... ხომ იცი, სიკვდილის ყველას ეშინია... რომ იცოდე, რა მოსაწყენია ყველა ეს ინტრიგები, ეს დაუსრულებელი მითქმა-მოთქმა, ჭორები... თავის თავად იზადება სურვილი, რომ გაშორდეს ყველა ამას — რადგან ამის მეტი ცხოვრებაში არა-არის-რა“...

საქართველოში წინათ მრავალი,
 ისტორიულად არწარმავალი,
 გესლით შავალი ვიდოდა მტრობა
 და სისინებდა ქვეწარმავალი.
 მისგან სიბნელე არეს ჰფენია,
 შეხედეთ: გესლი რაოდენია!
 ის ანადგურებს ვეფხისტყაოსანს,
 რომ რუსთაველის ჩაქლას გენია.
 ის შხამავს ასე უბრალოდ მზიანს
 ვაჟა-ფშაველას ღეკას და ღვიას,
 ის წიწამურთან ილიას ხედება
 და მზიურ შუბლში უმიზნებს ტყეიას.
 ყოველი კარგის წინააღმდეგი,
 პირშვენიერ დღის როს არს დამდეგი —
 მშობლიურ მიწას სწყვეტს ბარათაშვილს
 და სიგიჟემდე მიჰყავს ყაზბეგო.

~ქ~

ესეც ერთი გამოუცნობი და ზარდამცემი მოღუესია არსებობისა: დაგაღანდენებს თუ არა თავის ნამდვილ სახეს, გაზიარებს თუ არა თავისი ჰარმონიის თვალშეუდგამ სიმაღლეს, უმაღლეს ცბიერ სახიობასაც მოგიწყობს იქვე — ამდენი ვაივაგლახით წვდომილი სიმაღლიდან ლაფში გიკრავს თავს, უსულგულო, ურწმენო, უიდეალო ხალხს გადაგყრის, მოხითხითე სკეპტიკოსებს, ყველაფრის გამჭირდველსა და მოშხამველ მგესლავებს. ასე მოუხდა გალაკტიონ ტაბიძეს ხელმეორედ შეეცნო გარემომცველი სინამდვილის ძრწოლის-მოშვრელი სივერაგე და ამაოება. ნება-უნებურად ანგარიში უნდა გაეწია იმ ქვეშარიტებისთვის, რომ სამყაროში, მის მიერ შეცნობილ სფეროთა გარდა, არსებულა კიდევ ერთი, იქნებ ყველაზე ძნელად შესაცნობი, — სოციალურ ურთიერთობათა სფერო; და რომ ვერანაირი ჰარმონია ვერ იქცეოდა თავისთავში დასრულებულ რაიმედ, ვიდრე ამ სფეროში ქაოსი იყო გამეფებული.

ოღონდ ამ ზღვარს არ გასცილებია იმხანად. ამ ქაოსისთვის ბოლოს მოღების აღმთქმელ მოძღვრებათ ძალზე ზერელედ იცნობდა (ისევე როგორც მისი სემინარიელი ამხანაგების უმრავლესობა) — წვრილ-წვრილი ბროშურებით და ყურმოკრული საუბრებით (მეტის გაგების არც საშუალება ჰქონდა, არც დრო და არც ხალისი). ზოლო უამისოდ შეუძლებელი იყო ვითარებაში რიგიანად გარკვევა. ასე რომ ჰარმონია გვერდმორღვეული დაურჩა — მისი ერთი სფერო

ქაოსისა და ბოროტების ჯოჯოხეთური საუფლო იყო და ამ საუფლოსთან ყოველი კონტაქტისას უმოწყალოდ იმუხრებოდნენ სიმაღლეში მოპოვებული ღირებულებანი.

ეს საუფლო უმთავრესად ქალაქურ ყოფასთან იყო დაკავშირებული, აქ უფრო ინტენსიურად ავლენდა თავისთავს; აქ უფრო ძალუმად იგონებოდა მისი გამყინველი, დამაპიპნოზებელი მზერა. ხოლო იგი, როგორც ითქვა, შედარებით ნაზი ბუნების კაცი იყო და არა პირგამეხებული გოეთე, ბეთჰოვენი ან ვაჟა-ფშაველა. „სადმე ყრუ ადგილს დავესახლები სხვა საუკუნის მგზავრი გვიანი, სადაც იქნება ცოფი ნაკლები და უფრო ნაკლებ ადამიანი“, — ეს ოცნება იყო მხოლოდ, განუხორციელებელი ოცნება. მისი ტობანიერი ჩარგალივით მიეარდნილ ადგილას არ მდებარეობდა და, ასეც რომ ყოფილიყო, დიდხანს მაინც ვერ გაძლებდა იქ, მცირე ხნის შემდეგ ძვირფას არსებას ამგვარ რასმე მოსწერდა: „მომინდა თქვენი სპეტაკი ბინა, აქ სოფელია, წვიმა, რუტინა“. ამ რუტინას შესაძლოა უფრო მეტადაც გაეგიჟებინა, ვიდრე იმ ქალაქს, რომელსაც ასეთ სამღურავს ეუბნებოდა: „ფანტასტიკო, დამაავადეს შენმა სახლებმა და შენმა გზებმა, ცა, მარტოობა, სული თავადის და ერთადერთის მრავალთან შებმა“.

ასე რომ „კმარა, მოეშორდი შფოთიან ტფილისს, არც მსურს მახსოვდეს მისი სახელი“ — არ გამოდიოდა; ქუთაისიც, თბილისიც მისთვის იყო „მაღალი გილიოტინა და ეშაფოტი“, მაგრამ მაინც ჰიპნოზური ძალის მქონე. აქ მისი ნება ვერას გახდებოდა, რამდენჯერაც უნდა გაქცეოდა ამ ჯვარცმის ადგილს, იმდენჯერვე უკან მოაბრუნებდა რაღაც აუხსნელი ძალა. გარდა ამისა, აქვე იყო კონცენტრირებული ის კულტურა (მწერლობა, ხელოვნება, აზრთა გაცვლა-გამოცვლა, პრესა...), ურომლისოდაც მას უკვე აღარ გაეძლებოდა. ამიტომ მთელი არსებით ეძლეოდა ქალაქის რიტმს — მისი უარყოფითი და მაინც მისითვე მოსულდგმული. კი არ იზრძოდა, ოცნებობდა მხოლოდ და ფაქტის კონსტრუქციით კმაყოფილდებოდა: „და თუ ქრისტემ გალილეა აირჩია, მე ტფილისი ავირჩიე ბებრია“.

აქ იღებს სათავეს მისი შემოქმედების ურბანისტული თემები და მოტივები. ეს ზღვა მასალაა, უაღრესად საინტერესო და მომხიბვლელი. მაგრამ ჩვენს მიზანს მისი შემოქმედების ამომწურავად

შესწავლა ხომ არ შეადგენს. ჩვენ ის გადავწყვიტეთ მხოლოდ, რომ მისი პოეზიის მეოხებითაც გაგვედევნებინა თვალი მისი ბიოგრაფიისათვის, სულიერი ევოლუციისათვის. აქ ისლა უნდა დავსძინოთ, რომ ქართულ პოეზიაში პირველად სწორედ მან დანერგა თანადროული დიდი ქალაქის ეგზოტიკა და, თუ გნებავთ, რომანტიკაც.

• • •

სოციალურ და, აქედან გამომდინარე, პოლიტიკურ ურთიერთობათა სფერო საამდროოდ სრულიად აუხსნელ და შეუცნობელ ფენომენად რჩებოდა მისთვის. ეს იყო მის მიერ მიკვლეულ სამყაროულ პარმონიაში არსებული ბედითი ზნარი, ქაოტური საწყისი, რომლისაც უარყოფა შეეძლო მხოლოდ. ამიტომ ამ ურთიერთობათა მაქსიმალურად დაძაბვის შედეგი — მსოფლიო ომი თავდაპირველად ისე აღიქვა, როგორც მხოლოდ ერთი დამატებითი უსიამოვნება, დამატებითი ხელისშემშლელი, შემფერხებელი მოვლენა სულიერი ევოლუციის გზაზე. ომის პირველ წლებს არავითარი გავლენა არ მოუხდენია ამ სულიერი ევოლუციის მიმართულებაზე. რაღა თქმა უნდა, როგორც ყველა კაცური კაცი, ისიც აღშფოთებული იყო მომხდარი საშინელებებით, როგორც ნამდვილ ჰუმანისტს, მასაც სწყუროდა ბოლო მოღებოდა ამ საშინელებებს. მაგრამ ეს ყოველივე ჭერჭერობით მისი არსების ზედაპირულ შრეებში ხდებოდა, ხოლო სულის სიღრმე და სიმაღლე სულ სხვა სფეროებისკენ იყო ორიენტირებული, მისი გონება სინამდვილეში „სხვაგან ჰქროდა“.

სოციალურ ურთიერთობათა მსგავსად, ომის თემაც თავდაპირველად გამოვლინდა, როგორც მოპოვებული პარმონიის წინააღმდეგ მიმართული, მისი დამხლეჩი რამ. და, რაკი ამ პარმონიის ზეობა სოფლის იდილიურ ყოფას უფრო უკავშირდებოდა, ვიდრე ქალაქს, ომის პირველი მაცნეებიც ამავე ფონზე გამოჩნდნენ: „მოაქვს გზებითი მოსამსახურეს, შორეულ ომის მოაქვს ცნობები; საღამოს წიგნი მთებშია დახურეს, მე მშვიდ არეებს ვემშვიდობები“. ყურადღება მიაქცეით იმ ამბავს, რომ შორეულია ის ომი. აქ მხოლოდ მანძილი კი არ იგულისხმება, ტერიტორიული სიშორე, არამედ შინაგანი დაშორებაც. ომი ჭერჭერობით ორგანულად არ არის განცდილი.

შეიძლება საათობით ვისაუბროთ იმის თაობაზე, თუ როგორი გრადაციით წარიმართა ეს თემა მის შემოქმედებაში, როგორ შეიქცა ომი მის ცხოვრებაში, მის სულში, და მეასედიც ვერ ვთქვათ იმისა, რაც ნათქვამია გალაკტიონ ტაბიძის ერთი ლექსით — „ქარი, მსოფლიო ომის მაუწყებელი“. კომენტარებით თავს არ შეგაწყენთ. მხოლოდ გაითვალისწინეთ, რომ სოფლის უდრტვინველი მყუდროებაც და მომდევნო კვეთებაც ორსავე პანორამას მოიცავს — რეალურს, ცხოვრებისეულს, და ავტორის სულისმიერს. ორივეგან თანაბრად დაირღვა სიმშვიდე, ნეტარება, სიკეთე, ჰარმონია.

ეგდო კიბეზე ოქროს კანკელი,
ჩამავალი მზე ლურჯი ხელებით
და ღრიანკელი,
ცად მიმავალი ცისარტყელებით.
უღარაჯებდა ცელქი ბელურა
შურიან კატას ბოსტნის კარებთან.
სოფელს ესურა
საღამოს ბინდი და მდუმარება.
ღროთი აფრინდნენ ხეზე ქათმები,
დაუცხრომელი დაცხრა მერცხალი.
იღგენ ატმები,
გამოჩნდა კვარი და ნაპერწკალი.
გადაქცეული ცისფერ ვრძნობებად
საღამოს ბოლი ბედნიერ სოფელს
ემშვიდობება...
ემშვიდობება ნაცნობ-მეზობელს.
ვიღაცამ ქოხის გააღო კარი
უხელოდ, უხმოდ, სუნთქვა დამალა,
ეს იყო ქარი,
ეს იყო მისი ბინდის ამაღა.
და დავინახე: ახალი ზვარი,
მახლობელ სახლზე დამტყდარი კასრი.
ეს იყო მთვარე,
მისი ნელი ფრთა და მშვიდი აზრი.
შარაზე, ჩუმი ხეობის თავში
გვიან ტირილით მიდის ურემი.
კითხულობს ბავშვი:
საით მიდიან ჩვენებურები?
არც ნისლიან ღლის, არც ამინდიან
ან უამინდო ღლის მოკრძალები.

საით მიდიან?

კითხულობს ვერხვის აშრიალემა.

სანათი ჩაქრა, დრო ეძებს ბინას,

ორი ასული—წევან წარბები,

შენ წყნარად გძინავს,

დაგცქერი, ვწუნეარ და მესარბემა.

მშვიდობითი იყო და აღარ არის

ბედნიერება გრძნობა მდებელი,

დარეკეს ზარი

მსოფლიო ომის მაუწყებელი.

აჰ, მიფრინავს ჰაერში რაში

და მისდევს, როგორც გველის სლიანი,

მირაჟს მირაჟი —

შეშინებული და ნისლიანი.

წაელენ სოფლები, მზე აღარ მოვა,

არ გაანათებს დაღლილ თაობას,

ცხედრების გროვა

ცვლის მიუწვდომელ სანახაობას.

და უბოლოოდ გაზრდილი რიცხვი,

ეით შეზღვაურნი ტალღათა შორის,

დაკეივლებს რისხვით

და ეკეთება ერთიმეორეს.

მაგრამ უეცრად იგრძნობს იარას

და ახალ გრძნობას შეაშენდება.

დაჰყრის იარაღს:

შევერთდეთ, დროა, მოდის, თენდება!

გადალექა სისხლიანი
ლობე-მესერი —
ძველ რუსეთის ნაცვლად ბრწყინავს
რესეფესერი.

ბიოგრაფი გვამცნობს: 1916 წელს გალაკტიონ ტაბიძე და ოლია ოჯუჯავა დაქორწინდნენ. ამავე წლის აგვისტოში გალაკტიონი მოსკოვს გაემგზავრა, ნოემბერში ქუთაისს დაბრუნდა და აქვე შეხვდა თებერელის რევოლუციას. 1917 წლის მიწურულს კვლავ მოსკოვში ჩავიდა, მომდევნო წელს პეტროგრადშიც იყო რამდენიმე დღით. 1918 წლის ივლისში ჩამობრუნდა და თბილისში დამკვიდრდა.

ერთი საგულისხმო დეტალი: მოსკოვს მეორედ ჩასვლისას მას დაუმთავრებია სცენისმოყვარეთა ლიგის მიერ დაარსებული ხუთ-თვიანი სარეჟისორო კურსები; აქ თურმე ისწავლებოდა რეჟისურა; სცენის მოწყობა და არქიტექტურა, გრიპის თეორია და პრაქტიკა, თეატრის ისტორია, მეტყველების ისტორია და დიქცია, სახალხო თეატრების ორგანიზაცია.

ხომ ვთქვით ზემოთ — ამ კაცს რაღაც განსაკუთრებული, ანბრებული უნდა დამართოდა უეჭველად. გალაკტიონი და სარეჟისორო კურსები — უკეთესს სწორედ ვერაფერს წარმოიდგენს ადამიანი!

მაინც ნუ გამოვედევნებით ამ შემთხვევით დეტალს. ხსენებული ორი წლის მანძილზე ისეთი ამბები დატრიალდა, მსოფლიო შეიძრა მათგან. ყველას კარგად მოგეხსენებათ, რა ამბებიც იგულისხმება.

ისიც კარგად მოგეხსენებათ, რომ გალაკტიონ ტაბიძე აღფრთოვანებული შეეკება რევოლუციას — „დროშები ჩქარა“ რომანოვე-

ბის იმპერიის დამხობისთანავე დაიწერა და გამოქვეყნდა კიდეც: ეს ასეც უნდა ყოფილიყო. საკვირველი უფრო ის იქნებოდა, სხვაგვარი რეაქცია რომ ჰქონოდა ამ ამბავთან დაკავშირებით. ოდესმე არსებულთაგან ერთი უსაზიზღრესი იმპერიის დამონებული ხალხები სწორედ რევოლუციას უკავშირებდნენ თავიანთი განთავისუფლების იმედებს და, ზემოთქმულის არ იყოს, პირწავარდნილი იდიოტი თუ იქნებოდა არსებული წეს-წყობილების შენარჩუნების მომხრე. ეს განსაკუთრებით საგრძნობი უნდა ყოფილიყო საქართველოსთანა. ძლიერი რევოლუციური ტრადიციების ქვეყანაში.

ამ ამბიდან 30 წლის შემდეგ შესრულებული ჩანაწერი სამუალებას გვაძლევს ცოტათი უფრო ახლოდან შევხედოთ ზოგიერთ რასმე:

„1947, 19 ენკენისთვე (თორმეტის თექვსმეტი წუთია).

როგორც ქორი გინახავს, თებერვლის რევოლუცია ისე მოულოდნელად დააცხრა ქუთაისს. მე მაშინ მხატვარ თედორე ჩუდუცისთან ვცხოვრობდი. მატერიალურად გამოუსვლელ მდგომარეობაში ვიყავით ორივენი. მაგრამ ერთად ვიტანდით ჭირსა და ლზინს... ვცხოვრობდით ჭიბოს¹ სახლში. ჭიბოს ჭიბემ პაოლოსაც უღალატა და არც „ქორპორაციას“ გააჩნდა რამე, ჩვენ რას დაგვეხმარებოდა. სახლთან სრულიად არავითარი კავშირი არა მქონდა, რომ მქონოდა კიდეც, მერე რა? არც სახლში არ გააჩნდათ რამე... არსაიდან რაიმეს იმედი, არავითარი სახსარი საარსებო. არსად არ ვმუშაობდი, რედაქციებშიც „ქილოსნურად“ იყო საქმე... არაფერი არ ჰქონდათ არც მათ და მე რას დამეხმარებოდნენ... ერთის სიტყვით — სრული უიმედობა ყოველი მხრივ...“

ეს არ იყო ოდენ მატერიალური სიდუხჭირით აღძრული უიმედობა. საამდროოდ მას არავითარი პერსპექტივა არ ესახებოდა მის წინაშე უღმობლად აღძრულ ეროვნულ და სოციალურ პრობლემათა გადასაჭრელად. ამიტომ იყო მისთვის რევოლუცია ქორის დაცხრომასავით მოულოდნელი რამ, თორემ ვითარებაში უკეთ გარკვეული ადამიანი უეჭველად აღრევე იაზრებდა რევოლუციის მოახლოებას.

¹ პაოლო იაშვილის მამა (ცნობა ი. ლორთქიფანიძის ხსენებული წიგნიდან არის აღებული).

და, აი, „განახლების ზარმა დარეკა, ტახტი დაეცა და იმედად ქაოსზე დგება თანასწორობა, რესპუბლიკა, თავისუფლება!“ მშვენიერი სტრიქონებია როგორც პოეტური, ისე პოლიტიკური თვალსაზრისით! ამ სტრიქონთა შემცველი ლექსი („ათრობდა ზაღბთა მწუხარება“) დაწერილია 1917 წლის 25 მარტს — განახლების ზარის დარეკვისთანავე. დიდია ცინცხალი შთაბეჭდილებით აღძრული აღფრთოვანება, მაგრამ ავტორისთვის ჭერჭერობით სრულიად უცნობია ის, თუ რა მოპყვება ამ გრანდიოზულ ამბავს, როგორ განვითარდება მოვლენები მომავალში. ტახტის დამხობას „თანასწორობა, რესპუბლიკა, თავისუფლება“ რომ უნდა მოჰყოლოდა, ეს ყველას სწამდა (მონარქისტების გარდა, ცხადია). მაგრამ კონკრეტულად რა სახეს მიიღებდა რესპუბლიკა, გალაკტიონ ტაბიძეს, მსგავსად მრავალი და მრავალი ინტელიგენტისა, ძალზე ბუნდოვნად ჰქონდა წარმოდგენილი. ისიც ნაკლებად ჰქონდა გაცნობიერებული თავდაპირველად, თუ რა როლი უნდა შეესრულებინა პოეტს არსებულ ვითარებაში. ნიშანდობლივია, რომ „ათრობდა ზაღბთა მწუხარება“ სონეტის ფორმით არის დაწერილი. ხოლო სონეტი მაინცდამაინც ზედგამოჭრილი ფორმია რევოლუციის ბობოქარი დღეებისთვისო, ეს არ ითქმის ალბათ.

სრული უეჭველობით მან ერთი რამ შეიცნო: რევოლუცია ნიშნავდა ესოდენ საძულველი იმპერიის, საძულველი წესწყობილების, საძულველი ცხოვრების, ყოველივე დრომოჭმულისა და დამყაყებულის ნგრევას, ნგრევას და ნგრევას. ასეთ დროს ორი აზრი არ შეიძლებოდა არსებულებო, თუ ვის მხარეს იქნებოდა იგი:

სალაში ნგრევას, ვისში გვიანო
აღფრთოვანება იყოს ნეტავი,
დღე წამოიჭრა ოქროსთმანი,
დღე ახალგაზრდა და გამბედავი.

ამ პათოსით განიმსჭვალა რევოლუციის მომდევნო ხანაში. საგულისხმოა, რომ ამავე ხანაში კვლავ განსხვავებული მნიშვნელობა შეიძინა მისთვის ქარმა. ლიტერატურისმცოდნეთ შენიშნული აქვთ — გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიაში ეს სტრიქონი ორგვარი მნიშვნელობით იჩენს თავს: როგორც მწუხარე სულის ვიბრაციათა გამოძახებელი და როგორც ბრძოლის სიმბოლო. მეორე მნიშვნელობით

ლიტერატურული შეგირდობის ხანაშივე ახსენებდა ხოლმე ქარს („დაპქროლე, ქარო, მე არ მიყვარს ეს მყუდროება“, და სხვა). მაგრამ რადგანაც ბრძოლის მოტივები საიმედოოდ ერთობ მკრთალად ელინდებოდა, ქარის ხსენებული მეორე მნიშვნელობაც მალე მიეცა დავიწყებას. კარგა ხნის განმავლობაში ქარი სულის უნუგეშო ყოფას გამოხატავდა მხოლოდ („წუხელი, ღამით ქარი დაპქროდა“, „რა სევდიან ნანას ამბობს ქარი“, „რტოებში ავობს ბებერი ქარი“, „რტოებს ტირილით ამტვრევდა ქარი“, „ოჰ, ეს ფოთლები, ფენილი ქარით...“, „თმაგაწეწილი ქარი“, „დაეტყო კიდეც ქარებს ქარობა“, „ბერავდა ქარი... როგორც სიკვდილი...“ და სხვა მრავალი). და, აი, ქარი კვლავ იქცევა ბრძოლის, კვეთების, დახვესებული და საძულველი რუტინით მოცული ცხოვრების გადალეკვის სიმბოლოდ („ეს გრიგალია სიახლის“, „გრიგალი“, „მღვრიე ქარი“, „ქარი, ამწევი ფარდის“, „დავდგეთ იქ, სადაც ქარიშხალია“...).

ოღონდ ეს ნგრევა და გადალეკვა დამყაყუბული ყოფისა მისთვის არავითარ შემთხვევაში არ ნიშნავდა წარსულის განუკითხველ უარყოფას, ტრადიციათა დასამარებას, ანარქისტულ თუ ფუტურისტულ ამბოხებას და ქაოსისკენ სწრაფვას. სწორედ პირიქით იყო საქმე. სწორედ ქაოსი უნდა დანგრეულიყო და გადალეკილიყო რევოლუციის ქარიშხლით: „...ამედად ქაოსზე დგება თანასწორობა, რესპუბლიკა, თავისუფლება“, „ქაოსიდან გზებზე გავედით“ და მისთანანი. სწორედ რევოლუციას უნდა ეხსნა „გიგანტური მსოფლიო ქნარი“ (არა მხოლოდ პოეზიის, საერთოდ, კულტურულ ფასეულობათა სიმბოლო), ადამიანი უნდა აემალეებინა და წარსულის ქვეშეპარეპი აზრი საცნაურეკმნა მისთვის. მშვენიერის ნამდვილი დაფასება ახლა უნდა დაწყებულიყო.

ამგვარი შეხედულება გამოეკვეთა თანდათანობით, ამგვარად ესაჩებოდა რევოლუციის უდიდესი მისია. და ამ შეხედულებას, მისი აზრით, სავსებით შეესატყვისებოდა ყოველივე, რითაც აქამდე ესულდგმულა თვითონ, რაც შეექმნა ან რის შექმნაც ჰქონდა განზრახული. მთელი მისი არსება მშვენიერებას, სიკეთეს, პარმონიას მიესწრაფვოდა, მაგრამ აქამდე ცხოვრების გამოუცნობი ქაოსი აფერხებდა ამ სწრაფვას. ახლა გაჩნდა იმედი ქაოსის დაძლევისა. სხვა რაღა უნდა ენატრა! მეორე მხრივ, ახალ ეპოქასაც სხვა რა უნდა მოეთხოვა მისგან, თუ არ მშვენიერების, სიკეთის, პარმონიის

დასამკვიდრებლად მოღვაწეობა? სადაოდ ის შეიძლებოდა ქცეულიყო მხოლოდ, თუ რას დაერქმეოდა, ვთქვათ, მშვენიერება. მისთვის, ეს იყო ფსიქიკის სიღრმეში წვდომილ რეალობათა გამოვლინებაც და აწ უკვე გარესამყაროში დაწყებული გრანდიოზული ბრძოლაც, მახინჯი ყოფის, ბოროტების, სიცარიელის, ქაოსის დამანგრეველი ბრძოლა. ამ ბრძოლამ მის პოეზიაში სათავე მისცა მანამდე თითქმის სრულიად უცნობ ნაკადს — მანამდე უცნობ თემებს, მოტივებს, იდეებს, განწყობილებებს.

ოლონდ ძირითადი მდინარეა არ შეცვლილა, არსაით გადაუხვევია, თავისსავე კალაპოტს მიჰყვებოდა. ეს კალაპოტი კი ისეთ სანახებში იყო გაჭრილი, რომლებსაც ცის სილაყვარდეც დაჰნათოდა. და ქუფრი ნისლიც ხშირად დაჰბურავდა ხოლმე. აქ პიროვნული ტკივილიც მრავლად იპოვებოდა, მწუხარებაც და ტრაგედია, ძიება, აზრის წყვეტება, ზოგჯერ წინაუქმობა თუ დაბნეულობა, განწყობილებათა მონაცვლეობა, დროებითი გატაცებები, შეცდომები, თავდავიწყებისკენ სწრაფვა, სასოწარკვეთა... 1917 წლის ნოემბერში გალაკტიონ ტაბიძეს ოცდაექვსი წელი შეუსრულდა და არა სამოცდაექვსი.

ასე რომ ერთი მხრივ იქმნება „დროშები ჩქარა“, „ათრობდა ხალხთა მწუხარება“, „რა საჭიროა სიტყვები, მკერა“, „გემი დალანდი“, „ქალაქი წყალზე“, „წერილი მეგობრებისადმი“, „ცეცხლი, მახვილი“, „მიწა გამოჩნდა“, „რევოლუციონერის ხსოვნას“, „აღმოსავლეთი“, „ჩვენ, პოეტები საქართველოსი“, „ოქტომბრის გამარჯვებასთვის“, „ჯონ რიდი“...

მეორე მხრივ — „შემოდგომა უმანკო ჩასახების“ მამათა სავანეში“, „სილაყვარდე ანუ ვარდი სილაში“, „ანგელოზს ეპირა გრძელი პერგამენტი“, „მას გახელილი დარჩა თვლები“, „პირიმზე“, „ყორანი“, „თეთრი პელიკანი“, „შენ და შემოდგომა“, „სასიკვდილო მწუხარება“, „ვილანელი“, „შავით შემოსილხარ, როგორც ელეგია“, „ქარი ჰქრის“, „დღე გაფითრდა იაგუნდის“, „იარე, კაცი შენ აღარ გქვია“...

ერთი მხრივ აღფრთოვანებული მიუყვება რევოლუციური მოსკოვისა და პეტროგრადის ქუჩებს, ყოველივეს აკვირდება, სწავლობს, იმასაც ცდილობს, საზოგადოებრივ საქმიანობაში აქტიურად

ჩაებას, 1922 წელს „გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალს“ სცემს მგზნებარე მოწოდებებით...

მეორე მხრივ — იმავე მოსკოვში ყოფნისას რუდოლფ შტაინერის „ხელოვნებათა საფუძვლების“ თარგმნას იწყებს (რამდენიმე გვერდი უთარგმნია და მერე მიუწელებია თავი), მარი კორელის რომანს შტუდირებით კითხულობს, შოპენჰაუერის თხზულებებს ეწაფება...

ისე, კაცმა რომ თქვას, ეს „ერთი მხრივ“ და „მეორე მხრივ“ მხოლოდ დღევანდელ თვალსაზრისს გამოხატავს. იმხანად გალაკტიონ ტაბიძისთვის ეს ყოველივე ერთიან საკაცობრიო კულტურას წარმოადგენდა, მისთვის ჯერ უცხო იყო შეხედულება ორი ურთიერთდაპირისპირებული კულტურის არსებობისა. ამასვე ადასტურებს ლექსების მეორე წიგნი, 1919 წელს გამოცემული.

უმთავრესი მაინც სხვა რამეა: არც იმხანად, არც შემდეგ, არასოდეს შეეკვებულა, რომ ყოველივე ის, რაც 1917 თუ 1921 წლამდე შეექმნა, ახალი ეპოქისთვისაც სავსებით შესაფერისი უნდა ყოფილიყო; ეს ზომ მისი სულის მოუქვეთელი ნაწილი იყო, ტანჯვა-წამების გზით სიარულის, ბოროტებასთან, ქაოსთან ბრძოლის თავისებური მატიანე, მისი პიროვნული აღმასვლის მიმნიშნებელი გზა-ჯვარედინები, პოეტისთვის ისევე ღირებული, როგორც პოლიტიკური მოღვაწისთვის — რევოლუციური ბრძოლის ფაქტები. როგორ შეიძლებოდა ამის დავიწყება ახალ ეპოქაში, პიროვნებისთვის თავისუფლების აღმთქმელ ეპოქაში?

გარდა ამისა, ჯერ ერთი, ახალი ეპოქის დაწყება არავითარ შემთხვევაში არ ნიშნავდა ყოველგვარი საპირბოროტო საკითხის ერთბაშად მოგვარებას და, მეორეც, ცხადი უნდა ყოფილიყო, რომ გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიაში კიდევ კარგახანს გამოვლინდებოდა არაერთი ტყვილი, ეპკი, ზოგჯერ უიმედობის თუ განწირულების განცდა, რითაც აღევსო სული სიჭაბუკეში. და ამგვარ მოვლენებთან დაკავშირებული თემები, მოტივები, აზრები, განწყობილებები ამ პოეზიის ისეთივე ორგანული ნაწილი იქნებოდა, როგორიც ახლის გრძნობა იყო. პიროვნება ერთი ხელის დაკვრით ვერ გარდაიქმნებოდა, სხვა კაცად ვერ იქცეოდა, ვიდრე საკუთარი ძალისხმევით, შინაგანადვე არ სძლევდა წარსულის მძიმე ფსიქიკურ მემკვიდრეობას. და ეს შინაგანი ჭიდილი, თუნდაც წინააღმდეგობათა კვეთებით

აღძრული ტრაგიზმი, მხოლოდ მის პიროვნულ საქმედ კი არ უნდა მიიჩნიათ, სხვებისთვისაც საგულისხმო უნდა ყოფილიყო.

ამგვარად ფიქრობდა და საესებით მართებულიც იყო მისი შეხედულება, მისი „ხაზი პოეზიაში“, როგორც თვითონ წერს არაერთხელ. წერს და ხშირადაც წუხს — ჩემი ხაზი არ ესმით, სწორად ვერ მიგებენო.

რადგან ყველანი აგრე ჯიშად ფიქრობდნენ. იყვნენ ცალკეული ადამიანები, ზოგჯერ საკმაოდ უფლებამოსილნიც, რომელთათვისაც რევოლუცია ყოველივე ძველის ხელალებით უარყოფას ნიშნავდა. ეს ადამიანები ჩქარობდნენ, ერთი დაკვრით აპირებდნენ გარდასულთან ანგარიშის გასწორებას. ამასთან, ხშირად არც ცოდნა ჰყოფნიდათ, არც გამოცდილება და არც დრო საიმისოდ, რათა, ჯერ ერთი, ბოლომდე სწორად გარკვეულიყვნენ კულტურის ურთულეს საკითხებში და, მეორეც, შემოქმედ პიროვნებებთან დამოკიდებულება ცოტათი უფრო ფაქიზად განესაზღვრათ. მათთვის დოსტოევსკი წვრილბურჟუაზიულად მოაზროვნე უმწეო და უარსაყოფი მწერალი იყო, ილია ჭავჭავაძე — შესაჩვენებელი, გადაგვარებული მემამულე, თამარ მეფე — იოლად გასამახსოვრებელი ისტორიული პიროვნება... ყველაფრის ჩამოთვლა შეუძლებელია და არც არის საჭირო.

ამგვარ ხალხს თავიანთი წვრილფეხა მიმდევრებიც ჰყავდა, იდეურად ჩამოუყალიბებელი, რევოლუციის დიდი საქმისთვის ფაქტიურად მოუმზადებელი, მეტიც — უცხო პირები. ამათ არამცთუ კულტურის, ლიტერატურის, ხელოვნების არსება არ ესმოდათ, საერთოდ ძალზე ცოტა რამ გაეგებოდათ ამ ქვეყნის, კერძოდ — ადამიანის ფსიქიკისა. ან მტერია ან მოყვარე — აი, ერთადერთი საზომი, რომლითაც უყურებდნენ ყოველ კაცს. ამასთან, მტრობის თუ მოყვრობის ჭანმსაზღვრელი იყო მათი პირადი შეხედულება მხოლოდ და მხოლოდ. დიდ იდეებს, გრანდიოზულ გარდაქმნათა ეპოქას მიტმასნილნი რევოლუციის სახელით განუყითხავად მოქმედებდნენ და არაიშვიათად ზიანსაც აყენებდნენ საქმეს. როგორც თქვენც კარგად მოგეხსენებათ, პარტიამ მათთვისაც მოიცალა და მკაცრად გააფრთხილა, რომ კლასიკოსებისადმი აგდებული დამოკიდებულება, შემოქმედ ადამიანთა მიმართ უხეში ადმინისტრაციული მეთოდების გამოყენება, საერთოდ, კულტურის სფეროში თვითნებობა სოცია-

ლისტურ მშენებლობასთან შეუთავსებელი რამ არის. მაგრამ რევოლუციის პირველ წლებში, დუღილისა და ნაწილობრივ გაურკვევლობის ხანაში, ხსენებულმა ადამიანებმა და მათმა წერილფეხა მიმდევრებმა ზოგი რამის გაფუჭება მაინც მოასწრეს.

ერთი ამნაირი გაფუჭებული საქმე იყო ზოგიერთი პიროვნების დამოკიდებულება გალაკტიონ ტაბიძისადმი. იმ პოეტს, ვისი „ხაზი“ საესებით გაამართლა დრომ, ეპოქამ, ვისი უდიდესი დამსახურებაც აღიარა ხალხმა, პარტიამ, მთავრობამ, ვისაც სახალხო პოეტის სახელი მიენიჭა და. ლენინის ორდენი ებოძა, ზოგ-ზოგნი ადრე ათვალწუნებით, ეკვით უყურებდნენ და სიცოცხლეს უმწარებდნენ.

აქ უნდა გავიხსენოთ, რომ გალაკტიონ ტაბიძე დიდი მგრძნობელობის, ფაქიზი სულის კაცი იყო, ამასთან, საკმაოდ ნერვიული (მისი სულიერი ბიოგრაფიის მქონე სხვაგვარი ვერც იქნებოდა), ყოველდღიურ ცხოვრებაში უმწეო და მოუშვრობელი, ხშირად — ბავშვურად მიამიტი და დაბნეული. მისი ოცნება, მისი სული რევოლუციის ბოზოქარ რიტმს, ქარიშხლის სიმძაფრეს მიელტვოდა, ეს უეჭველია. მაგრამ რევოლუციის პირველი წლების მოუწყობელი და დაულაგებელი ყოფა მაინცდამაინც ზედგამოქრილი არ იყო მისნაირი არსებისთვის. რეალური ორიენტაცია არც მანამდე ეხერხებოდა, უცდომლად ვერ არკვევდა — როგორი ნაბიჯის გადადგმა იყო საჭირო არსებულ სიტუაციაში, ვინ იყო მისი მტერი და ვინ — მოკეთე. ამგვარ ადამიანებს ცხოვრებაში მზრუნველი სჭირდებათ, „პატრონი“, ვინც თავს გადასდებს მათთვის და დროულად, ტაქტით, დაკვირვებით განარიდებს ყოველდღიურობის გაუგებრობათაგან თუ სიმკაცრეთაგან. გალაკტიონ ტაბიძეს არავინ ჰყავდა ამგვარად მზრუნველი. მისი მეუღლე, რევოლუციური ტრადიციების ოჯახიდან გამოსული ქალი, საზოგადოებრივ საქმიანობაში იყო დანთქმული, საკუთარი თავის მოსავლეადაც ვერ იცლიდა, თავგადადებული შრომობდა, ხან რაიონში იყო, ხან მოსკოვში, ხანაც შუა აზიის რესპუბლიკაში აჩაღებდა ჩადრის გადადების კამპანიას...

და იყო ეს დიდი ბავშვი მეტწილად მარტოდმარტო, ერთიბეწო ბინაში გამოკეტილი, მოუვლელი, ხშირად — გასაცოდავებული, არაერთხელ მშვიერი, ულუკმაპურო, გამოუვალ სიღატაკეში ჩავარდნილი.

მერე, მისი ბედის ამბავი რომ ვიცით, ხომ უეჭველად მას უნდა

გადაპყროდნენ ზემოხსენებული ყაიდის ადამიანები! საკმარისი იყო მათთან ერთი შეხება და ეს ბავშვი აფორიაქდებოდა, აირკოდა, აქეთ-იქით მიაწყდებოდა თავგზადაბნეული, ზანდახან სასოწარკვეთილებამდე მისულიც. ზოგჯერ უბრალო გაუგებრობაც იქცეოდა წონასწორობის დაკარგვის მიზეზად, ზოგ რამეს თვითონაც აზვიადებდა ვითარებაში გაურკვეველი. მაგრამ ხშირად ნამდვილი მიზეზიც ჰქონდა ასაფორიაქებლად.

წერილი მეუღლისადმი (ოციანი წლები):

„აქ მე მივიღე დაზღვეული წერილი, რეჟინგტონზე ნაბეჭდო. წერილი... საესეა პირადად ჩემთვის შეურაცხყოფელი სიტყვებით. უსინდისო და სხვა... ხომ არ იცი, ვინ არის ეს სუბიექტი?.. მას შეცდომით წარმოუდგენია, რომ სიტყვა „ანაქრონიზმი“ საქები სიტყვაა. ეს არაფერია, მაგრამ უმთავრესი ისაა, რომ იგი საზიზღრად იგინება... განა შეიძლება ასეთი ურიგო და უწყალო სიტყვების თქმა? ამ დაუფიქრებლად წამოსროლილი სიტყვებით იგი თავისდაუნებურად იძლევა ერთნაირ თვითდახასიათებას... ოლია, თუ შენ იცნობ მას, გადაეცი, რომ გინება არ შეიძლება, რომ ზრდილობის გაჩეშე წარმოუდგენელია წერილობითი ურთიერთობაც-კი. ასეთი წერილები შეგაძლებს ადამიანს...“

ყოველი ამგვარი ფაქტი კარგახნით ურღვევდა სულიერ წონასწორობას. ამას კი შედეგად მოსდევდა ყოველდღიურობისადმი უნდობლად ცქერა, დაეკვება, ხან ზომას გადასული სიფრთხილე. ხანაც მოულოდნელი განრისხება.

„მე მინდა ვუთხრა ჩემს უსინდისო მტრებს: წყნარად! არავეთარი უფლება არ გაქვთ, დიახ, არ გაქვთ ხმამაღლა მელაპარაკო! მე ყოველთვის მზადა ვარ სიკვდილისათვის“.

ეს ჩანაწერი 1922 წლით არის დათარიღებული. სწორედ ამ წელს „გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალს“ სცემდა, შემოქმედთ მკზნებარე მოწოდებებით ბრძოლისკენ უხმობდა, თავადაც თხზავდა ისეთ ლექსებს, როგორიცაა „ძველი ხელები წყდება კალიპსოს“, „ეს გრიგალა სიახლის“, „მისიზა ისევ მომიტანა ლავჯარდი ზღვები“. „ბინდი ღამისა გაჰქრა“, „რევოლუციონერის ხსოვნას“. ამავე წლით არის დათარიღებული „ცხოვრება ჩემი უანკარეს ღვინის ფერაა“.

ამგვარ ამბებს განსაკუთრებით გულდასმით უნდა ჩაეუყვირდეთ. ეს კაცი თავის პირად გაჭირვებას, ხშირად ტრაგიზმად და ნამდვილ

უბედურებად განცდილსაც, არასდროს თავს არ ახვევდა მკითხველებს, საზოგადოებას. პოეზიის საგანი მისთვის მაღალ სულიერ სფეროებში განცდილი ტრაგიზმი შეიძლებოდა ყოფილიყო და არა ყოველდღიურობით აღძრული სატკივარი. ხოლო რაკი სამართლად სულიერი ევოლუციის მწვერვალებზე იმყოფებოდა, უყოყმანოდ მიიჩნევდა, რომ მისი ცხოვრება „უანკარეს ღვინის ფერია“, რომ სრული უფლება ჰქონდა ხალხისთვის მოწოდებებით მიემართა და ცეცხლოვანი ლოზუნგებიც გადმოესროლა („დავდგეთ იქ, სადაც ქარიშხალია და სისხლიანი დგას ანგელოსი“).

რალა თქმა უნდა, კულტურის, ლიტერატურის ისტორიისთვის ამ უკანასკნელ მომენტს აქვს არსებითი მნიშვნელობა; დღევანდელი მკითხველისთვის წინა პლანზე დგას მგზნებარე რევოლუციური სულისკვეთებით განმსჭვალული ლექსების ავტორი და არა ყოველდღიური ცხოვრებით განაწამები, დაბნეული და დაეჭვებული ადამიანი. მაგრამ ყოველდღიურობის ეს შედარებით წვრილმანი ავბედობანი უნიშანწყლოდ ვერ გაქრებოდნენ, თანდათანობით მისი სულიერი ცხოვრებისთვისაც უნდა დაეჩნიათ ცნობიერი თუ ქვეცნობიერი კვალი. ასე რომ, მიუხედავად მისი პრიციპისა — ყოველდღიურობის ტრაგიზმი პოეზიის საგნად არ ექცია, საბოლოოდ ეს ტრაგიზმი მხატვრულ ქმნილებებშიც უნდა გამოვლენილიყო ამა თუ იმ სახით. გარდა ამისა, ეს შედარებით წვრილმანი ავბედობანი და მათგან აღძრული ტკივილები დამანგრეველი ძალით მოქმედებდნენ მის ლაბილურ ბუნებაზე და მოჰყავდა ცხოვრებისეულ გაუგებრობებს უდებდნენ სათავეს. ასე მომზადდა რამდენიმე ათეული წლის განმავლობაში 1959 წლის 17 მარტის ტრაგედია.

„საუბარი ისეთი, რომელიც ჩემს შესახებ ისმის მეორე ოთახიდან, რომელშიდაც ღვინით ილეუებიან ვიღაც უცნობები, და რომელსაც კვერს უქრავენ ჩემი მეზობლები, ყოველ წრეს გადასული მუქარა, სხვა არაფერი.

ახალგაზრდა ქალი... აღიზიანებს მათ, ამხედრებს მათ ჩემს წინააღმდეგ, და ისმის ასეთი სიტყვები:

— რატომ არ გალახავთ, რატომ ცხვირპირს არ დაამტვრევთ, რატომ ფანჯრიდან არ გადაისროლით!..

ეს არის ჩემდამი ისეთი ზიზღის გამოხატულება...

ესაა გაგრძელება ძველი ისტორიის. ყველანი ერთი მიზნისკენ

შიეშურებიან — დამატოვებინონ ოთახი შეერთებული პროვოკაციული გამოსვლით“.

სხვა ჩანაწერებიც გვაუწყებენ, რომ ოციანი წლების მიწურულს თუ ოცდაათიანის დამდეგს კარის მეზობელს გადაუწყვეტია საკუთარი ბინის გაფართოება გალაკტიონ ტაბიძის პატარა ოთახის ხარჯზე. ჩვენს ინტერესთა სფეროში ვერავითარ შემთხვევაში ვერ შემოვა მსგავსი კომუნალური საკითხების გამოძიება. უმთავრესი სხვა რამ არის: დღესდღეობით ალბათ ველარაშინ დაგვიმოწმებს — მართლა ასე იყო საქმე, თუ ავადმყოფურობის სამანებამდე მისული ექვით წარმოისახა ყოველივე ამგვარად, მართლა გალაკტიონის მიუსამართლი ითქმოდა თუ არა ის მუქარის სიტყვები, უპირებდნენ თუ არა ბინის წართმევას ან გინდაც პროვოკაციების მეშვეობით დატოვებინებას. ბოლოს და ბოლოს გალაკტიონ ტაბიძეც საკმაოზე მეტად ცნობილი კაცი იყო და ოლია ოკუჩავაც — დიდად გავლენიან პირთა ღვიძლი დაი. ეს ალბათ ეცოდინებოდათ კარის მეზობლებს, რაგინდ დამთხვეულ და რეგვენ ხალხადაც უნდა წარმოვიდგინოთ ისინი. ექვსმეტრიანი ოთახისთვის ვითომ ელირებოდა ამოდენა ვაიუშველებელის ატეხვა? ძნელი სათქმელია.

ამგვარი ექვი და უნდობლობა გარემოპყველი ყოველდღიურობის მიმართ ხშირად კურიოზულ ფორმებსაც იღებდა.

საკმაოდ ვრცელი ჩანაწერი მოგვითხრობს: გალაკტიონი აბანოშია, ის-ისაა უნდა შევიდეს მისთვის გამოყოფილ ნომერში, რომ ასპარეზზე ჩნდება ვიდაც პირი, როგორც მერე ირკვევა, გვარად სულუხია, და ეცილება — ურიგოდ აპირებს შესვლას. ამტყდარ დავაში აბანოს ადმინისტრაციაც ჩაერევა. სულუხიას ამბიციურობა უსაზღვროა: ქედმაღლურად მოითხოვს შეამოწმონ მისი მოდავის ვინაობა და წინასწარ ემუქრება კიდევ. აცახცახებული გალაკტიონი ამ არამკითხეს გულმოდგინედ ამოუშვებურებს თავის საბუთებს. ჩანაწერის მკითხველნი იოლად ეხვდებიან: როცა შეიტყო, ვისთანაც ჰქონია საქმე, სულუხია დამფრთხალა, ოღონდ იხტიბარი ვითომ არ გაუტეხია და მაინც მუქარ-მუქარით სასწრაფოდ მიუტოვებია ბრძოლის ველი. მაგრამ ამას ჩვენ ეხვდებით, თორემ ჩანაწერის ავტორმა, რალა თქმა უნდა, ვერ იაზრა. რომ მისი შემშინებელი თვითონვე შეშინებულიყო. ჩანაწერის ავტორი დიდ საგონებელში ჩაეარდნილა, ფანტასტური ვარაუდები უჩნდებოდა: რას ნიშნავდა სულუ-

ხიას შექარა, რას აპირებს, საიდან დაესხმის თავს? იქნებ ის აჯობებს, თვითონ დაასწროს იქით შეტევა, მისი ვინაობა გამოიძიოს და გავლენიანი ხალხი ჩაირიოს საქმეში (თუმცა ყველაფრიდან ჩანს, რომ ის გავლენიანი ხალხი არც მანამდე და არც შემდეგ თხოვნით არასოდეს შეეუწუხებია, მაგრამ ამ შემთხვევამ სულ დააკარგინა თავგზა).

ანდა ამგვარი ამბავი: მოდის უცნობი პირი. ტაბიძე აქ ცხოვრობს?—კითხულობს.—რა გნებავთ?—სახლმმართველობიდან გამომგზავნეს, წყალსადენია შესაკეთებელი, ერთი წუთით გამომყევით, თუ შეიძლება.—მერე დეტექტური რომანის გულმოდგინებით არის აღწერილი ორი ადამიანის იღუმალი მსვლელობა დერეფანსა თუ ეზოში. უფრო სწორად—ის მსვლელობა დღიურის დამწერისთვის იყო იღუმალი, თორემ ხელოსანი ალბათ არსებინა მდიდრთა თავისთვის და ას გრამ არაყზე ოცნებობდა გზადაგზა. მერე, როგორც ყველა ხელოსანის წესა, ისიც სადღაც გაქრა და აღარ გამოჩენილა, ხოლო ავტორმა ამ ამბავს მინაწერი დაურთო: „საექვო პიროვნებაა, უნდა შევამოწმო“.

და, აი, პირად ცხოვრებაში ამნაირად განაწამები კაცი უეჭველად უნდა გადაწყდომოდა ცოტათი ზემოთ მოხსენიებული ყაიდის ადამიანებს და შინაგანად ათრთოლებულს თავი უნდა ეტეხა იმის გამოსაცნობად, თუ რას მოასწავებდა მათი უნდობელი მზერა, უნდობელი დამოკიდებულება და საუბარი.

ხოლო მას იმედი ჰქონდა, თანდათანობით ეძლია წარსულს მძიმე სულიერი მეშვიდრეობა, რიგიანად გარკვეულიყო მომხდარ გრანდიოზულ მოვლენათა არსებაში, ეს მოვლენები ესოდენ დიდი ტანჯვის ფასად წვდომილი ჰარმონიის ორგანულ ნაწილად ექცია და მშვენიერებად გარდაქმნილი დაებრუნებინა ხალხისთვის, სწორედ იმ ხალხისთვის, რომელმაც უკვე ზეპირად იცოდა „მთაწმინდის მთვარე“, „მე და ღამე“, თუ „მერი“...

გალაკტიონ ტაბიძის ლექსთა საუკეთესო წიგნი რომ გამოვიდა 1927 წელს, ვასილ ბარნოვი წერდა: „ლექსთა კრებული მომიძიო ტანის. ჰაეროვანი ციაგი ნაზთა გრძნობათა. განცდათ წალკოტი პირად-პირად ყვავილით სავსე. მგრძნობიარე ქართველთ სული შუქთა მფენელი. ქართული ტკბილი. სულ უბრალოდ, მეამიტად იწყებს სიმღერას, ლაევარდ ცაში სანაევარდოდ ჰშლის ფრთებს თანისთან..

სიტყვებს სიუხვე. ყველა კუთხის ლამაზი თქმა ერთ თაიგულად. სინამდვილეც ხომ აერთებს აწ ქართველთ მოდგმას. ცეკვით მოხლტის, მოიძღერის ლექსთა მდინარე. ხან ღიმილი, ბევრჯერ დარდი ჰმაშეწყობილი. მღერის ქართველი ლზინშიც, გლოვაშიც. ზარით ტირილი გაოდებაა ლექსად რხეული. მთელი ლაშქარი საარაგო სახეებისა. უღვეველი სხვადასხვაობა. მიპნიჭებითა ლექსებში მათ სიცოცხლის ძალა: გილიმინ, გეხვევიან, ალერსს გეტყვიან, ცელქობენ შენ წინ, ზანდაზან კოდეც გელრიჯებიან. ახალი არე ჩვენებებით საესებით ჰაფსე. თუ წაშლილან სინამდვილის ზმანებათა, ოცნებათ მზღვრები? სინამდვილეს ეთერიული ხორცი შეუხსავს, ოცნების სახეს შეუთმოსავს ნივთიერება“.

ეს კრებული გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედების ოცამდე წელიწადს მოიცავდა. 1908-1927 წლებს. აქ დაბეჭდილი 636 ლექსიდან ნრაველი იყო ლიტერატურული შეგირდობის დროინდელი. მაგრამ ოთხასზე მეტი ლექსი სრულყოფილი შემოქმედის კალამს ეკუთვნოდა. ეს ლექსები სამუდამოდ დარჩება ქართული პოეზიის საგანძურში.

ხალ მომდევნო ოთხი წლის მანძილზე, 1928-1931 წლებში, გალაკტიონ ტაბიძემ დაწერა 415 ლექსი (აქადემიური გამოცემის მე-3 ტომი), რომელთა სტრიქონების საერთო რაოდენობა ლამის აღემატება ყოველივე იმას, რაც მანამდე შეექმნა ოცი წლის განმავლობაში (შესადარებლად ისიც საგულისხმო იქნება, რომ მომდევნო ცხრა წლის მანძილზე, 1932-1940 წლებში, 250-მდე ლექსი აქვს შექმნილი). ამ ლექსების აბსოლუტური უმრავლესობა გაერთიანებული იყო ცაკლებად „ეპოქა“, „პაციფიზმი“, „რევოლუციონური საქართველო“, რომლებსაც თვითონ პოემებს უწოდებდა ზოგჯერ. პოემებმა ვერ იპოემეს, ფაქტიურად ციკლებიც აღარ დარჩა. არის ცალკეული ლექსები, ცალკეული 415 ლექსი, რომელთაგან რამდენიმე ათეული თუ მიიჩნევა გალაკტიონ ტაბიძის თხზულებებში მოთავსების ღირსად, ისიც დიდი დათმობით. სამასზე ბევრად მეტი ლექსისგან ღმერთმა თქვენც დაგიფაროთ და ყველა თქვენი კეთილის მსურველიც. არა მგონია ამ სამასზე მეტი ლექსის თავიდან ბოლომდე ჯულღასმით წაკითხვა შეძლებოდათ თვით იმ პირებს, ვინც „ეპოქას“, „პაციფიზმს“, რევოლუციონურ საქართველოს“ საბჭოუ-

არი პოეზიის დიდ შენაძენად მიიჩნევდა. წინააღმდეგ შემთხვევაში მართლაც ბარაქალა მათს მოთმინებას თუ გემოვნებას.

იცოდა კი ამ ზალხმამ, რა არის საბჭოური პოეზია, საბჭოური მწერლობა? შურასთანა მდბალი გრძნობა ბევრი ვერ ჩამოითვლება, მაგრამ ზოგჯერ ლამის შეგშურდეს კაცს, როცა გაიხსენებ, რანაირი მზარუნველობით იყვნენ იმავე წლებში გარემოსილნი მაქსიმ გორკი, ნიკოლოზ ტიხონოვი, ალექსეი ტოლსტოი და სხვანი მრავალნი რუსეთში, მიკოლა ბაჟანი უკრაინაში, ავეტიქ ისააკიანი — სომხეთში.

ცხოვრებამ თვითონვე მოისროლა ამნაირი ადამიანები, მათთვის შეუფერებელ საქმეს ჩამოაშორა, ყველას თავთავისი ადგილი მოუჩინა. მაგრამ, ეოდრე ეს მოხდებოდა, იმდენი მაინც მოასწრეს, გალაკტიონ ტაბიძე ერთიანად ააფორიაქეს. აი რამდენიმე ადგილი ამ წლების დღიურებიდან თუ ჩანაწერებიდან.

„მარტოობის საიდუმლოება. მაიაკოვსკი ძალიან მარტო დარჩა, მეტის მეტად მარტო“ (ცალკე ფურცელზე, მეტი არაფერი წერია).

„ჩემი ტვინი დაიღალა გამოცანებით, ჩემი სხეული დაიღალა სიცოცხლით...“

„მე მიხარია, რომ ჩემივე საკუთარი ნებით მე შემიძლია შევაჩერო ეს მოუსვენარი გულის ცემა, ეს აღელვებული და მხურვალე სისხლი, ეს მტანჯველი ტკივილები ნერვების“.

„მატერიალური მდგომარეობა ასეთია: ერთი კაპიკიც ჯიბეზე არა მაქვს... პაპიროსის ფულიც კი არა მაქვს, ფეხსაცმელები დაგლეჯილია, პალტო არაა, პირი ვერ გავიპარსე. მეზარება ქუჩაში გავლა, ხალხში გამოჩენა... რამდენი ტკივილებია ხელმოკლეობისაგან, რამდენი შეუღაცეოფა. ტრამვაის ფული რომ კაცს არ გექნება... მეგობრები, ნაცნობები... ისინი მხოლოდ მაშინ ჩნდებიან, როდესაც გაიგებენ, რომ ჯიბეში ორიოდ გროში მაქვს. ღმერთმა ნუ ჰქნას ესხლა ავად გახდომა! რალაც ვერა ვგრძნობ კარგად თავს. ვსუსტდები. ო, რა საშინელებაა ამნაირი ცხოვრება... გამოუსვლელი მდგომარეობა რკინის სალტეებს გიჭერს, სულს გიხუთავს, მუნჯად და კუტად გხდის, განაპირა ქუჩებით გატარებს... ჯინზე საპი დღეა პაპიროსის წვევა მივატოვე. ღვინოსაც ვუტეი... საზიზღარია ყველა, ვისაც უმუშევრობა არ გამოუცდია. საზოგადოთ, საზიზღარია ცხოვრება“.

„როგორ ბევრია შვილი ადამის, როგორ ცოტაა ადამიანი“.

„თანაბრად ტრიალებს მიწაცა და ცაცა,

ორივე უგულო, ორივე ბაცაცა.

დამშვიდდი, ბუღბუღო, დამშვიდდი, გუგულო.

ცავ და დედამიწავ — უსულო, უგულო“ (ხელწერა ნასევამი კაცისა).

„დღესაც ავად ვარ. მუშაობა არ შემიძლია. საერთოდ, მდგომარეობა კატასტროფულია. არსაიდან ჯერჯერობით იმედი არა მაქვს, რომ საიდანმე გაჩნდება სულ ცოტა მაინც ფული.

ჩემი ცხოვრება ხომ ყოველთვის სავსეა მოულოდნელობით: ხან უეცარი სიმდიდრე, ხან აუტანელი სიღარიბე, საერთოდ კი მოუწყობლობა. „აი ამბავი, გულო ჩემო, შენ რომ გაშფოთებს“. მართლაც, აი ამბავი! სად უნდა წავიდე, არ ვიცი.

ასე ვფიქრობდი, როდესაც დავიხურე ქუდი და ოთახიდან გავედდი. აქ, მახლობლად, სამკითხველოა, რომელიც ცხრა საათზე იხურება. ეხლა სამი საათია. მაშასადამე მთელი ექვსი საათი მე შემიძლია გავატარო სამკითხველოში.

მშვიერი, მე ვზივარ სამკითხველოში ექვსი საათის განმავლობაში. ვკითხულობ გაზეთებს, ჟურნალებს. დამავიწყდა შიმშილი. დამავიწყდა, რომ ავად ვარ. ავად! მერე როგორ ავად!

და გახდა ცხრა საათი. დახურეს სამკითხველო, ძალაუნებურად, უნდა გამოხვიდე.

და ზეტიალი.

თოვს.

ზეტიალი ავადმყოფისა და უფულო კაცის. ღამით“.

* * *

გალაკტიონ ტაბიძე არ იყო ტრიბუნის ტიპი. აგუგუნებული აუღოტორიის, მობოზოქრე მასეების წინაშე წარდგომა და მათი დამუხტვა მისი ხელობა არ გახლდათ. მისი დიდი შინაგანი პათოსი, სულში დაგზნებული ხანძარი იმნაირი ბუნების იყო, მხოლოდ ლექსებად გამოვლენას საჭიროებდა და არა ფიზიკურ დემონსტრირებას. ზემოხსენებული ყაიღის ადამიანებისა და თვით მის მიერვე მოწყობი-

ლი ექსპერიმენტი, რომელიც მიზნად ისახავდა გალაკტიონ ტაბიძისაგან ქართველი მათემატიკოსის დაეყენებინათ, სრული კრახით დამთავრდა.

ამას ზოგჯერ თვითონაც გრძნობდა. მაგრამ იმ თავგზაარეულ წლებში ბოლომდე ველარ გაიზარა და მაინც გაფაციცებული აწყდებოდა აქეთ-იქით, საკუთრი არსებიდან ამოხტომას ლამობდა განწირულად. „უმთავრესია უნდა შეეჩვიო კარგ ლაპარაკს. მე ხომ სრულიად ლაპარაკი არ ვიცი. ეს ეხლა არ ვარგა. მე იმდენად არ ვიცი ლაპარაკი, რომ კაცს ხშირად ვერ ვაგებინებ, რასაც ვთხოვ, და იგი გაუგონრად, მოუსმენლად მომპარტყამს უარს. საქმეა ეხლა ეს? კარგია თამამი სიტყვა. ენა არ უნდა წაგიბორძიკდეს. სიტყვებს ჯიბეში არ უნდა ეძებდე... მაგრამ როდის მივაღწევ მე ამას? ხმა დაკარგული მაქვს. სადღაა ჩემი დიდებული ტემბრი ხმისა? აუცილებლად უნდა დავიბრუნო სიტყვის სიფამამე. უნდა გავასუფთავო ხმა. სიმტკიცე უნდა მივსცე. ღვინო საჭირო არ არის, მთვრალი კაცი ყოველთვის სისულელეს ამბობს. ფხიზელი მე ყოველთვის კარგ შთაბეჭდილებას ვახდენ, მხოლოდ სითამამე არა მაქვს. კარგია ფხიზელი სითამამე“ (1930).

მისი მოწოდება იყო წლობით შეზრდოდა მოვლენებს, ფაქტებს, გულდასმით გაეაზრებინა, შინაგან რეალობად ექცია, მერე გაეთავისწინებინა და ისეთ მიმართებებს სწედომოდა, უმრავლესობისთვის მოუწვდომელი რომ აღმოჩნდებოდა ხოლმე. ექსპრომტების წერა მისი საქმე არ იყო, საცოდავი საკითხავია ეს ექსპრომტები.

ამ წლებში არ აცლიდნენ. ზემოხსენებული ყაიდის ხალხი ჩქარობდა და სხვებსაც აჩქარებდა. ამას დაერთო მწერალთა რიგების გამრავლება. გამოჩნდნენ უწვერულვანო ყმაწვილები, წერაკითხვა ძლივს რომ იცოდნენ, და ეპოქის ბაიარახტართა როლის მიჩემება მოიწყდინეს (ერთი პათგანი იმ ჯგუფის ხელმძღვანელად გაამწესეს, რომელსაც არმიის ნაწილებში უნდა ემუშავა და რომელშიც გალაკტიონ ტაბიძეც იყო ჩარიცხული). დადიოდა ეს ხალხი მწერალთა სსახლეში, ხან თვალებს აბრიალებდა და გულში მჯილს იცემდა გამეტებით, ხანაც კუთხეში მიუდგომლად, საქვეყნოდ მასხარაობდა, ქრჩილებდა, ყოველივე მშვენიერს, ამაღლებულს მიწასთან ასწორებდა, გესლსა და ბოღმას ანთხევდა.

ისინიც ჩამოიშორა მწერლობამ, კულტურამ, ცხოვრებამ, კუთვნილ სოკოებში მიუჩინა ადგილი. დღეს რამდენსამე კაცს თუ ახსოვს მათი სახელები. ისტორია მათ არ მოიხსენიებს.

ერთის მხრივ, მან ჩინებულად იცოდა საკუთარი თავის, საკუთარი შემოქმედების ფასი, „პოეტების მეფის“ სახელსაც იფერებდა, ზოგჯერ წვრილფეხა კალმოსნებს გაკენწლავდა კიდეც თავისი მეფური სიმაღლიდან („და ან ყალბ პოეტებს ვინმე ედავება? არ მინდა, ბატონო, მათი უყვადება“; „ეს მინდა ვუთხრა მიეთ-მოეთებს: მე ცეცხლში ვიყავ, როცა პოეტებს თქვენთვის საყვარელ ბულბულ-მღელღოში ტკბილად გეძინათ საქართველოში“). იცოდა, რომ ბედმა დიდი მისია დააკისრა, რომ ბოლომდე უნდა გაეწია თავისი მძიმე უღელი. ოღია ოკუჩავასადმი მიწერილი ბარათიდან (1924): „მე ვგრძნობდი, რომ ეპირდებოდი საზოგადოებას, ხალხს, ქართულ ლიტერატურას, პოეზიას, სამშობლოს, მშობლებს, ჩემს სოფელს, დედას, რამდენიმე კაცს, შესაძლებელია“.

მეორე მხრივ, როგორც დიდ შემოქმედთ სჩვევიათ ხოლმე, მოულოდნელად ეპვი მიეძალებოდა და სათუოდ უხდიდა ყოველივეს — რაც შეექმნა და რის შექმნაც ჰქონდა განზრახული. ასეთ წუთებში უკმარობის მტანჯველი განცდა ეუფლებოდა, საკუთარი თავით უკმაყოფილების, განწირულების, ლამის სიგიჟემდე მიდიოდა.

ამას ისიც დაერთო, რომ რეალური ორიენტაციის გრძნობის უქონლობამ, ცხოვრებაში მოუხმარებლობამ, აგრეთვე ზოგჯერ გარედან მომდინარე უნდობლობამ თუ ცალკეულმა გამოხდომებმა (რასაც მისი ალგუნებულ ფანტაზია დევნად სახავდა), საერთოდ ნერვიულ, ეპვიან, უნდობარ, ლამის მფრთხალ კაცად აქციეს. და ეს ამბავი, თავის მხრივ, უმახვილებდა საკუთარი პოეტური მემკვიდრეობის მინარტ ეპვის გრძნობას.

ზემოთ ითქვა, რომ 1921-1927 წლების შემოქმედებაში ოცდაათზე ცოტათი მეტი ლექსია რევოლუციურ თემატიკასთან დაკავშირებული. ჰაგრამ ეს ლექსები ისეთი ხარისხისაა, სხვა რომ არაფერი შეექმნა, გამოჩენილი საბჭოთა პოეტის სახელს დაიმკვიდრებდა მაინც (მით უმეტეს, აქ გაუთვალისწინებელია 1917-1920 წლების ბრწყინვალე რევოლუციური ლექსები). მეტი რით უნდა გამოეხატა თავისი დამოკიდებულება ახალი ეპოქისადმი?

გამოვიდა 1927 წლის კრებული — ერთი უმშვენიერესი წიგნი, რაც კი ოდესმე ქართულად შექმნილა. ხალხის აღტაცებას მართლაც საზღვარი არ ჰქონდა: ყოველი ნორმალური მკითხველისთვის ცხადი უნდა ყოფილიყო ამ წიგნის ავტორის სიმპათია-ანტიპათიები.

არა, მათ ხაზი გადაუსვეს ამ წიგნს და სწორედ ხალხის სახელით წაუყენეს ულტიმატუმში უიმისოდაც ექვემდებარებულ კაცს, ლამის საბრალდებულო სკამზე დასვეს: მტერი ხარ თუ მოყვარე?

სხვა უჩვენო ამ წიგნს საკავშირო ასპარეზზე გაიტანდა, მთარგმნელებს მოიწვევდა, საუკეთესო ლექსებს შეურჩევდა, რიგიან ბეჭდვებს მოუმზადებდა, ყველა მოძმე ხალხს გაარკვევდა საქმეში, გალაკტიონ ტაბიძის სახელს სათანადო აღგილს დაუმკვიდრებდა (მაგალითისთვის შორს წასვლა არ გვჭირდება — გავიხსენოთ, როგორ მოუარეს სომხებმა თუნდაც მხოლოდ ავეტიქ ისააკიანს და მის პოეზიას).

საოცარი და თითქოს სრულიად მოულოდნელი ის არის, ამ ნაზი ბუნების კაცს უდიდესი სიმტკიცე და შინაგანი ვაჟკაცობა აღმოაჩნდა. თავისი იდეისთვის არასოდეს უღალატნია, თავისი „ხაზი“ არ შეუცვლია („რას ვუმღეროდი მე? ამათ? ამ. საზიზღარ ხალხს? არასდროს! არასდროს! ჩემი იდეა სულ სხვა ხალხის 'გარშემო ტრიალებდა და ტრიალებს“). საკუთარ განწყობილებას მხოლოდ დღიურებს ანდობდა, სხვებს არ ახვევდა თავს; სხვებს ბრძოლისკენ, ძველის ნგრევის, ახლის შენებისკენ მოუწოდებდა, მომავლის ნათელსურათებს უხატავდა, კვლავ ძველებური ბრწყინვალეობით ესიტყვებოდა. სწორედ ამნაირია რამდენიმე ლექსი, რომლებიც კარგად უნდა გამოირჩეს 1928-1931 წლებში დახვავებული რამდენიმე ათასი ფუჭი სტრიქონიდან და სათანადო აღგილი მიეჩინოს გალაკტიონ ტაბიძის ქემშარიტ პოეზიაში.

ჩემი ვულია დღეს ეს შავი ზღვა,
თავმიდებული აჭარის კალთებს.
რაც დატენილა ჩემს თავზე რისხვა,
იქვენს მშვიდობიანს ასცდეს ზომალდებს.
სხვას თუ არ უნდა ამის გაგება,
შენი გაიგებს ნაძვი და ფიჭვი, —
რომ ქვა არა ვარ და ქანდაკება.

არამედ კაცი რწმენით და იჴვით.
რომ მომავალშიც ავიტან მრავალს
უამინდობას, წყურვილს, სიცივეს,
ოღონდ ვხედავდეთ ჩვენ წინ ღიმავალს —
ერთი იმედის შუქს მოციმციმებს.
დაბრკოლებათა ათასგვარ საგანს,
შეურაცხყოფის სუსხსაც ავიტან,
ოღონდ ვხედავდე სიცოცხლის საგანს
ჩემი სამშობლოს სანახავიდან.
მარტოობასაც ავიტან მწარეს,
უმეგობრობას ავიტან მძიმეს,
ჩემი სამშობლოს სანახავიდან
ოღონდ ვხედავდე შუქს მოციმციმებს.

შუბლზე მეხება ხელით
და ვერძნობ, ცივია ტილო:
— შეილო, შუბლი გაქვს ცხელი,
რა გემართება, შეილო!

აბესალომის წერალი ოლია ოკუჯავასადმი (ოციანი წლების მიწურული):

„გალაქტიონი კარგად არის. საუცხოვო ხასიათზეა, ღვინოსა და არაყს სრულებით არა სვამს, ზის და წერს... ხუმრობს, იცინის და ზშირათ საათობით ებაასება დედას... ვინ იცის, რაზე. არა?“

დედაც სავსებით გამოცვლილია, გალაქტიონის დანახვისას სახეზე ნაოკები გადაეცლება და ღიმი გაუთამაშებს.

ჩვენ ჯერ არ ვვინდა გამოუშვათ, მაგრამ ახლა დაიწყო ტფილისზე საუბარი და ეს იმის წინამორბედი უნდა იყოს, რომ დიდხანს არ გაჩერდება სახლში. მერე თუ სთქვა, ზომ არ შეიძლება იმის გაჩერება“.

სოფელში დროდადრო ჩასვლა იყო განწირული ცდა — მისთვის ქაოტური, გამოუცნობი, ილაჯის გამწყვეტი ყოველდღიურობიდან გაქცევის, ცოტათი მაინც სულის მოთქმისა. აქ თითქოს აღდგებოდა ხოლმე დაკარგული წონასწორობა, თავთავის ადგილს დალაგდებოდნენ სინამდვილის აფუტკნული ზაზები, ფერები, მიჰართებანი, ჰქრებოდა კონფლიქტი სხვებთან თუ საკუთარ თავთან. ასეთ დროს (როგორც ვაჟა-ფშაველა იტყოდა, „როს ვუკვირდები თავისთავს და არ ვემდური მეტადა... ფრთები მესხმება, ვიზრდები, ცად ვიწეე ასაფრენადა“) კვლავ თავის სტიქიონში იყო თითქოს, კვლავ ძველებურად ხშიანებდნენ „მწყობრი სიტყვები“.

როგორც მენავემ ძველი სანავე,
ვით გულსა გული და მკლავმა მკლავი,
ისე პირეული ნახვისთანავე
ვიცანი ჩვენი მდინარის ნავი.
ჩვენი ყრმობის ხნის, დიდი ხნის წინედ
ამ ნაპირებმა, საესემ მწვანეთი,
იცოდა, საჭევ, რა გულმოდგინედ
დავიძევებოდათ ჩვენ ვრამანეთი.

ასეთ დროს ჩნდებოდა ილუზია, რომ სულმა კვლავ დაიშკვიდრა სიშვეიდე და ჰარმონია, რომ არ დაბინდულა სამყაროს ცინცხალი აღქმის, სათნოდ აღქმის ნიჭი.

აჰა, ოთახში მზის შუქი შემოდგა, მერე მის არსებაშიც ჩაიღვარა და აზიარა გადავიწყებულ ნეტარებას. გაჰქრა ყოველივე, გარდა იმ შუქისა, გარდა სულის მკედრებით აღმდგარი ზეობის, გამოუთქმელი ჰარმონიისა. წამოიკრება ტახტზე მწოლარე და თავდაკარგული ეამბორობა ფანჯრის რაფას, სადაც ის ღვთაებრივი შუქია დაფენილი. — გადაირიე?! — კივის ოთახში შემოსწრებული დედამისი (დროდადრო უამისოდაც მექველი მისი ჭკუთაამყოფლობისა). ზმანება ჰქრება. ისლა დარჩენია, იდგეს და უმზიროს, როგორ ბედითად და უღმობლად იძვრის ჩრდილის ზაზი. „გასცდა ჩვენს ფანჯარას ის მზის შუქიც. ვინ იცის, დაბრუნდება ისევ თუ არა?“ (I/II, 1929).

მზის შუქი რომ დაგიბრუნდეს, შენშიც უნდა ენთოს მზე. ხოლო შენ აწეწილი გაქვს სული „და უბოლოოდ მიჰქრის, როგორც გაშვება ქორის, მწარე გათიშვა ფიქრთა და სინამდვილეს შორის“. გამოსცდები თუ არა სოფლის სიმყუდროვეს, უმალ თავს იჩენს ეს მწარე გათიშვა. რადგან შენი ფიქრი ახალ ეპოქას დასტრიალებს, მყობადს ბიელტვის, შენი ერთადერთი მისწრაფებაა საამისოდ გადასდო თავი, ყოველივე გულდასმით გაიაზრო, გაიმთლიანო და შენი შემოქმედება სამშობლოს მიუძღვნა. შენ სიცოცხლე გწყურია, „შორი ალპების წყაროზე წმინდა, სამხრეთის მზეზე უდიადესი“, გასურს, რომ „ძლიერ მომავალს უმღეროდეს მომავლის ქნარი“. და, ნაცვლად ამისა, როგორც კი შენი ფიქრებიდან და ოცნებებიდან გამოერკვევი, როგორც კი ფეხს გამოდგამ შენი მცირეზე მცირე თავმისადრეკიდან — ექვსმეტრიანი ოთახიდან, უმალ გადაეყრები ჭერ ავეჯია მეზობლებს, მერე ირონიულად მომზიარალ ნაცნობებს, ბო-

ლოს -- იმ დამთხვეულ საქმოსნებს, გამყინველი თვალებით რომ მოგჩერებიან, სულში თავიანთ ბინძურ ხელებს გიფათურებენ და ამ ორმოც წელს მიტანებულ კაცს აღმა-დაღმა გარბენინებენ, სულის მოთქმას არ გაცლიან, ისე კატეგორიულად მოითხოვენ სტრიქონთა ზეგეგმითს პროდუქციას, გინდაც მევენახე ან მეჭარხლე ყოფილიყვე. მერე როგორ დაგცინიან, რა საზიზღრად ხითხითებენ; ყველას პირი შეუკრავს შენს წინააღმდეგ, ყველანი იმის ცდაში არიან, გაგამასხრონ, მიწასთან გაგასწორონ, ბოლო მოგიღონ.

წინად შენი სპეტაკი გზა
და ვარდები წიხლით ზილეს,
მერე ვითომ შერცხვათ ცოტა
და მისდიან იუბილეს.
კმარა, კმარა, ვინ არ ხედავს,
რომ ეს ხრიკი ამაოა,
მას ზეიმი დაერქმევა
და დამარხვა კი გამოვა.
დამფასებლის სამოსელში
გაეხვევა მტრების ჯარი,
მაგრამ მათი ღრიანცელი
ცინიზმია საზიზღარი!
ანკარიში სცდება მტერი,
როს მღერის და გულში ღრინავს --
მას არ სძინავს არასოდეს,
მაგრამ ეხლა არც მე მძინავს.

ასე გაჩნდა მის ლექსებში (და დღიურებშიც) საშინელი სიტყვა: მტერი. ის სიტყვა, რომლითაც სამშობლოს, რევოლუციის მოწინააღმდეგეებს ახსენებდა მხოლოდ, ახლა მრავალსა და მრავალ ნაც-ნობსა თუ უცნობს დაუკავშირდა („მტრების ჯარი“), მრავალთა მიმართ აღივსო უსაფუძვლო ეჭვით. ისინი, ვინც მართლაც მტრად შეეძლო შეერაცხა (რადგან კულტურის მტრობასა და სამშობლოს მტრობას შორის, ბოლოს და ბოლოს, დიდი ზღვარი არაა), მცირედნი იყვნენ, დიდხანს არც დასცლიათ პარპაში, როგორც ზემოთაც ითქვა, ცხოვრებამ უღმობლად მოისროლა და თავთავისი სოროები მიუჩინა. მაგრამ ამასობაში მათ შეიწირეს გალაკტიონ ტაბიძის ფსიქიკა, ნერვები, სიმშვიდე („შენ სული გქონდა ისე კეთილი, ოჰ, სერაფიმის ცისფერი სული, ეხლა დაღლილი და დაფლეთილი არის ქსოვილი ფერმიღებული“, — თითქმის წინასწარ ეაზროს 1916 წელს).

ვინმე პატრონი რომ ჰყოლოდა, უეჭველად მიხვდებოდა, რომ ეს ყაცი თავისი სიმწიფისა და სრულყოფის ასაკს, თავის აკმეს — დაბადების 40 წლისთავს — უკვე დაავადებული შეხვდა, ეჭვისა და დევნის მანიით შეპყრობილი და, რაც ყველაზე უარესია, ალკოჰოლის მაცდუნებელ ნეტარებას შეჩვეული.

ამიტომ შფოთავდნენ სოფლად დედამისი და აბესალომი, გალაქტიონის ბედის გამო წუხილი უწამლავდათ სიცოცხლეს. კვლავ მოვუსმინოთ აბესალომს:

„მეშინია ავთ არ იყოს. ვიცი მაგის ხასიათი: თავისთავზე ზრუნვა არ ახასიათებს. სხვა მაგის ადგილზე... მთელ ოჯახს დაარჩენდა. მაგი კი — ვინ იცის — იქნებ შიმშილითაც კვდება... აბა თქვენ იცით — თუ მუდამ თვალყური გექნებათ. ჩვენი ზრუნვის საგანი მაგის ჯანმრთელობა უნდა იქნეს, ნუ დაიზარებთ, დაეხმარეთ! ასეთ ღროს უნდა აღამიანს ამხანაგი და მეგობარი“. „ჩვენ კარგათ ვართ, მაგრამ რაღაი ასეთი ყოფნა: დღე ერთია და დედაჩემის საყვედური ათასი. აბა, დეპეშა გაუგზავნე გალაქტიონს, აბა წერილი მისწერე“ (ბარათები ოლია ოკუჩავასადმი).

„...ვერ წარმოიდგენ, როგორ მიხარია, რომ შენ მკურნალობა დაგიწყია... ნეტავ შენში გარდატეხა მოხდებოდეს იმ მხრივ, რომ თავისთავზე იზრუნებდე, ჯანმრთელობას ყურადღებას მიაქცევდე, და მეტი არაფერი მინდა... შენს ჯანმრთელობაზე არის დამოკიდებული ჩვენი ბედნიერება. არ იფიქრო — მატერიალური, ან სამსახურებრივი, ან სხვა (მე ჩემს დღეებს როგორც იქნება გავატარებ). არა, ეს იქნება უდიდესი კმაყოფილება, ზნეობრივი და სულიერი დამწვიდება“ (წერილი გალაქტიონისადმი).

თვითონაც აწუხებდა ის ამბავი, რომ დედამისი და ძმა აგრერიგად იყვნენ გამწარებულნი მისი საცოდაობით. ამას სხვაგვარი წუხილიც ერთვოდა — წუხილი და სატკივარი ვაჟიშვილისა, რომელმაც ცხოვრებაში ბევრი ვერაფერი სიხარული მოუტანა მშობელ დედას. გალაქტიონ ტაბიძის არქივში არის ერთი ბარათი, ყოველ ეჭვს გარეშე — სიმთვრალეში დაწერილი (სხვა რომ არაფერი, ხელწერა დაადასტურებდა ამას), რომლის გულმშვიდად წაკითხვა ძნელი უნდა იყოს (მართლწერა და პუნქტუაცია დაცულია):

„ძვირფასო დედა! ჩემო დედა!

შენმა წერილმა მე მომკლა! დედიკო! რატომ იწერები, რატომ

იწერები, რომ მე ყოველ წამში შენთვის სწავტრელი ვარ. არა, დედა, შენ გენაცვალე, ჩემზე ნუ ფიქრობ. თუ არ მოგვკვდი, სწორედ ურცხვენლად როგორც შენ გინდა გავატარებ ჩემს ახალგაზრდობას.

შენ იწერები: „შენგან მოძულებული“!!!! ძვირფასო დედა, შენ არ შეგფერის სიტყვა „შენგან მოძულებული“.

ო, ჩემო ძვირფასო დედა!

...დედა, რაც შეეხება ჩემს ეხლა ჩამოსვლას — ჩემთვის ძალიან ძნელია, დედიკო! რა ვქნა! სწორედ ახლა იბეჭდება, დედიკო, ჩემი ოთხი წიგნი. შეიძლება ორი მაინც მალე მოთავდეს. მე, თუ ეს მოთავდა, მოვალ.

ასე დედიკო!

მშვილობით.

წიგნის დაბეჭდვის შემდეგ მე შენთან ვარ.

აბესალომ! დედაჩემს ეს წერილი სწორად წაუკითხე“.

სიმთვრალეს აპათია მოსდევდა, მერე — ისევ ეჭვი, შფოთვა და ყოველდღიურობაში გაურკვევლობა, ბრალიანისა და უბრალოს ერთ-ჯამში მოქცევა, მაინცდამაინც მტრად მიჩნევა. ასე რომ „დღემ გაი-არა ჩინებულად. შინაგანი ჰეროე „მე“ იყო მშვიდი და ნათელი“, — ამგვარი დღეები რშვიათად უთენდებოდა იმხანად.

ყოველივე უფრო ცხადი რომ შეიქნეს, რამდენიმე ვრცელი ამონაწერი მოვიტანოთ მისი დღიურებიდან.

„1932 წ. 20 ნოემბერი.

... ეს ფუსფუსი პატარ-პატარა ხალხის (საუბარი მწერალთა კავშირის შეეხება. — რ. თ.) ჩემთვის სრულიად გაუგებარია. რა გამწვარებით ებრძვიან ცხოვრებას და ერთიფერებს. არავითარი სერიოზული. ჩუმჩუმი ხითხითი და არა გულიანი ხარხარი (გაიციენ, საცოდავო, ადამიანურად). მაგრამ ვერავის ვერ გაამტყუნებ. მე კარგად ვიცი მიზეზები და სათავეები ყველაფრისა“.

„31 დეკემბერი. 1932 წლის უკანასკნელი დღეა. საათი დავაყენე სწორედ თორმეტზე, და მისი რეკვა შემატყობინებს ახალი წლის დადგომა. ოთახი შეძლებისდაგვარად დავასუფთავე. ოთახშია ც და აივანზეც ანთია ელექტრონები. მე მინდა მსიარულად შევხედე ახალ წელს. არ მინდა მაჰსოვდეს უკანასკნელი დღეების კომპარები (საღამო რომ გადვიდო ქართულ კლუბში, ვინაიდან არავინ არ დამეხ-

მარა. შემდეგ მწერალთა პლენუმზე რომ გამოვედი სასტიკად გაბოროტებული, ყველა მწერლები რომ დავიმდურე, საშინელი კრიზისი რომ იყო და ხელი არავინ გამომიწოდა, რომ ისევე ავადა ვარ და ახალ წელს ვხვდები ჯიბე-გაფხეკილი, რომ „არც ერთი პიასტრი“ არ გამაჩნია, რომ ყველა მისაყვედურებს რალაცას, დავდივარ უფესხაცმელოდ, ერთადერთი მიღწევა ეს პალტოა, რომელიც, როგორც იქნა, ვიშოვნე. სხვა უკანასკნელ დღეებში არავითარი კარგი რამ არ ყოფილა ჩემთვის. რაც ყველაზე საშინელია, ისევ მაწვალბებდა ფიქრი, რომელიც მეგონა, რომ საპუღამოდ ჩამოვიშორე)... ღირს კი რაიმეს გახსენება მიმავალი წლის ამბებიდან? ძალიან ცოტა რამ იყო კარგი. ჩემის მხრით შეცდომები იყო უამრავი... მთელი წლის განმავლობაში საზიზღრად ესაზრდოობდი და ალბად იმის ბრალია, რომ ყველაფრის ხალისი მეკარგება. ათასჯერ გამძარცვეს. ერთხელ პალტო წამართვეს, მეორეჯერ პიჯაკი დოკუმენტებით (ოო, ეს საშინელება იყო), მესამეჯერ ფესხაცმელები და კალოშები, მეოთხეჯერ — ქუდი — (სულ სამი ქუდი დავკარგე ამნაირად)... მივეჩვიე არაყს, შევიქენი გესლანი კაცი, ჩამოვიშორე ბევრი კარგი მეგობარი და დავიახლოვე ისეთები, რომლებიც ყოველდღე მძარცვავენ. სხვადასხვა დროს დავკარგე ორი ახალთახალი შარფი. კრიზისის დროს გავყიდე უკანასკნელი შარვალი. „საქართველოს ჩაიმ“ ხუთასი მანეთი მომცა შემოქმედებითი მივლინებისთვის. ის ფული ხუთ დღეში გავაქრე და ვერსადაც წავედი. პენსიის ფულს ყოველთვის წინდაწინ ვიღებდი, მარა ორ დღეს იქით არ გამყოლია. „ეპოქა“ უნდა გამოსულიყო, ფული ნაწილნაწილად ავიღე და არაფერი კი არ დამჩენია. რადიომ სამასი მანეთი მომცა ავანსად და ისიც უცებ გაქრა. ასი მანეთი აჭარისტანის ცაკს გამოვართვი და დღემდე ვერ დაუბრუნე, ასი ბარონს საღამოსთვის, ასი კიდეც სხვა ორგანიზაციას (სახელიც კი არ მახსოვს). დედაჩემმა სოფლიდან წყევლით გამომისტუმრა, აბესალომი აქ ჩამოვიდა, ცარიელი ლაილაი გამართა და ისევ წავიდა. ოლია სწორედ მაშინ გაპქრება, როდესაც ავად ვარ და წყალის მომწოდებელი კაცი არ არის. ამას წინად მთელი ერთი კვირა ვიყავი ავად, ვიწექი საწოლში და კაცი ჩემთან არავინ ზოსულა; მშიერი, ავადმყოფი, უპალტოობის გამო სასოწარკვეთილებებში ჩავარდნილი 24 დეკემბრიდან 28 დეკემბრამდე მარტოდ მარტო ვიყავი, კაცი არ იყო ჩემი ამბის მკითხველი (ჩემთან ბინაში

სწორედ ხუთი წელიწადია, არც ერთი მეგობარი არ მოსულა, ნუ-
თუ ეს არ არის უბედურება? კაცი რომ მოჰყვდე საკუთარ ოთახში,
ამას გაიგებენ მხოლოდ 15 დღის შეჩდეგ, როდესაც გახრწნის სუნი
გაანგრევეს კარებს და ეზოში გაატანს“.

„1933 წ. 14 იანვარი.

12 იანვარს ვიყიდე ბილეთი ბათუმამდე რკინიგზისა და ბათო-
შიდან სოხუმამდე გემის. ჩავედი ბათუმში, მაგრამ სოხუმში აღარ
წავედი. დღეს ისევ ტფილისში ვარ. განა შეიძლება კალმით აწერა
ყოველივე იმის, რაც უკანასკნელი თოთხმეტი დღის განმავლობაში
განვიცადე? სოხუმში მივდიოდი, რომ ღამით გემიდან გადავვარდნი-
ლიყავი ზღვაში. არავისი და არაფრის იმედი არა მქონდა. არ ვიცი,
რამ შემაცვლევინა გადაწყვეტილება, მაგრამ სულიერი განწყობი-
ლება, დიდი წვალეების მერე, თანდათან განათლდა და მე ისევ აქა
ვარ“.

დღიურის რვეულშივე ჩაწერილია დაუმთავრებელი ლექსი:

არა ვარ გადამთიელი,
დღეს ასე ვითხრა, ხვალ — ისე,
ღამე, ეს ღამე ტიელი
ღვინით ვერ გავიხალისე.
გაშიშვლებული, უდაღნო,
უსულგულობის წამია.
ღამე, ეს ღამე უდაბნო
თვით ღვინისფერი შხამია.
წარსული — მკრთალი ცეცხლია,
აწმყო — უსახო ნაცარი...

აქ ხელნაწერი წყდება. მერე სხვა რვეულში იწყებს წერას და
უმასაღ მალე თავს ანებებს.

ნიშანდობლივია, რომ სწორედ ამ წლებიდან ხშირდება დღიუ-
რები და ჩანაწერები. საამისოდ გამოყენებულია სქელ-სქელი რვეუ-
ლები, აურაცხელი უბის წიგნაკი, ბლოკნოტები, ალბომები, კალენ-
დრის ფურცლები, პაპიროსის კოლოფები, ქაღალდის ნახევები, ზოგ-
ჯერ — ამა თუ იმ წიგნის გვერდები. „ამიერიდან მრჩება ერთადერ-
თი მეგობარი — წიგნი“, — ჩაუწერია ერთგან. კითხვით უამრავს
კითხულობს. ხოლო აღძრულ ფიქრთა და განცდათა გამზიარებელი

ჩაკი არავინ ჰყავს, წერიტაც ბევრს წერს — ფიქრებსა და განცდებს ჭაღალდს ანდობს ახლობელთა ნაცვლად.

რამდენიმე მოკლე-მოკლე ჩანაწერი, რომელთა მსგავსი ასობით და ათასობითაც გაბნეულია სხვადასხვა ადგილას, რვეულებში, ბლოკნოტებში თუ ცალკე ფურცლებზე:

„არაფერი ჩემი ბავშვობის დღეებიდან მე ისე არ მახსოვს, როგორც შორითშორს მყოფი ცისფერი სახლი“.

„კეთილი მოხუცი ვასილ ბარნოვი“.

„ხალხი, ირონიული შეხვედრა“.

„თბილისში ცოტა დარჩა ოჯახები, სუფთა ქართულით რომ ლაპარაკობდნენ. რად არის ასე? რატომ? რატომ?“

„პურის ქარხანა ემუქრება რაჰველებს პურის ცხობაში. ემუქრება ჩვენს ქართულ თონეს. ემუქრება კერიის ქაღებს. ემუქრება წისქვილებს“.

„არ შეეხვედრივართ ჩვენ ერთმანეთს,

ო, რა ხანია!

ნამეტანია, მეგობარო,

ნამეტანია!“

„მაგრამ ნუთუ ყველაფერი მოგონებაა მხოლოდ?“

„ომი, მშვიდობა და კაცთა შორის სათნოება“ (ეს ფრაზა ძალიან ზშირად გვხვდება სულ სხვადასხვა ფურცლებზე მიწერილი).

„მუხიკა კაცს როგორ არ უნდა უყვარდეს — ცხოველებსაც კი უყვართ“.

„ინტელიგენტს რომ დაეინახავ, გამაჟრუოლებს ტანში. თუ ნაცნობია, სახეს განზე მივიბრუნებ, არ გამომელაპარაკოს იქნებ, არ მიცნოს როგორმემეტქი. ქირივით მეჯავრება, თუ თვალები მომაშტერა დაჟინებით“.

„დღეს არაჩვეულებრივად მიკანკალებს ხელები. წუხელ ბაღლინჯოებმა არ დამაძინეს. „ბაღლინჯო“ შაიკოვსკის უკანასკნელი პიესაა“.

„საზიზღარი რესტორნებია ტფილისში, ყოვლად უკულტურო, ყოვლად უსინდისო, სავსე მთვრალი წინანდელი მაკიტნებით. ავადმყოფი ხალხი, ბინჟური სახის გამომეტყველებით. უწმაწური სიტყვებით, გამომწვევი ეულგარული ყოფაქცევით და რაც მთავარია: ხმით, რომელიც არასგზით არ არის ქართული, ძირითადად ზრდი-

ლობიანი. მაგრამ სად უნდა ეძებდე ზრდილობას? იგი არ არის უნივერსიტეტშიც კი. იგი არ არის მწერალთა სასახლეში. იგი არ არის ეხლა საქართველოში არსად. თუ კიდეც არსებობენ ასეთი ოჯახები, იგინი უთუოდ ტრაგედიით არიან აღსავსენი“.

„არ ჩიება ფრთები ყმაწვილურ სურვილს,

შლის წლოვანებაც

კარგს, საუცხოვო ჩაცმა-დახურვის

ხელოვანებას.

წარსულთა დღეთა ენაშქვერობავ,

გაფრენავ ქორის —

რამდენი დარჩა გაუგებრობა

ჩემს და თქვენს შორის“.

„სევდა მას დასძლევს, ვინც ცოდნას არ ეკარება“.

„ეს ქალაქი მომწოდეს ქალიშვილებმა პირველ დეკემბერს — წიგნთსაცავ-სამკითხველოში ლექსის ამოსაწერად გაზ. „კომუნისტიდან“. მადლობა მათ ყურადღებისათვის“ (მიწერილია რვეულიდან ამოხეულ ფურცელზე).

„არის ადამიანის ცხოვრებაში: შორდები ქვეყანას, რომელიც გძულს, ძალიან გძულს. არა, უფრო მეტი: გეზიზღება! კიდეც უფრო მეტი: ცდილობ საჩქაროდ წახვიდე, რადგან გეშინია. გეშინია, გძულს, გეზიზღება და კიდეც უფრო მეტი: გეშინია, გეშინია, გეშინია. აი, რა არის თავი და თავი.“

და ამ დროს ხარ ქვეყანაში! მოხვდი.

მოხვდი ისეთ ქვეყანაში, სადაც არავისი არ გეშინია, არავინ არ გძულს, არავინ არ გეზიზღება. და კიდეც უფრო მეტი: არავისი არ გეშინია! აი, რა არის თავი და თავი“.

„როგორ ემთხვევიან ერთმანეთს მიქელანჯელოსა და უცნობი ქართველი არქიტექტორის იდეები — ციხე-სიმაგრეები სიმაღლეზე ყველას დასანახავად, დიდი ქანდაკებები სიმაღლეზე ყველას დასანახავად“.

„სისხლი დასთხიე და სამშობლო შეიძინე“.

„მოეც მშვიდობა საქართველოს“.

„შრომაში“ არის რამდენიმე მოსამსახურე, არაჩვეულებრივად ზრდილობიანი და პატივსაცემი. ისინი მეპყრობიან როგორც ძველ-ნაცნობს, მე კი ისინი არ მახსოვან.

აი ჩემი ტრაგედია.

რამდენია კარგი კაცი, რომელთაც გარეგნულად ვიცნობ, მაგრამ არ ვიცი სად შემხვედრიან. და არ მახსოვან.

ხანდახან უხერხულ მდგომარეობაშიც კი ვვარდები.

ასე არ შეიძლება: ნუთუ საბოლოოდ მალაქობს მეხსიერება?“

ეს უკანასკნელი ჩანაწერი მრავლისმეტყველია. ისევე როგორც ცოტათი ზემოთ წარმოდგენილი: გაზეთიდან ლექსის ამოწერა უნდოდა, ქაღალდი არ ჰქონდა. უცნობმა ქალიშვილებმა ცალხაზიანი რვეულიდან ფურცელი ამოხიეს და მიაწოდეს. ამ უბრალო ყურადღებამ იმდენად ააღელვა, ლექსის ნაცვლად ეს ფაქტი ჩაიწერა საგულდაგულოდ (პირველ დეკემბერსო — ამის მითითებაც კი არ დაიწყოებია!) და ქაღალდი შეინახა.

რაოდენ მცირე რამეს მოითხოვდა ეს კაცი ცხოვრებისგან — ნორმალურ, ადამიანურ, ზრდილობიან მოპყრობას, ერთიბეწო ყურადღებას!

სიმართლე არ დაიფარა, ხალხის ნება მაინც გამოვლინდა — გალაკტიონ ტაბიძეს სახალხო პოეტის სახელი მიენიჭა, რიგიანი ბინა მიეცა, ყოველთვიური პენსია დაენიშნა.

მაგრამ აზგვარი მზრუნველობა და ყურადღება ყოველდღიური ცხოვრების წერილმანებამდე ზომ ვერ ჩამოჰყვებოდა! მას კი ფსიქიკა უკვე იმ ზომამდე ჰქონდა მოშლილი, სწორედ ყოველდღიური მზრუნველის თვალი ესაჭიროებოდა აუცილებლად. ვიღაცას უნდა დაემშვიდებინა იქნებ ტყუილუბრალოდაც აღმფრთხილებული, ვიღაცას უნდა გაექარწყლებინა ამაოდ აღძრული ექვი, ვიღაცას თვალი უნდა სკეროდა, რომ ნორმალურად ესაზრდოა, სასმელს არიდებოდა, შერყეული ჯანმრთელობა მოემაგრებინა.

ამგვარი არავინ ჰყავდა. მისი მეუღლე, ზემოთაც ითქვა, იმ ბუნების ქალი არ იყო, სხვისი ცხოვრებისთვის შეეწირა თავისი იდეალები, თუნდაც ძვირფასი ადამიანის ლალობას გადაჰგებოდა; პირუტყუ — საკუთარი ცხოვრებაც თავისი იდეალებისთვის ჰქონდა იქით შეწირული.

ასე რომ ტრაგედია. „მწარე გათიშვა“ გარდუეალი იყო. გარეგნულად გულდასმით მალავდა ამ ტრაგედიას, სხვას არ აწუხებდა თავისი სატკივართ. თავისი ჭირითა და ვარამით. მაგრამ ჭირმა თავი არ დამალა. მის სიცოცხლეშივე თუ მისი სიკვდილის შემდეგ გა-

მოქვეყნებული ლექსები ოცდაათიანი წლებისა გულის შემძვრელ
სატყევარს გვიმხელენ.

ჩემო ზღვაო, ავად ვიყავ
მთელის ვულით, სულით, ტანით,
იმავე ზამთრის მარტოობის
მწუხარებით ნამეტანით.

სხვა ლექსიდან:

ისევ ერთად მივალთ მთვრალი
მე და ჩემი ძველი დარდი,
ზამთარს წაყვია თებერვალი
და თებერვალს მიყვია მარტი...

რა შეიქნა უსაშველო,
სიკვდილისაც რომ აღარ გვაცლი!
ჩამოგვეხსენ, გულის მკვლელო,
ვერ ა, სულს ვერ ამოგვაცლი.

კიდევ სხვა:

არის შენს გულში მწარე
განადგურება მკედლარი,
როცა ზიზღია არე,
როცა ვერ სუნთქავს ქნარი.

როსმე მჩქეფარე, ცხელი
გაყინულია სისხლი,
თვალთაც არა აქვთ ცრემლი,
გულს — შებრალება სხვისი.

და შეკიბვავზე: შენს გულს
რა დაემართა, რა სურს? —
ცისკენ აღაყრობ ხელებს.
კაცთ კი არ მისცემ პასუხს.

ქიდევ:

ნუთუ ღირს ღროთა კელაჲ მოგონება,
წარსულის წყლული რომ განიახლო?
არ გიცხოვრია შენ ქვეყანაზე,
შენ გაიარე სიცოცხლის ახლო.

ქიდევ:

მთებს გახედავ: სიზმარია
და სიზმარიც მწარეა.

ქიდევ:

ღა აი, ამდენ ქვეყნიურ შხაღის
დაცლაზე ფიქრმა შემშალა ლამის.

ქიდევ:

ო, ბავშვობა! ოჲ, უბიწო
ტკბილო ძილო და ზმანება!
მე არ მინდა გავიღვიძო,
მე სიზმარი მენანება.

ხოლო კიდევ უფრო ზარდამცემი სურათი ავადმყოფობის, საში-
ნელი სიმარტოვის, ევრდაძლეული მემთვრალეობის და ამითაც მო-
მატებული სახშილისა გადმოცემულია ერთი მოკლე ჩანაწერით:

„ეხლა ჩემი გართობაა რგოლი, რომელიც ბოჩიდან არის მოხს-
ნილი. როცა გააგორებ, იგი ქანაობს ისე, როგორც მთვრალი, სახ-
ლისკენ მიმავალი. მიდის და მიქანაობს. ბოლოს ძალა ეცლება. დაე-
ცემა, მაგრამ, ისევე წამოდგება. და ბოლოს ერთ ზღართანს მოადენს,
ისეთს, რომლის შემდეგაც ფეხზე წამოდგომა შეუძლებელია ყოვ-
ლად. და დევს, საწყალი. და გდია ისე, როგორც მკვდარი“.

ბედის დაცინვა თუ იყო, რომ ამ ავადმყოფ კაცს, ძლიერ, ძლიერ
ავადმყოფს, 1937 წელს ახალი უბედურება დაატყდა თავს: მისი
მეუღლე რეპრესიებს ემსხვერპლა. ამ ამბავმა ერთიანად შეძრა მისი
არსება. ეს, სხვა რომ არაფერი, ცხადი ხდება განსაუზრებული ლექ-
სით — „უკანასკნელი მატარებელი“. მაგრამ ერთობ ცოტა ვინმემ
თუ იცის, რა კომმარული თევები მოჰყვა ამ ამბავს მის ცხოვრება-
ში. უამისოდაც სასმელს შეჩვეული რამდენსამე თვეს გონს აღარ
მოსულა. აი, რა დღეში იხილა სოფლიდან ჩამოსულმა ძმამ 1938
წლის 8 იანვარს:

„შენ გძინავს... არ მინდა გაგაღვიძო და ისე მივდივარ... მაგრამ ვეი ასეთ ხასიათს, ეხლა მე რომ ვარ. ფიქრები, მწარე ფიქრები არ მასვენებს. შენ თუ ასე განაგრძე, აუცილებლად დავიღუპებით. გალაქტიონ, რა უნდა ქნა კაცმა, თუ რამე გითხარი, გული მოგდის, თუ ვინმემ სასარგებლოდ დაილაპარაკა და გირჩია, შენ გულისწყრომას საზღვარი არა აქვს — ჩემი მტერიაო. არა გრცხვენია? მეც ხომ მტერი არა ვარ შენი. ვიცი, შეგიძლია თავის დაჭერა. მე დარწმუნებული ვარ, შენ შესძლებ თავის შემავრებას, მაგრამ არ ინდოშებ და თავს ილუპავ...“

აი, ღღევანდელი. შემთხვევაც. სახლის კიბეს მოვუახლოვდი. ოთხი რუსის ქალი ვიშვიშებენ და იძახიან: ой, бедный, ой, бедный! სული შემეხუთა, რა ამბავია, შევეკითხე. ისინი სიბრაღულით კიბისკენ იყურებიან და მეუბნებიან: ой, Галактион Табидзе! თავზარდაცემული ამოვვარდი და კიბეზე გაშლართული დაგინახე. ჯიბიდან გასაღები ამოვიღე — შენ არც კი გაგიგია. ამ დროს მეზობელი დიასახლისი გამოვიდა, მომეხმარა და ამოგიყვანეთ... ძლივს გაგხადე და დაგაწვინე — ძილში საშინლად ხრიალებდი... გახველებდა... ვკვდებით — იძახდი. გალაქტიონ, შეიბრაღე თავი — ნუ დათვრები, იცოდე, რომ მერე შენ ჭკუაზე არა ხარ და ქვეყნის სასაცილოდ და შესაბრაღისად ხდები...

კიდევ ბედნიერება, რომ ნაშუადღევის ოთხი საათი იყო. ღამე რომ ყოფილიყო, კაცი არ შემოგხედავდა: გაგცარცვადნენ, წაგართმევდნენ პალტოს, ფეხსაცმელებს, ფულებს, მიგატოვებდნენ, გაცივდებოდი და სამუდამოდ დაიღუპებოდი. რატომ შვრები ამას, რატომ? ნუთუ ისე დაღუპული ვართ, რომ თავს ანგარიშს ვერ აძლებ? აბა თუ ძმა ხარ, შენი ჭირივით, გალაქტიონ, გამოიჩინე გმირობა, აჩვენე ქვეყანას, რომ შენ შეგიძლია უღვინოთაც ცხოვრება! ნუ ჩაიდებ ჯიბეში ფულს, და თუ მაინც და მაინც ვერ გაძლებ, სახლში მოიტანე და დალიე...

სხვათა შორის, ჯიბეები შარვალის და პალტო გახეული გქონია და გავკერე“.

აბესალომს იმედი არ გაუმართლდა, ალკოჰოლის შხამს თავმცემული მისი ძმა აპრილამდე არ გამოფხიზლებულა. როცა ამ საზარელი სიზმრიდან გამოერკვა, შეძრწუნებულმა წარმოუდგენელი ძა-

ლისხმევა იხმარა, სცადა მოეწესრიგებინა პირადი ცხოვრება, უღია-სახლისოდ გამოყრუებული ბინის დალაგებას შეუდგა. მაგრამ დიდი ზნით გამობრუნება არ ეწერა იმხანად. ქვემოთ უტკლულად, თითქმის უკლებლივ მოტანილი ვრცელი ამონაწერა მინდა ძალიან გულდასმით წაიკითხოთ (სტილსა და მართლწერას ყურადღებას ნუ მიაქცევთ, გაითვალისწინეთ, რა დღეშიც იყო).

„1938 წელი.

9. IV. ვიყიდე თუთუნის, იგი მეყოფა დაახლოებით 2 კვირას (უნდა მეყოს, რა ჯანი აქვს.).

10. IV. აიენიდან სამზარეულოში გადმოვიტანე შეშა. ამით ვიწყებ აიენის წესრიგში მოყვანას...

10. IV. გავრცხე წინდები. დავკეცე ნაწილი გარეცხილებისა... დავასუფთავე ბოთლები. მედგარი ბრძოლა მაქვს მტვერთან და უსუფთაობასთან.

11. IV. განვაგრძობ შეტევას. დავფერთხე ნოხი და საწმენდი ტილოები. ბურბუშელა მკედით შეეკარი და თავისი აღგილი მიეუჩინე. დავფერთხე ძველი საბანი და შეეკარი ღარჩენილი ბურბუშელა და მტვრისაგან საგრძნობლად გავასუფთავე აივანი. ნაგავი გადავყარე სანაგვე ყუთში. აღმოვაჩინე ქამარი (კიდევ ბევრია გასაყეთებელი).

შემდეგ ხელახლა დავხვეტე: კაბინეტი, საწოლი ოთახი, სასადილო, ვანის ოთახი, სამზარეულო, უბორნია, კორიდორი, აივანი. დავფერთხე წიგნები, დივანი კაბინეტში, დივანი სასადილო ოთახში, ჩამოვაცალე ობობას ქსელი ყველა ოთახებს, მთელ ბინას...

ამ დროს მოვიდნენ ტელქსელიდან და ჩემს ბინაში შემოიყვანეს სატელეფონო მწერი. ყველაფერი მზადაა ტელეფონისთვის — თვით ტელეფონის გარდა.

შემდეგ სველი ტილოთი გავწმინდე იატაკი მთელი ბინისა და აიენის.

მთელი დღე ვმუშაობდი როგორც ნამდვილი დამკვრელი და აი — ნაყოფიც: ბინა ცოტათი ბინას დაემსგავსა!

12. IV. გადავათვალიერე ჩემდამი მოძღვნილი ქართული და რუსი ეტორების წიგნები.

აღმოვაჩინე ქუდი, მუნდშტუკი.

აღმოვაჩინე ბლოკნოტი.

დავეკრე ერთი წინდა. გადავიკითხე წერილები...

აი ყველაფერი.

14. IV. დავეკრე წინდები ყველა, რაც დასაკერი იყო (24 ც.). სულ ეხლა სუფთა წინდა 56 მაქვს, რაც საკმარისია თითქმის მთელი ზაფხულისათვის.

განვაგრძობ დიეტაზე ყოფნას.

ღამის 1 საათზე მოვიდა შალვა. მან მასესხა 3 თუმანი. ყოველ-დღიურად, აგერ რამდენი ხანია, მხოლოდ ორ-ორ მანეთს ვხარჯავ, უკანასკნელ დღეებში კი (4-5 დღეა) მანეთნახევარს. საესეებით მყოფნის.

15. IV. დიდი ხანია ვამჩნევდი, რომ ნავთურადან ჟონავდა ნავ-თი და აფუქებდა იატაკს. ნავთი სანავთეში გადავასხი და ნავთუ-რას მალე გასაკეთებლად წავიღებ (ნავთურა — კერასინკა!).

ყველა დაკერილი წინდები დავკეცე და წყვილწყვილად მივაკე-რე ერთმანეთს. სულ სამოცი ცალია. 24-ს გარდა ყველა უღეფეკ-ტოა.

საღამოთი კი უსიამოვნება. სრულიად ჩამოინგრა ჭერი „ვანნაია-ში“. ხელაძეების ბინიდან დიდი ხანია წყალი მოდიოდა. ჯერ ისევ შარშან. ოთხჯერ ჩამოიღვარა წყალი. ყოველთვის ვაფრთხილებდი. დღეს დილითაც გავაფრთხილე; ქალმა სთქვა, ოსტატს დავუძახებო. როდესაც საღამოთი მოვედი, რას ნახავ: მთელი ოთახის იატაკი მო-ფენილია ჩამონგრეული ჭერის თიხითა და სხვ. ჩამოვიდა ქალი, მოიყვანა ოსტატი, მან გაასწორა მილი და წვეთება შეწყდა... ჰმ, აი, ხათაბალა! ძლივსძლივობით ვეწყობი და ხელი კი მეშლება!

16. IV. ფეხსაცმელები მივეცი შესაკეთებლად. მზად იქნება 19 ს. ვიყიდე პური, ყველი, ნიორი, საღამოს გაზეთები, პაპიროსი, ანტინიკოტინი, ფეხსაცმლის საფენი. სხვადასხვა დროს დავლიე სამი კიქა სოდა. პირველად ორი კვირის შემდეგ ვისადილე (ცხელი ლო-ბიო პიმპილით და ხახვით). ეს ბიუჯეტში არ შედიოდა. ზედმეტი ხარჯი მომივიდა. ვანის ოთახის ჭერი მგონია თანდათან შრება, მხო-ლოდ ნესტის სუნი ისევ დგას და ოთახები კირით ისევ დანაგვიანდა. შევასწორე ერთი ლექსი მგზავრის წერილებიდან, მგონია კარგი გა-მოვიდა.

17. IV. დილით ადრე წავედი აბანოში (პირველად 10 თვის შემ-დეგ). მყავდა მექისე.

გამოვიტანე სამრეცხოდან პალტო, ორი პიჯაკი და შარვალი, რომელიც გასაწმენდათ მქონდა მიცემული. მაგრამ... Шаг вперед, десять шагов назад. ვილაცამ ჩემოდანი გამიხსნა და ერთი ინდიგოს პიჯაკი მომპარა, როდესაც ფეხსაცმელების მაღაზიაში ვიდექი რიგში უბრალო ორმანეთიანი საფენის ჩექის ასაღებად. კიდევ კარგი, რომ პალტო და ერთი კოსტუმიც არ წაიღეს!

დავურეკე აბაშელს: წიგნი იქნებოდა ერთ კვირაში. ამოუღიათ ორი ლექსი. ნაცვლად უმატებენ სერუბრიაციოვის თარგმანებს.

ვოყიდე ძმარი, კნაპები (ჭიკარტები). პალტო და კოსტუმი დავკიდე და ჩამოვაფარე ზეწარი. შუადღემდე დამეხარჯა 9 მანეთი... ეს ჩემს ბოუჩეტს ყირამალა აყენებს! დაემატა საღამოთი: პური, პაპიროსები, გაზეთები.

18. IV. წინდები ჩავალაგე ჩემოდნებში. დავხვეტე კაბინეტი; საწოლი, სასადილო, კორიდორი. წყალით გავრეცხე ჯანის იატაკი, მოფენილი კირით. მაინც სინესტრის სუნი სდგას... კბილები 40 წამის განმავლობაში ვიხეხე ხლოროდონტით (პირველათ 1 წლის შემდეგ). ვოყიდე ფეხს. საფენი და სიგარეტები. დიდი ზალისით წავიკითხე პუშკინის „ბორის გოდუნოვი“. პალტო და კოსტუმი დავკერე.

20. IV. გამოვიტანე ფეხსაცმელი, დავაკერებინე რეზინა, ჩავიცვი ტანსაცმელი კარგად. და გავედი. შემხვდა შალვა. დიდი სიფხიზლეა საჭირო... ასეთი დღეებია.

21. IV. ჩემს აივანზე (საიდან სად?) გდია მშვენიერი გიტარა პატარა ბავშვისა. შევხვდი ჩემდა საუბედუროდ ქ. იოსელიანს. მერე ლოლიას და დარიკოს, სულ ბოლოს თეოდორეს. საქმე არავითარი დღემ მხოლოდ გაიარა“.

(ამას მოსდევს გაკრული, არეული სტრიქონები — მთვრალის ხელწერა):

„22. IV. და ამდენი დღეების ნამუშევარი სულ ერთ დღეს ხუხულასავით დაიწერა!

არა, არ არის ჩემი ბრალი!“

ერთხელ მოგახსენეთ უკვე — ის დღე დღედ არ მიაჩნდა, როცა რაიმეს არ წაიკითხავდა ან არ დაწერდა-მეთქი; ასეთ გაცდენილ დღეებს სიმთვრალის პერიოდებსაც მიათვლიდა. სიმთვრალე შეგნებით სძაგდა, მაგრამ იმხანად ავად იყო და ნებელობა მოდუნებული მქონდა, თავს ვერ იმაგრებდა. და თითქოს განზრახ — შემხვედ-

არი მტერ-მოყვარენი აქეთ აძალებდნენ სასმელს, ნაცვლად იმისა, რომ ყოველი ღონე ეღონათ და ამ უბედურებისგან თავის დახსნაში შეშველებოდნენ. სწორედ ამას მეტყველებს ზემოთ მოტანილი დღიურის ბოლო სტრიქონები — მისივე ნების წინააღმდეგ დაათვრეს ხელახლა. შემდეგშიც არაერთხელ მეორედბოდა ამგვარი რამ.

კიდევ ერთი დღიური. ვიდრე სიმთვრალის ამბავს მიატანდეთ, პირველი იანვრის ჩანაწერში დაუკვირდით ავადმყოფური ექვიანობის დამადასტურებელ სტრიქონებს.

„1 იანვარი, 1939 წ.“

ახალი წელი დღევანდელ გაზეთებში იხსნება ჩემი ლექსებით („ვეჩერნი თბილისი“, „მუშა“, „ახ. კომუნისტი“, „ფიზკულტურელი“). ეს უსათუოდ გამარჯვებაა. ყველაზე ლამაზად პირველ გვერდზე „ვეჩ. ტბ-სი“ ათავსებს ჩემს ლექსს. „ახ. კომუნისტს“ ამშვენებს ფაქსიმილე. „მუშაში“, მარტალია, პირველად და პირველ გვერდზეა, მაგრამ შესამჩნევი ხდება მტრის იდუმალი, მავნებლური ხელი, რომელიც არასწორად ალაგებს ჩემს სტრიქონებს, ამახინჯებს სახელს... სადამოთი... ყველა სტუმრები ყველა პატივისცემით მიხსენიებდნენ... გამარჯვება გაზეთებში, გამარჯვება საზოგადოებაში. ასეთი იყო ახალი წელი. „სადაც წახვიდე-წამოხვიდე, არსენა, გაგიმარჯვდესა!“

„2 იანვარი.“

როდესაც დღით სასაუზმეში შევედი, მომესმა ჩუმი ჩურჩული: „გალაქტიონი!“ მე ჩვეულებრივად უხერხულად ვიგრძენი თავი, მაგრამ შეზღუდვ ვიფიქრე, სულერთია-მეთქი. არ მიყვარს, როდესაც ყურადღებას მაქცევენ საზოგადო ადგილას, თითქოს გშინჯავენ, რაღაცას ფიქრობენ“.

„14 იანვარი.“

დაიწყო რაღაც საშინელება: მე ჩავკეტე სახლის კარები.

ო, მართლაც საშინელება!

15 იანვრიდან 5 აგვისტომდე.

ეს იყო გრიპის საშინელება... მე არ მქონდა საავადმყოფოში დაწოლის საშუალება. ამიტომ იძულებული ვიყავი ფეხზე გადამეტანა იგი. ცეცხლს ამ ზამთარში ვერ ვანთებდი, შეშა არა მქონდა. ღამ-ღამობით მაძლედა ოფლს, განუწყვეტლივ საშინლად მახველებდა, გული მერეოდა, მთელი სხეული მიკანკალებდა, ხელში კალამს

ძლივს ვიღებდი, მაგრამ მუშაობის თავი სად იყო. ამიძაგდაგდებოდა ხელი და კალამი ძირს ვარდებოდა. ამას დაემატა საშინელი სმა, ღვინო, არაყი, ლუდი, ყოველდღე განუწყვეტლივ. საშინლად დავეცი. მახსოვს, როდესაც არაყსა ვსვამდი, ხელები მიკანკალებდნენ და ნახევარი არაყი იღვრებოდა, კახელი გლეხი მიცქეროდა და თანაგრძნობით ამბობდა: — რა ვქნა, ეგეთი ჭეელი კაცი ხარ და ეგ რა დაგმართნიათო. მართლაც, ამაზე უარესი რაღა უნდა მომსვლოდა? ბინა პირდაპირ საღორეს დაემსგავსა. ვინა მყავდა დალაგებელი? მიუხედავად ყოველივე ამისა, ვახერხებდი ცოტაოდნად მუშაობას...

იანვრის დამლევს, როგორც იქნა, მოიტანეს შეშა. შეშის ეზოდან სახლში ამოტანის დროს ხელი გავიფხაქნე: თითო გასივდა და მთელი ერთი თვე საავადმყოფოში დავდიოდი შესაზვევად. ეს იყო მარჯვენა ხელი. მუშაობა აღარ შემეძლო. არანორმალურად მიდიოდნენ დღეები, მთელი თვეები.

კონტლიკტი თავის თავთან, აპატია ყველაფრისადმი, საშინელი განზრახვები! ისევ! მწერალთა კავშირს სრულიად ჩამოვშორდი. და ერთხელ...

ეს იყო 25 მაისს. ღამის პირველი საათი იქნებოდა. საეაზმოდ შევედი რომელიღაც ჭერ ისევ ღია რესტორანში. ერთს მაგიდასთან იჯდა ხუთი ახალგაზრდა კაცი. ყველა მთვრალი. როგორც ჩვეულებრივად ხდება, მიმიწვიეს სუფრაზე. არავითარი უარი არ გამივიდა. აავსეს სუფრა ლიტრებით. მაგიდაზე რომ სადესერტო ლანგარი იდგა (მთელი ლიტრა ჩადიოდა), იგი აავსო, დასცალა და ჩემთან გადმოვიდა. მეც დავცალე სულმოუთქმელად. ასევე მეორეც. და გამოვემშვიდობე საშინლად მთვრალი. სახლში ძლივს მივედი. ეს იყო და ეს. მეორე დღეს ტანგაუხდელს გამომეღვიძა, მაგრამ ფეხზე ვეღარ ავდექი. ვიგრძენი გვერდის ტკივილი, რაღაც აუტანელი. ვეღარ ვდგებოდი. მეგონა, რომ ჩამტვრეული მაქვს გვერდის ძვლები...“ (პლევრიტი აღმოაჩნდა).

ამ ხანაში ჩვეულებრივზე გაცილებით ცოტას წერდა. დაწერილებსაც უბრუნდებოდა, უამრავ ვარიანტს ქმნიდა, ასწორებდა (ხშირად აუთარესებდა ამ ჩასწორებებით), კვლავ ბევრს კითხულობდა. კიდევ რას აკეთებდა? ეს, ნაწილობრივ, დღიურებითაც შეიქნებოდა საჩინო (სმას არ ვგულისხმობ — შინიდან ფეხის გამოდგმა და ნება-

უნებური სიმთვრალე ერთი იყო თითქმის მუდამ, ამიტომ, თუ გონზე იყო, ერიდებოდა გარეთ გასვლას). იჭდა გამოცარიელებულ ბინაში უმეგობრო, უამხანაგო, უმოკეთო, მარტოსული, ავადმყოფი, ნამდვილად ავადმყოფი, საშინელ ზღვარს მიტანებული. კიდევ ერთი ჩანაწერი ამ წლებისა:

„25. III. საღამო. მაგიურმა ხოჭომ გაიარა სიტყვებზე: Черно-клен (იელი), Черномазый (ყარაჩი, შავტუხა, ზანგელა), Чернота (სიშავე). ეს „მაგიური“ ხოჭო აღმოჩნდა რუსულ-ქართული ლექსიკონის 1118 გვერდზე¹. მისი ამ გვერდზე მოგზაურობის შემდეგ მე იგი ჩავსვი ასანთის კოლოფში, თუმცა ალბათ ეს მას არ სიაშოვნებს. მხოლოდ ეს უფრო პატარა, ერთი ნამცეცა ბუზანკალია, ვინემ ხოჭო. იელი, რომელიც მან აღმოაჩინა, ბოტანიკური მცენარეა ყვითელი ყვავილებით. მითი გადაფარული იყო, მახსოვს, ქუთაისის მიდამოები. ყარაჩი. შავტუხა, ზანგელა: ეს ხომ ჩემი ახალგაზრდობის დროინდელი მეა! სიშავე კი — აქ წერტილის დასმა შეიძლება... მაგრამ... შავებით მოსილი ქალები მთაწმინდაზე, ყველგან? ო! სიშავე თვალთა, სიშავე ღამის, სიშავე ყორნის ფრთების! შავი ზღვა, შავი ღღე, შავი ბერი, შავი ღრუბელი, შავი ფიქრები!“

აბლა წარმოვიდგინოთ დაახლოებით ამნაირად გატარებული მრავალი ასეული საღამო, მსგავსი ასოციაციებით ცხოვრება ნიადაგ; ან მუშაობა, ან სმა, ან ამგვარი საღამოები, უსასრულო საღამოები სწეული კაცისა — მეტი არაფერი. მაშინ არც ქვემოთ მოტანილი ლექსი იქნება მოულოდნელი ჩვენთვის (დაბეჭდილია აკადემიური გამოცემის მეოთხე ტომში, 282-283-ე გვერდებზე. ეს ყოფილა ერთ-ერთი რედაქცია ლექსის „სიკვდილი უმუშევრისა“).

შენ არ გინახავს კაცის ღიმილი,
შურმა და მტრობამ ისე მიგინდო,
შენი ცხოვრება და სიმძიმელი
არის ეს ქუჩა და სამიკიტნო.
შენი ცხოვრება არის ეს ძაღლი,
რომელიც კედება ცივი, ბებერი.
მისთვის არ არის ამ ქვეყნად სახლი,
არც კარებია შესაღებელი.

¹ იგულისხმება 1937 წელს გამოცემული „რუსულ-ქართული ლექსიკონი“.

შენი ცხოვრება არის ეს ბუჩქი,
 ჩამოფლეთილი ყოფნის კარამდის,
 სადაც სიკედილი და სადაც ჭუჭყი
 განუყოფელად მიდის მარადის.
 შენი ცხოვრება, ვით შემოდგომა,
 არასდროს ალარ დაიზამთრება.
 აცივდა და შენს გარშემო დგომა
 ესლა არაეის არ ენატრება.
 შენი ცხოვრება ღონემისდილი
 არის ტალახი, ბოსელი, ქართა,
 რისთვის გაშინებს, მითხარ, სიკედილი.
 თუ არვინ მოვა სიკედილის გარდა?
 ვიცი, თუ როგორ გაღიზარხარებს,
 ოოოა გაივებს სიკედილის ხეულას,
 შენი ცხოვრება არეის ახარებს,
 შენი სიკედილი ახარებს ყველას.
 ეს აზრი უნდა ვაეივოთ ასე:
 რომ მსჯეცი არ თმობს თავის ხელობას
 და ვალაქტიონ ტაბიძეს ურჩევს
 წერტილს ტყეიისას. რას? — თუთმეკელელობას.

ოცდაათიანი წლები თითქმის მთლიანად ამნაირ ყოფაში გაატარა, მისთვის ეს იყო ხანა საზარელი დეპრესიისა. ყოველ წუთს იყო მოსალოდნელი იმ საბედისწერო ნაბიჯის გადადგმა, 1959 წლის 17 მარტამდე რომ გადაიდო ჩვენი კულტურის საბედნიეროდ.

ჭეშმარიტად საბედნიეროდ. რადგან იმ ბედითი ნაბიჯის გადადგმა რომ არ გადადებულყო, ქართულ პოეზიას ვერ შეეძინებოდა ისეთი შედეგები, როგორიცაა „ვწერ ვინმე მესხი მელექსე“, „უკანასკნელი მატარებელი“, „წყალტუბოდან ქუთაისში“, „მესხის გამოხედვა“, „ისევ მესხის გამოხედვა“, „მუშლი წყლებოდა“, „ვით არ მიყვარდეს“, „აჭარის სილაყვარდეში“, „რიცა“, „დარჩნენ ქეიშანი“, „ხელზვაი“, „ზღვა ახმაურდა“, „ქებათა ქება ნიკორწმინდას“, „მეცხრე სიმფონია“, „განძები ტყეებში“, „ოქროს თასი ორნამენტებით“, „მესტიის ხიდი“, „ჩვენი იფნის ტყიდან ისმის“, „ეს იყო წინათ, დიდი ხნის წინათ“, „გზები გაუვალი“, „მშვიდობის წიგნის“, რამდენიმე თავი, აგრეთვე რამდენიმე ადგილი პოემისა „აკაკი

წერეთელი“ და ვრცელი საპროგრამო ლექსისა „საუბარი ლირიკის შესახებ“...

ოცზე მეტი შედეგრი და მრავალი ჩინებული ლექსი! რანაირი ვაღაზრაც უნდა ვივარაუდოთ ამ ციფრებიდან (სხვათა და სხვათა გემოვნების კვალობაზე), ეს ისეთი მემკვიდრეობაა, ნებისმიერი შემოქმედისთვის იკმარებდა დიდი პოეტის სახელის მოსახვეჭად; გალაკტიონ ტაბიძეს სხვა რომ არაფერი დაეწერა, ქართულ პოეზიაში მაინც სამუდამოდ დაიმკვიდრებდა საპატიო ადგილს.

ოლონდ, ვინც გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიას ახლოს იცნობს, უმალ შენიშნავდა: ჩამოთვლილ შედეგრთაგან ოცდაათიან წლებს სულ ოთხი თუ ხუთი ქმნილება განეკუთვნება. დანარჩენები ორმოციანი წლებიდან არის შეთხზული. ოცდაათიან წლებში (უფრო სწორად — 1927 წლის შემდეგ ორმოციანის დამდეგამდე) არაერთი ქარგი, თვით ჩინებული, შეიძლება ბრწყინვალედ მისაჩნევი ლექსიც დაიწერა, მაგრამ შედეგრი, ჩემის აზრით, მეტი არ შექმნილა. ადრეც ითქვა და კვლავ გავიმეოროთ: 1928-1931 წლებში დასვავებული რამდენიმე ათასი სტრიქონი პოეტური ხელოვნების თვალსაზრისით სამწუხარო უკანსვლა იყო. მართალია, აქ არის ისეთი ცნობილი ლექსები, როგორიცაა „იმიტომ ხდება რევოლუცია“, „ფერადი შუშები“, „მკვდლების ქუჩა“, „აქ საიდუმლო პატარა ქოხის“, „ელოდენ რევოლუციას“, „შორი ალპების წყაროზე წმინდა“, „რაც დავიწყებით არ იბინდება“, „ძლიერ მომავალს უმღეროდა მომავლის ქნარი“, „ელსადგური ტყეში“, „უზარმაზარი მსოფლიო ქნარი“, „ინტერნაციონალი“, „სალამი ახალ გზით გაერთიანებულ საქართველოს“, „არხევს ახალი სიცოცხლის აკვანს“, „არგონავტები ახალი დროის“, „არწივების თავდასხმა ჰაეროპლანზე“, „ამისთვის იბრძვის ჩვენი ეპოქა“, „ერთხელ საღამოთი“, „ჩვენი მნათობი ცეცხლის ფერია“, „ოქტომბრის სიმფონია“, „ბოძთან ტრამვაის უცდიდა მგზავრი“, „რევოლუციონურ საქართველოს“, „სიტყვა არ წამოგდეს“, „ავტომობილი და ურემი“, „მზე თვალეებში ჩაგვეწვეთება“, „მწვერვალები ახალი მთების“, „და სისინებდენ, სისინებდენ ჩალის ღერები“, „კოლხიდის დაბლობზე“, „ჩვენ არ გვინდა სხვისი რბევა“, „ძველი და ახალი ხაღი“, „ნუ მიატოვებ ლექსს უთვისტომოდ“, „მაღალ მთაზედა ავაგე“, „პრესა“ (განზრახ არ მოვერიდე სახელწოდებათა სიმრავლეს) და ზოგიერთი სხვა. მაგრამ რამდენია

ეს „ზოგიერთი სხვა“? რაგინდ განსხვავებული გემოვნების მკითხველებმაც უნდა შეარჩიონ. აქ ჩამოთვლილ სამ ათეულს, დიდი-დიდი, კიდევ ორი მიემატოს. ხოლო ხსენებულ წლებში (1928-1931), როგორც მოგეხსენებათ, ოთხასზე მეტი ლექსია დაწერილი.

ნიშანდობლივია, რომ ის მკვლევარნი, რომელნიც აღნიშნული ხანის შემოქმედებას ეხებოდნენ, თითქმის უკლებლივ აქ ჩამოთვლილ ლექსებს ასახელებდნენ მხოლოდ, ციტატებიც აქედან მოჰქონდათ. შემდეგ ზღებოდა შეუწყნარებელი განზოგადება და ლექსთა ციკლები „ეპოქა“, „რევოლუციური საქართველო“, „პაციფიზმი“ პოეტის გამარჯვებად ცხადდებოდა. არ არის ეს მართალი. ჩამოთვლილი ლექსებიდანაც კი ჩინებული, კარგი, ისეთი, სინამდვილეში გამარჯვება რომ ეთქმოდეს, მხოლოდ რამდენიმეა. ხოლო დანარჩენს, აქ მოუხსენიებელ ასეულობით ლექსს, ოდენ სასტიკი შემოქმედებითი მარცხი შეიძლება ეწოდოს და არა გამარჯვება. ეს არის ნიმუში იმისა, რარიგად შეიძლება მოეცაროს ხელი თვით დიდ შემოქმედსაც, როცა გულის კარნახით კი არ ქმნის, არამედ სხვათა მიერ თავსმოხვეულ გეგმას ასრულებს.

1935 წელს უცხოეთში ყოფნის შედეგად შექმნილი მრავალი ლექსის გამოც დაახლოებით იგივე ითქმის. პოეტური ხელოვნების კრიტერიუმებით თუ მიეუდგებიტ საკითხს, ამ ლექსთა გაცხრილვის შემდეგ თითებზე ჩამოსათვლელი ქმნილებებილა შემოგვრჩება. აქაც გულდასაწყვეტი უკუპროპორციიაა რაოდენობასა და ხარისხს შორის. აი, მაგალითად, როგორ არის აღწერილი გერმანელის გამოსვლა ანტიფაშისტურ კონგრესზე პარიზში:

ჩვენში აღვილი არაა ბრძოლა,
ამ იღუბის მკაცრი მტერია
აღვილი, სადაც კონცლავერია,
სადაც მესამე სღვას იმპერია.
ვათეღრილა სიმართლის სიტყვა
ყველაში. ვინაც გულს ამოიხვევს,
და საწამებლად მოჰყავტ ყოველი,
ყოველი, ვინაც ხმას ამოიღებს.
მაგრამ ამაოდ, იქ მაინც ჩნდება,
როს მოთმინების იესება სურა.
მაინც არსებობს, არსებობს დიდი
და მეომარი ლიტერატურა.

საწერ მანქანებს უზის ასობით,
მოლოდინში, რომ, როგორც გვენა,
კარს შემოაღებს პოლიციელი
და მოიკითხავს: რასა სწერთ თქვენა?..
ჩემი სალამი ემიგრანტ მწერლებს,
სულ ამაოა, რაც თქვენ დაგმართესთ,
თქვენ სამშობლოდან გამოგაძევესთ,
მაგრამ სამშობლო თქვენ ვერ წავართვესთ.

ამაზე დაბლა დაქანება წარმოუდგენელია (დიდი პოეტისთვის, რაღა თქმა უნდა). მიზეზი ამგვარდაც იგივე იყო: სიჩქარე, შიშველი ემპირიზმი, პლაკატურობა, ლექსის გადაქცევა ნარკვევად, რაც არასგზით არ შეესატყვისებოდა მის ბუნებას, გემოვნებას, შემოქმედებითს მანერას, საერთოდ, მის ხასიათსა და სულისკვეთებას. როგორც კი მსგავს როლს დააკისრებდნენ, ან თვითონ იღებდა თავს, უეჭველად მარცხი მარცხს მოჰყვებოდა ხოლმე. ამგვარი რამ ერთხელ კიდეც განმეორდა ომის წლებში.

და მაინც, ოცდაათიანი წლებისთვის თვალის მოვლებისას არ შეიძლება საგულდაგულოდ არ აღინიშნოს ორი რამ.

პირველის თაობაზე უკვე გვქონდა ჩამოგდებული სიტყვა. ეს არის ამ თითქოსდა სუსტი, საკმაოდ მერყევი ბუნებინს მქონე კაცის მიერ გამოვლენილი განსაცვიფრებელი სულიერი მხნეობა, შინაგანი ვაჟკაცობა: ერთობ, ერთობ ძნელად შესაგუებელი გარეგანი პირობების მიუხედავად, რაც უმთავრესია — თითქმის გამუდმებული ფიზიკური, განსაკუთრებით კი სულიერი ავადობის მიუხედავად, რწმენა ფაქტიურად არ შეუცვლია, არ შეუცვლია თავისი „ხაზი“. შეეჭვდებოდა ხოლმე საკუთარ თავში, მოიძულებდა ხოლმე მტრებს (ნამდვილს თუ წარმოსახულს), მაგრამ ურყევად სწამდა, რომ ეს იყო ოდენ მისი პირადი ტრაგედია, ზოლო ცხოვრებაში უეჭველად გაიმარჯვებდა კეშმარიტება და სიკეთე, რომ ამ პიროვნული ტრაგედიის მიღმა თავის მარადიულ გზას მიუყვებოდა მისი სალოცავი სამშობლო, თავისსავე მომავალს სჭედდა ხალხი და რომ, დასასრულ, რაც თვითონ შეექმნა ან რასაც ქმნიდა, არ უნდა გაცუდებულიყო ამ მომავლის წინაშე. ღრმად ვარ გულდაჯერებული — იმხანად სწორედ ამ რწმენამ გადაარჩინა თვითმკვლელობას.

მეორე მხრივ, რწმენადაკარგული კაცი ესოდენ გულდასმით

არ მოემზადებოდა მომავალი მუშაობისთვის. შეიძლება გაცდეთ მისი არქივის შესწავლისას — აფორიაქებული, მოუწყობელი ცხოვრების, აშლილი ფსიქიკის მიუხედავად რამდენს კითხულობდა და რამდენ რასმე იაზრებდა ამ წლებში. შტუდირებული წიგნები, ცალკეული ნაწარმოებები, მეცნიერული ნაშრომები, ყოველივე ამასთან დაკავშირებული ჩანაწერები, კონსპექტები, გეგმები, მისთვის უცნობ თუ იშვიათ სიტყვათა განმარტებები... აქ არის ამონაწერები ძველი თუ ახალი დროის მრავალი და მრავალი ევროპელი ან აღმოსავლელი ავტორის ქმნილებებიდან, უამრავი ამონაწერი „ვეფხისტყაოსნიდან“, ქართული ჰაგიოგრაფიული ძეგლებიდან, ხალხური პოეზიიდან, ასომთავრულის ნიმუშები (ეტყობა, სწავლობდა თუ იხსენებდა), ვერა ბარდაველიძის ნაშრომთან — „სვანურ ხალხურ დღეობათა კალენდარი“ დაკავშირებული შენიშვნები, აგრეთვე მოსაზრებები, გამოთქმული ბერძნულ ენაზე კავკასიური ენების სავარაუდო გავლენასთან დაკავშირებით, ცნობები ძველი ქართული არქიტექტურის შესახებ, თავისებური კამათი ილია ჭავჭავაძესთან — ასო ჯ ამაოდ განდევნა ქართული ანბანიდან, მისი აღდგენა აუცილებელიაო... ყოველივეს ზერელე ჩამოთვლაც კი რამდენსამე გვერდს დაიჭერდა.

დიდი, გრანდიოზული მასშტაბის მუშაობისთვის ემზადებოდა, უამრავი რამ ჰქონდა ჩაფიქრებული და, ომის მძიმე წლებს რომ არ შეეფერხებინა და არ გამოეთიშა ხელახლა, ჩამოთვლილ შედეგრთა ნუსხა, უნდა ვიფიქროთ, ერთიორად მაინც გაიზრდებოდა.

დასასრულ, სწორედ ოცდაათიან წლებში მიეცა დასაბამი მისი პოეზიის სრულიად ახალ სტილს, მანამდე უცნობ ხელწერას, რაც ღრმოციანი წლებიდან სისტემად იქცა და რამაც გამოაშხეურებინა მუსიკალურ პრინციპს დამყარებული ქართული ლექსის მანამდე ყოველად წარმოუდგენელი შესაძლებლობანი.

მაგრამ ეს ისეთი საკითხია, საგანგებოსა და ვრცელ გამოკვლევას საჭიროებს...

კარს გაუღებენ მას წინაპრები=
გიცდიდით, ვიცით.
ხომ მიატოვე ის ნაპირები
ჩვენი სიმტკიცით?

მარტოსულ ადამიანებს უყვართ რიცხვებისთვის, წლებისთვის, წელიწადის ამა თუ იმ დროისა ან თვეებისთვის საკრალური მნიშვნელობის მინიჭება. გალაკტიონ ტაბიძესაც უყვარდა. ცალკეული თარიღები, წლები, თვეები, რიცხვები, ობიექტურადაც რაიმე მოვლენასთან დაკავშირებული თუ მხოლოდ მისთვის სუბიექტურად მნიშვნელოვანი, ისეთი რომანტიკით აქვს შემოსილი, სამუდამოდ აღგვებეჭდება მეხსიერებაში: „მშვიდზე მშვიდი ცხრაას შვიდი“, „წიწამურში რომ მოჰკლეს ილია“, „რად მომაგონდა მწველი ცხრაას თოთხმეტი წელი“, „გაილანდა ათას ცხრაას მეთოთხმეტე წელი“, „ცხრაას ჩვიდმეტი! კიხვინებდა შავი მერანი“, „ცხრაას თვრამეტი“ (ლექსის სათაური), „თენდება, ქარმა წაიღო გული და ათას ცხრაას მეოცე წელი“, „ოცდაორი აგვისტო ცხრაას ოცდაორისა“, „ორი მილიონი თვლებით ვუცქერი ახალ — ათას ცხრაას ოცდასამ წელს“, „დავათარიღე ახალი ლექსი შეცდომით — ცხრაას ორმოცდახუთი“... „იანვარს მოძმედ არ ვეძნელები“, „თებერვალს უხმობენ, თებერვალს სამრეკლოს ჯვარიდან ყვავები“, „ტოტებს ქარისას გადაჰყვამარტი“. „ვემშვიდობები მშვენიერ მაისს“, „ამ მაისს, ამ ივნისს, ამ ივლისს“, „სხვაგვარ თიბათვის დღეებს იგონებს“, „ფრთები ნამკათათვარი“, „ივლისისფერი ყინვის თასები“, „აგვისტო თბილი...“, „პირველი ენკენისთვე“ (ლექსის სათაური), „ელვარე და ლომფერი იყო ცხრა ოქტომბერი“, „წვიმა, მდინარე, თვე ნოემბერი“... „იგი“ ოთხი დობილი, ოთხი ქარით გამხდარი — გაზაფხული, ზაფხული, შემოდგომა, ზამთარი“, „საშინელი რამ იყო კარზე მათი მოდგომა —

გაზაფხული, ზაფხული, ზამთარი, შემოდგომა“, „უკანასკნელი დღეა ზაფხულის“ და მრავალი სხვა.

ის ამბავიც თითქოს რაღაცით საკრალურია, რომ გალაკტიონ ტაბიძის ცხოვრებაში ოცდაათიანი წლების საზარელი კოშმარიდან გამოფხიზლება, გონს მოსვლა და „მწარე გათიშვის“ ხანასთან გამიჯნვა მაინცდამაინც ორმოციანი წლების დამდეგს უკავშირდება.

1940 წლის ზაფხული საგურამოში გაატარა. აწეწილი და აფორიაქებული ცხოვრების წილ — სიმშვიდე, გადაბმული მემთვრალეობის წილ — გულდამჯდარი მუშაობა თუ იქ მყოფ კოლეგებთან ტკილი საუბარი პოეზიის, ხელოვნების, ცხოვრების საკითხებზე. მართალია, ერთი-ორ დღიურში აქაც იჩენს თავს ავადმყოფური ექვიანობის შემოტევა, მაგრამ ეს მღვრიე კოშმარი მაინც შედარებით მალე დაიძლევა საერთოდ მოსვენებული, დაწმენდილი ყოფის ატმოსფეროში. ეტყობა, გარკვეული როლი იმანაც შეასრულა, რომ აქ ნიადაგ თავს ადგა დიდი წინაპრის ბუმბერაზი, მშვიდი, უტეხი ნებით მომზირალი აჩრდილი და ამ მომნუსხველი მზერის წინაშე ამჩატება, წვრილმანების გამო ავარდნა და დავარდნა, ცოტა არ იყოს, ბალღური საქციელი იქნებოდა.

წინაპრებთან, საერთოდ, ერის წარსულთან თავისი ურთიერთობის საბოლოოდ გარკვევას ოცდაათიან წლებშივე შეეცადა. ამ ამბის პირველი მაცნეები იყო „ეწერ ვინმე მესხი მელექსე“, „ამირანი მიჯაჭვული“, „რუსთაველი და მშვიდი, დამშვიდება და ეაჟა?“ და რამდენიმე ლექსი კიდევ. მაგრამ იმხანად ეს იყო ფაქტიურად გაუცნობიერებელი, ინტუიტური სწრაფვა, კრიზისისგან თავის დახსნის იმედს ბუნდოვნად რომ სახავდა. ასევე გაუცნობიერებლად გაჩნდა მის ლექსებში სრულიად ახალი ინტონაცია, თანაბრად დაპირისპირებული როგორც ათიან-ოციანი წლების სწორუპოვარ არტისტიზმს, ისე ოციანი წლების მიწურულისა და ოცდაათიანის დამდეგის მორღვეულ, მოშლილ მეტყველებას; სტრიქონებმა შეიძინეს იმგვარი მსუბუქი სისადავე, რომლის წიაღში შებეღვა უეჭველად ხელს მოაცარვინებდა ყველას, გარდა უდიდესი არტისტისა.

მისცემია ძილს ბრეტანი,
ალიელივებს ზვირთებს მთვარე.
ნამეტანი, ნამეტანი
შორი გზები მოვიარე.

ქ

ეს იყო მკვეთრი შებრუნება მეტყველების კლასიკური სტილის-
კენ. შემთხვევით არ გახშირებულა მის პოეზიაში რვამარცვლიანი
ლექსი (ქართული კლასიკური მწერლობისა და ფოლკლორის საფუძ-
ველთა საფუძველი), შემთხვევით არ დაუკარგავს რითმას ოდინდე-
ლი თვითმყოფადი მნიშვნელობა, თვითმკმარი ღირებულება (მთვა-
რე-მოვიარე — ამნაირ რითმებს 1915-1927 წლებში თითქმის ალარ
მიმართავდა). არც ის არის შემთხვევითი, რომ ამ დროიდან მოკარბ-
და რითმათა იმგვარი წყობა, აკაკი წერეთელს რომ უყვარდა განსა-
კუთრებით (aaba — „საიდუმლო ბარათო“, „სალამური“...). რამ-
დენიმე ნიმუში სწორედ აკაკი წერეთლისადმი მიძღვნილი პოემი-
დან (1940):

არაა გინდარა კაცს იმის მეტი
არის სიმღერა ქვეყნად ისეთი,
რომ მიატარებს მარადისობა
გენიის გზებით მოგიზგიზეთი.

ან კიდევ:

ცეცხლის ალით პკურებული,
სულბთლად განადგურებულ
აწ რუსეთის ვასალია
ქართლი, როსმე დიდებული...
ველარ იცნო ტომი ტომმა,
ალარ იყო ძმობის ნდომა
და შესწყვიტა არსებობა
საქართველოს სამეფომა.
მძიმე, ვინემ სხვა ტყვეობა,
გაჩნდა ზიზლის სახეობა
რუსის მოხელეობისა,
იწყო მართვა-გამგეობა...
იყო ქარცვა და მკვლელობა
მთელი მათი მმართველობა,
როგორ ზიზლით უყურებდნენ,
როგორ სძულდათ ქართველობა.
თითქოს ქუდი დაიხურა,
სადღაც გაქრა, დაიხურა
ადგილები საზოგადო,
რაც სუნთქავდა ქართველურად...
დასჩემდა გულ-სეველები,
სძულდა, როგორც სნეულება
მრავალსაუკუნოვანი

ერის ზნე და ჩვეულება...
თან ამბობდნენ: რის ნაცია!
გაიგებსო, ვინც კაცია,
რას ნიშნავსო უმაღლესი
რუსის ცივილიზაცია...
სადაც კარი შეიღება,
სტუმრობაა თუ მიღება,
ქართული გზა და ცხოვრება
სულ რუსულად შეიღება...
ასე იყო ჩვენი მთელი
მდგომარება მაშინდელი,
როს სამწერლო ასპარეზზე
გამოვიდა წერეთელი.

კიდევ ერთი მშვენიერი ადგილი — აკაკი წერეთლის მგზავრობა
მშობლიური სოფლიდან:

გაიარა ვრცელი გზები,
სად მუდმივი მზეა მგზნები
და მუდმივი გაზაფხულის
დაუქცნობი ყვავილები.
სადაც ძალაუნებურ ი,
რალაც მძლავრი და მეფური
სულშეხუთულ ხეთა სწრაფი
ზრდაა გრიგალისებური.
სადაც მჭიდვ ლიანების,
როგორც ყვავილიანების,
შუქის მსგავსი გარემოცვა
არის მთების ტყიანების.
სადაც მწვანე სურო-ფშალა
მიჰქის, თითქო შეიშალა,
ველურ ეაზებს და ვენახებს
დაუფარავთ ვრცელი ჭალა.
სად ფთალო დაქარგული
და გონებადაკარგული,
შეშლილ სვიის ორომტრიალს
ტყე დასცქერის თაფნარგული...
სადაც ვარდნი და იეზი —
ეს მუდმივი დაიები —
ზამთარშიაც ყვავილობენ
მთვართ ნასამაიები...
სად ხედებოდა ქალიშვილებს

ალვასებრ რუული, მთვარის ჩრდილებს,
ბაგეთ დაუფიწყარ ღიმილს,
მშვენიერ და ნაზ პროფილებს,
გამოხედვის მზისებურის,
კანის საღაფისებურის
სითეთრე და ბრწყინვალეა,
ხედვა — არწივისებური.
ვარსკვლავიან ღამის ხედვა,
ვით ნაღველფი ზეცის ჰედვა,
თითქოს ცეცხლი ელვარების
თვით ბუნებას ვადაედვა.

ეს იყო იმგვარი სასწაული, ერთობ. ერთობ იშვიათად რომ გვხვდება მწერლობის, განსაკუთრებით — პოეზიის ისტორიაში: ორმოცდაათ წელს მიტანებული კაცი თითქოს ხელმეორედ იშვა და ისეთ საოცრებათა სახილველად გადაეხსნა მზერა, მანამდე არც მოზმანებოდა. მზერა თუ სმენა? ან იქნებ „გული, გონება და სული“? თუ ყოველივე ერთად? ყოველივე, რაღა თქმა უნდა. გათიშული პიროვნება გამთელდა, აღდგა, ოღონდ სხვა კაცად იქცა.

ხოლო ეს ამბავი ამგვარად დაიწყო: ლიტერატურული შეგირდობის წელთა ტანჯვას, უფსკრულთა წიაღ მარტივობას 1915-1927 წლებში არნახული სულიერი ზეობა მოჰყვა, ისეთ მიმართებათა და სფეროთა წვდომა, მოკვდავთათვის ცხრაკლიტულით რომ არიან დაგმანულნი. მაგრამ ჩვენ ვნახეთ, რომ მის მიერ მიცვლელი პარმონია მაინც გვერდმორღვეული იყო. ამ პარმონიის ერთი ვრცელი სეგმენტი ქაოსისა და გაურკვევლობის საუფლოდ რჩებოდა. ისიც ვნახეთ, რომ ვითარებაში რიგიანად გარკვევა, ახალი ეპოქის მიერ მოტანილ ცვლილებათა გულდასმით გააზრება და შინაგან რეალობად გადაქცევა აღარ დასცალდა — სხვათა და სხვათა ააჩქარეს, ააფორიაქეს... ამას მოჰყვა ათწლიანი კრიზისი, ღამის იყო თვითმცვლელით წერტილდასმული. რადგან ერთია უმწიფარი ჰაბუკის თუნდაც გაუძღისი სატივარი და სხვაა სულიერი განვითარების მწვერვალზე მყოფი დაღვინებული პიროვნების ხელახლა უფსკრულს დანთქმა. ამ უკანასკნელთან შედარებით პირველი ძუძუთა ბალდის მუცლის ტკივილს თუ შეედრება. აი, ამ საზარელი კრიზისის დროს მიაკითხა ხელახლა დიდთა წინაპართა უკვდავ საუფლოს და, თავისდა გასაოცრად, აღმოაჩინა, რომ ისე აპირებდა ამ ქვეყნიდან წასვლას (თუკი

1933 წლის 12 იანვრისთვის მიღებულ გადაწყვეტილებას აღასრულებდა), მათი სიდიადის საიღუმლოს ბოლომდე ვერ ჩასწვდომოდა.

თვითონაც დიდი იყო, „მაღალი და მალლად მხედი“, იცოდა ეს ამბავი. მაგრამ იმათ რალაც კიდევ იცოდნენ ისეთი, რის ჩაუწვდომლაც მათ გვერდით თამამად ინახით ჯდომას ვერ ხელიწიფებდა. ადრე ჭაბუკური კადნიერებით არაერთხელ გაუწვევია ისინი საასპარეზოდ, კაფიობა თუ მუშაირა გაუმართავს, ლექსის სინატიფით, კეთილზმონებრით, სიმალღეთა გზნებით ზოგჯერ დაუქარბებია კიდევ მათთვის. საკვირველი იყო — ამის შეგნება სიხარულს აღარ ჰგვრიდა.

ისხდნენ ეს მღევკაცები მარადიულ ნადიმზე და მშვიდზე უმშვიდესი ღიმილით გადმოსცქეროდნენ ამ გენიოს ბავშვს, ორმოცდაათ წელს მიტანებულს, თითქოს მათს ტოლს, რალაცით მათთან წილუყრელს მაინც.

იმ ექვს მწვერვალთა გვეფარა ჩრდილი,
ენი მოვეილია —
გურამიშვილი, ბარათაშვილი,
ჩენი ილია,
აკაკი, ვაჟა გასაკვირველი —
დიდება ღრთა,
და მათ გვირგვინად მუდამ პირველი,
ტიტანი — შოთა.

საგულისხმოა, რომ ამ ლექსის ერთ ვარიანტში ყოფილა სტროფი: „ავიღებ ხელში ისევე შოთას, მეყო სიმშვიდე, მე ჩენთა ღღეთა ავაგებ ოდას, რიცხვით მეშვიდეს“. საკრალური რიცხვებისადმი მისი სიყვარულის ამბავი რომ ვიციტ, უამსტროფოდაც ვიაზრებდით: ექვსი მწვერვალი დასრულებულ მწკრივს ვერ ქმნის. უეჭველად შვიდი უნდა იყოს. და თავადვე გახლდათ ის მეშვიდე.¹ ეს ამბავი კადნიერებად არ მიიჩნიოთ, პოეტურ თავგასულობად ან კეცხნად. საკუთარი სიდიადის ამგვარ გრძნობას ტრაბახთან არაფერი აქვს საერთო.

¹ სხვაგან ვკითხულობთ: „შენს შვიდ მგოსანს სახალხოს, შვიდს — ღაფნის გვირგვინიანს — რუსთაველს, გურამიშვილს, ბარათაშვილს, ილიას, ვაჟასა და აკაკის ღრთოებს ვარდუყავილიანს უწვდი...“ შვიდსო, კი ამბობს, მაგრამ ჩამოთვლილი ექვსია მხოლოდ. მეშვიდე დასახელებული აღარაა, ცხადია, ვინც იგულისხმება.

ჩვენთვის თვალშეუდგამ ამგვარ სიმალლეზე ასული კაცი სრულიად ძალდაუტანებლად ამბობს: „...გამომგზავნა ქვეყნად ცამა“ (ილია), „ხან უგნური ვარ, ხან — ბრძენი“ (აკაკი), „ელაპარაკობდი ღმერთთანა“ (ვაჟა). მსგავსი ამბავია იმ მღევკაცთა გვერდით მეშვიდე ადგილის სათავისოდ მიჩნევა.

ოღონდ იმ მღევკაცთა ერთი უმთავრესი საილუმლო ჭერაც ამოუცნობი ჰქონდაო, ვთქვით ჩვენ. ლექსის ოსტატობით არც ერთ მათგანს არ ჩამოუვარდებოდა, მაგრამ, მათგან განსხვავებით, თვითონ სრული ჰარმონია ვერ დაემკვიდრებინა ჭერაც. აი, აქ უნდა მოძებნილიყო კოშკის გასაღები, აქეთკენ მიანიშნებდნენ წინაპართა „ძველი ჰანგები“.

აჰ, სიზმარი მეგონება
ძველი პანგის ვაგონება,
მსიაშოვნებს იგი მარად,
როგორც კარგი მოგონება.
მსიაშოვნებს და მგონია —
არა მაქვს და არც მქონია
გრძნობა მეტი უფრო, რასაც
ეწოდება პარზონია.

რით დაიმკვიდრეს დიდმა წინაპრებმა ეს ჰარმონია, ეს უმაღლესი, ღვთაებრივი გრძნობა? იმით, რაც მის ჰარმონიას აკლდა, რათა სრული და თვითმყოფადი ყოფილიყო — ის „მორღვეული გვერდი“ მათ გამთლიანებული ჰქონდათ, ყოველივე დანარჩენთან სწორ მიმართებაში მოყვანილი. „ვის სიკვდილი მოყვრისათვის თამაშად და მიჩანს მღერად“, — ხშიანებდა რუსთაველი; „ამისთვის მე არ შევსძექვე, რაც დავრგევ ივავთ ხე ველად, — უფრო ადვილად აღვლიან ზედ ყრმანი დასარხეველად“, — ბოდიშობდა გურამიშვილი; „რომ ჩემს შემდგომად მოძმესა ჩემსა სიძნელე გზისა გაუადვილდეს“, — ამავე აზრს აკონკრეტებდა ბარათაშვილი; „აბა მე დღეს ვის რა ვარგე?“, — ნიადაგ ეს ფაქრი აწვალეზდა ილიას; „ჩემი ხატია სამშობლო, სახატე — მთელი ქვეყანა, და რომ ვიწვოდე, ვდნებოდე, არ შემიძლია მე განა?“ — სანთლად დაღვენთვას ესწრაფვოდა აკაკი წერეთელი; „თავის ჭამს ჩასტკერთ, საქვეყნოდ არც როს არ გამოსდგებოდა, არ იცით, გაჩნდით რისადა, ანდა რისათვის კვდებოდა“, — ვილაც-ვილაცებს საყვედურობდა ვაჟა-ფშაველა.

ეს იყო თავი და თავი. „საქვეყნოდ გამოდგომა“, „სიკვდილი-მოყვრისათვის“, მსხვერპლად მისვლა, თავის დადება სანაცვლო საზღაურის დაულოდნელად. ხოლო, რადგან ეს მაღალი მცნებები თავისთავად ვერასდროს განხორციელდება, მათი აღსრულების უეჭველი პირობაა ქმედება—მიწყვი, დაუცადებელი ქმედება (უამისოდ აზრი, ცოდნა, მუდამ ცალად იქნება გამოკიდებული: „არა ვიქმ, ცოდნა რას მარგებს ფილოსოფოსთა ბრძნობისა“). ოღონდ იმგვარი ქმედება, როდესაც მოქმედი ნაყოფთა მოწვევისას საკუთარ თავს იფიწყებს, მისი მზერა სხვებისკენ არის მიმართული. მაშინ პიროვნება თავისთვისვე შეუმჩნეველად მალდება და ბოლოს აღწევს სისრულის იმ საფეხურს, რომლის სახელიცაა თავისუფლება. ყველა სხვა შემთხვევაში იგი გათიშულია სამყაროსგან და, ამავე დროს, მასზე დამოკიდებული, შებოკილი. მხოლოდ ამგვარი ქმედება, მიწყვი, დაუცადებელი ქმედება აზიარებს თავისუფლებას. აქ შეერწყმის მისი გზა სამყაროს, ბუნების უსასრულო გზას და ამით ახალ საფეხურზე, მაღალ, სინთეზურ საფეხურზე აღდგება ბავშვობისდროინდელი დიფუზიური ჰარმონია — მარად მოსაგონარი და სანატრელი („როდესაც სული ბუნებასთან ერთიანდება და ქმნის მშვენიერ თვის ოცნებას“, — როგორც თვითონ ამბობდა).

ეს იყო სწორედ დიდთა წინაპართა დიდზე დიდი საიდუმლო, რომლის ამოცნობა მას მანამდე არ ეწერა. სიყრმიდანვე პოეზიის საკუთრებეველზე ჰქონდა თავი მსხვერპლად მიტანილი, მაგრამ ეს მსხვერპლად მისვლა, ეს თავგანწირვა თავისთავად თავს ეძღვნებოდა, ტანჯვის, უფსკრულთა წიად მარტვილობის ფასად დამკვიდრებული სულიერი ზეობა ოდენ მის საკუთარ აღმასვლას გულისხმობდა. სწორედ ამიტომ ექცა სიმარტოვე მსოფლმხედველობრივ ფაქტად („ბავშვობიდანვე იყავი მარტო ჭეარზე გაკრული“), ბოლოს კი დახშული ინდივიდუალიზმის გარდუვალ წინაპირობად.

ასე რომ ბუნებრივი იყო უკმარობის, დაუკმაყოფილებლობის განცდა, რაც დროდადრო აღეძვროდა ხოლმე:

ეს ძველი მუზა ცბიერ გველივით
ნებიერობს ღამით თუ თბება ღლისით,
მარადის ფიქრობს, რომ ყოველივე
იწყება მისით, თავდება მისით.

მაგრამ მაინც ამ ინდივიდუალიზმისგან მაშინაც არ იყო თავდახსნილი, თვითმპყრობელობის დამხობას აღტაცებული რომ ეგებებოდა და შემდეგ მგზნებარე სტრიქონებით აღიღებდა ახალი ეპოქის დასაწყისს. მან იცოდა: „თუ სამშობლო მაინც არ მომეფეროს, მე მოვკვდები — როგორც პოეტს შეჰფერის“; მაგრამ ჯერ კიდევ არ იცოდა: „და ჩემს შემდგომად მოძმესა ჩემსა სიძნელე გზისა გაუადვილდეს“. ცხადია, ეს უკანასკნელი ვერასდროს რომც ვერ შეეცნო, მისი შემოქმედება იმდენად დიდი იყო, თავისთავად მაინც გაუადვილებდა მოძმეთ გზის სიძნელეს. მაგრამ უამისოდ, ამის შეუცნობლად ისევე თვითონ იქნებოდა მარად ტანჯული, სისრულისკენ, თავისუფლებისკენ მიმსწრაფი და ვერმიღწეული, მკვრეტელი გვერდმორღვეული პარმონიისა; მისი მსოფლმხედველობა საბოლოოდ ვერ შეერწყმოდა მისსავე შემოქმედებას. რადგან ეს შემოქმედება, რომელ ეტაპსაც უნდა ვგულისხმობდეთ, წინააღმდეგ ზოგიერთი მოაზრული შეხედულების ან თუნდაც მისივე განცხადება-დეკლარაციების, დემონურის, სატანურის, ბოროტების ყვავილებისკენ მოჩვენებითი სწრაფვისა, სინამდვილეში მუდამ იყო სიკეთის, სისრულის, პარმონიის თავგადაცალული ძიება. უწინარეს ყოვლისა სწორედ ამ სფეროში ვლინდება მისი უპარესად ქართული ბუნება და ქართული კულტურის მაგისტრალური გზიდან გადაუხვევლად სიარული.

ახლა იმის გაცნობიერებაც მოხერხდა, რომ პირადი ბედნიერებისათვის ზრუნვა „საწყაული აღუვსებელი“ იყო მხოლოდ. ბოლოს და ბოლოს, მას რომ წილად ხვდა, ისეთი სიყვარული და აღიარება სიცოცხლეში აკაკი წერეთელს თუ ღირსებია: პოეტების მეფედ გამოაცხადეს, გენიალური გალაკტიონი უწოდეს, ბოლოს სახალხო პოეტის წოდებაც მიანიჭეს ოფიციალურად. სხვა რა უნდა ენატრა? ქონებრივი კეთილდღეობა? მაგრამ ბედნიერებად სიმდიდრე, ეკონომიური ფაქტორი არასოდეს უგულისხმია. უილიამ ფოლკნერის ნათქვამის არ იყოს, ამ მხრივ მისი იდეალი უმცირესით განისაზღვრებოდა: განმარტოების საშუალება, ქალაქი, თამბაქო და ცოტაოდენი საზრდელი. მაშ სად იყო ბედნიერება? ახლა მიხვდა: შინაგანი თავისუფლების დამკვიდრება იყო ჭეშმარიტი ბედნიერება, ისეთი, რომლის შემდეგაც ახალ-ახალ ქიშკრებს აღარ გამოედევნებოდა. ზოლო იმ შინაგან თავისუფლებას პირადი ბედნიერებისთვის მზარუნველი კაცი ვერასოდეს დაიმკვიდრებს. ვიდრე პირად ბედნიერებას

იქით ეძალები და გაფაციცებული მიელტევი, იგი მუდამ გაგირბის; ყოველი სურვილის აღსრულების უმაღ ახალი სურვილი ჩნდება ჰორიზონტზე; ამასაც ავისრულებ და ბედნიერი ვიქნებიო, — ფიქრობს უმეცარი; მაგრამ სურვილთა კიბე უსასრულოა და მასზე მოხტუნავე არსება ისე გალევს სიცოცხლეს, სულს ვერც მოითქვამს ხეირიანად. ხოლო როდესაც პირადი ბედნიერების საცდური ძლეულია, მაშინ ჭეშმარიტ თავისუფლებას იმკვიდრებს კაცი. და მაშინ ბედნიერება, სიკეთე, ჰარმონია გარემდებარე რაიმედ კი აღარ განიცდება, არამედ შინაგან მოცემულობად, ინდივიდუალურიც რომ არის და თან ბუნების დიდ ჰარმონიას, სიკეთეს, თავისუფლებას რომ არის შერწყმული.

ზღვა ხმაურობდა ყრუ ხმაურობით,
ანძა გრივალის მეთაურობით
მოგზაურობდა.
ძარღვებს თანდათან ეს უცნაური
სწეწდა, ალღევდა აურზაური.
ზღვა ხმაურობდა.
ძარღვებში სისხლის წვეთი ყოველ,
იქ სიმფონიის ვერდამტოველი,
გრივალს სწყურობდა.
დენის ყოველი მცირე ატომით,
ძალგამეტებით, ძალგადაკდომით
ზღვა ხმაურობდა.
და მე ვიგრძენი უეცრად, მკაცრად,
რომ არა ფერფლად და არა ნაცრად
დღეთ წინაურთა,
არა ჩემს გარეთ, არა რამე სხვა,
არამედ ჩემში ახმაურდა ზღვა,
ზღვა ახმაურდა.

ეს ლექსი იმიტომაც შეგახსენეთ, ბაზგასმით აღგვენიშნა კიდევ ერთხელ: ბედნიერება, სიკეთე, ჰარმონია, თავისუფლება — ნეტარი განცხრომა კი არ არის, მიწყივი, დაუცადებელი ჭმედებაა, ვაჟკაცური კვეთება, შემართება და გადალახვა. ასე ვაჟკაცურად შემართული სული მართლაც ბოზოქარ ზღვას ემსგავსება. და კიდევ:

წვიამ ვადილო, მაღად გაბრწყინდა ხე და ხეხილი,
მუხლი მგზავრისა ჭრის კიბეებს შთისას კვეებრის.
ტყე, ბილიკები და ლატფარის უღელტეხილი,
მხოლოდ ხევის ხმა, ანუ ყეფა მწვეარი-მეძებრის.

ზეცრად კლდეზე შევნებასა ეხელაუ ზეცებრივს,
 დგას, როგორც ჯილა კაეკასიის მთების მქეხარის, —
 იგი ჯიხვია — სიმბოლო აზრთ ვასკეცების,
 თავისუფლებას, სიამაყეს იგი შექხარის.
 გვიყვარს ბუნება, ცისარტყელა ბოჩანს ტეხილი,
 ნაზი საგანი არეშარეთ თვალმცეცების.
 ჯიხვს ცისარტყელა მწყობრ რქებზე აქვს გადაგრეხილი,
 დიდი იმედი მას შეიღფერად ზედ ეკეცების.
 ჰაეროვანი სილიადე ფერად ლერწყების,
 სიმაღლე სალ კლდის, თმათეთრის და ქიშნაშეხარის, —
 თავისუფლებას, სიამაყეს ჯიხვი შექხარის.
 გვიყვარს ბუნება, მთა გუგუნებს გულგაღვდილი,
 მარადი მტერი დაცემის და დანამცეცების.
 მაღალი კოშკი და ისევ ტყე გაუჩეხელო,
 თაეშესაფარი და ბუნავი დალილ მხეცების.
 ჯიხვი სჯის: არა, ბუნების გზა არ ილეწება,
 ვერც წარსულისთვის ჭრიდეს ძალა ვერვის, ევლარის.
 საღამოედება, მთებს ირიბი ჩრდილი ეცემა.
 თავისუფლებას, სიამაყეს ჯიხვი შექხარის.
 ჩამოქარ ჩანგებს, ჭუნირისა ხმა უყვართ ლექსებს,
 იმღერე ჯიხვზე სიმღერები გულუტეხარის,
 ჯიხვი ღირსია დათმობის და მიადერსების —
 თავისუფლებას, სიამაყეს იგი შექხარის.

ასე შიგნიდანვე იძლია სიყრმიდან დაყოლილი და შემდეგ
 მსოფლმხედველობრივ ფაქტად ქცეული მარტოსულობა. რადგან
 სიმარტოვის განცდა იმის შედეგად აღიძვრის, რომ კაცი გათიშულია
 დანარჩენი სამყაროსგან, უცხოდ მიაჩნია იგი. ხოლო როდესაც პი-
 როვნება შეიცნობს, რომ მისი სულის ვიბრაცია აბსოლუტურად შე-
 ეხამება დანარჩენი სამყაროსას, სამარადისოდ არის მასთან შერწყ-
 მული, მეტიც — თვითონ და სამყარო თურმე იმ ზომამდე თვისნი
 ყოფილან, უერთმანეთოდ ვერასგზით ვერ იარსებებენ, რომელიმეს
 გაუცხოების შემთხვევაში უმაღ ირღვევა ყოველგვარი სისრულე,
 სიკეთე და ჰარმონია („მზე უშენოდ ვერ იქმნების, რადგან შენ ხარ
 მისი წილი“, — როგორც რუსთაველი იტყოდა), როდესაც კაცი ამას
 შეიცნობს, სიმარტოვის განცდა თავისთავად უნდა გაქრეს.

სწორედ ასეთ სულიერ ვითარებას მოჰყვა სულ სხვაგვარი
 მსოფლშეგრძნება. თუ წინათ ოდენ საკუთარი პიროვნების პრიზმი-
 დან სჭვრეტდა ყოველსავე და მოკვდავთათვის მიუწვდომელ სამყა-

როულ მიმართებებს მხოლოდ წამიერად იშინაგანებდა ლექსის მეშვეობით, ახლა ამ მიმართებებს შეერწყა თვითონაც, მეტიც — თვითონვე იქცა ერთ საოცარ მიმართებად, იმ საოცარი რიტმების მფლობელად, რომელთა მოხელთება შეუძლებლად მიაჩნდა, რადგან მხოლოდ თავისთავს გარეთ ეგულებოდა ის რიტმები.

თუ წინათ გარესამყაროს იმ თვალთ გვაკვრეტინებდა, როგორითაც თვითონ გამზერდა, და სუბიექტ-ობიექტის ვიბრაციათა ყოველი სხვაობა მოურიგებელ კონფლიქტს აძლევდა დასაბამს, ახლა ეს სუბიექტი და ობიექტი — თვითონ და გარესამყარო — თანხვედრილი ვიბრაციით, გონების დამკარგვინებელი მთლიანობითა და სისრულით წარმოდგენენ ჩვენს წინაშე, მათი გამთიშველი ზღვარი ლამის წარიხოცა. ეს იმას კი არ ნიშნავს, თითქოს პიროვნება უკვალოდ განზავებულიყოს ამ სამყაროში. პირუკუ — სწორედ ახლა მიაღწია ამ პიროვნებამ მანამდე არნახულ სიმაღლეს, იმ მწვერვალებს, სიყრმიდანვე რომ სდევდნენ, ეძახდნენ და იზიდავდნენ მაგიური ძალით, სწორედ ახლა იქცა ეს პიროვნება შინაგანად დაუბზარავ, დაუხლეჩელ მთლიანობად. ოღონდ ახლა საკუთარ არსებას კვლავინდებურ ყურადღებას აღარ აპყრობდა, მზერაც და სმენაც იქით ჰქონდა მიმართული, საიდანაც პიროვნულზე განუზომლად აღმატებული, ელვარე და მელერი ფერები და ბგერები მოედინებოდნენ. ხოლო რადგან გაუწაფავ მზერასა და სმენას იმ ფერთა და ბგერათა აღქმა არ ძალუდვა, თავად შუამავლის როლს სჯერდებოდა, რათა მოკვდავთათვის ზარდამცემი სამყაროული ვიბრაციები გაემშობლიურებინა, ახლობლად, ინტიმურ შესაგრძნობად, თვისად ექცია მოძმეთათვის.

ვით არ მიყვარდეს სამშობლო ლამაზ
და სურნელოვან ველებით სავსე!
ნანგრევი, რაიც სცდება აკლამას
დაუცხრომელი მდინარის ხმაზე.
ვეტრფილები მაისის საფლობს,
კორდებს საირმეს, ველებს სათაფლოს,
აფერადებით რომ სცდება დაბლობს,
მიღის თანდათან და აღის მიაზე.
მუდამ ხმაურობს კვლავ, უწინარეს
ჩემთვის მყინვარის გიჟი მდინარე —
(მასთან ყრმა ყვავ და აწცა ყრმა ვარ!) —
მოუსვენარი, დაუძინარე.
ვით არ ეუბნერდე გაშლილს უვრცესად

უმშვენიერეს ქალას და ტყესა,
 ასე რომ ელავს იმათი ზეცა
 იმათი ზეცა პირმოშცინარე.
 ვით არ მიყვარდეს, ვით არ მათრობდეს,
 მობიბინეთა ამ არეთ ბელი...
 ეს არის ღვიათ, ეს არის ვარლთა,
 ეს არის შქერთა უსაზღვრო ტბეთი.
 თვალს როგორ მოვწყვეტ, თუ ვით მუხა შორს
 დაფიქრებული ვასცქერის მთა-გორს,
 როგორ გადახსნის თვალწინ პორიზონტს
 ასწლოვანი ხის მოხრილი ქელი.
 მე მუდამ ვიგრძნობ, ვით მშვენიერ ფრთებს,
 აღაგზნებს ეერხეებს ჩრდილ-ფერიები
 და დაეცემა ყანებს და ვაზებს
 უუღურჯესი, ვინემ იები.
 როგორ არ გავყვე ფრენად ცვლილ რონინს,
 მოგონებების ტალღათა კონას,
 რის დავინახო კავკასიონის
 უამაყესი ბრგე რელიეფი.
 ვით არ მაგზნებდეს დაბლიდან ნელი-
 სიამეთ მგვრელი შეხება ქროლვის,
 დასაბამიდან უარმყოფელი
 ყოველნაირთა კვდომათა ჟრქოლის-
 მშობლიურია, გარს რომ მეველება,
 ხალისიანთა ნიავე ქვევლება,
 თაგბრუდახვევა და სურნელება
 გადასარევად ცოცხალ ფოთოლის.
 კარგი მიდამო აღმართ-დაღმართით,
 ვინძე იმნაირს ვერ ნახავს ეზოს,
 რომ ზე არ ერვოს და ია-ვარდი
 და სილაჟვარდე გარს არ ეთესოს.
 ესლაც იქ ვლგაეარ, სადაც მრავალ ხის
 პაეროვანი თრთის ძოწეული
 და ილუშება წარბი ძველ ციხის,
 კედელს სშირ-სშირად სუროხვეული.
 ესლაც იქ ვლგაეარ, ღორლზე, ხევებზე,
 მწვანით დაბურულ მოსახვევებზე,
 სად ყოველ ბიჯზე მღვარ ნანგრევებზე
 აფეთქებული ჩქეფს ბროწეული.
 ესლაც იქ ვლგაეარ... ფეხგადადგამაზე
 რაც კი წუთია და ნაბიჯია,
 თითქო ამ წმინდა, სპეტაკ ადგილზე
 თანდაყოლილი რაზე ნიჭია —

სდგას დილდლიობით შეურსეველი
 უნარნარესი ალეთია წელი.
 ზუხები ძველი. ცაცხევი ძველი.
 ძელქვები ძველი და გლედიჩია.
 როგორ დაეტოვო ყოველივე ეს,
 რაც უჩვეულო მშენებებს ახვევს
 ამ საოცარი მიდამოს ისეც
 უბურუსო და უღრუბლო სახესი
 ოდეს ფერი ცის ამ საყვარელ გზებს
 გაღვინება და დაანათება,
 კიდევ უფრო მეტ მშენებებს მატებს,
 მეტ სიდიადეს და სიამაყეს.
 მე არ ვაგცვლი გზას, რომლის წარსული
 თვალუწვდინელი წელიწადთ ტყუა,
 უხსოვარ ხნიდან ღროვადანული
 აქ დარჩენილი მისი სახეა.
 ამბობენ, თითქო სამი ათას წლის
 და იქნებ მეტთა მანძილთა მწვდომის
 მომსწრეა იგი მრავალი რისხვის,
 მრავალი ცეცხლის, მრავალი ომის,
 ამბობენ, თითქო ამ გზების წინა
 აწ დანგრეული ზღუდე და ბინა
 უფრო ძველია, ვიდრე ათინა
 და უფრო ძველი, ვიდრე თვით რომი.
 როგორ დაეტოვო და წაიღოს დრომ,
 რომელიც გზნებათ მრავალთ საწყევია,
 იქ რომ კორდია და იმ კორდზე რომ
 გადარჩენილი სამი ცაცხვია —
 ის სამი ცაცხვი... მათ ქვეშ მთენილთა
 აღფრთოვანებათ, ისედათ შლილთა
 და ოცნებათა გადახდენილთა,
 ჩემთა ოცნებათ გზოვა აწყვია.
 იქ ძველისძველი, უხსოვარ ხნობის
 რაც კი ბილიკი და ნანგრევია,
 მათ ჩემი ყრმობის. საოცარ ყრმობის
 უნელეგელი ოხერა ახვევია.
 ნანგრევი! როგორ მიყვარდა მე ის...
 რამდენი სევდის, რამდენ სიამის
 მე დაფიქრებულს. ვინ უწყს, რა წვაში
 მღელვარე ღამე იქ მითევია...
 როგორ არ მიყვარს გაშლილი ფარად
 კედლებზე, კარად, ფერფლზე იმ დროის—

ღელაჲს მთელი ტყე, მთელი ზღვა მარად
ჰწვანე ხეების, მწვანე სუროის.
იგი მკვიდრია, რაც მათ შორიალა
ჩემს სიყმაწვილეს 'შთაბერეს ძალა,
ჟამმა ხელით ვერ გამომაცალა
იგი ტკბილი თუ მწარე ფიალა.
მედგარად! ვრძნობამ წინ რომ გაიწიოს
მეშინის ეისი, მეკრძალვის რაის?
ამ ნანგრევებთან მშობლიურ სიოს
მარად ეუპოვით უჭკნობელ მაისს.
და მგზნებარ ხელით ჩართულ-გადართულს —
რით კაცი ვულში ხანჯალს ჩაივებს —
ვინაც გაივებს ჩუქურთმას ქართულს,
ის პოეზიას ჩემსას გაივებს.

ახლა იგი საკუთარ თავს აღარ ეკუთვნოდა. პირადული იძლია. რასაც ქმნიდა, საკუთარი არსების, პოეზიის ზეობისთვის კი აღარ ქმნიდა უწინარეს ყოვლისა, მოძმეთა თვისთა სწირავდა მსხვერპლად: „შენი, სამშობლოვ, მსასოფარი ჰა, ჩემი ჩანგი... ჰა, ჩემი გულიც...“ ეს დეკლარაციული სტრიქონები ცოტათი უფრო ადრე, 1934 წელს აღმოთქვა, ხოლო მათი ნამდვილი რეალიზაცია აქ განხილულ ხანაში დაიწყო. რადგან სწორედ ამ ხანაში ჩასწვდა უმთავრესს: სამშობლო იდეალად ქცეული ცნება კი არ იყო მხოლოდ, სამშობლოს ცნება, პირველ ყოვლისა, მისთა მოძმეთ გულისხმობდა, ვისთვისაც სიძნელე გზისა უნდა გაეადვილებინა, იმ მოყვარეთ, რომელთათვის სიკვდილიც „თამაშად და მღერად“ უნდა მიეჩნია; სამშობლო, უწინარეს ყოვლისა, იყო ხალხი — „მარად მოქმედი ხალხი, მარად მოძრავი ხალხი, შეუცდომელი ხალხი, ხალხი და მხოლოდ ხალხი“. უმთავრესი, რაც წინაპართაგან ისწავლა, ეს იყო სწორედ.

ერის უშინაგანეს არსებას აღრევე იყო წვდომილი, ამ არსების განცხადება იყო მისი პოეზია. ოღონდ მსოფლმხედველობრივად სწორედ იქ ემიჯნებოდა სამყაროს, სადაც მის მიერ დამკვიდრებულ დიდებულ ჰარმონიაში ინდივიდუალურად ნაგზნები სამშობლო კი იყო შერწყმული, მაგრამ სამშობლოს ცნების უპირველესი მატარებელი — ხალხი ოდენ გუმანით. ოდენ ბუნდოვნად იგულისხმებოდა. ხალხის სამოქმედო ასპარეზი მისთვის დიდხანს წარმოადგენდა ამოუცნობ, გაურკვეველ სფეროს, ქაოსს: საუფლოს. და ამ წინააღმდე-

გობის მოუგევარებლად მისი ჰარმონია ვერასგზით ვერ იქცეოდა თავისთავში დასრულებულ რაიმედ. დიდხანს აწვალებდა ეს შინაგანი დაუსრულებლობის განცდა და, როცა სძლია, ენით უთქმელი ბედნიერების მოზღვაება იგრძნო. ახლა გულმშვიდად შეეძლო სიკვდილს შეგებებოდა, როგორც ძველად იტყოდნენ — „შესძენოდა ერსა თვისსა“.

მაგრამ არა! სწორედ ახლა მოჰარბდა სათქმელი, იმნაირ საკვირველ რიტმებად მროცველი, ლამის სადავეები ველარ დაეჭირა, ლამის მთლიანად გადაელეკათ ამ რიტმებს თვითონაც, მისი განცდებიც, აზრებიც, ხილვებიცა და ჩვენებებიც. ერის სული, იგივე სამშობლოს სული, კიდევ ერთხელ, ახლებურად გადმოსკდა ამ რიტმებით და ვრცელი სადინარი გაკვალა მის პოეზიაში.

მოწე იმ ყრმობის, კვლავ შუა ჟამთა,
სხვა მათა შორის შეენის შუამთა.
მრავალთა წამთა სჯეროდათ, სწამლათ
ძველი შუამთა, კარგი შუამთა.
დეეს ჰგავდა ნამღვილს მუხა იმ გზაში.
ერთხელ იმ ადგილს — იმ შუამთაში,
სად ჩანდა ჩრდილი, გზად შედგა წყვილი,
იმერი ზრდილი — ქალი და ვაჟი.
ეოთარცა სევდა რამ იღუშალი,
რალაც აღგზნებდა ორთავეს ალი.
მომსკდარ ღვარებად ცრემლთ ღღულარებით
ვაეს მწუხარებით ეტყოდა ქალი:
— ტარიელ, ბნელა, ეზო ჰგავს ქუჩას,
შემოდის ყველა, ვისაც გზად უჩანს...
რა გითხრა ერთევლს? წიგნი წაიღეს,
შენს გარდა ჩემს გულს ვერვინ გაიგებს.
არ იცის ყველამ, რა დარდი მწველად
მწევას, გულში ბნელა, დარდი წამიღებს.
მაგრამ რა ეუყოთ, რომ დაღამდება,
დრო უპასუხოდ არ დაამდება,
ასეა ჟამი — მისდევს წამს წაბი,
ლამის წამწამი ახამხამდება.
მოედოს აგრეც გზას ჟრუანტელი,
ზაინც ვერ ჩაქრეს ჩვენი სანთელი.
იტყვი: არს რაცა — არის სიზმარი...
მეტყვი? მითხარი.
ღუმილით ვით ხარ... მოდის, ენთება,

- ტარიელ, შიშხარ, რომ გათენდება...
- თამარ, აშიერ კზათ შინა ეიქნე...
- მაშ ელი სელიერ კენახოა წინდვით!..
- თამარ, ჯვარ უვლელს შოიეული ტყე-ეელს...
- წიგნი, ტარიელ, ტარიელ, წიგნი!

ეს არის დასაწყისი პოემისა „მშვიდობის წიგნი“. პოემა ხუთმარცვლიანი ლექსითაა დაწერილი (აქ ადგილის სიმეტრიის გამო ათმარცვლიან ლექსად წარმოვადგინე მოტანილი ნაწყვეტი — ორ-ორი სტრიქონი თითო სტრიქონად გაერთიანდა). მისი მეტრულ-რიტმული სტრუქტურა ძალზე უჩვეულოა, რასაც, უწინარეს ყოვლისა, რითმათა წყობა ქმნის: რვასტრიქონიან სტროფში გარითმულია პირველი-მესამე. მეორე-მეოთხე-მერვე და ცალკე ერთად — მეხუთე-მეექვსე-მეშვიდე სტრიქონები (ababcccb). ზოგჯერ ეს წყობა ოდნავ იცვლება — პირველი-მესამე სტრიქონები ერთიმეორეს არ ერითმება (abcbdddb).

რიტმათა ამგვარი წყობა, სტრიქონთა სიმოკლე, რიტმის სიმძაფრე, დინამიურობა ლექსს გაუგონარ ექსპრესიას ანიჭებს. გინდაც დაოთხილი ბედაურით მიჰქროდეთ. ეგვევ თვისება გამოირიცხავს პოემისთვის ტრადიციულად მიჩნეულ ეპიურობას, დინჯ თხრობას. ოღონდ ამ ფაქტის კონსტატაციით დავკმაყოფილდეთ — თანადროული პოემის სპეციფიკისთვის გამართულ საკმარად აბნეულსა და კიდევ უფრო მეტად მოსაწყენ პაექრობაში ნუ ჩავერთვებით. მით უმეტეს, „მშვიდობის წიგნის“ ირგვლივ ამტყდარი პოლემიკა (უმეტესწილად ზეპირი — მწერალთა, ფილოლოგთა, პოეზიის მოყვარულთა შორის) სულ სხვა მხრივ იყო წარმართული: სადაოდ აქციეს ნაწარმოების მხატვრული ღირსება. ზოგიერთისთვის „მშვიდობის წიგნი“ იყო მდარე ლექსით შესრულებული აბდაუბდა, რომლიდანაც კაცი აზრს ვერ გამოიტანდა. არ დაგიფარავთ — ამ შეხედულებას ადგა არაერთი სახელმძღვანელო პოეტი და ავტორიტეტად მიჩნეული სპეციალისტი.

მწერლობა, პოეზია სანახევროდ გემოვნების საქმეა-მეტქი, მოგახსენეთ ზემოთ. ამიტომ ნურც ამ კამათს გამოვედევნებით, მით უფრო, თუკი ეს პოემა არ წაგვიკითხავს ან, ამ წუთას ხსენებულ სახელმძღვანელო პოეტთა და ავტორიტეტად მიჩნეულ სპეციალისტთა.

მსგავსად, მხოლოდ ზერელედ გადაგვითვალისწინებია და შემდეგ გულმოსულებს მოგვისვრია კუთხეში. ვინც ამ ამბით დაინტერესდება, გალაკტიონ ტაბიძის თხზულებათა 1957 წელს გამოცემული მერვე ტომი მოძებნოს და წაიკითხოს „მშვიდობის წიგნი“ (თუ საამისოდ შეექნა საქმე — ცოტათი ძალაც დაატანოს თავს). ოღონდ ერთი რამ უეჭველად გაითვალისწინოს: პოემა სრული სახით ჯერაც არ გამოქვეყნებულა; ხსენებული ტომის გამომცემელნიც იმ აზრისანი იყვნენ, ეს რაღაც დომხალი არისო, ასე რომ გალაკტიონ ტაბიძეს, როგორც გამორჩეულ პოეტს შეშვენოდა, პატივი დასდეს, სულ ველარ გააწილეს და პოემის დაახლოებით ნახევარი (თუ ცოტათი ნაკლები) დაუბეჭდეს თავისივე თხზულებების მერვე ტომში. სრულად „მშვიდობის წიგნი“ ამჟამად გამომავალი აკადემიური გამოცემის ერთ-ერთ ტომში დაიბეჭდება.

თვითონ პოემის ავტორს რაც შეეხება, სულ სხვა შეხედულები-სა იყო, მისი აზრი სავსებით თანხედებოდა ამ წიგნის ავტორისას (უკაცრავად, იმის თქმა მინდოდა, ამ წიგნის ავტორის აზრი სავსებით თანხედება-მეთქი პოემის ავტორისას). აი, რა ჩაწერა დღიურში 1956 წლის თებერვალში, როცა ბოლოს და ბოლოს, როგორც იქნა, თავი მოება „მშვიდობის წიგნის“ ხელნაწერის რემინგტონზე გადატანას: „მანქანაზე გადაბეჭდილია წიგნი, რომელიც მსოფლიო სახელს მოიპოვებს“.

არქივში მიკვლეული მასალა ცხადყოფს, რომ ამ ნაწარმოებზე მრავალი წლის მანძილზე მუშაობდა (1947 წლიდანვე, თუ უფრო ადრეიდან არა). საფიქრებელია, რომ მისი იდეა 1940 წელსვე უნდა ჩასახვოდა. ამას მოწმობს აკადემიური გამოცემის მეოთხე ტომის 225-227-ე გვერდებზე დაბეჭდილი ლექსი „იოველიადა“, რომელიც ასე იწყება:

არის ევროპის
ზღუდეთა თანა
ერთი მცირეზე
მცირე ქვეყანა.
ქვეყანაც მცირე,
ცხოვრებაც მცირე!
ლაჯიქი. იტირე...
იტირე, ნანა.

დაუკვირდით რითმთა წყობას (abcbdddb). ამ წყობით არც ერთი ნაწარმოები არ შეუქმნია, „მშვიდობის წიგნის“ გარდა. ზოგიერთი სხვა მონაცემიც გვაფიქრებინებს, რომ ეს ლექსი (უფრო სწორად — რომელიღაც უკვე დაწერილი თუ ჩაფიქრებული ნაწარმოების ნაწყვეტი), მიუხედავად იმისა, რომ მასში მოთხრობილი ამბავი ევროპას, პარიზს უკავშირდება, „მშვიდობის წიგნის“ ჩანასახი თუ პირველსახე უნდა იყოს.

თუკი ამასობაში თქვენ სულ მთლად არ დაგავიწყდათ პოემის მოტიანილ დასაწყისში ხსენებული ქალი და ვაჟი, — თამარი და ტარიელი, — უმთავრესს მივუბრუნდეთ. ეს სახელები, რაღა თქმა უნდა, შემთხვევით არ შეურჩევია ავტორს. ტარიელი ის პიროვნება იყო, ვინც კაცთაგან გაუგონარი ტანჯვისა და გმირობის მეოხებით შეძლო ბოროტება დაეთრგუნა და სიცხადედ ექცია ის ფარული, საიდუმლო სიბრძნე, რომ სამყარო სიკეთის ზეობისთვის არის გაჩენილი. ხოლო თამარი, მოგეხსენებათ, ის პიროვნება იყო, ვინც რუსთაველი „ვეფხისტყაოსნის“ შესაქმნელად შთააგონა. აქაც, „მშვიდობის წიგნშიც“, თამარი არის შთამგონებელი (ანალოგია უფრო შორსაც წავა, თუ გავიხსენებთ, როგორ გააგზავნა უცხო მოყმის საძებრად ავთანდილი თინათინმა, ვისი პროტოტიპიც იყო თამარი. ფაქტიურად ამით დაიწყო იმ აზრის საქმით, ქმედებით განცხადება, რომ ბოროტება არაარსია, ძირი არ უდგას).

თამარი ავალებს ტარიელს — წიგნი უნდა მოძებნოს, მიტაცებული, დაკარგული წიგნი; უამისოდ ვერ გათენდება, ირგვლივ გამეფებული წყვდიადი, ბოროტება ვერ დაითრგუნება.

რა არის წიგნი? სამშობლოს, ერის მიტაცებული, დაკარგული სული, რომელიც ისევე უნდა გამოიხსნას „მშვიდობის წიგნის“ ტარიელმა, როგორც „ვეფხისტყაოსნის“ ტარიელმა გამოიხსნა ქაჯთაგან მიტაცებული ნესტანი (აქ აკაკი წერეთლის „ქალარაც“ გაიხსენეთ!).

ეს დიდი მისია მხოლოდ მიწყვი, დაუცადებელი ქმედებით, თავდადებით, საკუთარი თავის მსხვერპლად მიტანით შეიძლება აღსრულდეს. ოღონდ საგულისხმო კიდევ ისაა, რომ თამარი ამბობს: „მამ ვლი სულიერ ვენახთა წინდვით!“ ხალხმა, ერმა თვითონვე უნდა მიაკვლიოს გაუჩინარებულ სულს, მისი მარადი მოქმედებით ცხადი უნდა შეიქნეს, რომ „არს რაცა—არის სიზმარი“ მხოლოდ მაშინ,

მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც არ ხორციელდება ეს ქმედება, როდესაც ერის უშინაგანესი არსება არ ვლინდება, არ შეერწყმის მის ყოფას და, ამის შედეგად, — „ბნელა, ეზო ჰგავს ქუჩას, შემოდის ყველა, ვისაც გზად უჩანს“.

მაშასადამე, „მშვიდობის წიგნი“ მოაზრებულია, როგორც პანორამა ერის წარსულისა მის მთლიანობაში. წინა პლანზე აქ დგას ერი, ხალხი, რომელმაც თვითონვე უნდა მოუთაროს თავის სატყეარს, მიაკვლიოს ჟამთა სიივრის შედეგად დაკარგულ, გაუჩინარებულ საკუთარ არსებას, საკუთარ სულს. ტარიელი, სიმბოლური სახე ერის, ხალხისა, წიგნის ძებნისას გარდასხეულდება სხვადასხვა პირად: ხან ბობოქარ ზვირთებს შებმული მამაცი მენავეა, ხან — წყლის საზარელი მოვარდნისგან თანასოფლელობა მსხნელი, ხან — მონასტერს შეფარებული ბერი, ხანაც, წარმოიდგინეთ, — ლუარსაბი, სწორედ ლუარსაბი, როგორც განსახიერება ჭამა-სმაზე, სომატურ მოთხოვნილებათა გულხარბად დაკმაყოფილებაზე დაყვანილი, პირად სიამოვნებებს უზრუნველად, დანაშაულებრივად თავმიცემული, უნუგეშოდ დაცემული ცხოველური ყოფისა.

აი, როგორ არის მოთხრობილი ტარიელის გალუარსაბების კოშმარი (დედნის ხუთმარცვლიან სტრიქონებს ამკერადაც ათმარცვლიანებად ვაერთიანებ):

გადაცმულ არის აწ სხვისი კამით,
რომ იჭვის არვის მისცეს საბაბი —
ლუარსაბ ჰქვია, ნამდვილად კია
ტარიელია, რის ლუარსაბი!
ესლა სხვა რამე... ან სულ სხვა სოფლად
ზის ლუარსაბი არც ისე ომლად,
თიოქოს ლუარსაბს ღომის გარდა სხვა
არ სჯერა, არ სწამს რამ წუთისოფლად.
რადაც კუბრიანს, უმადლოს, ყისმას
დღეს შეუბყრია, როგორც თილისმას.
გარძნობს სითბოს, პაერს, ვით რამე ღაირს,
თან ასეთნაირს ხედავს ვით სიზმარს:
... იწყება დიდი რამ წვეულება,
ხონწეებით მოაქვთ ხორცეულები,
შემწვარი ღორი ერთი და ორი,
აი როგორი განქეულება!
მოაქვით მწვანილი, ფხალი ან რამე,
აქ მოტანილი, რომ რიშელსამე

ატანენ ნივთს... ჩამოირიგოს —
 პირველი იყოს, გინდა მესამე.
 ყოველივე სხვა მოაქვთ სონებით,
 რომ დაიწყით თელა, აქ ჩამორჩებით,
 ფრინველს და ნადირს ვადის შესადარს
 შესედავთ სადაც, რიცხვს ვერ მორჩებით.
 ყოველივე ეს ყველას ეყოფა,
 მიჰყვება დღეებს ამგვარი ყოფა,
 და შამფურები, როგორც შუბლები,
 ნუ ეხუმრები, ჯაზდ ეწყობა...
 აქ სხვაა ზეცა, აქ სხვაა ქარი ქერის.
 ისევე მიეცა ტარიელი ფიქრს:
 „აქ ეხედავ ბეცებს, თვალს რას აცეცებ,
 აქ წიგნს დაეძებ? აქ რა უნდა წიგნს?“

მონასტერს თავშეფარებული ბერიც ვახსენეთ. ცხადია, ავტორი
 ეკლესიის მსახურთ არ გულისხმობს. იგი ემყარება იმ ცნობილ
 ფაქტს, რომ ძნელზედობის ჟამს, როდესაც ქვეყანა მტრების მიერ
 იყო გაქედილი და ყოველი ჭურის უკეთური შიგ ქუჩასავით მიმო-
 დიოდა, ერის სულიერი მოძღვარნი, მწიგნობარნი, მოაზროვნენი,
 ერის სულის მძებნელნი შორს, მიუვალ სანახებში გაშენებულ მონ-
 ასტრებს შეეხიზნებოდნენ ხოლმე. პოემის ეს ადგილიც გავიხსენ-
 ნოთ, იმითაც საგულისხმო, რომ ამბის საერთო მდინარებაში ავტო-
 რიც ჩაერთვის და თითქოს მონაწილე ხდება ერის სულის მიკვლევის
 დიდი მისტერიისა:

აი სენაკი მონასტრის ჩეენის,
 აღმაფრენა კი შთას ეით არ შეენის!
 გული დასწვია, სტავრა აცვია,
 თარო საწყვია წიგნების ფენის.
 რომელს არა გზა,—ჰქვია—გზა წმინდა,
 სენაკი მე სხვა არ მაქვს, არც მინდა.
 აქ სული ფრენდა და ნათელს პფენდა —
 წიგნით გათენდა, წიგნითა შებინდა.
 არაა სამოთხედ კოლხეთის ჯარდა,
 სადაც ჩემთა დღეთ აფშვა ფარდა,
 მიყვარს აქ წესი და, პა, მიზეზი —
 უსაყვარლესი წიგნის კარადა.
 სენაკი მთიდან ღმობას ჰბადებდა,
 შუქი სარკმლიდან მოანათებდა.
 ვინ იცის, სადმე აქ მყოფი რამდენ
 გათენებამდე წიგნს, არ დადებდა.

სანთელს პმონებდა, მის შუქზე წერდა,
 შთაავრებდა რასაც კი ღმერთი.
 სევედა, ხალისი, რწმენა, სინდისი,
 სიციხესღე ჰისი — წიგნია ერთი.
 გულმოდგინედ სხვა წიგნს გადასწერდა...
 რამდენი სიტყვა, რამდენი გვერდი,
 რა გულის ძვერით, იმ სიტყვით ბვერით.
 ხელით ნაწერი და ყდასავერდი
 მასაც კელავ ხელით გაღუწერია...
 ო, როგორ შეველი წიგნს, ივერია!
 დიღია ძღვენი სინათლის მეფენი,
 რაც ქვეყნად შენი ხელნაწერია.
 იქ დაშვრენ შენდა წმინდა მამანი
 ბჭესთან, სად ფშვენდა იასამანი.
 მტესელმან ლამის დაძლიოს ლამის
 ეინმე მოწანის დიდი სავანი.
 ლამით რიგ-რიგად ძლივს მბჟუტავ სანთელს
 ანდობდნენ ვერიგალს და კორიანტელს.
 მოსდიდნენ ძაძას უძველეს ტაძარს,
 მას, უზარმაზარს რომ ჰგაიდა კანდელს.
 ამაოდ ხეაღის ამაოება
 ებრძოდა ხალისს, სდევდა დროება:
 ჩნდა წიგნის ყდაზე — ბარად თუ მთაზე
 ჯანვლილი ასე საწუთროება...
 მზე — ივერია, გმირების ხვედრი
 ბედნიერებას მისას ვის ვედრის?
 იგი, ვინც იცის ამ ძვირფას მიწის
 ძალა-სიმტკიცე და ხმალი მევეთრი.
 მიეც მას ბოლოს გონი და ძალა,
 რომ აიშოროს მძიმე ფიალა,
 შხამებით სავსე, რაიცა ასე
 ბედმა მის თავზე დაატრიალა.

* * *

1947 წლის გაზაფხულზე მრავალი თბილისელი ააღელვა კონსერვატორიის შენობასთან გაკრულმა აფიშამ, რომელზეც დაახლოებით ამგვარი რამ ეწერა: „თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის მცირე დარბაზი (გრიბოედოვის ქ. № 3), 1947 წ. 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 და 18 მარტს საქართველოს სახალხო პოეტის გალაკტიონის საღამოები. დასაწყისი საღამოს 9 საათზე“.

გალაქტიონის დეკადა! — დაირხა ქალაქში ხმა. დაიძაბენ და რაღაც საოცრების სახილველად თუ მოსასმენად განემზადნენ პოეზიის მოყვარულნი.

მაგრამ არავითარი დეკადა არ შემდგარა. დეკადა კი არა, ერთი საღამოც არ გამართულა და გაწვილებულ, გაოგნებულ ხალხს პირველსავე დღეს უკან გაბრუნება მოუხდა. ვინ იცის, რანაირი ხმები არ გავრცელდა ამ ამბავთან დაკავშირებით, ვის არ აბრალებდნენ დეკადის ჩაშლას. ყველანი გულს ვიყავით შემომსკდარნი, ებოხოქრობდით, ვილაკებეს ვგმობდით, მიწასთან ვასწორებდით...

გვიანლა მივხვდით და ღმერთს მადლიც შევეწირეთ, რომ ის ახირებულად ჩანაფიქრი დეკადა არ მოწყობილა. თქვენმა მტერმა ისმინა გადაბმულად ათ საღამოს ლექსები, ისიც სცენიდან წაკითხული გალაქტიონის ლექსები და ისიც ზოგიერთი მსახიობის მიერ ათრთოლებულ-ანარჩარებული ხმით წაკითხული ლექსები. თავად ავტორის დეკლამაციურ ოსტატობას ხომ ნულარ იკითხავთ! გაწვილება მაშინ უნდა გენახათ, ის დეკადა მართლა რომ შემდგარიყო. გალაქტიონი კი არა, საკუთარი საღამოების მოწყობაში დიდად დახელოვნებული და გაწაფული კალმოსნებიც სამუდამოდ მოიჭრიდნენ თავს, მსგავსი დეკადის ჩატარება რომ ამოეჭრათ გულში.

გალაქტიონ ტაბიძის ლექსთა სცენიდან კითხვა და მოსმენა იმთავითვე განწირული საქმეა. ქართული პოეზიის ერთი ყველაზე დიდი ოსტატი სულის უინტიმურეს ვიბრაციათა წვდომისა თავისი ყოველი ლექსით გინდაც უღრმეს საიდუმლოს გიმხვლდეთ. ხოლო საიდუმლოთა საჭაროდ გამოჰყენებისას, მეტი რომ არ ვთქვა, დათრგუნვილნი რჩებით რაღაცნაირად. ეს ლექსები თავისთავად მოითხოვენ ინტიმს, თავის გათავისწინებას, ფსიქიკის განსხვავებულ დაუნჯებას, რაც ვერაფრით ვერ ხერხდება ხალხმრავალი აუდიტორიის თანდასწრებით. მეორე, მესამეხარისხოვანი პოეტები გაცილებით მძლავრ აპლოდისმენტებს აართმევენ ამ აუდიტორიას მარჯვედ მოქნეული წყალწყალა ფრაზებით, ვიდრე გალაქტიონის ლექსი. ამ ლექსთა სასიმღეროდ ან მუსიკალურ ნაწარმოებად ქცევის არ იყოს. მათში თავისთავად არის ისეთი მუსიკა, ვერავითარ დანამატს რომ ვერ ჰგუობს. ამ მუსიკას თავისი კანონები აქვს და ხელოვნების სხვა სახეობის ენაზე მათი გარდათქმა დიდად, დიდად სარისკო საქმეა...

მაგრამ ისევ იმ დეკადის ამბავს მივუბრუნდეთ. ვის დაებადა მისი ჩატარების უცნაური იდეა? წარმოიდგინეთ — გალაკტიონ ტაბიძეს თავად. იდეაც მისი იყო, აფიშის ტექსტიც (არქივში ინახება ქართულად და რუსულად დაწერილი); ნებართვის მიღებაც თვითონვე მოახერხა, ცოტათი ნაგვიანევად გაუქმებული ნებართვისა.

ეს იყო მხოლოდ ერთი გამოვლინება იმ ლამის საბედისწერო იდეა ფიქსისა, რომლითაც ორმოციანი წლებიდან დაავადდა (ამ სიტყვის სრული, გადაუქარბებელი მნიშვნელობით). მის არქივს რომ ვეცნობოდი, ჩემი ყურადღება ძალაუვნებურად მიიპყრო რაღაც სიების სიმრავლემ. რვეულებში, ალბომებში, ცალკე ფურცლებზე უშენიშვნოდ, უგანმარტებოდ ჩამომწკრივებული იყო მწერალთა, ლიტერატორთა, მოღვაწეთა თუ ჩემთვის სულაც უცნობ პირთა გვარები — ორას, სამას კაცამდე. ერთხელ შემხვდა ამგვარი სია, ორჯერ... ათჯერ... კიდევ და კიდევ... ვერაფრით ვხვდებოდი მათს დანიშნულებას. ერთი კი ცხადი იყო: ამ სიებს თავდაპირველად რომელიღაც ოფიციალური დოკუმენტებიდან იწერდა, რადგან მათი უმრავლესობა ანბანზე იყო გაწყობილი (აბაშელი, აბაშიძე, აბზიანიძე და ასე — ჯაფარიძემდე და ჯიბლაყეშდე). შიგადაშიგ, გვერდის არშიაზე სხვა გვარებს ურთავდა თვითონ, ან ბოლოში მიუწერდა ხოლმე. ეს კი გაირკვა, მაგრამ დანიშნულება ამ სიებისა ვერაფრით დამედგინა — რაში სჭირდებოდა მისთვის ისედაც ახლოს ნაცნობ ადამიანთა გვარების ამდენჯერ ჩამოწიკწიკება? უმიზნო გართობასაც არაფრით ჰგავდა ეს ამბავი — ყოველი სია გულდასმით იყო შედგენილი და, ჩანდა, საგანგებოდ აწონილ-დაწონილი.

ალაზ მახსოვს, როგორი შინაარსის იყო ერთი მცირე მინაწერი, რომელმაც ახადა ფარდა ამ საიდუმლოს: თურქე ეს იყო სიები იმ ხალხისა, ვინც, მისი აზრით, უეჭველად უნდა დასწრებოდა მის სალამოს, არა მარტო დასწრებოდა — მონაწილეობაც მიეღო... მერედა რამდენი ამდენი სალამო გაუმართესო, — იკითხავთ. საქმეც ეგ არის სწორედ. და კიდევ ის არის საქმე, რომ სალამოს ჩატარების მრავალი ათეული ცდიდან რამდენიმე კი გაუმართლდა, რამდენიმე სალამო კი მოეწყო, მაგრამ არც ერთ მათგანს იმედის გაცრუებისა და მწარე სიწინაულის მეტი არაფერი მოუტანია მისთვის.

მაინც რას მიელტვოდა, რა სურდა, რატომ ცდილობდა ამნაირად თავგადაკლული უეჭველად სალამოები მოეწყო (გინდ შეხვედ-

რები დავარქვათ, სულერთია)? მონომანი იყო, სახელისა და დიდების მოხვეჭას მოწყურებული? უნდა მოგახსენოთ, რომ ამ მხრივ მისხალი არ ეშლებოდა—ჩინებულად იცოდა, რა სახელიც ჰქონდა დავარდნილი, ან მას და ან სხვას რამდენად აფასებდა ხალხი. სახელი, დიდება, პოპულარობა არასოდეს მოჰკლებია და ავადმყოფური ეჭვის შემოტევისას ზოგჯერ, იშვიათად თუ მოეჩვენებოდა — საკმარისად არ ვარო-დაფასებული, ეს ეჭვი სწრაფადვე უქარწყლდებოდა. ესეც არ იყოს, პატივმოყვარული აღტყინება ვერავითარ შემთხვევაში ვერ აღუძრავდა ისეთ მძაფრ სტიმულსა და ენერგიას, როგორც თაყვანისმცემლობა ხოლმე იმ ავადმოსაგონარ საღამოთა თავბრუსხვევ გაწამაწიას.

არა, აქ ცოტათი უფრო რთულ ვითარებასთან გვაქვს საქმე. ზემოთ ითქვა: ოციანი წლებიდანვე ჩიოდა თავის დღიურებსა და ჩანაწერებში — „ჩემი ხაზი“ არ ესმითო. ოცდაათიანი წლების დამდეგისთვის საბოლოოდ დარწმუნდა, რომ მართლაც არ ესმოდათ მისი „ხაზი“ (ყოველ შემთხვევაში — იმ ადამიანებს, ვინც მაშინ ეხვედნენ ირგვლივ). ამ „ხაზის“ ხალხისთვის, მასობრივი მკითხველისთვის მართებულად განმარტების წყურვილი იმთავითვე ჰქონდა. ხოლო ორმოციანი წლებიდან ამ წყურვილმა სიგიჟემდე მიიყვანა ლამის. რადგან, როგორც ენახეთ, სწორედ ორმოციანი წლებში ჩასწვდა იმ დიდ იდეას, რომ სამშობლო, უწინარეს ყოვლისა, არის „მარად მოქმედი ხალხი, მარად მოძრავი ხალხი, შეუტდომელი ხალხი, ხალხი და მხოლოდ ხალხი“, რომ ადამიანის, განსაკუთრებით—შემოქმედის ქვეშაირი ბედნიერება, თავისუფლება და სიმაღლე იწყება ამ ხალხის გამო საკუთარი თავის დავიწყებით, თავდადებით, მსხვერპლად შეწირვით. აი, ამ დიდი იდეის ისევე ხალხამდე მიტანის აზრი აწვალებდა, ამას ესწრაფვოდა თავგადაკლული, ათრთოლებული, ვიტყვი — წერას ატანილი, შეშლილის პათოსით შეპყრობილი. იმ კუთაზე აღარ იყო, რომ ეაზრა: ხალხთან მისი ურთიერთობის საუკეთესო საშუალება მისივე წიგნები იყო და არა ტრიბუნა. სცენაზე გამოსვლა თუ აფუტებდა, თორემ ბევრს არაფერს რგებდა საქმეს. „სამშობლო არ დაივიწყოთ, სამშობლო უმთავრესია“, „არ დაგავიწყდეს ჩვენი ქვეყანა, ყველაფერი რომ გადაგავიწყდეს“, „შეხედ, რა ცაა. ეს არის, რაცაა“, — გადმოსძახებდა ხალხმრავალ აუდიტორ-

რიას მიწვრილებული, მთრთოლვარე ხმით. და იყო კანტი-კუნტი, ზოგჯერ ხშირი, ზოგჯერ — მქუხარე ტაში. აუდიტორიისთვის ესაყრველივე „პატრიოტულ მოტივად“ აღიქმებოდა. მეტი არაფერი. იმიტომ რომ ისეთ სტრიქონებს, როგორცაა, ვთქვათ, —

სულ ერთი არის: თვე, წელიწადი...

არა დარჩება რამ საამსოფლო.

სამშობლო მიწას შიამღის მიწადი,

მაგრამ უკვდავი არის სამშობლო. —

ამგვარ სტრიქონებს ცოტათი ღრმად უნდა ჩაწვდომა და არა სცენიდან მოსმენა. აქ პათეტიკა სულ არ არის საჭირო, ხოლო უპათეტიკო დეკლამაცია ზოგჯერ მოსაწყენად ეჩვენებათ ხოლმე...

დაახლოებით ამდაგვარი თავსატეხი გაუჩინა თავისივე ნაწარმოებთა ბექდვის საქმემაც. ორმოციანი წლებიდან მის სიკვდილამდე გამოიკა მისი თხზულებების მესამე-მეოთხე ტომები, აგრეთვე რამდენიმე „რჩეული“ თუ ცალკე კრებული. თქვენს მტერს, ის რომ დღეში იყო ყოველი გამოცემის მომზადებისას. ისევე სიები, უსასრულო, აურაცხელი სია — ამჯერად უკვე ლექსების და პოემებისა... ხელნაწერთა გაუთავებელი სწორება, მრავალგზის ხელახლა გადაწერა, მანქანაზე გადაბეჭდილთა კითხვა და, ბოლოს, წიგნად დალაგება. მანქანაზე გადაბეჭდილი ნაწარმოებები წიგნად პირდაპირ ხომ ვერ დალაგდება, ჯერ სია უნდა შეადგინო, სათაურების სია — რა რას უნდა მოსდევდეს. და, აი, კვლავ წერა, კვლავ სიები... მერე ისევ კითხვა, ისევ სწორება...

არ დაგვავიწყდეს: საქმე შეეხებოდა ათასობით ლექსის გაწყობას. იყო საშიშროება, რომ ერთიდაიგივე ნაწარმოები სხვადასხვა ტომში თუ ერთსადაიმდე კრებულში ორჯერ დაბეჭდებოდა (არაერთხელ მომხდარა მაინც); იყო საშიშროება, რომ სათაურები აირეოდა (ესეც მომხდარა), თარიღები შეიშლებოდა (ესეც), სიტყვები, სტრიქონები, მთელი ლექსები დაიკარგებოდა (ესეც), ავტორისეული მართლწერა დაირღვეოდა... აქ ნაპოლეონის მეხსიერებისა და ორგანიზატორული უნარის მქონე კაცი დაკარგავდა თავგზას, არამცთუ მისნაირად დაბნეული და მოუხმრობელი.

ერთი სასოწარკვეთილი ჩანაწერი:

„ღმერთო! როდის ველირსები ყოველივეს მომზადებულს და დალაგებულს!!!! როგორი არეულობაა გარშემო“ (30. IX. 1957).

ამიტომაცაა ეს მაშინდელი ტომები, რჩეულები და კრებულები ძნელად საკითხავი. ქრონოლოგიური თუ თემატიკური პრინციპები, ესთეტიკური კრიტერიუმები ისეა აღრეული, თავსა და ბოლოს ვერაფერს გაუვებთ. ჯერ გულდასმით უნდა შეისწავლოთ ესა თუ ის გამოცემა, თქვენთვის გაირკვიოთ კარგად — რა არის მასში ჭეშმარიტად გალაკტიონისეული და რა — შემთხვევითი, შემდეგ შეიძლება მხოლოდ ამ ჭეშმარიტის კითხვას შეუდგეთ. ეს კი სპეციალისტი ფილოლოგის სამუშაოა და არა რიგითი მკითხველისა. სწორედ ეს არის უპირველესი მიზეზი იმისა, რომ გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიას, რომოციანი წლებიდან მოყოლებულს, ერთობ, ერთობ ცუდად იცნობენ დღემდე და ამ ხანაში შექმნილი არაერთი ბრწყინვალე ნაწარმოები უღმერთოდ არის მიკარგული, შეუმჩნეველი, სამზეოზე გამოუტანელი.

მაგრამ წიგნის დასაბეჭდად მომზადება დავიდარაბის დასაწყისი იყო მხოლოდ.

ჯერ გამომცემლობასთან ჰქონდა საქმე. სხვას უიმისოს შესაძლოა ესოდენ ტრაგიკულად არ განეცადა აქ დახვედრილი წვრილმანი დაბრკოლებები (მით უმეტეს, გამომცემლობები, იშვიათი გამონაკლისის გარდა, ხალისით ხვდებოდნენ მისი წიგნის გამოცემის იდეას და, რაც მთავარია, ზოგჯერ თვითონაც აგდებდა გამომცემლობებს საკმაოდ ძნელ დღეში — ჭირვეულობით, მოუთმენლობით თუ იმგვარი ფანტასტიკური წინადადების წაყენებით, როგორიც იყო, ეთქვათ, დაბეჭდვა თორმეტტომეული სათაურით „გალაკტიონი და რევოლუცია“). მაგრამ იგი ავადმყოფურად განიცდიდა ყოველ ნამდვილსა თუ მოჩვენებითს დაბრკოლებას.

ერთი ჩანაწერი კიდევ. საქმე იმას შეეხება, რომ გამომცემლობის მიერ შემოთავაზებული ფორმატი მისი წიგნისა შემდეგ აღარ მოუვიდა თავალში:

„მე მითხრეს 5×8. მე არ ვიცოდი. მე მეგონა, ეს იგივე ფორმატი იყო, როგორიცაა ჩვეულებრივად აკადემიის გამოცემა. შემდეგ გავიგე, რომ ეს ყოფილა პატარა კალენდრის ფორმატი.

ეხლა რა ვქნათ?“

როგორ ფიქრობთ, რამდენ სატკივარს ფარავს ეს ბოლო ამოძახილი უმწეო კაცისა?

როგორც იქნა, დასრულდა დაუსრულებელი დავა გამომცემლობაში და წიგნი სტამბას ეგზავნება ასაწყობად და დასაბეჭდად. ხოლო სტამბას თავისი წესები და კანონები აქვს — ზოგი დაწერილი, ზოგიც დაუწერელი, აქვს თავისი რიტმი, განუმეორებელი, გარეშე ადამიანისთვის მეტწილად ძნელად გასაგები რიტმი. ასოთამწყობი, დამკაბადონებელი, სტამბის კორექტორი, მბეჭდავი, მკინძავი, შემფუთველი — ყველანი სულდგმულობენ ამ წესებით, ამ რიტმებით, რომელთა საიდუმლო მათ-მათი საამქროს უფროსმა და სტამბის ადმინისტრაციამ იცის მხოლოდ. აქ საქმეში გარეშე პირის ჩართვას და საკუთარი რიტმის მათთვის თავს მოხვევის ცდას არევ-დარევის, შეფერხების მეტი არაფერი მოჰყვება სახირო (ცხადია, იგულისხმება ისეთი ვითარება, როდესაც სტამბა თავისთავად გამართულად მუშაობს. უქნარებისა თუ ცუდლუტების ხელში ჩავარდნილი სტამბა ცალკე საუბრის თემაა).

და, აი, ამ თავისებურ სამყაროში ხვდება კაცი, რომელსაც აღარ აქვს ამდენ ნიუანსებში გარკვევის თავი, ნერვებდაწყვეტილი, აჩქარებული კაცი, რომლის ერთადერთი მიზანია, რაც გაეწყობა სწრაფად მიიტანოს მკითხველამდე თავისი ნაფიქრი და ნატანჯი აზრები, განცდები, განწყობილებები. კი, ბატონო, გალაკტიონ ტაბიძეა ეს კაცი, ლინოტიპისტით დაწყებული და საამქროს უფროსით თუ დირექტორით დამთავრებული ყველანი უზომო პატივს სცემენ, მისი თაყვანისმცემელნი არიან (სხვას ყველაფერს თავი რომ დავანებოთ, სწორედ ამ კაცის კალამს ეკუთვნის „ფიქრები როტაციონის გრგინვაში“), მაგრამ მისი ყველა ჭირვეულობის მოთმენა ძნელია ერთობ! არადა ამ კაცს იქით ეჩვენება — ყველანი მე მატყუებენ, ჭიბრში მიღვანანო. და არის გაუთავებელი ტრაგედია. რამდენი დაძაბული ჩანაწერია ამის თაობაზე! ერთი მათგანი:

„წიგნი ჩაბარდა 22 ივლისს. 1. როდის გადაეცემა წიგნი ასაწყობად? 2. რამდენი კაცი იმუშავენ? 3. შეიძლება თუ არა მოემატოს ასოთამწყობი? 4. რამდენ ხანს მოუნდებიან აწყობას? 5. რაა საჭირო, რომ დაჩქარდეს აწყობა? 6. ზედმეტი საათების შესახებ. 7. სად და ვის გადაეცემა წიგნი აწყობის შემდეგ? 8. ლინოტიპზე თუ ხელით? 9. წიგნი მზად უნდა იქნეს სექტემბრის დამლევს. 10. ვინ არიან კორექტორებად? (საამწყობო ცეხში, შიგნით!!!!). 11. შეხვედრები

ყოველდღე. 12. დილის რვაზე, ცხრაზე... ათზე... ყოველთვისაა... შემდეგ მიდის...”

იმ პიროვნებას, ვისთანაც ყოველდღე აპირებდა შეხვედრას დილის რვიდან ათ საათამდე (ეს უეჭველად საამწყობო საამქროს უფროსი იყო), ამ ჩანაწერის მეცხრე პუნქტი რომ ენახა, გაიღიმებდა მხოლოდ. რადგან 22 ივლისს ჯერაც ასაწყობად გადაუცემელი წიგნის სექტემბრის დამლევისთვის გამოსვლას საქმეში ჩახედული კაცი არასგზით არ ივარაუდებდა. ამ საკითხში სტამბისა და ავტორის შეხედულებანი უნუგეშოდ შორიშორს იყო ერთმანეთისგან.

წიგნის გამოცემის თანმხლები დავიდარაბით სასოწარკვეთილებამდე მისული ერთ დღეს დაჯდა და დაიწყო დრამის წერა. არქივში ნახვთ ამ დრამის გეგმას: „მოქმედება პირველი — რედაქტორი და გამომცემლობის დირექტორი. მოქმედება მეორე — სტამბა“... რალა თქმა უნდა, ბევრი არაფერი დაუწერია, ამ დრამასაც ისევე მალე მიანება თავი, როგორც იულიუს კეისრისადმი მიძღვნილ რომანს (შედგენილია ვრცელი გეგმა-კონსპექტი), როგორც მრავალ ათეულ პროზაულ ნაწარმოებს. დრამის გაგრძელების ნაცვლად აღნუსხა: „მივიტანე იერიში სახელგამზე: დღეს საღამოთი გამოირკვევა, იქნება თუ არა გადარიცხვა, ურომლისოდაც...“ (აღარ ამთავრებს).

ეს უკანასკნელი ჩანაწერი (განსაკუთრებით გაწყვეტილი ფრაზა — „ურომლისოდაც“) ერთხელ კიდევ გვახსენებს მის მუდმივ სატივიარს — გამოუვალ ეკონომიურ მდგომარეობას, ხშირად მისივე მიზეზით წარმოქმნილს (ფულის ყადრი არასოდეს სცოდნია და, თუკი რამეს იშოვნინდა, ჰეშმარიტად ბავშვური წინდაუხედაობით ფლანგავდა უმაღლეს). უკვე ითქვა: ეკონომიური კეთილდღეობისკენ მისწრაფება სავსებით უცხო იყო მისთვის: მაგრამ კაცს პურის ფულის რომ აღარ მოგეძეება და ამის გამო მუშაობას ვეღარ ახერხებ, ამ მდგომარეობიდან თავის დახსნის ნატვრას ეკონომიური კეთილდღეობისკენ მისწრაფება როდი ეთქმის. ეს თუ არ გავითვალისწინეთ, შესაძლოა უკუღმართად ავხსნათ ერთი მისი დღიური:

„23. VI. 48.

12 საათზე დღით — ჩამეძინა (ალბათ იმიტომ, რომ აღრე ავდეკი, ემუშაობდი, დავიდალე).

მესიზმრა დედაჩემი. ჩემთან ერთად იჯდა მატარებელში, გაფაციცებით ეძებდა რალაცას.

— შენთვის მინდოდა.

— რა, დედა?

— ფული, სადღაც გამებნა, ან შეიძლება მომპარა ვინმემ.

— აი, იქ, საწოლზე არა დევს განა საფულე? ეს ხომ არ არის?

— ოო, სწორედ ესაა.

და მან სამკერ გაიმეორა ჩემთვის უცნობი სიტყვა:

— შარმანდინა.

— შარმანდინა.

— შარმანდინა.

და... გამომეღვიძა. პირველის ნახევარი იყო“.

სიცოცხლის ბოლო ათ წელიწადს ეკონომიურად აღარ უქირდა, ჰონორარით მიღებული შემოსავალი უკვე დიდად აჭარბებდა მისი მფლანგველობის უნარს. წყნეთში აგარაკი აიშენა, სოხუმში ადგილობრივმა თავკაცებმა დაუდგეს სახლი, მანქანაც შეიძინა. როგორც მოსალოდნელი იყო, დოვლათის დაგროვებას ბედნიერება არ მოუტანია მისთვის. პირუტყუ — ახალ-ახალი საზრუნავები გაუჩინა და უფრო აუწყწა სული.

„1 ივლისი, 1949.

ვაშენებ გარაჟს! ეს პირველი წამოწყებაა ჩემი — პრაქტიკული ხაზით. დავიწყეთ და ვნახოთ!“

„7 მაისი, 1950.

გადაიდგა ნაბიჯები წყნეთის სახლის შიდა კედლების შესაღებად. 1. ავითანეთ საჭირო ტყეჩი. 2. შევიძინეთ ლურსმანი. 3. შევეუთანხმდით დურგალს, რომელიც იმუშავებს ხვალ.

9 მაისი.

შოფერმა და პრორაბმა (არტომ და ბიჭიკომ) ჩემდა დაუკითხავად გააქანეს ჩემი ავტომობილი სადღაც. ექვსს უკლდა 20 წუთი... რას ნიშნავს ეს? არაფრად ჩავდებავს! სხვას არათერს“.

რამდენიმე წლის შემდეგ:

„ტყემ ღრმად ამოიოხრა... ტყემ უეცრად იგრძნო, რომ უძოს გზიდანაც, ბეთანიიდანაც, ყოველი მხრიდან მოდიოდა გასასეირნებლად ამოსული ხალხი. ტყემ მხოლოდ ეხლა გაიხსენა, რომ დღეს კვირა დღე იყო. ტყეს უხაროდა, ო, ძლიერ უხაროდა, რომ არავითარი რამ გადაუდებელი საქმე არ ავალებდა მას დამძრულიყო ადგილიდან. გაპყოლოდა ამ ახალთახალ მოასფალტებულ გზას ტფილისისკენ.

ტფილისიდან კიდევ უფრო შორს, ზღვისაყენ, ზღვიდანაც... მაგრამ არა. ის ადგილიდან არ დაიქვრის, ის თავისთავს მაღლა აყენებს, ამ განზრახვაზე უფრო მაღლა. მას უხარია, არავითარი გადაუღებელი საქმე არ ავალებდა მას დაძრულიყო ადგილიდან“.

პრაქტიკულ საქმეთა მოგვარებასთან დაკავშირებული ეს გაწამა-წია ერთობ, ერთობ იშვიათად შეერწყმოდა სიხარულს:

„აივანი იფინებოდა ცემენტით. მუშაობდა ამ საქმეზე სამი ხე-ლოსანი... მაღე ცემენტი გაშრა.

დღეს დილით კი ჩვენი აივანი დაფარული იყო აკაციის ახალთ ახალი ყვავილებით სწორედ ჩვენი ხიდან, ჩვენი ძვირფასი ეკლის ხიდან. ცვიოდა ახალთ ახალი ყვავილები.

ერბაშად ორი სიხარული: ახალი აივანი და ახლად გაშლილი ეკლის ხე!!!

17 მაისი, 1952 წელი, შვეა ჩვენი აივნის ისტორიაში ახალი ცხოვ-რების დაწყების დღედ!!!!“

ორმოციანსა და ორმოცდაათიან წლებში აქ მოტანილებზე უფრო ვრცელი დღიურები და ჩანაწერები აღარ გვხვდება — მეტისთვის ვე-ლარც იცლის. ომისშემდგომ თბილისში ცხოვრების რიტმი თანდათა-ნობით აჩქარდა და მისნი მკვიდრნიც ნება-უნებურად უნდა აპყო-ლოდნენ ამ რიტმს. დღითიდღე, თვალსა და ხელს შუა ჰქრებოდა ჩვეული, უშფოთველი ცხოვრების წესი, უფრო და უფრო გაიშვიათ-დნენ ქუჩებში, პარსპექტებზე, პარკებში დინჯად მავალი, აუჩქარებ-ლად მობაასე მწერლები, ხელოვანნი, მოქალაქენი. ურთიერთობათა სფეროები დავიწროვდა, შემცირდა, ღონისძიებები გახშირდა. ყვე-ლას სადღაც მიეჩქარებოდა. ყველგან, მათ შორის — მწერალთა კავ-შირშიც გაჩნდა ახალი, საკმაოდ უჩვეულო ყაიდის ხალხი, რომელ-მაც საკმაოდ უჩვეულო სულისკვეთება მოიყოლა თან — გალაკტი-ონ ტაბიძისთვის აბსოლუტურად გაუგებარი:

„რაღაც მოძრაობის შექმნას ცდილობენ ჩემს წინააღმდეგ“ (1952).

„სურთ ჩამითრიონ რაღაც ორომტრიალში, უსარგებლო ტანციო-ბაში (!), დამალაველში. ამ მხრით გადმომიგდებენ ხოლმე ანკესს. მეც თითქო განგებ წამოვეგები ზედ... მთავარი ხაზი ჩემი — მე ვი-ცი — მათთვის უცნობია“ (24. II. 1957).

ოცდაათ წელიწადზე მეტი იყო გასული, რაც ამ „მთავარი ხაზის“

სსეებისთვისაც გარკვეულ მოზღაპრად ხერხიული ეი-
ნიანობით, შემდეგ გა- ღდარი ასკეტის სიშმაგით, მერე -- სი-
მალღეთა მწვდომელი -- კის შემწყწარებელი ღიმღით. ბო-
ლოს, — ცხოვრების რი- აქარების კვალბაზე, — სულმოსწრა-
ფებული წყეტებით, ფაცი-ფუკით.

რამდენადაც შიგნით, სიღრმეში ცხადად, ხელშესახებად ჰქონდა
გამოკვეთილი თავისუფლებისა და ჰარმონიის ნეტარი სამყარო, იმ-
დენად დაულაგებელი და აფორიაქებული ჩანდა ყოველღიური
ცხოვრების ორომტრიალში. ამასაც სხვებსავით საღდაც მიეჩქარე-
ბოდა ხოლმე, საღდაც აგვიანდებოდა; წუთით გაუჩერდებოდა ახლო-
ბელსა თუ ნაცნობს („ძამიკო, საკვირველია სწორედ, ძამიკო!“), მერე
ისევ საითეწდაც მიჰქროდა, სერვიულობდა, წრიალებდა. თუ
წყნეთა არ იყო ან ზღვის პირას, თბილისში უფრო და უფრო იშვი-
ათად ახერხებდა თავის გათავისწინებას და ტიტანური ძალისხმევის
ფასად დამკვიდრებულ შინაგან წონასწორობაში მოვანებას. ხოლო
უამისოდ ფსიქიკის ზედაპირული შრეების ეკრანზე ყოველღიურო-
ბის წამიერი, უფერული შთაბეჭდილებები ან წარსულის ნაწყვეტ-
ნაწყვეტი სურათები თუ გაკრთებოდა.

„1958, 26 მაისი. ალექსანდროვის ბაღში.

აი, იქ რომ ხეა, სწორედ მის ქვეშ შევხვდით ერთმანეთს მე და
ბაჩანა. ის ძალზე მოხუცი, მე ძალზე ახალგაზრდა. უბრალოდ გავი-
გეთ ერთმანეთი და ვსაუბრობდით ძალიან გულწრფელად. მახსოვს,
ვაჟა-ფშაველაზე. მე ვუთხარი მას, რომ მისი ლექსი „ქესანე“ შედევე-
რია, რომ მისი „მუხავ. მიყვარსარ, ტიელოც“ შედევერია. ეს იყო მას-
თან პირველი და უკანასკნელი შეხვედრა, რომელიც არასდროს არ
დამავიწყდება. მე ბავშვობიდანვე მიყვარდა ბაჩანა. და როდესაც მას
შევხვდი, კიდევ უფრო შემიყვარდა. უბრალოებისათვის, რა თქმა
უნდა“.

«Вспомнить бы хоть одного человека, хоть одну старшую
женщину или мужчину, который хоть раз в жизни погла-
дил бы мне по голове, хоть в детство, хоть в юности. Нет не
припомню никак. Ведь был же и я когда-то ребенком и те-
лом, и душой, и нет же в мире ребенка кроме совсем улич-
ных, не знавших семейную жизнь никогда...»

Да, вспомнить бы хоть одного человека, припомнить бы...
да никак не могу.

Никак не припомню.

Ужас!

1958 г.

2 января.

Ночь.

ბოდარი ავადაა¹.

აჰნაირ, აწეწილ ყოფას სიცოცხლის უკანასკნელ წლებში დაერთო კვლავ მეტი ჟინით მიტანება ალკოჰოლისადმი, რამაც უფრო გაუმძაფრა ისედაც მოშლილი ნერვული სისტემის ავადმყოფური აღზნება... ამას თვითონაც გრძნობდა.

ღვინოს არ ვსვამდი, ისევ დავიწყე,
მე საწყაული ჩემი ავიწყე.
რაც ჩვენ დაეშორდით, ტურფაჲ, ერამანეთის,
მწარე დამსემდა სიგულმავიწყე.
მე შენი ომები გულთან ჩავიწყე.
სასეს მასსარას ვრიმი წავიცხე,
სიკენაზე სალხის მომესმა სტვენა,
როცა სიმები ჩანგის ავიწყე.

ამავე წლებში კვლავ მიეძალა ბნელი ეპივები, კვლავ დარია ხელი დენის, მტრობის მანიაჰ: „მე, ყველასაგან მიტოვებული, გარშემორტყმული ურიცხვი მტრებით“; „ჩემს გაჭირვებას დღეს ხედავს ყველა. არსაიდან კი არ არის შველა! მტერი მასვილით ხელში მადგას თავს, შეუბრალებლად ილიმება, მკლავს“...

ველარც ძველებურად მუშაობდა — წელიწადში ოცამდე ლექსი მისნაირი ხელხევაიანი პოეტისთვის ერთობ ცოტაა. 1958 წელს ათიც ველარ დაწერა. ამასთან, მისმა ლექსებმა ჩვეული ელვარება დაკარგეს. უკანასკნელი სამი-ოთხი წლის ქმნილებათაგან სულ თხუთმე-

¹ ალბათ იგულისხმება ძმისწული — აბესალომის ვაჟი. რუსულ ტექსტში მართლწერა უცვლელადაა დაცული. შესაძლოა პირველი აბზაცი რომელიმე ნაწარმოებიდან იქონ ამოღებული, უამისოდ ОДИНЪ ცოტათი მოულოდნელია. მე ამგვარი ტექსტი ვერ გავიხსენე, იქნებ მკითხველს ეცნოს?

ტამდე ჩინებული ნაწარმოები ჩამოითვლება (თუმცა მათ შორისაა „ჩვენი იფნის ტყიდან ისმის“, „ეს იყო წინათ, დიდი ხნის წინათ“ და ერთი-ორი სხვა). ხელახლა იჩინა თავი ყოფნის სიზმარეულობის განცდამ, რაც მსოფლმხედველობრივად კარგახნის დაძლეული ჰქონდა:

სინამდვილეს არ ვემდური,
არ ყოფილა თითქმის.
არყოფილზე საყვედური
არასდროს არ იოქმის.

მაინც ვერ შორდებოდა ამ სინამდვილის ორომტრიალს, მოსვენებას ნატრობდა, მაინც ინერციას მინებებული ბედითად წრიალებდა ცხადის ნაპირზე, თუმცა ნერვებმა მრავალგზის უმტყუნეს. ბოლოს კოშმარული ჩვენებანიც არილდნენ ფსიქიკის გამრუმებულ ეკრანზე.

„როდესაც ხელთ ვიღებ დავით კლდიაშვილის წიგნს, არ შეიძლება არ გავიფიქრო: აი, კლდიაშვილი, განუმეორებლად მეტყველი, თავისებური კოლორიტით მწერალი... რომ დავით კლდიაშვილი არა, დაუხატველი დარჩებოდა მსოფლიო ლიტერატურაში სოლომონ მორბელაძე, ვერც ერთი მწერალი ვერ მოისაზრებდა გამოესახა ბეკინა და ერთადერთი მთელ შავიზღვისპირეთზე დარისპანი... რომ დავით კლდიაშვილი არა, დაუხატველი დარჩებოდა კაროენა, მშვენიერზე მშვენიერი კაროენა...

ამ დროს დამირეკა ვილაცამ ტელეფონით და მეძახის:

— Галактион Алмасханович!

დააკაკუნა ვილაცამ კარებზე და იძახის: „ტელეგრამა“.

გააღო ვილაცამ კარები და პირდაპირ ოთახში შემოვარდა.

ფანჯარაც ამ დროს თავისით გაიღო, კედელს დაეჯახა და ახლად ჩასმულმა მინებმა წკრიალი მოიღო.

ოთახში შემოვარდა ქუჩის ხმაურობა. ავტომობილების ხათქანი და ტროლეიბუსების, ტრამვაების. რადიო პირდაპირ აყრუებს არემიდამოს.

— რა გნებაეთ? ვინა ხართ? — ეეკითხები ოთახში შემოჭრილ

უცნობს, ჯერ ისევ კარებში მდგარს, მედიდურს, სახესე აუწყრელი
მუქარით.

— თ... თ... ქვეეენ... — ნაწყვეტ-ნაწყვეტად ამბობს ის და მოი-
წეეს“.

• • •

გასრულდა მისი ამბავი...

ეს წიგნიც უნდა დასრულდეს. ეს წიგნი უნდა დასრულდეს და
არა საუბარი გალაკტიონ ტაბიძის პიროვნების, პოეზიის ირგვლივ.
მაგრამ თუკი ყველაფერს აქვს დასასრული? გალაკტიონ ტაბიძე სხვა
აზრის იყო:

გზები გაუვალი

და გზები გავლილი —

გულისტკივილით მაქვს

ყველა შესწავლილი.

ადის მწვერვალზე თუ

ჭაობში ეფლობა —

ეროი ნიშანი აქვს:

დაუსრულებლობა. 21

შ ი ნ ა ა რ ს ი

„...ცხოვრების ჩემის აბოზოქრებას“	3
„ეს იყო სახლი ფაზისის პირად“	10
„მშობლიური ეფემერა“	15
„...და შენ მიდიხარ მარტო, სულ მარტო“ .	30
„მე და ღამე“	41
„...და ცეცხლი ჩემზე გარდამოვიდეს“	. 78
„ძოდის მეოცნებე გაუსწორებელი“	. 129
„სალამი ნგრევას!“	153
„მწარე გათიშვა“	. 172
„სული შეშლილი და ბედნიერი“	196

ЖИЗНЬ ЗАМЕЧАТЕЛЬНЫХ ЛЮДЕЙ

Тварадзе Реваз Александрович

Г А Л А К Т И О Н

(На грузинском языке)

Издательство Грузинской ССР

«Накадули», Тбилиси, 1972

რედაქტორი ლ. გოგოხია, მხატვარი დ. დუნდუა,
მხატვრული რედაქტორი გ. ლლონტი, ტექნიკუ-
რი რედაქტორი ბ. ასათიანი, კონტრაქტორ-
კორექტორი ა. კიკვიძე, კორექტორი ნ. ქართ-
ველიშვილი, გამომშვები ც. ზაზაშვილი

ზელმოწერილია დასაბეჭდად 21/IX-72 წ. ქა-
ლალის ზომა 60×84¹/₁₆, ნაბეჭდი თაბახი
13,48, სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 11.59
ტირაჟი 20.000, უე 00510, შეკვ. № 1218
ფასი 70 კპ.

გამომცემლობა „ნაკადული“, თბილისი, მარჯა-
ნიშვილის ქ. № 5.

Издательство «Накадули», Тбилиси, Мар-
джанишвили № 5

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭდვი-
თი სიტყვის სახელმწიფო კომიტეტის მთავარ-
პოლიგრაფიულ-საგამომცემლო სტამბა № 2, „ნაკა-
დული“, ფურცელადის ქ. № 5

Типография № 2, «Накадули», Главполи-
графпрома Государственного Комитета Со-
вета Министров Грузинской ССР по печати,
Тбилиси, ул. Пурцеладзе № 5